

Міністерство освіти і науки України
Відкритий міжнародний університет розвитку людини “Україна”
Житомирський економіко-гуманітарний інститут
Вища технічна школа в Катовіце (м. Катовіце, Польща)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
28 квітня 2022 року

Житомир 2022

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Шафранова К.В. - директор Житомирського економіко-гуманітарного інституту Університету “Україна”, кандидат економічних наук, доцент

Кузьменко В.Й. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціально – реабілітаційних технологій Житомирського економіко-гуманітарного інституту Університету “Україна”

Бабенко К.Є. – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту та туризму Житомирського економіко-гуманітарного інституту Університету “Україна”

Магась В.О. – доктор історичних наук, доцент, професор кафедри менеджменту та туризму Житомирського економіко-гуманітарного інституту Університету “Україна”

Бардашевський Ю.В. – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри соціально – реабілітаційних технологій Житомирського економіко-гуманітарного інституту Університету “Україна”

Гусаревич О.В. - кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри соціально – реабілітаційних технологій Житомирського економіко-гуманітарного інституту Університету “Україна”

Карпенко С.В. – завідувач кафедри менеджменту та туризму Житомирського економіко-гуманітарного інституту Університету “Україна”, кандидат економічних наук, доцент

Бородіна О.С. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціально – реабілітаційних технологій Житомирського економіко-гуманітарного інституту Університету “Україна”

Кулик Л.П. – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та туризму Житомирського економіко-гуманітарного інституту Університету “Україна”

Костюшко Ю.О. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та туризму Житомирського економіко-гуманітарного інституту Університету “Україна”

Артеменко А.Б. – завідувач кафедри соціально- реабілітаційних технологій Житомирського економіко-гуманітарного інституту Університету “Україна”, доктор філософії з соціології

Дивинська Ю.А. – асистент кафедри менеджменту та туризму Житомирського економіко-гуманітарного інституту Університету “Україна”

Остенда А., PhD, Вища технічна школа в Катовіце (м. Катовіце)

Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського економіко-гуманітарного інституту Університету “Україна”, протокол № 11 від 19.05.2022 р.

Актуальні проблеми молоді в сучасних соціально-економічних умовах: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 28 квітня 2022 року. – Житомир: Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна», 2022. - 185 с.

В межах теми наукового дослідження: "Науково-методичні основи соціальної, фізичної реабілітації та рекреації різних верств населення" (ДР 0121U112612)

Розглядаються проблеми та чинники соціалізації особистості в умовах сучасності, формування інклюзивного суспільства. Теоретичні та практичні аспекти фізичної терапії, ерготерапії та рекреації різних груп населення. Економіка та управління в умовах національного господарства та перспективні напрямки становлення: вітчизняний та закордонний досвід. Становлення громадянського суспільства в Україні: історія, перспективи, розвиток.

Відповідальність за зміст наданих матеріалів покладається на авторів

СЕКЦІЯ І. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

АРТЕМЕНКО А.Б.

доктор філософії (PhD) з соціології

завідувач кафедри соціально-реабілітаційних технологій

Житомирський економіко – гуманітарний інститут Університету «Україна»

РЕ(АДАПТАЦІЯ) ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ / УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Соціальна адаптація – це процес і результат пристосування особистості, соціальної групи, організації або товариства до внутрішніх і зовнішніх змін у суспільному житті. Поняття соціальної інтеграції як різновиду соціальної адаптації означає процес взаємодії між людиною та соціальним оточенням, внаслідок якої зберігається унікальність та оригінальність ціннісної системи кожного з них та одночасно встановлюються множинні зв'язки/контакти між ними.

Поняття соціальної реадaptaції означає, що після проходження служби в армії або після прийняття участі в бойових операціях ветеранам необхідно пройти повторний процес адаптації до цивільного життя, навіть якщо до проходження служби в армії їхня соціальна адаптація була успішною

Отже, будемо розрізняти три рівні соціальної адаптованості ветеранів: високий (на ментальному та поведінковому рівнях наявна більшість показників адаптованості; ці показники мають позитивний характер); середній (відсутня частина показників адаптованості на ментальному чи поведінковому рівнях; ці показники мають помірний характер) та низький (відсутня більшість показників адаптованості як на ментальному, так й на поведінковому рівнях; ці показники мають негативний характер).

Для вимірювання рівнів соціальної (ре)адаптації ветеранів в дисертаційному дослідженні використані об'єктивні та суб'єктивні показники. До об'єктивних показників соціальної адаптованості ветеранів належать:

1) Наявність житла (*Які Ваші житлові умови: знімаю житло; живу у родичів; є своя квартира/будинок; інше*).

2) Наявність роботи (*На даний час Ви працевлаштовані? так; ні; знаходжусь в пошуках роботи; я не можу працювати за станом здоров'я*).

3) Рівень доходів (*Оцініть матеріальний стан Вашої сім'ї за останні 2–3 місяці: змушені економити навіть на харчуванні; коштів вистачає тільки на харчування; коштів вистачає на основні потреби (харчування, одяг, взуття, гігієна); коштів вистачає на основні та додаткові потреби (розваги, відпочинок); живемо в повному достатку*).

4) Наявність родини, дітей, друзів (*Скажіть, будь-ласка, чи Ви одружені? так; ні; перебуваю у цивільному шлюбі. Чи є у Вас діти? так; ні*).

5) Наявність освіти або бажання її отримати.

До суб'єктивних показників соціальної адаптованості ветеранів належать:

1) Задоволеність життям (*Наскільки Ви задоволені своїм життям в цілому? (оцінка здійснюється за п'ятибальною шкалою від 1 – «цілком не задоволений» до 5 – «цілком задоволений»*).

2) Задоволеність професійною діяльністю (*Наскільки Ви задоволені своєю професійною діяльністю?» (оцінка здійснюється за п'ятибальною шкалою від 1 – «цілком не задоволений» до 5 – «цілком задоволений»*).

3) Задоволеність житловими умовами та доходами (*Чи задоволені Ви житловими умовами? так; ні; важко відповісти. Чи задоволені Ви доходами? так; ні; важко відповісти*).

4) Оцінка життєвої ситуації (*Як би Ви оцінили Вашу життєву ситуацію на даний момент? все складається добре, має стати ще краще; поки все нормально, могло бути і гірше; все погано, на краще вже не сподіваюся*).

5) Почуття приналежності до цивільного оточення (*«Наскільки сильним є Ваше почуття приналежності до місця Вашого проживання?» вимірюється по 5-бальній шкалі, де 1 – слабе почуття приналежності, а 5 – дуже сильне*).

Відповідно, до високого рівня соціальної адаптації ветерана слід віднести: 1) суб'єктивні показники, такі як задоволеність своїм життям/доходом/житлом/роботою/сім'єю/ставленням суспільства до ветерана; позитивний настрій; почуття приналежності до цивільного оточення; 2) об'єктивні показники, такі як наявність родини та стабільність відносин з нею; наявність друзів; наявність роботи та доходів, яких вистачає на життя; наявність житла; освіченість чи прагнення отримати освіту.

До низького рівня соціальної адаптації ветерана слід віднести: 1) суб'єктивні показники, такі як незадоволеність життям/доходом/житлом/роботою та відносинами з родиною; незадоволеність ставленням суспільства до ветерана; песимістичний настрій; слабе почуття приналежності до цивільного оточення; 2) об'єктивні показники, такі як труднощі в працевлаштуванні або відсутність роботи; низькі доходи; відсутність власного житла; відсутність родини або стабільних відносин з партнером/кою; неосвіченість або незадоволеність отриманою освітою.

Якщо присутні усі показники високого чи низького рівней соціальної (ре)адаптації ветеранів, можна говорити про «ідеальний» тип адаптованості, однак хоча б при наявності більшості показників кожного різновиду адаптованості (дві третини) також можна говорити про певний рівень соціальної адаптації ветерана [13; 21; 22].

До середнього рівня соціальної адаптації ветеранів слід віднести «змішаний» тип пристосування (наявні ознаки як високого, так й низького рівнів адаптованості) та «помірний» тип пристосування (суб'єктивні та об'єктивні показники адаптованості представлені на середньому рівні).

Оскільки процесові соціальної адаптації ветеранів має сприяти соціально-психологічна підтримка з боку членів родини, оточуючих людей та органів державної влади, слід з'ясувати, хто в українському суспільстві найбільш допомагає ветеранам вирішувати проблеми соціальної (ре)адаптації. Для цього необхідно задати ветеранам таке запитання:

Хто Вам допомагав вирішувати різні життєві проблеми після повернення з армії?

- 1) рідні;
- 2) друзі;
- 3) держава;
- 4) волонтери;
- 5) розраховую тільки на себе;
- 6) інше _____.

Доцільно також ввести показник самооцінки рівня соціальної адаптованості ветеранів (*«Оцініть, будь ласка, наскільки повно Ви змогли пристосуватися до цивільного життя?»* Оцінка здійснюється за п'ятибальною шкалою від 1 – «зовсім не пристосувався» до 5 – «повністю пристосувався»).

Акцентовано, що 1) високий рівень мілітарної ідентичності може сприяти пристосуванню рекрутів до служби в армії і перешкоджати соціальній (ре)адаптації ветеранів

після повернення з армії; 2) низький рівень мілітарної ідентичності може породити незадоволення новобранців військовою службою і підвищити ймовірність професійного вигорання; 3) мілітарну ідентичність доцільно вивчати з використанням діяльнісного підходу, оскільки вона формується в процесі здійснення специфічних військових практик, таких як участь у військових операціях, щоденні фізичні тренування, розвиток військових навичок; 4) вік військовослужбовця впливає на ступінь прояву мілітарного досвіду: при ранньому рекрутуванні військовослужбовця (у 18–22 років) висока ймовірність глибокої ресоціалізації/альтернації і засвоєння мілітарної культури, що може стати причиною складнощів із соціальною (ре)адаптацією після демобілізації або звільнення з армії за станом здоров'я; 5) ускладнити процес транзиту військовослужбовців з армійського до цивільного поля після демобілізації або звільнення за станом здоров'я можуть множинні контрасти між маскулітною мілітарною культурою (з її культом сили, дисципліни, порядку і контролю) і цивільною культурою (з її цінностями свободи, творчості і самовираження); 6) факторами успішного транзиту мілітарної ідентичності ветеранів є суспільне визнання і соціальний супровід, підтримка з боку різних громадських і професійних організацій, мас-медіа та органів державної влади; 7) високі рівні мілітарної ідентичності корелюють з прагненням ветеранів розвивати мілітарну субкультуру і підтримувати членство в регіональних союзах ветеранів або соціальних групах в Інтернет-мережах.

Завдяки визначенню рівня адаптації військовослужбовця/учасника бойових дій ми можемо правильно визначити напрямок в якому потрібно надалі працювати.

ВОЙТОВСЬКА А.І.

доктор філософії,

*викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ГЕНДЕРНА СЕГРЕГАЦІЯ

Стрімкий науково-технічний прогрес останніх десятиліть викликає великий попит на фахівців сфери інформаційних технологій, однієї з найбільш перспективних та високооплачуваних галузей в усьому світі. Працевлаштування в галузі ІТ відкриває можливості виконувати свої завдання дистанційно, перебуваючи в будь-якому місці, де є доступ до мережі Інтернет, самостійно організувати свою роботу, всього за декілька років зробити кар'єру та інше. Такі умови праці видаються досить прийнятними для жінок, зважаючи на можливість успішно поєднувати робочі та сімейні обов'язки, бути фінансово незалежною, а також не залишати роботу на час декретної відпустки. Проте в реальності ІТ галузь вважається однією з найбільш «чоловічих» та асиметричних на ринку праці з доволі низькою представленістю в ній жінок.

Однією з причин є гендерна сегрегація, яка зосереджує жінок і чоловіків в різних професійних сферах. Вона сприяє тому, що чоловіки займають більш престижні та високооплачувані посади, у той час як жінки більше представлені в державному секторі (освіті, охороні здоров'я, соціальних послугах тощо).

Гендерна сегрегація та гендерні стереотипи створюють перешкоди на шляху до пропорційного заповнення вільних робочих місць чоловіками й жінками та роблять ринок праці неефективним. Що ж стосується роботи жінок в ІТ, то через їхню недопредставленість у цій сфері, вони втрачають можливість послуговуватися перевагами цієї галузі з дистанційною роботою, гнучким графіком для виховання дітей, адже вищезгадані умови значною мірою збільшують імовірність вирішити конфлікт роботи та сімейних обов'язків.

Серйозною проблемою українського ринку праці є гендерна асиметричність: зосередження жінок у малоприбуткових секторах економіки та обмеження їхньої висхідної професійної мобільності, тоді як подолання гендерної нерівності на ринку праці забезпечує вищу ефективність ринків праці; збільшення зайнятих жінок сприяє підвищенню конкуренції; зростання основи для оподаткування прибутковим податком; сприяє збільшенню показників народжуваності [2].

Через механізми гендерування чоловіки та жінки спрямовуються у дві полярні течії економічної активності. Цей розподіл продиктований явищем горизонтальної сегрегації, через що жінки зосереджені в малоприбуткових секторах економіки (феномен «скляних стін» і «скляного підвалу»), а також вертикальною сегрегацією, яка акумулює жінок на нижчих щаблях професійної драбини, підкріплюючи такий професійний та посадовий поділ іншими дискримінаційними практиками («скляної стелі» та «липкої підлоги») [1].

Як розподілені жінки в ІТ-індустрії:

- 22% – або близько 62 700 із 285 000 спеціалісток у галузі на кінець 2021 року;
- 40% – нетехнічні спеціалістки: бізнес-аналітикині, дизайнерки, маркетологині тощо;
- 45% – технічні спеціалістки: текстувальниці, розробниці тощо.

Війна прискорила прихід українських жінок в ІТ-індустрію. 8 березня 2022 року школа програмування GoIT відкрила безкоштовні курси для українців. Три четверті з 2500 студентів, що записалися за тиждень, – жінки. До війни все було навпаки, каже CEO компанії Антон Чорний [4].

Ринок українського ІТ, де раніше не вистачало людей, змінився з початком війни. Впала кількість вакансій, але не ентузіазм кандидатів – відгуків більше, ніж у мирному січні, свідчить свіжа статистика Djinni [4]. Вимушені переселенки опановують нові професії або струшують пил із програмістських дипломів.

Станом на 24 березня 2022 року понад 10 млн. українців покинули свої домівки через напад росії. З них 3,7 млн. виїхали за кордон, підраховали в ООН [4]. Більшість вимушених переселенців – жінки з дітьми. Вчитися програмуванню йдуть ті, хто опинився у відносній безпеці. У мирні часи на курсах компанії навчалася понад 5000 світчерів – людей, що вирішили змінити професію та «увійти в ІТ». Зараз до них додалися дрібні підприємці, чий бізнес перебреслила війна.

Українське ІТ, що налічує 285 000 спеціалістів, приблизно на три чверті складається з чоловіків із медіанним віком у 28 років, свідчить аналітика портала DOU.UA. Станом на грудень 2021 року медіанна зарплата в галузі становила \$2500, а загалом країна отримала \$6,8 млрд. експортної виручки від сектора [4].

Гендерний баланс в українському ІТ нехай неквапливо, але врівноважується, свідчить дослідження GlobalLogic. За дев'ять років кількість жінок збільшилася втриє – до 22% з близько 285 000 спеціалісток в індустрії.

Майже половина працювала у сервісних компаніях. У SoftServe – найбільшого гравця з українським корінням та понад 12 000 співробітників – 36% жінок. На менеджерських посадах – 49%, зазначає Фролова. «Диспропорція з року в рік вирівнюється», – додає вона [4].

Нинішня ситуація підвищить відсоток дівчат в ІТ, впевнена співзасновниця та CEO Mate academy Анна Апостол. «Коли я навчалася в університеті Шевченка на факультеті кібернетики, нас було п'ятеро дівчат на потоці», – згадує вона ранні 2010-ті [4].

Гендерний баланс в українському ІТ нехай неквапливо, але врівноважується, свідчить дослідження GlobalLogic. За дев'ять років кількість жінок збільшилася втриє – до 22% з близько 285 000 спеціалісток в індустрії.

ІТ сфера є однією з найбільш гендерно сегрегованих, де частка жінок продовжує залишатися досить низькою. Відповідно до даних дослідження журналу «Computer Weekly» [3] представленість жінок у складі технічних команд складає лише близько 14%. На сьогодні більшість великих міжнародних компаній усвідомлюють необхідність досягнення гендерного балансу серед найманих працівників (створюються гранти для жінок на опанування технічних спеціальностей, проводяться тренінги з навчання лідерству та організуються заходи й програми для залучення жінок в ІТ індустрію), серед виконавчих директорів ІТ бізнесу зустрічаються і жінки. Проте попри вищезгадані позитивні заходи, на залучення жінок в ІТ впливають чинники, які відтворюють гендерну сегрегацію в ІТ.

В умовах маскулінного середовища для кар'єрного просування жінці потрібно в тому числі набувати «чоловічих» рис, щоб добитися успіху в колективі, але потім таку жінку все одно засуджують через її вимогливість і прагнення домінувати. Таким чином, поза основними професійними кваліфікаціями в деяких компаніях жінки вимушені адаптуватися до гендерованої корпоративної культури, щоб зростати по кар'єрній драбині.

Список використаних джерел

1. Марценюк Т. Гендерова робота: як ринок праці та хатня робота конструюють гендер. К.: Критика, 2013. 296 с.
2. Чепурко Г. Гендерна рівність у світі праці. К.: Міжнародне бюро праці, 2010. 50 с.
3. Women in technology survey 2015 [Electronic source] . Mode of access: <http://www.computerweekly.com/ehandbook/Women-inTechnology-Survey-2015>.
4. Forbes. Вимушені переселенки, вимушені світчерки. Як війна прискорила прихід українських жінок в ІТ-індустрію. URL: <https://forbes.ua/inside/viyna-zminila-genderniy-balans-v-it-yak-ta-kudi-naumayut-zhinok-u-chasi-viyni-25032022-5025> (дата звернення: 9.04.2022).

ГАРАНЬ А.О.

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

*науковий керівник: Наконечна О.П. доктор філософських наук, професор
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

СВІТ МІСТА У ВИМІРІ ПРОСТОРОВО-ЧАСОВОГО БУТТЯ ЛЮДИНИ

Одним із суттєвих чинників, що передбачають і практично моделюють соціокультурний простір і час людського буття, є виникнення і стрімке зростання міст, що потребує і сприяє становленню якісно нової економіки, соціальної спільноти, політичного об'єднання, соціальної структури, власне, цивілізації. Виникнення міста в соціокультурній перспективі є особливою подією в історії людства, оскільки в ньому по-новому конструюються простір і час, тілесність та ідентичність городянина, формується нова картина світу. Виробляючи та оновлюючи нові стратегії людського існування, місто стає світом з унікальними ритуалами, правилами та царствами законів, звичаїв і традицій. Світ вперше розкривається в семантичній структурі, а свідомість репрезентує все культурне та онтологічне розмаїття міста.

Складність дослідження «людського буття у місті» обумовлена динамічними процесами, що відбуваються в міській архітектоніці, її розгалуженості й багатоаспектності. В цілому можна стверджувати, що місто неможливо зрозуміти без аналізу культурних проєктів, які створює людина, адже міська культура є насамперед антропологічним феноменом. Міська людина постає як окрема реальність, яка вибудовується й водночас трансформується у світі міста. Роздробленість дослідження складних зав'язків людини та міста в численних

культурних, соціальних, історичних і текстуальних поглядах потребує посилення евристичного потенціалу дослідження. Динаміка, багатовекторність та складність у передбаченні подальшого розвитку міської культури щоразу ставлять нові антропологічні виклики, методологічне та системне осмислення яких потребують філософськи-антропологічного аналізу щодо цілісного розуміння міста й людини в ньому.

Філософськи-антропологічна рефлексія передбачає спробу зафіксувати місто як «світ» з огляду на сутність його буття. Тому доцільно не тільки розуміти місто у взаємодії з окремим історичним, соціальним та загалом цивілізаційним ареалом, а й спробувати вибудувати онтологічну ідею міста в горизонті смислового поля культури. З плином часу місто набуває самостійного існування, з городянами та стає граничним контекстом буття та все ж продовжує сприйматися у свідомості своїх мешканців нероздільно від своєї початкової ідеї. Окреслюючи, місто виступає аспектом людської свідомості. Історична зміна типів свідомості призводить до перебудови «тіла» міста, хоча всі попередні рівні зберігаються й акумулюються.

Розглянувши етапи панування міфологічного світогляду, простір людського існування весь доцентру наскрізно-сакральний. Як пише Н. Фюстель де Куланж, аналізуючи громадянські угруповання - «громадянська спільнота та місто не були синонімами. Перша – релігійний та політичний союз сімей; місто ж – це місце зборів, місце для життя й головним чином, святилище. Людина взагалі знала богів лише свого міста й лише їм служила» [1]. Такий стан речей зображує існування певного простору існування спільних практик певних спільнот, які спрямовані, головне, на відтворення праісторичних, незмінних часів.

Місто є осередком соціального буття, де реалізуються й актуалізуються різні модуси соціальних відносин. Оскільки місто є епіцентром соціального життя, то воно автоматично функціонує як жива істота, тобто свідомо персоналізує суспільне буття і надає йому статусу «живого». Схожу думку освітлює у своїх працях культуролог Ю. Лотман подібно порівняє місто з живим організмом, який постійно змінюється, набуває дивних образів, з'являється перед нами у формах культурної рефлексії через філософські й художні тексти. Тобто, філософське вчення з самого початку виникає як автономний акт мислення, що змінює емпіричне ставлення до світу, створюючи той інтелектуальний настрій, який фіксує особливе місце людини в світі, її здатність до самовизначення в ньому.

Суголосна щодо антропологічного розуміння міста позиція М. Вебера: «місто стає як емблемою загальних історичних процесів територіального домінування і державного будівництва, так і головним реальним місцем, де ці процеси відбуваються». Основні висновки філософа, що стосуються антропології міста, зводяться до спроби осмислити місто як цілісний культурно-історичний субстрат, а також показати, що в основі функціонування і структури міста є завжди соціальна боротьба за панування в місті. Боротьба спочатку розвивається у вищих прошарках населення, а далі поширюється на всі інші рівні соціуму, що загалом задає динаміку міського життя [2, с. 14]. Місто відіграє у цьому випадку роль не тільки форми культури, а є повноцінною культурною реальністю, у якій продукується в кожен історичний етап. Необхідно визнати не тільки існування міст у різні епохи, а й буття різних міст в один той самий час.

Важливий вплив на осмислення людського буття у місті мали ідеї В. Зомбарта у працях «Пролетаріат. Зображення і дослідження» та «Буржуа», а також суто антропологічна робота «Про людину». Він вбачав у дослідженні великих міст у капіталістичному устрої найважливіше завдання урбаністичної теорії. Філософ підкреслював, що міста потрібно будувати навколо потреб людини, а не навпаки, пристосовуючи їх до міських параметрів. Крім того, дослідник вказує на те, що в основі становлення сучасних міст лежить культура

споживання: «Великі міста епохи раннього капіталізму мають яскраво виражений характер центрів споживання... Вони настільки великі, що в них живе більшість найбільш впливових споживачів; ріст міст спричиняється, головним чином, концентрацією в них споживацтва» [3, с. 136]. Порівнюючи, бачення Вебера та Зомбарта можна констатувати, що їх ідеї зробило кардинальний внесок у розуміння функціонування світу міста як в історичному та економічному вимірах, так і щодо ролі громадян в розвитку історичної традиції та культурного буття міста.

Згідно з історичною антропологією, історичне минуле, як внутрішній час людини, це те, що вона насправді переживає і фактично визначає своє існування. Своєю чергою, стародавня історія, розкладається на те, «що вже минуло», «накопичене минуле» та «минуле в нинішньому». Усе це визначає темпоральні зміни людини, багато в чому визначає її суть. Це не лише набутий матеріальний світ, але й попередній досвід, пізнання, протяжність існування у часі, а й уся структура діяльності, численні людські цінності, які виникли в минулому, але діють у сучасності. Це також уся когнітивна структура суспільства, що є водночас складовою людства загалом; продукти духовного та інтелектуального світів, до яких належать святині, наукові ідеї і проєкти, теорії і смисли [4].

Аналізуючи міську культуру, ми повинні віднайти приховані структури її буття, що вкажуть нам на особливості міської людини та її середовища. У рамках своєї антропологічної теорії К. Леві-Стросс спробував окреслити контури загальної соціальної й культурної теорії, яка передбачає пояснення людини та суспільства, в тому числі й міста. Однак, важливим кроком в осмисленні культури є твердження, що в основі всіх культур знаходиться міф, який функціонує на принципі бінарних опозицій. Використовуючи цю ідею, доречно аналізувати міську культуру як людську організацію, яка зароджується і функціонує як бінарна система. Крім того, потрібно враховувати, що означення цих опозицій відбувається зовсім іншим чином, аніж у первісних суспільствах. Основний внесок в аналіз міста полягає в тому, що філософ інтегрував структуралістський підхід в аналіз культурної реальності та людських взаємовідносин у ній.

Аналіз сучасного динамічного міського життя виявляє цілу низку проблем, які розглядаються з різних позицій. Зокрема, К. Юнг бачить значну небезпеку для людини міста, через знецінення духовного життя, заміну символів священного на суто раціональні конструкції. Тому мислитель характеризує різноманітні манії та фобії, неврози і психози, які часто посилюються саме в міському житті. Юнг переконаний, що його вчення, пропонуючи індивідуальній свідомості адекватне тлумачення архетипічної символіки, сприяє адаптації до реальності шляхом асиміляції змісту як особистого, так і колективного несвідомого. Це дає змогу подолати неврози шаленого міського життя і досягти власної особистої цілісності та рівноваги зі світом.

Основна перевага вчення психоаналітика полягає в тому, що він вказав на зворотній бік міського життя, яке не тільки дає реалізуватися людині, але й забирає її душевні та психічні сили. Теорія і практика архетипів може дати можливість зрівноважити баланс між індивідуальним та колективним буттям у місті. Крім того, як вважає У. Феллер, ідеї Юнга можуть «по-новому структурувати той базовий світ живої культури, світ ментальностей, який став об'єктом пильної уваги історичної свідомості в другій половині ХХ століття, але все ще неправильно структурований, як лише інтерсуб'єктивний світ відокремлених один від одного людей, а не світ «колективних форм розуму» [5, с. 416].

Проводячи паралель Юнга з Леві-Строссом можна описати дві ідеї, що відрізняли їх вчення. Праці Юнга виокремлювались течією культурного психоаналізу, він намагався пояснити вторгненням архетипів у життя суспільства, пояснював окремі індивідуальні

свідомості, адекватні тлумачення архаїчної символіки для полегшення процесів асиміляцією-свідомістю змісту особистого та колективно невідомого. Проблематикою буття особистості філософ вбачав пристосування людини до соціальних вимог, а саме міста. Натомість вчення Леві-Стросса, будувались на тому, що основна ідея свідомості людини трактувалась не у бутті, а у відношенні її до неї, зіставляючи місто та людину в цілому. То ж ці підходи є важливими у становленні урбаністичної антропології.

Таким чином, модель урбаністичної антропології, в основі якої місто є безпосереднім об'єктом досліджень, сьогодні є ключовою у намірі вибудувати образ міста та городянина. Завдання урбаністичних антропологів полягає в тому, щоб систематизувати досвід міської культури і спробувати змонтувати образ суб'єкта мегаполіса, враховуючи різноманітні просторові, тілесні, економічні, повсякденні та текстуальні стратегії людського буття

Список використаних джерел:

1. Куланж: https://dic.academic.ru/dic.nsf/brokgauz_efron/109531/%D0%A4%D1%8E%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C

2. Трубина Е. Город в теории: опыты осмысления пространства [Текст] / Е. Трубина. – М. : Новое литературное обозрение, 2011. – С. 14.

3. Зомбарт В. Буржуа. Этюды по истории духовного развития современного экономического человека [Текст] / В. Зомбарт ; [пер. с нем. Ю. Н. Давыдова, В. В. Сапова]. – М. : Директмедиа Паблишинг, 2007. – С. 136.

4. Філософська антропологія: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/filosofia-30012017/lection/lec6.html>

5. Феллер В. Введение в историческую антропологию. Опыт решения логической проблемы философии истории [Текст] / В. Феллер. – М. : КноРус, 2005.

ГРИНЬОВА Н.В.

кандидат психологічних наук, доцент

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

СОЦІАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Активізація наукового інтересу до процесу соціалізації особистості свідчить про пошуки ефективних та новітніх форм успішної соціальної діяльності у складних сучасних умовах. Успішність та ефективність соціальної діяльності особистості в значній мірі залежить від рівня розвитку соціального інтелекту. Соціальний інтелект є одним із видів інтелекту, який в широкому розумінні, розглядається вченими як єдина когнітивна система або загальна здібність, ототожнена з мисленням.

Існують й інші погляди на інтелект: як форму організації ментального (розумового) досвіду суб'єкту (М.А. Холодна); відносно стійку структуру розумових здібностей індивіда (В.М. Дружинін); цілісне (інтегральне) психічне утворення, що відповідає за породження, конструювання і перебудову ментальних моделей світу шляхом постановки і розв'язування задач (М. Смульсон); пізнавальна здатність до всіх рівнів психічного відображення, передбачення та доцільного перетворення дійсності, яка охоплює всі сфери життєдіяльності людини (Л. Засекіна).

Вперше соціальний інтелект як окрему інтелектуальну здібність виділили Дж. Гілфорд та Е. Торндайком, що включала в себе міжособистісне сприйняття, соціальне розуміння, соціальну компетентність та емпатію. Під соціальним інтелектом ряд вчених розуміють – специфічну здатність, що забезпечує успішну взаємодію людини з іншими людьми, вміння розуміти та прогнозувати соціальну поведінку (Н.Ф. Каліна, Н.А. Кудрявцева, В.М.

Куніцька, К.О. Абульханова-Славська, Д.В. Люсіна, О.І. Савенкова, Д.В. Ушакова, О.В. Луньова).

Вчені створили перший надійний тест для вимірювання соціального інтелекту, який і в наш час широко використовується з метою психодіагностики [3]. Для вимірювання здатності людини взаємодіяти з іншими людьми, групою вчених під керівництвом М. Гендрікса, був розроблений тест для вимірювання базових навичок в прийнятті рішень у міжособистісній взаємодії. Отже, за допомогою методик можна дослідити здібності особистості розуміння поведінки людей (пізнання поведінкового змісту) та адаптивної взаємодії з ними (продукування поведінкового змісту) [3].

На розвиток соціального інтелекту впливають внутрішні (психофізіологічні) та зовнішні (соціальні) чинники. В процесі соціалізації більшу роль відіграють соціальні чинники до яких відносять: вплив соціальної ситуації розвитку (І.С. Володіна, О.В. Ватіна, О.І. Пащенко); соціально-економічне становище сім'ї (А. Kohn, В. Speicher, В.М. Мініяров); освіту (Л.С. Виготський, М.І. Бобнєва, О.І. Власова); культурне середовище (Л.С. Виготський, О.О. Бодальов, І.Б. Кудінова); особистісний досвід та ін.

Деякі вчені вважають соціальний інтелект не різновидом інтелекту, а особистісною характеристикою (Н. Кантор, Дж. Кіглстром, Г.П. Геранюшкіна, Д.В. Ушаков, О.В. Луньова). За визначенням С.Д. Максименка, «особистість – це форма існування психіки людини, яка являє собою цілісність, здатну до саморозвитку, самовизначення, свідомої предметної діяльності й саморегуляції, та має свій унікальний та неповторний внутрішній світ» [2].

Розроблена Д. Гоулманом модель соціального інтелекту включає п'ять головних його складових: самопізнання; саморегуляція; соціальні навички; емпатія; мотивація [1]. Розвиток соціального інтелекту або підвищення його рівня буде включати розвиток, вдосконалення цих навичок, роботу по самовдосконаленню, що забезпечить успішність, ефективність соціалізації особистості.

Список використаних джерел

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект / пер. з англ. С.-Л. Гумецької. Харків: Віват, 2018. 512 с.
2. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості. К.: Вид. ТОВ «КММ», 2006. 240 с.
3. Михайлова Є.С. Методика дослідження соціального інтелекту: Адаптація тесту Дж. Гілфорда та М. Саллівена: посібник із використання. СПб., 1996. 53 с.

ДУТКЕВИЧ Т.В.

*кандидат психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології освіти
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРИЧИНИ, ПРОФІЛАКТИКА Й ПОДОЛАННЯ ШКІЛЬНОГО БУЛІНГУ

Сучасне українське суспільство розглядає провідну місію закладу освіти як формування в учнів важливих громадянських якостей, а саме: чіткої правосвідомості, толерантності, здатності до соціальної підтримки й взаєморозуміння, прийняття цінностей недоторканності особи, володіння здоров'язбережувальною компетентністю тощо. На заклади освіти покладено велику відповідальність – через освітній процес не лише забезпечити всебічний розвиток особистості, але й зберегти та зміцнити фізичне і психічне здоров'я учнів. Однак, сучасний конкурентний і поляризований світ несе безліч загроз, серед яких і поширення насильства як загалом у суспільстві, так і в його освітньому середовищі зокрема.

Основні види систематичного вчинення насильницьких дій у школі – це булінг, що має досить широкий спектр різновидів та проявів, може бути фізичним та психологічним, а також із застосуванням сучасних комп'ютерних технологій (соцмережі, інтернет, смартфон та ін.). Булінг (від англ. *bullying* – цькування, переслідування, нападки) – повторювана навмисна поведінка, спрямована на завдання шкоди іншій людині або людям та приниження жертви (Г.Бевз) [1, с. 6]. Особа, яка ініціює булінг (кривдник, аб'юзер) користується своїм соціальним статусом, який наділений більшою владою, чи іншими перевагами у порівнянні з об'єктом булінгу (потерпілим). Аб'юзер може діяти безпосередньо або маніпулюючи своїми прихильниками, спонукаючи їх до насильства.

До арсеналу численних проявів булінгу зараховують нанесення фізичних ушкоджень людині, або її речам (побиття, штовхання, стусани, псування майна), здійснення психологічного тиску (домагання, погрози, чіпляння тавра, знуцання, поширення хибної інформації, необ'єктивна нищівна критика та приниження), дискредитація особистості шляхом «брудних» комунікативних технологій (надсилання анонімних повідомлень з погрозами, агресивні дописи, викладення принизливих відео побиття чи глузування на сайтах та у соціальних мережах тощо) (М.Докторович) [1, с. 166]. Булінг є не просто явищем стосунків кривдника і потерпілого, він має соціально-психологічні джерела, втрачаючи свою силу поза соціальною групою. Аб'юзер прагне у групі одноліток продемонструвати свою перевагу, самоствердитись за рахунок приниження іншого учня, який є також членом цієї ж соціальної групи.

Як свідчить практика, підлітки – найбільш вразлива і незахищена категорія людей, які піддаються насильству як з боку дорослих, так і з боку своїх однолітків. Понад 80% підлітків у тій чи іншій формі відчувають на собі прояви насильства (О. Дроздов) [2]. Однак особливо турбує те, що сучасні підлітки схвально оцінюють прояви насильства. За даними соціологічного дослідження 1700 учнів 9-х та 10-х класів м. Одеса (В.І.Ролінський) [6], негативне ставлення до застосування фізичної сили до іншої людини висловила лише четверта частина старших підлітків; майже 60% вважають, що це припустимо в окремих випадках. Застосування фізичної сили вважає нормальним явищем 9% підлітків; незаконне придбання та зберігання зброї – 13%. Майже 30% учнів вважають, що це допустимо в окремих випадках. Якщо 10 років тому агресивність серед дівчат-правопорушників проявляли 5-7%, то нині – 15-17% (Т.С.Гурлева).

Поширенню булінгу серед учнів сприяють певні соціальні і культурні чинники, а саме:

1. Відсутність у суспільній свідомості чіткого осуду фізичних покарань. Ляпас, запотиличник, покарання ременем тощо вважаються природними і дієвими методами «народної» педагогіки. Сама дитина сприймає такі впливи на неї як звичні, звинувачуючи у такому ставленні дорослих саму себе, що призводить до соціальної ізоляції дитини.

2. Недостатня поінформованість громадян про права і захист дитини, закріплених у Конвенції ООН «Про права дитини» та у діючих законах України, у тому числі і у законі України «Про освіту» (2017). До цього додається недостатня підготовка вчителів до роботи з формування у дітей здатності до соціально прийнятеного самозахисту та до профілактики булінгу.

3. Залишаються прогалини у правовій урегульованості процедур захисту прав дітей, зокрема, протидії булінгу. А педагоги і лікарі, що першими помічають прояви булінгу серед учнів, не знають як правильно реагувати. Відтак потребують доопрацювання як закони про захист прав дітей, так і програми підготовки педагогічних і медичних кадрів.

4. На жаль, засоби масової інформації майже не обмежено демонструють різні форми насильства. Споживач агресивної продукції мас-медіа звикає до жорстокості, сцен

насильства, у нього формується прагнення до перенесення спостережуваних моделей поведінки на реальні ситуації.

Внаслідок вищезазначених обставин діти зростають у досить агресивному соціальному середовищі, до якого належать мас медіа, родина, однолітки у школі та за місцем проживання, навіть випадкові люди у транспорті, чергах, у магазинах тощо.

Однак серед різноманітних причин шкільного булінгу особливо турбує зростання агресивності у поведінці самих педагогів, які безпосередньо і систематично спілкуються з дітьми і мали б попереджати небезпечні прояви насильства.

Так, у дипломній роботі У.Р. Михайлюк, де авторка виступила науковим керівником, встановлено цікаві дані, що чверть педагогів загалом і більше третини серед педагогів чоловічої статі відзначаються підвищеним рівнем агресивності. За результатами анкети «Агресія в нашому житті» встановлено, що 100% педагогів вважає агресію надзвичайно актуальною проблемою сьогодення. На їх думку, найпоширенішими типами агресії в нашому суспільстві є: агресія старших дітей над молодшими (24%), агресія дорослих щодо дітей (53%), між підлітками (48%) серед дорослих (19%). Педагоги цілком справедливо вважають, що особливу небезпеку для школяра являє: агресія в сім'ї (24%), агресія з боку вчителів (28%), агресія між однолітками (48%). 52% педагогів стверджує, що існує проблема агресії у їх школі.

Проведене дослідження показує, що проблема шкільної агресивності хвилює педагогів, і вони орієнтовані на те, щоб знижувати її рівень, як серед педагогів, так і учнів.

Тепер коротко розглянемо психологічний механізм, що трансформує агресивність у прояви шкільного булінгу. Унаслідок того, що дитина часто слугує мішенню для виявлення агресії дорослими, у неї виникають різноманітні негативні емоційні стани (страх, роздратованість, почуття образи, провини, несправедливості, власної непотрібності), яких вона прагне позбутись. Однак не вміє робити це у прийнятний спосіб та вдається до булінгу як агресивних захисних реакцій.

Відтак, основною психологічною причиною булінгу є перебування учня у стані підвищеної агресивності, яку він не навчений виявляти соціально прийнятним способом. Учні, які вчиняють булінг, відзначаються цілим рядом загрозливих для навколишніх рис – ворожим ставленням і дефіцитом позитивно-емоційних міжособистісних зв'язків, егоцентризмом, неадекватною самооцінкою, зниженим самоконтролем та саморегуляцією, обмеженим інтелектом тощо (О.Ліщинська) [4]. До цього слід додати вплив таких же агресивних одноліток, що призводить до їх об'єднання у вчиненні групового булінгу, який називають «моббінгом» (К. Колодей) [3].

Психолого-педагогічна профілактика і подолання шкільного булінгу серед учнів – це виховна, розвивальна і корекційна діяльність, яка здійснюється на основі своєчасного виявлення причин і факторів ризику насильницьких проявів (В.М.Оржеховська, Т.Є. Федорченко) [5]. У комплексі заходів психолого-педагогічної профілактики шкільного булінгу можна виокремити наступні напрями роботи.

По-перше, це створення позитивного соціально-психологічного мікроклімату у колективі закладу освіти. Насильство у поведінці вчителів зумовлено тими ж причинами і чинниками, що й у дітей. Дратівливість, невдоволеність учителів нерідко переходять в агресію стосовно дітей, яка поширюється і на їх взаємини. Висока професійна й емоційна культура педагогів (так звані *soft skills*) повинна стати одним з важливих завдань підготовки і підвищення кваліфікації педагогів.

Другим важливим напрямом профілактики булінгу є робота педагогів з формування приязних взаємин між учнями, що передбачає їх дієве реагування на будь-які труднощі у

взаєминах дітей. Натомість перевантажені роботою вчителі уникають втручання в дитячі «розбірки». Відчувши свою «свободу», учні відкрито виявляють агресивність, ворожість, зверхність, вдаються до психологічного і фізичного тиску стосовно інших школярів.

У зв'язку з цим слід приділити увагу вдосконаленню здатності педагога формувати доброзичливі взаємини, попереджувати і розв'язувати конфлікти між учнями, знаходити індивідуальний підхід до кожної дитини, особливо тієї, яка має життєві проблеми.

Третім напрямом є виховання в учнів емоційної, комунікативної, конфліктологічної культури (soft skills). Вчителям знадобиться неабияка педагогічна майстерність, щоб у роботі з учнями «групи ризику», які мають негативну установку на оточення, подолати такі їхні риси, як жорстокість, холодність і зверхність у спілкуванні, агресивність, егоїзм, нещирість, досягти переорієнтації проблемних учнів на доброту, простоту, щирість, справедливість, розум, доброзичливість у спілкуванні.

Педагог може використати такі ефективні методи і прийоми психолого-педагогічної профілактики булінгу, як моделювання поведінки учнів у ситуаціях, що провокують насильство; надання власних прикладів соціально бажаної поведінки; організація широкого обговорення, дискутування з приводу фактів булінгу або його змодельованих прикладів; педагогічно і психологічно обґрунтоване заохочення належної чи осуд неналежної поведінки учнів; формування атмосфери позитивного ставлення до досягнень учнів тощо.

Важливим методом в арсеналі психолого-педагогічної профілактики є бесіда, обговорення. Причини і чинники психологічного дискомфорту у школі, які виливаються в агресивні прояви (це конфліктність, занижені можливості учнів до навчання, погана дисципліна, нестабільні, напружені стосунки учнів між собою, з батьками, вчителями тощо), мають виступати предметом систематичних бесід (індивідуальних або групових) і обговорень як серед педагогів, так і серед учнів.

Корисним буде застосувати метод психологічного семінару (або тренінгу), який проведе психолог закладу освіти. Важливо переконати педагогів і учнів у тому, що несприятливий емоційний мікроклімат у школі руйнує психічне і фізичне здоров'я, не дає змоги багатьом (третьої) учнів успішно навчатися, а педагогам ефективно працювати.

Ще один ефективний метод профілактики і подолання булінгу у закладі освіти – педагогічний (психолого-педагогічний) консиліум. Це метод координації педагогічних впливів на агресивних учнів та їх жертв, що передбачає погодження різних (іноді полярних) позицій вчителів стосовно випадків учнівських суперечок, конфліктів, сварок, булінгу тощо.

Психолого-педагогічний консиліум виконує триєдину функцію: діагностичну, проєктивну і реабілітуючу. Він відрізняється від педагогічної ради посиленням аналітичної та дорадчої складових. Якщо педагогічна рада проводиться систематично, згідно з річним планом, то консиліум – як правило, є разовим заходом у відповідь на проблемну ситуацію, що виникла у роботі закладу освіти.

Отже, розуміння глибинних психологічних причин шкільного булінгу допоможе вчителям працювати з учнями в емоційно-позитивній доброзичливій оптимістичній тональності, що сприятиме не лише профілактиці насильства серед дітей, але й оздоровленню всього суспільства загалом.

Список використаних джерел

1. Дитинство без насилля : суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей : *збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. проф. О. Кікінежді*. Тернопіль : Стереарт, 2014. 802 с.
2. Дроздов О.В. Феномен третирування в школі: шляхи вирішення проблеми. *Соціальна психологія*. 2007. № 6. С. 124–132.
3. Колодей К. Моббинг [пер. с нем.]. *Харьков : Изд-во «Гуманитарный центр», 2007.*

368 с.

4. Ліщинська О. Профілактика психологічного насильства у сім'ї та освітньому середовищі : *Методичні рекомендації. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології*. Київ: Міленіум, 2010. 68 с.

5. Оржеховська В.М., Федорченко Т.С. Технології розбудови виховної системи загальноосвітнього навчального закладу: *Навч.-метод. посібник*. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 172 с.

6. Ролінський В.І. Насильство щодо неповнолітніх: проблеми, профілактика: *Навч.-метод. посібник*. Одеса: Ветаком, 2003. 220 с.

КУЗЬМЕНКО В.Й.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри соціально – реабілітаційних технологій

Житомирський економіко – гуманітарний інститут Університету « Україна»

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ШКОЛЯРІВ РІЗНИХ ВІКОВИХ КАТЕГОРІЙ.

Розвиток соціально-комунікативної компетенції розглядається за віковими стадіями. Кожна стадія соціального розвитку характеризується формуванням визначеної групи особистісних якостей, пов'язаних із віковою сензитивністю. Кожний вік сенситивний для розвитку конкретних психічних новоутворень особистості і, відповідно, для сприйняття зовнішніх впливів. Зокрема, за А. Петровським, дорога до зрілості проходить мікрофази дитинства (в основному, адаптація особистості), отрочтво (в основному, індивідуалізація особистості) і юності, яка веде до інтеграції особистості в суспільстві. Особливий етап соціального розвитку особистості починається з її приходом у школу. Провідною діяльністю в цей період виступає навчальна діяльність. Психологи і педагоги розглядають перший період шкільного навчання, як найбільш важливий для розвитку таких соціальних якостей, як працелюбність, працездатність, почуття обов'язку і відповідальності. Якщо шкільна соціалізація проходить успішно, то у дитини розвивається впевненість у власних силах і прагнення до досягнення успіху, що супроводжується адекватною самооцінкою. В початковій школі дитина займає соціальну позицію в системі формальних і неформальних відносин серед ровесників. Поступово формується власний, відносно стійкий соціометричний статус, який згодом може бути перенесений і в інші соціальні групи. Потрібно відзначити, що саме в цьому віці формуються також вольові механізми соціальної регуляції поведінки. Цей період є сенситивним для розвитку волі. Для успішного соціального розвитку важливо, щоб дитина змогла досягти успіху в якій-небудь діяльності [3: 74-76].

Таким чином, застосовувані на практиці техніка і прийоми спілкування мають вікові особливості. Так, у дітей вони відмінні від дорослих, а дошкільнята спілкуються з оточуючими дорослими і однолітками інакше, ніж це роблять старші школярі. Прийоми і техніка спілкування людей похилого віку, як правило, відрізняються від спілкування молодих.

Діти більш імпульсивні і безпосередні у спілкуванні, в їх техніці переважають невербальні засоби. У дітей слабо розвинена зворотній зв'язок, а саме спілкування нерідко має надмірно емоційний характер. З віком ці особливості спілкування поступово зникають, і воно стає більш зваженим, вербальним, раціональним, експресивно економним. Удосконалюється і зворотній зв'язок. Принциповий підхід до вирішення проблеми розвитку комунікативних навичок, формування комунікативної компетентності представлений у працях Л. С. Виготського, який розглядав спілкування в якості головної умови особистісного розвитку та виховання дітей.

Діти вчаться задовольняти свої фізичні та духовні потреби способами, прийнятними для них самих і тих, з ким вони спілкуються. Труднощі в засвоєнні нових норм і правил поведінки можуть викликати невинуваті самообмеження і самоконтроль.

Молодший шкільний вік, пов'язаний з входженням у шкільне навчання як найбільш систематизовану форму спілкування, з включеністю в навчальну діяльність як провідну діяльність даного періоду, що зумовлює перехід від наочно-образного конкретного ситуативного до абстрактного мислення, до вміння виділяти суттєві зв'язку, будувати міркування, робити умовиводи, висновки. Вперше в онтогенезі відбувається оволодіння письмовою мовою, яка є певним аналогом усній, та її вдосконалення за рахунок збільшення довжини пропозицій, збільшення кількості другорядних членів речення. До кінця молодшого шкільного віку з розвитком логічного і комунікативної функцій мови, з виробленням довільності і рефлексії формується вміння логічно і зв'язно будувати висловлювання. .

Взаємовідносини людини з іншими людьми визначають і його ставлення до своєї діяльності та його ставлення до самого себе - впевненість у своїх силах, скромність або перебільшену зарозумілість, самолюбство, невпевненість у своїх силах і т.д. Ведуча та визначальна роль взаємин з іншими людьми в освіті характеру підтверджується на кожному кроці.

У різноманітних, тонких, багатих всілякими відтінками людських відносинах, які складають основну тканину людського життя, складається і проявляється найбільше різноманіття найосновніших для обличчя особистості характерологічних рис. Такі дбайливість про людину, чуйність, справедливість, благородство, доброта, м'якість, ніжність, довірливість і безліч інших аналогічних і їм протилежних властивостей. При цьому єдність характеру не виключає того, що в різних ситуаціях у однієї й тієї ж людини проявляються різні і навіть протилежні риси. Людина може бути одночасно дуже ніжним і дуже вимогливим, м'яким аж до ніжності і одночасно твердим до непохитності. І єдність його характеру може не тільки зберігатися, незважаючи на це, але саме в цьому і проявлятися.

Важливим для становлення характеру формою спілкування є виховання. У своїй свідомої організованості й цілеспрямованості виховання - спілкування вихователя з виховує - має ряд найважливіших засобів впливу: відповідною організацією поведінки, повідомленням знань, які формують світогляд, особистим прикладом.

Спілкування створює передумови і для самостійної роботи людини над своїм характером. У процесі спілкування, впливаючи на людей і піддаючись впливу з їхнього боку, людина пізнає інших і відчуває на практиці значення різних характерологічних рис. Це пізнання інших людей призводить до самопізнання, практичній оцінці характерологічних властивостей інших людей, регульованої моральними уявленнями, - до самооцінки і самокритики. А самопізнання, порівняльна самооцінка і самокритика є передумовою і стимулом для свідомої роботи людини над своїм характером.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Особистісно-зорієнтоване виховання [Текст] : навч.-метод. посібник / І. Д. Бех – К. : ІЗМН, 1998.-С. 107.
2. Жуков Ю. М. Диагностика и развитие компетентности в общении / Ю. М. Жуков, Л. А. Петровская, П. В. Растянииков – М., 1990. – С. 28.
3. Андреева Г. М. Социальная психология [Текст] : учебник для вузов / Г. М. Андреева. – [5-е изд., испр. и доп.]. – М.: Аспект Пресс, 2008. – 365 с.
4. Краткий психологический словарь / ред.-сост. Л. А. Карпенко ; под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – [2-е изд.]. – Ростов н/Д: Феникс, 1998. – 512 с.
5. Андреева Г. М. Социальная психология... – 365 с.

6. Вторникова Ю. С. Комуникативна компетентність у структурі ключових компетентностей громадян Європи / Ю. С. Вторникова // Витоки педагогічної майстерності : збірник наукових праць. – Полтава, 2011, – С. 88-94.

КУПЧИШИНА В.Ч.

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін факультету забезпечення оперативної-службової діяльності

Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького

СІМ'Я ЯК ОДИН З ЧИННИКІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Людина у всі часи була і залишається об'єктом спостереження вчених різних наукових галузей. Вони зазначають, що людина – це істота, що характеризується двома видами розвитку: біологічним і соціальним. Кожен з цих видів є важливим для людини, адже вони взаємозв'язані і їх взаємодія проявляється в осмисленні та усвідомленні власних дій, вчинків, думок тощо. Саме в останньому і відбувається розвиток, формування свідомості, самосвідомості та механізмів саморегуляції особистості.

Перебуваючи серед інших людей, людина знайомиться та засвоює вже існуючі правила життєдіяльності, традиції, соціальний і культурний досвід людства. Аналіз наукових праць видатних психологів (Б. Ананьєва, Л. Божовича, Л. Виготського, Е. Еріксона, Є. Ісаєва, О. Запорожця, А. Маслоу, П. Павелківа, Ж. Піаже, С. Рубінштейна та ін.) засвідчує той факт, що саме поняття «особистості» включає соціально-значущі якості людини, що дає змогу розглядати її як спосіб буття людини, як соціальну одиницю, що залучена в систему соціальних зв'язків і відносин. Так, в Енциклопедії сучасної України зазначено, що «особистість – це найскладніше психологічне утворення, особлива властивість, що виникає на певному етапі онтогенезу; це соціально зумовлена сукупність психологічних властивостей індивіда з притаманними їй психологічною структурою, взаємозв'язками між елементами, що виявляються і розвиваються у діяльності та поведінці й відповідають конкретній соціальній ситуації життя, певному віковому етапу її розвитку» [2].

З розвитком та формуванням людини відбувається її соціалізація в суспільстві. Автором терміна «соціалізація» прийнято вважати американського соціолога Ф. Гіддінгса, який вперше застосував його в 1887 році у своїй праці «Теорія соціалізації». На його думку, соціалізація – це «розвиток соціальної природи або характеру індивіда» та «підготовка людського матеріалу до соціального життя». Хоча, як зауважує О. Авраменко у своєму дослідженні, «звернення до проблематики соціалізації почалося раніше поширення відповідного терміна. Цей процес завжди був у центрі уваги філософів, педагогів та письменників, а в останній третині XIX ст. почав інтенсивно досліджуватися зарубіжними соціологами і соціальними психологами» [1, с. 7].

Т. Мельничук констатує, що соціалізація як процес становлення особистості дитини, вперше досліджувався американськими соціальними психологами (Б. Адамі, П. Глік, Л. Колберг та ін.) у 50-60-ті роки минулого сторіччя. «В останні десятиліття слід відзначити внесок у розробку сімейної соціалізації таких зарубіжних авторів як Н. Смелзер (становлення самооцінки дітей); К. Стокер, С. Макхоул (взаємини між дітьми у сім'ї), К. Бродерік (системні теорії сімейної соціалізації). У вітчизняній науці роль суб'єкт-суб'єктного діалогу як умови повноцінного розкриття особистості в сімейному спілкуванні та самореалізації зазначалося у працях С. Братченко, Г. Дьяконова, С. Максименка, А. Маслоу, М. Пірен, К. Роджерса, Т. Титаренко та ін.» [4, с. 51].

Питання соціалізації особистості на різних етапах розвитку розглядали у своїх дослідницьких проектах багато науковців. Так, В. Мажаровський відмічає, що «особистість як суб'єкт соціальних відносин передусім характеризує її автономність, певною мірою незалежність від суспільства. Особистісна незалежність пов'язана з наявністю внутрішнього світу особистості – потреб, інтересів, мотивів, соціальних установок, ціннісних орієнтацій, які визначають її поведінку в суспільстві» [5, с. 7].

Аналіз з даного питання проведений О. Авраменко, свідчить, що «характеристика процесу соціалізації як системи, розробка основ її теорії, дослідження соціально педагогічної природи системи соціалізації знайшли відображення в працях вітчизняних учених І. Зверевої, Л. Коваль, О. Караман, М. Лукашевича, В. Слюсаревського, Ю. Сичова, В. Ільїна, Т. Білонова, Л. Міщик, Н. Щуркової та ін. Розроблено вітчизняні та зарубіжні концепції соціалізації особистості (І. Зверева, А. Капська, А. Мудрик, І. Печенко, С. Харченко та ін.); розкрито соціально педагогічні аспекти проблеми (О. Бодальов, В. Караковський, І. Кон, С. Литвиненко, А. Мудрик, Л. Новикова, Я. Щепанський та ін.); визначено соціальну компетентність особистості на ранніх етапах соціалізації (Ю. Богинська, О. Караман, О. Кононко, С. Курінна, І. Печенко, Р. Пріма та ін.)» [1, с. 7].

Стосовно ж змісту поняття «соціалізація», то серед науковців думки різняться. Більшість трактувань зводиться до того, що зміст соціалізації особистості полягає в засвоєнні індивідом соціального досвіду, при цьому погляди вчених різняться стосовно її змісту та структури. Загальноприйнятим є таке визначення соціалізації: «соціалізація (з лат. *socialis* – суспільний) – процес засвоєння індивідом знань, досвіду, норм і цінностей, включених до системи соціальних зв'язків і відносин, необхідних для його становлення і життєдіяльності в даному суспільстві» [5, с. 8].

В. Рюль, досліджуючи феномен соціалізації в наукових концепціях розвитку особистості, звертає увагу наукової спільноти на розкритті суті окремих філософських аспектів даного поняття через аналіз класичних теорій, що розвивалися в методології різних наукових галузей (соціології, психології, соціальної психології, соціальної педагогіки) [6, с. 150]. Їх зміст включає особливості кожної наукової галузі (соціологічної, психологічної, філософської, педагогічної, культурологічної тощо), але при цьому спільним є те, що основними ознаками соціалізації особистості виступають: процес впливу соціального середовища на індивіда, передача культурного, історичного досвіду від покоління до покоління, адаптація до соціальних умов, цілеспрямоване формування колективних якостей [1, с. 12].

Вивчаючи особливості соціалізації особистості, вчені неодноразово виокремлювали та надавали особливого значення одному з її інститутів. «Сім'я» – це найдавніша з форм об'єднання та спільності людей, що виникла ще за часів первісного суспільства та виступає найважливішим чинником формування, розвитку особистості, вона виступає осередком передачі накопиченого людством життєвого, культурного досвіду, способу існування для подальшої соціалізації майбутніх поколінь. Саме в родині розпочинається знайомство дитини з навколишнім світом, формуються моральні і культурні цінності, статево-рольові установки тощо.

Як зазначають Д. Малков та Т. Курченко, сім'ю як соціальний інститут, в якому відбувається формування, розвиток та соціалізація особистості, обирали предметом свого дослідження фахівці різних наукових сфер: філософія (Н. Орлова, Л. Панкова, Т. Руденко, В. Ткачова та ін.), соціологія (Ю. Гаспарян, С. Дармодехін, О. Здравомислова, Т. Медіна, А. Харчев та ін.), педагогіка (П. Лесгафт, С. Захаренко, В. Кравець, Д. Луцик та ін.), психологія (С. Ковальов, М. Мушкевич, К. Седих, Ю. Сидорик, В. Целуйко та ін.) [3, с. 3].

Більшість науковців дотримуються думки, що виховний вплив родини на дитину, кожного її члена є всеохоплюючим і своєрідним. Він триває безперервно та охоплює всі сторони формування особистості. Саме в сім'ї відбувається розвиток, формування та закріплення системи загальнолюдських, духовних, національних та, власне, сімейних цінностей. До ХІХ століття сім'ю вважали «прообразом суспільства», в якому відображалися лише суспільні цінності. На сьогодні ж акценти дещо змінилися і зосередилися на тому, що в сім'ї відбувається віддзеркалення саме сімейних цінностей, що певною мірою відображається на вихованні та формуванні дитини.

Ми приєднуємось до поглядів вчених, що сім'я, як важливий інститут соціалізації особистості, сприяє отриманню дитиною першого досвіду соціальної взаємодії. Саме від членів родини залежить яким цей досвід буде, що саме допоможе у подальшому дитині в адаптації до всього нового, що знаходиться за межами родини.

Аналіз джерельної бази, дозволив нам дійти висновку, що під час соціалізації дитини в родині, у деяких сім'ях можуть виникати різноманітні труднощі. З цього приводу Т. Мельничук звертає особливу увагу на модель сімейної взаємодії, яку засвоює та приймає людина упродовж дитинства. Дослідниця зауважує, що «уявлення про сім'ю, настановлення, очікування здійснюють великий вплив на взаємини майбутнього подружжя та їх соціалізацію, адаптацію до нового для них середовища. Надзвичайно гостро постає проблема соціалізуючого фактора сучасної сім'ї та її впливу на майбутню сім'ю дитини». Результати досліджень Т. Мельничук переконливо доводять, що дуже часто причиною цього є надмірна опіка батьків своїх дітей. «За результатами анкетування студентської молоді (вік 19-21 рік) щодо рівня їх економічної соціалізації, встановлено: 67% респондентів відмітили, що крім навчання мають підробіток, але цих коштів їм не вистачає на власні витрати і вони користуються допомогою батьків; 25% – тільки навчаються і користуються коштами батьків; 13 % – навчаються, працюють і використовують тільки свої кошти як на навчання, побут, так і на відпочинок. Усе найкраще та найгірше, що може бути у людині, тісно переплітається із її дитинством та накопиченим досвідом саме у сім'ї. Батьківський вплив є першим джерелом та основою для подальшого формування психосоціального життєвого досвіду. Дослідження та спостереження як українських науковців, так і зарубіжних, вказують, що саме сім'я є найкращим та найефективнішим середовищем щодо належного розвитку дитини, її соціалізації упродовж усього подальшого життя. Сім'я здійснює перші соціальнопсихологічні впливи, і ці впливи тривають як у дитинстві, так і все подальше свідоме життя людини» [4, с. 52-53].

Іншими причинами, що негативно впливають на інститут сім'ї та на процес соціалізації особистості в ній, є взаємовідносини серед її членів, погіршення матеріального забезпечення родини, кількість розлучень, низька народжуваність, падіння авторитету батьків, зростання рівня злочинності серед дітей та підлітків, вживання алкоголю, наркотичних речовин, паління тощо. Керівництво нашої країни, враховуючи всі труднощі щодо сімейного вихованні, та останніх подій, які переживає наша країна, робить все можливе щодо їх профілактики та вирішення.

Список використаних джерел

1. Авраменко О. О. Соціалізація особистості в контексті вітчизняних та зарубіжних науково педагогічних досліджень. *Вісник Черкаського університету*. 2015. № 10 (343). С. 7-13.
2. Людина / О. В. Квас та ін. // *Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2017. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=59900 (18.04.2022).*

3. Малков Д. Ю., Курченко Т. В. Чинники реалізації соціальної ролі батьків вихованцями шкіл-інтернатів. *Журнал НАУКОВИЙ ОГЛЯД*. № 2(45), 2018. С. 1-12.

4. Мельничук Т. І. Батьківська модель сім'ї як один із чинників економічної соціалізації молодого подружжя: аналіз проблеми. *Актуальні проблеми психології*. Том I. Випуск 46. С. 51-55.

5. Можаровський В. А. Особистість як об'єкт і суб'єкт соціальних відносин. *Роль особистості у формуванні соціальних відносин у сучасному суспільстві: збірник наукових праць* / за загальною ред. Ківенко Н. В. Ірпінь: Вид-во Національного університету ДПС України, 2014. С. 6-8.

6. Рюль В. О. Дослідження феномену соціалізації в наукових концепціях розвитку особистості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. Випуск 23. 2017. 150-154.

ЛЕВЧЕНКО Н. В.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

КОЛЯДА Н.М.

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

МОЛОДІЖНИЙ ЦЕНТР В ЗВО - СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ РОЗВИТКУ МОЛОДІ

Створення молодіжних центрів у громаді є важливим аспектом забезпечення молодіжної політики, розвитку та популяризації молодіжної роботи.

Молодіжний центр – це установа для роботи з молоддю, яка є центром організації молодіжної роботи в регіоні і одним із важливих партнерів у повсякденній життєдіяльності молодої людини.

Згідно із нормативно-правовими документами, а саме Законом України «Про основні засади молодіжної політики» (2021), визначено, що «молодіжний центр – установа, підприємство, організація, що здійснює молодіжну роботу», а «молодіжний простір – приміщення, будівля або її частина, земельна ділянка, що використовується для проведення молодіжної роботи» [7].

У Постанові Кабінету міністрів України «Типове положення про молодіжний центр» (2017) зазначено, що «молодіжний центр – установа, що утворюється для вирішення питань соціального становлення розвитку молоді» [8].

Відповідно до положення головною метою центру є «сприяння: соціалізації та самореалізації молоді; інтелектуальному, моральному, духовному розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу; національно-патріотичному вихованню молоді; популяризації здорового способу життя молоді; працевлаштуванню молоді та зайнятості у вільний час, молодіжному підприємництву; забезпеченню громадянської освіти молоді та розвитку волонтерства; підвищенню рівня мобільності молоді» [8].

«Молодіжний центр – установа (у великих містах – мережа місцевих філій), робота якої спрямована на забезпечення змістового та якісного дозвілля молоді. Мета молодіжних центрів – громадянська освіта молоді через участь у суспільній діяльності, національно-патріотичне виховання, розвиток волонтерства та мобільності молоді, реалізація творчого потенціалу молодих осіб, формування здорового способу життя, сприяння зайнятості молоді у вільний час та молодіжному підприємництву. Основними принципами молодіжних центрів визначено: організація дозвілля молодої людини в позанавчальний час (зокрема, спілкування з однолітками); доступність центру, робочі години, зручні для молоді; безкоштовне

навчання; освіта протягом усього життя (організація дозвілля для дітей, підлітків та дорослих); розташування центру в межах мікрорайону» [3].

Дослідники А. Сорокіна, О. Кравчук, О. Шеремет подають, що таке визначення: «Відкритий молодіжний центр – заклад або його філія, який реалізує відкриту роботу у сфері надання соціальних, освітніх і психологічних послуг молоді. Організатор або співвласник центру може бути муніципалітет, громадські організації, місцеві та релігійні громади» [3].

Цільовою аудиторією такого центру може бути молодь 14 – 29 років. Такі центри особливу увагу приділяють молоді з обмеженими можливостями (менш умотивована, яка не зможе або не бажає брати участь у молодіжних заходах із різних причин) [3].

Основними принципами відкритого молодіжного центру є: орієнтація на потреби молоді; умотивований та компетентний персонал; терпіння та підтримка; зв'язок та консультації з органами влади, іншими центрами, спеціалістами; створення мережі та організація співпраці з іншими установами. Особливості такого центру є спрямування на вуличну та мобільну роботу, а саме: мобільна робота з молоддю ефективна на тих територіях, на яких ще не створені подібні центри або проживає небагато населення; затверджено графік роботи, за яким молодіжні працівники проводять мобільну роботу з молоддю; використання приміщень та матеріально-технічної бази інших закладів та установ; робота з молоддю спрямована на учасників, які більшу частину свого вільного часу проводять на вулиці; роботу проводять у місцях масового скупчення молоді (стадіони, подвір'я, спортивні майданчики тощо); до фінансування такого типу діяльності залучають бізнес [3].

І. Пеша, Н. Тілікіна та ін. зазначають, що «історія і філософія молодіжних центрів заснована на принципі відкритої роботи з молоддю», і визначають, що молодіжний центр – «це не лише фізичний простір, де молода людина може проводити вільний час, навчатись або спілкуватись, а це місце, де молодь почувається вільно» [4].

О. Докієн (здобувач ЗВО, м. Чернівці) зазначив, що молодіжний центр це «простір європейського зразка, своєрідний осередок практичної роботи з молоддю; установа, що сприяє розвитку молодих людей, громадянській освіті, популяризації здорового способу життя, волонтерства, молодіжному підприємництву, підвищенню рівня мобільності молоді» [1].

О. Вакуленко, І. Пеша, Л. Мукосєєва, Н. Тілікіна подають таке трактування поняття: «Молодіжний центр – одна з форм організації молодіжної роботи, що дає можливість молоді розділити дозвілля з іншими, задовольнити свої інтереси та розвинути власні таланти». Автори вважають, що завдання центру це – «залучення більшої кількості молодих людей, організація та планування діяльності цільових груп та можливість реалізації власних проєктів молоді». Тому автори назвали дві основні умови, які необхідні для функціонування молодіжного центру: «розуміння запитів цільової групи та володіння варіантами організації дозвіллевої діяльності» [5].

У 2018 році в Уманському державному педагогічному університету імені Павла Тичини створено Молодіжний центр «Start». Головною метою діяльності центру є всебічний розвиток і самореалізація молоді в різних сферах суспільного життя, розкриття її потенціалу, захист інтересів та прав; сприяння соціальному становленню й розвитку, професійній орієнтації та організації змістовного дозвілля, підтримка талановитої молоді. Основними завданнями центру є: створення умов для творчого розвитку особистості, інтелектуального самовдосконалення молоді; залучення молоді до участі в наукових, мистецьких, спортивних, інформаційно-просвітницьких заходах; утвердження патріотизму, духовності, моральності та формування загальнолюдських цінностей у молоді; пропаганда та формування здорового

способу життя; створення сприятливого середовища для забезпечення зайнятості молоді; взаємодія з молодіжними, дитячими громадськими організаціями; забезпечення розвитку міжнародного молодіжного співробітництва. Основні напрями діяльності Центру такі:

- навчально-науковий – розвиток самоврядування через неформальну освіту; проведення форумів, наукових конференцій, семінарів-тренінгів, з'їздів, ділових зустрічей, дискусійних клубів щодо різних аспектів розвитку молодіжного руху; підготовка та перепідготовка молодіжних працівників шляхом організації лекторіїв, тренінгів, майстер-класів, розвиток молодіжного підприємництва; упровадження новітніх механізмів молодіжної політики Ради Європи через міжнародне партнерство, стажування, культурно-освітні обміни;

- дозвіллевий – організація та проведення культурно-масових заходів (концертів, спектаклів, презентацій, фестивалів, бенефісів, літературно-пісенних свят, театральних концертних вечорів, творчих зустрічей, художніх звітів, змагань з інтелектуальних ігор, вистав, конкурсів, турнірів, спортивно-розважальних, оздоровчих заходів, вечорів відпочинку, танцювальних вечорів, балів, дискотек тощо); забезпечення спортивного розвитку молоді; сприяння відродженню духовності, зміцненню моральних засад, організації змістовного дозвілля молоді;

- інформаційно-консультаційний – надання правової, інформаційної, методичної та консультативної допомоги молоді; сприяння залученню молоді до участі у міжнародних молодіжних наукових, мистецьких, спортивних, інформаційнопросвітницьких заходах, формування потужного молодіжного медіа-ресурсу – інтерактивного прес-центру із медіаковоркінгом; активна співпраця з громадськими та волонтерськими організаціями міста та розвиток волонтерського руху серед молоді;

- проектний – підтримка проектів органів студентського самоврядування, підприємницьких ініціатив молоді, забезпечення зайнятості молоді у вільний час; сприяння розвитку молодіжних ініціатив у трудовій сфері, перепідготовка та підвищення кваліфікації молоді; активна взаємодія між органами влади та молоддю на місцевому рівні шляхом залучення до створення стратегій програм, заходів та проектів; організація та проведення конкурсів, проектів, програм молодіжних організацій, спрямованих на розв'язання проблем молоді;

- профорієнтаційний – допомога молодим людям у визначенні з майбутнім фахом: профорієнтаційні тренінги, майстеркласи, екскурсії до компаній, знайомство з представниками різних професій;

- менторський – підтримка та супровід цікавих молодіжних проектів, допомога з менеджментом, фандрайзинг, створенням бюджету, комунікація, пошук волонтерів та в ін. [2; 6].

Отже, молодіжний центр є важливою складовою молодіжної політики України, яка сприяє соціальному становленню та розвитку молоді. Вивчивши мету, завдання, основні напрями роботи молодіжних центрів, особливості їх реалізації через різні форми молодіжної роботи особливо у закладі вищої освіти, вважаємо, що молодіжний центр – це позитивне середовище, яке сприяє особистісному та професійному розвитку молоді за допомогою різних напрямів молодіжної роботи. Перспективними є дослідження особливостей створення та функціонування молодіжного простору.

Список використаних джерел

1. Докієн О. «Резиденція молоді». Що таке молодіжний центр і для чого він потрібен Чернівцям. URL : <https://shpalta.media/2018/10/12/rezidenciya-molodi-shho-take-molodizhnij-centr-i-dlya-chogo-vin-potriben-chernivtsyam/> (дата звернення: 02.02. 2022 р.)

2. Коляда Н., Левченко Н. (2019). Розвиток молодіжної роботи в умовах вищого закладу освіти (з досвіду діяльності молодіжного центру «Start» Уманського державного

педагогічного університету імені Павла Тичини). *Соціальна робота та соціальна освіта*. № 2. С. 87 - 96.

3. Методичний посібник «Молодіжні центри. Основні принципи та засади». Управління у справах сім'ї та молоді Донецької обласної державної адміністрації, Комунальний позашкільний навчальний заклад «Донецький обласний дитячо-молодіжний центр». Уклад.: А. Сорокіна, О. Кравчук, О. Шеремет. Краматорськ, 2017. 64 с. URL : <http://dodmc.dn.ua/images/stories/Biblioteka/molodizni centri.pdf> (дата звернення: 02.02. 2022 р.)

4. Молодіжні центри: національні практики створення та організація роботи / за ред. І. В. Пешої. Київ : «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 68 с.

5. Молодіжна політика в об'єднаних територіальних громадах: посібник. Київ, 2018. 76 с.

6. Положення про Молодіжний центр «START» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. 2018. 6 с.

7. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-ІХ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>. (дата звернення: 02.02. 2022 р.)

8. Типове положення про молодіжний центр: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 1014. URL : <https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/infrastruktura/molodizhni-centri> (дата звернення: 02.02. 2022 р.)

ЛИЧУК С.В.

*доктор філософії, к.філол.н., доцент
Івано-Франківський національний медичний університет
кафедра мовознавства
м. Івано-Франківськ, Україна*

НЕОЛОГІЗМИ, ЯКІ ВИНИКЛИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022 РОКУ

Мова – це суспільне явище, яке може змінюватися, поповнюватися новими словами, збагачувати словниковий запас її користувачів. Неологізм – новостворений термін, авторське слово або фраза, що перебуває в процесі входження в загальне використання і ще не включена до державної та загальноживаної мови [1, с. 348]. Українська мова теж не стоїть на місці, вона теж бурлить, розвивається і наповнюється новими значеннями і словами. Як і чому відбувається розвиток і збагачення сучасної мови? Одним із шляхів поповнення нашого лексикону є сьогочасні умови, у яких виникли новоутворення і які принесла нам російсько-українська війна.

У мережі Internet щоденно появляються нові слова і дефініції. Народ вигадав сучасний "словник" української мови. До нього увійшли слова, словосполучення і жартівливі вислови, які утворилися під час війни в Україні.

Уже всім відоме місто Чорнобаївка, де Збройні сили України сімнадцять разів знищували окупантів, їхні позиції і склади боєприпасів. Так виник термін *чорнобаїти*, тобто 'постійно робити одне і те саме, не отримуючи іншого результату'.

Серед неологізмів виникли й такі, що походять від назв політиків, як-от: *арестовлення* (Олексій Арестович, радник президента з питань стратегічних комунікацій у сфері нацбезпеки та оборони України), що означає 'заспокійливе повідомлення, заспокоювати у будь-якій ситуації' та *підзаряджатись / підзарядитись* з новим значенням 'подивитись або послухати О. Арестовича', а також *макроніти* (Емманюель Жан-Мішель Фредерік Макрон, президент Франції) зі значенням 'бути стурбованим, робити стурбований вигляд щодо певної ситуації, зокрема ситуації в Україні, усім це показувати, але нічого не робити по суті'.

Появилась низка номенів називання росії і росіян, наприклад: іменники *москвофілія*, *москофілія*, *рашигоблія*, *раша* зі значенням 'росія', *русня* 'російські солдати', *пропагандбни*

'російські пропагандисти', прикметник руснявський (літак) 'російський', іменник *рашиїсти* та словосполучення *недобратський нарід* 'росіяни'.

Головного кадіривця Рамзана Кадірова назвали термінами *дон-дон-гандон* (*гандон*) та *племінній хряк*.

Не оминув новий словник мовного питання. Так виник термін *путиніод* зі значенням 'той, хто говорить російською мовою'. Також українців, які не хочуть розмовляти українською мовою відправляють до путіна дієслівними термінами *гібати* / *гибанути*, *пильяти* в значенні 'їхати / виїхати'.

Знак *z* за тиждень кремлівські пропагандисти перетворили цю літеру на символ війни проти "*бандерівців, нациків і шайтанів*". Так росіяни називають українців. До прикладу, вони вживають терміни *назифікувати*, *назифікація*.

Складне слово *хитсівня* виникло в результаті сполучення слів "хітс" і "гривня", тому що для багатьох українців ця валюта стала найважливішою для існування весною 2022 року.

Ще один неологізм *мамкувати* 'не виконувати простих дій задля збереження власного життя, тобто не йти до сховища' з'явився після реакцій багатьох батьків на тривоги та евакуації.

Також словник поповнився жартом *завесті трактор* 'застосування сільськогосподарської техніки для боротьби з окупантами, яких ніхто не очікував', зокрема для відтягування захопленої російської військової техніки.

Отже, українська мова постійно збагачується новими словами. Більшість неологізмів мають недовге життя, але деякі закріплюються в мові надовго. На нашу думку, продемонстровані слова та словосполучення залишаться, вони увійдуть в особливі словники, вони будуть звучати в живій мові народу. Неологізми, що з'явилися під час російсько-української війни 2022 року, не тільки закріпляться в мові на короткий час, а залишаться в підручниках з історії назавжди.

У будь-який інший час можна було б посперечатися про використання таких термінів, але, на жаль, реальні події вносять свої корективи в історію України та її мову.

Список джерел:

1. Словник української мови: в 11 томах. Т. 5, 1974. С. 348.

ЛІТВІНОВА А. М., ТИМЧЕНКО Г. М.

к. пед. н., доцент, доцент закладу вищої освіти,

к. біол. н., доцент, доцент закладу вищої освіти

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ МЕНЕДЖМЕНТУ

Розвиток сучасного суспільства потребує перегляду власне організації освіти та ролі суб'єктів навчальної взаємодії – викладача та студента. У сучасній тенденції заклади вищої освіти мають справлятися з вирішенням нових завдань – виховування молоді, здатних критично, глибоко мислити; виховання сучасного молодого покоління, готове стояти біля витоків змін і працювати зі змінами, не знаючи глибинної сутності й інформаційного простору професій, до яких готуємо студентів.

Навчальний процес у закладах вищої освіти має бути спрямований на підготовку освіченого студента, який уміє ініціативно, творчо мислити, самостійно поповнювати свої знання та застосовувати їх у діяльності. Успіх підготовки студента залежить від багатьох факторів, одним з яких є самостійна робота студентів. В процесі впровадження дистанційної

форми навчання у закладі вищої освіти, значна частина навчального матеріалу вноситься на самостійне опрацювання студентами. Тому основним завданням викладача у закладі вищої освіти стає не репродуктивне викладання набору готових знань, а організація активної самостійної роботи студентів. Щоб виконати завдання, які постали перед вищою школою, потрібно вдосконалювати навчально-виховний процес, розробляти нові методи, форми взаємодії викладача і студента, стимулювати діяльність молоді. Відомо, що тільки ті знання, які людина набула самостійно, завдяки власному досвіду, думці й діям, стають справжнім її здобутком [1; 3]. Тому у закладах вищої освіти останнім часом спостерігається тенденція до дистанційної форми навчання у зв'язку із пандемією коронавірусної пандемії та бойовими діями, спричиненими агресією РФ. Чимала кількість установ розробили стратегічний підхід щодо створення сучасного дистанційного навчання. Перспективним питанням на сьогодні залишається питання поєднання аудиторної та самостійної роботи з використанням різних форм та методів дистанційного навчання. Дистанційна (самостійна) робота студентів – форма виконання студентами певного пізнавального завдання з використанням дистанційних технологій. Таким чином, дистанційна освіта – не самоціль, а засіб самостійного формування особистості студента, його «самостійності» у здобуванні знань з використанням інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій навчання. С. Архангельський, В. Казаков відповідно до структури навчального плану виділяють два типи самостійної роботи:

- а) обов'язкову – вона проводиться під час навчальних занять і при підготовці до них;
- б) додаткову – вона проводиться понад або за спеціальним індивідуальним планом (графіком) з урахуванням особистих інтересів і нахилів студентів [4].

Електронне навчання в системі професійної підготовки фахівців на базі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна розглядається як освітній процес, спрямований на підготовку освіченого фахівця з урахуванням базових трендів сучасної освіти (якість та доступність), та як окрема складна структурована система, рівні якої взаємодіють і обумовлюють один одного. Розглядаючи тенденції та напрямки розвитку сучасного E-learning, слід говорити про створення та супровід інформаційно-освітніх середовищ, які включають у себе розвиток і поширення сучасних методик, засобів і технологій освіти, насамперед, відкрите, дистанційне, змішане навчання. Формування інформаційно-освітнього середовища має бути пов'язане з провідними трендами у світовому освітньому просторі. Наприклад, слід використовувати інформаційні технології, що забезпечують перехід до інформаційного суспільства та відповідають вимогам інформаційного суспільства. Основні надії покладаються на створення і супровід відкритого та дистанційного навчання, на розвиток нових об'єктних технологій створення баз навчальних матеріалів поряд із розвитком традиційних технологій розробки електронних підручників, мультиагентних технологій освітніх порталів. Взагалі, це визначає створення якісного інформаційно-освітнього середовища, яке сучасні класичні заклади освіти намагаються втілити у життя задля підтримки статусу у світових рейтингах. Відповідно до стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні (2013), однією з форм отримання освіти на основі інформаційно-комунікаційних технологій є електронна освіта, що набуває сьогодні все більшого поширення. Саме тому сучасний викладач повинен спрямувати свої освітні ідеї не на репродуктивне викладання, не на готовий набір знань, а організувати активну самостійну роботу студентів з використанням сучасних відкритих освітніх сервісів (аналогів МООС) та дистанційних курсів у такий спосіб, аби студенти змогли побачити особливості впровадження та використання знань, вмінь та навичок у майбутній професійній та практичній діяльності, гідній фахівця світового рівня.

Саме завдяки органічному поєднанню даної типології побудови самостійної роботи ми сформуваємо технології побудови системи змішаного навчання з використанням дистанційного навчання, а саме – обов'язкове навчання з використанням дистанційних технологій на заочній формі навчання та додаткове – при використанні на денній формі навчання. Завдяки активному використанню дистанційних освітніх технологій в системі класичної освіти створюється поступова система змішаного навчання, яка породжує доступ студентів до якісних освітніх ресурсів незалежно від простору та часу.

В останній час в педагогіці стрімко набирає популярність електронне (дистанційне) навчання, як один з видів самостійної роботи. Gloria Mothibi провела систематичне дослідження, метою якого було оцінити зв'язок між електронним навчанням та успішністю студентів. Результати дослідження показали, що електронне (дистанційне) навчання має статистично значущий вплив на академічну успішність студентів [10], що сформувало один з напрямків нашого дослідження.

Результати проведеного нами аналітичного пошуку вказують на те, що потрібно впроваджувати під час дистанційного навчання інформаційні технології створення, передачі та збереження навчальних, освітніх матеріалів, організації й супроводу освітнього процесу за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій [2; 6]. Тому використовуються основні технології дистанційного навчання:

- мережева технологія – різновид дистанційної освітньої технології, що базується на використанні телекомунікаційних мереж та засобів Internet для забезпечення студентів навчально-методичними матеріалами, інтерактивної взаємодії з викладачами-тьюторами та організації дистанційного педагогічного контролю. В системі класичної освіти ця технологія реалізується як дистанційне навчання на базі LMS Moodle;
- кейс-технологія – різновид дистанційної освітньої технології, що базується на використанні наборів (кейсів) текстових, аудіовізуальних та мультимедійних навчально-методичних матеріалів для самостійного вивчення студентами (слухачами) при організації регулярних консультацій з викладачами та контролю знань дистанційним або традиційним способами. В системі класичної освіти ця технологія реалізується як дистанційні курси, які супроводжують освітній процес на денній та заочній формах навчання;
- ТВ-технологія – різновид дистанційної освітньої технології, що базується на використанні систем телебачення для доставки студентам навчально-методичних матеріалів та організації регулярних консультацій у викладачів-тьюторів та контролю знань дистанційним або традиційним способами. В системі класичної освіти ця технологія реалізується як відеосупровід освітнього процесу в дистанційних курсах та в системі відкритого навчання (відкриті відеолекції Каразинського університету, розміщені на власному каналі на YouTube) [5; 9].

Технологія побудови системи змішаного навчання в системі класичної освіти містить в собі широку низку форм реалізації:

- повні комплекти інформаційно-методичних рекомендацій з курсу;
- послідовність виконання завдань під час освіти при опануванні темами курсу;
- контроль-поточний та підсумковий контроль знань з боку викладача та самоконтроль діяльності студента;
- повний комплект документів з планування освітнього процесу (навчальні програми, розклади тощо);

- відео-супровід та аудіо-супровід навчання у вигляді навчальних фільмів, відео лекцій, записів лекцій, семінарів тощо;
- мультимедійні презентації до занять;
- термінологічні словники;
- практичні та лабораторні роботи віртуальні роботи з інтерактивним компонентом;
- пакети тестових завдань із автоматизованою перевіркою результатів;
- посилання на відкриті інформаційні освітні ресурсів за фахом від провідних вищів світу [7-8].

Ми активно впроваджуємо систему змішаного навчання при вивченні дисципліни «Психологія управління». Дистанційний курс «Психологія управління» розміщений в базі LMS Moodle Центру електронного навчання Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна для студентів заочної (дистанційної) форми навчання економічного факультету. Впродовж навчання відбувався доступ студентів до якісних електронних матеріалів, розташованих в дистанційних курсах, завдяки чому вони мали змогу не лише ознайомлюватися із повним переліком інформаційних матеріалів (підручників, посібників, текстів лекцій, презентацій та інформаційних посилань), а також планувати і виконувати самостійну роботу у будь-який зручний час, підтримувати зв'язок із викладачем, мати коментарі та оцінки за складеними завданнями з тем курсу.

Такий вид навчання слугує певним способом організації процесу освіти і має змогу бути використаним у всіх формах навчання (очна, заочна, навчання з використанням засобів телекомунікації, поштового листування та ін.). При використанні дистанційного навчання скорочується аудиторне навантаження й більшає частка самостійної роботи здобувача освіти. Розробка електронних підручників з курсу «Психологія управління» і навчальних програм є необхідними для підвищення ефективності самостійної роботи студентів. Використання в процесі освіти комп'ютерних технологій, в сучасних умовах, є чинником, сприяючим активізації самостійної роботи студентів, під час виконання якої він (студент) вчиться та набуває вміння самостійно обирати джерела інформації, економити та планувати час, ознайомлюється та прилучається до етики міжнародного спілкування, вчиться об'єктивно оцінювати свій потенціал.

Підводячи підсумки, зауважимо, що дистанційне навчання на сучасному етапі розвитку доступної освіти – це сукупність сучасних освітніх технологій, що забезпечують передачу інформації в інтерактивному режимі за допомогою використання ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) від тих, хто навчає (викладачів) до тих, хто навчається (студентів або слухачів). Застосування дистанційного курсу «Психологія управління» під час професійної підготовки фахівців у ЗВО надає можливість доступу до підручників, інформаційних та дидактичних матеріалів в електронному вигляді, можливість самостійного освоєння досліджуваного матеріалу, а також консультаційний супровід у процесі навчання.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко О. В., Тимченко Г. М., Закревський А. М. Моніторинг здоров'я за допомогою електронних діагностичних систем. Проблеми сучасної освіти і науки, № 8, Ч.2, 2018, С.95-102.
2. Биков В. Ю., Кухаренко В. М., Сиротенко Н. Г., Рибалко О. В. та Богачков Ю. М. Технологія створення дистанційного курсу. Київ: Міленіум, 2008. 234 с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 220 с.
4. Євдокимов В. І. та ін. Ефективність навчання студентів. Харків: Вид-во ХДПУ ім. Г. С. Сковороди, 2004. 140 с.
5. Кухаренко В. М. та ін. Теорія та практика змішаного навчання. Харків: Міськдрук, 2016. 385 с.

6. Кухаренко В. М., Бондаренко В. В. Екстрене дистанційне навчання в Україні. Харків: Міська друкарня, 2020. 403 с.

7. Літвінова А. М., Тимченко Г. М. Поєднання e-learning та відкритих освітніх сервісів в системі класичної освіти. Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ. Пам'яті Олексія Петровича Стахова. Збірник матеріалів Міжнарод. наук.-практ. Інтернет конф., м. Вінниця, 9-10 лист. 2021 р., 2021. С. 99-103.

8. Манн Р. В., Кравченко О. В., Ганжала І. В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій як елемент інноваційного навчання фахівців економічного спрямування. Інформаційні технології і засоби навчання, № 78 (4), 2020. С. 145-162. doi: <https://doi.org/10.33407/itlt.v78i4.2810>.

9. Тимченко Г. М., Літвінова А. М., Закревський А. М., Левчук В. Г. Технології створення відкритих освітніх ресурсів та відеосервісів навчання основ здоров'я. Вісник національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія: «Педагогічні науки», № 7 (163), 2020, С.153-161.

10. Gloria Mothibi. A Meta-Analysis of the Relationship between E-Learning and Students' Academic Achievement in Higher Education. Journal of Education and Practice. № 9 (6), 2015.

МАЦЬКЕВИЧ В. М.

*к.м.н., доцент кафедри радіології та радіаційної медицини
Івано-Франківського національного медичного університету*

ЛЕНЧУК Т. Л.

*к.м.н., доцент кафедри радіології та радіаційної медицини
Івано-Франківського національного медичного університету*

АСПЕКТИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19

Актуальність. Для студентів, що приїжджають для здобування освіти у вищі навчальні заклади України середній вступний вік є 19 років, що часто пов'язано з 12-річною шкільною освітою та попереднім мовним підготовчим навчанням. Враховуючи такий вік, студенти-іноземці перебувають на етапі дорослої соціалізації особистості. Часто у такому віці, особливо в іншій країні проживання поєднується як субкультурно-групова соціалізація (студенти різних країн, віросповідань, культурних традицій проживають разом у гуртожитках, проводять дозвілля, відвідують заняття та готуються до сесій), так і професійно-трудова соціалізація (студенти часто знаходять підробіток чи проходять практику відповідно до обраної професії). І досить часто середовища цих двох видів соціалізації значно відрізняються та потребують різних навичок для адаптації. Також в цей час студенти продовжують проходити формальну соціалізацію, яка більшою мірою пов'язана з освітою та неформальну – засвоєння навичок та цінностей набутих в особистому житті [1, с.333]. Приїхавши в іншу країну з багажем навичок, завдяки впливу первинних агентів соціалізації таким як: сім'я та шкільне оточення, релігія, які є близькими культурно та звичними для студента, у новій країні на студента починають також діяти вторинні агенти соціалізації – медіа, офіційні установи (університет, міграційна служба, поліція, місце праці). Зважаючи на абсолютно нові умови співжиття, побуту, звичаїв, в які потрапляють студенти, для підтримки високої мотивації до навчання необхідний пошук найоптимальніших шляхів їх швидкої адаптації для створення максимально комфортних умов для проживання та навчання.

Мета. Аналіз факторів, сприяючих швидшій адаптації та створенню комфортних умов навчання та дозвілля серед студентів факультету підготовки іноземних громадян.

Матеріал і методи. Дослідження включало 46 осіб (29 жінок та 17 чоловіків), віком від 19 до 21 року (Mean 19,3 років), які навчались на другому курсі факультету підготовки іноземних громадян, другого магістерського рівня вищої освіти за професійною кваліфікацією – лікар. Студентам запропоновано заповнити опитники у програмі Forms (Microsoft Office), у яких потрібно було дати відповіді щодо аспектів, які впливають на комфортність навчання, позитивну атмосферу у групі в умовах вимушеного дистанційного навчання, пов'язаного з пандемією COVID-19. Результати були анонімізовано, шляхом кодування персональних даних та проаналізовано для подальшої розробки методичних рекомендацій викладачам-кураторам та викладачам навчальних дисциплін щодо роботи зі студентами.

Результати та обговорення. Основною перешкодою у створенні сприятливої, дружньої атмосфери студенти, як і очікувалось, ствердно вказали дистанційне, тривале навчання (89% опитуваних). Слід відзначити, що створюючи вибірку дослідження, було враховано, що студенти мали досвід, як аудиторних, так і позааудиторних вимушених дистанційних занять, тому могли порівнювати ці дві форми навчання. Під час звичного очного навчального процесу проблемою у швидкій адаптації до колективу 63% осіб назвали спілкування різними мовами у вільний від занять час, різні релігійні та культурні відмінності, особливо ті, які окреслюють роль жінки в суспільстві. Але позитивним є те, що як і мовна адаптація, так і культурний мікс і взаєморозуміння наставали після 6 місяців спілкування - згідно відповідей 54% та 10 місяців у 46% позитивних відповідей опитаних. Спільне святкування різних свят та поїздки на вікенд вважали зближувачим фактором у колективі 98% студентів. Факторами, які сприяють кращій мотивації до навчання засвоєння навчальної дисципліни, студенти назвали: 1) можливість індивідуального спілкування з викладачем у робочому чаті чи у виділений для консультацій час (98%); 2) можливість працювати невеликими групами над обраним, цікавим проєктом (89%); 3) спільне проходження практики з можливістю виділення окремих годин для удосконалення складних професійних навичок (87%); 4) отримання додаткового матеріалу для позааудиторної, самостійної роботи, який би був коротким, графічним, легко зрозумілим та цікавим (80%).

Також користь від індивідуальних консультацій при роботі зі студентами, які мають хронічні проблеми з адаптацією описує американський педагогічний психолог Jere E. Brophy, який наголошує, що викладач має бути авторитетним, а не авторитарним. До атрибутів викладачів, які сприяють їхньому успіху в соціалізації здобувачів освіти, науковець також відносить доброзичливе, але не панібратське відношення, терпіння та рішучість, прийняття індивідуальності студента, соціальна привабливість, заснована на щирості [2, с.4]. Рушійною силою в освоєнні складного матеріалу є мотивація студента, що впливає на успіх студента та надає натхнення прикладати більше зусиль та наполегливості в досягненні мети. Роль викладача у появі такої мотивації є у створенні позитивної доброзичливої атмосфери та заохоченні до виконання групових, цікавих проєктів [3, с.1708].

Висновки. Для покращення субкультурно-групової соціалізації студентів з різних країн, особливо, в період дистанційного навчання, потрібна двостороння праця – як власне студента, так і викладача, яка б включала взаємоповагу, додатковий консультативний час та створення групових проєктів для зближення та співпраці студентів.

Список використаних джерел

1. Crisogen, D. T. (2015). Types of Socialization and Their Importance in Understanding the Phenomena of Socialization. *European Journal of Social Sciences Education and Research*, 5(1), 331-336. <https://doi.org/10.26417/ejses.v5i1.p331-336>.
2. Brophy, J. E. (1996). Enhancing Students' Socialization: Key Elements . *ERIC*

3. Özkan Özkan, G., & Topsakal, Ü. U. (2020). The Effect of Nature Education on Students' Motivations towards Science Learning and Socialization Skills. *Journal of the Human & Social Science Researches*, 9(2), 1705–1725. Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/issue/54141/701212>.

МУЛЯРЧУК Г.О.

*ст. викладач кафедри менеджменту та туризму
Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна»*

ЯК ЗБЕРЕГТИ ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВІЙНИ

Стрес є природною фізичною та психічною реакцією на життєвий досвід. Кожен час від часу відчуває стрес. Спровокувати стрес може будь-що: від повсякденних обов'язків, таких як робота та сім'я, до серйозних життєвих подій, таких як новий діагноз, війна чи смерть близької людини. У короткострокових ситуаціях стрес може бути корисним для здоров'я. Це може допомогти впоратися з потенційно серйозними ситуаціями. Тіло реагує на стрес, вивільняючи гормони, які збільшують частоту серцевих скорочень і дихання і готують м'язи до реакції.

Симптоматично стрес (як і стресовий розлад) проявляється наступним чином:

- **Фізичні реакції:** труднощі зі сном, напруга, втома, тахікардія, болі, розлади шлунково-кишкового тракту (ШКТ).
- **Емоційні реакції:** гнів, тривога, оніміння, сором, порожнеча, зниження здатності відчувати задоволення та ін.
- **Когнітивні реакції:** кошмари, погана концентрація уваги, нерішучість, занепокоєння.
- **Міжособистісні реакції:** недовіра, дратівливість, проблеми на роботі, у школі.

Війна в Україні викликала у багатьох людей по всьому світу стрес і тривогу. На тлі глобальної пандемії, яка вже завдала руйнівного впливу на психічне здоров'я, новини про війну лише посилили почуття страху та невпевненості, які, як відомо, посилюють занепокоєння. Думки про катастрофу зрозумілі, коли ми думаємо про будь-який тип кризи. Після двох років переходу від одного варіанту COVID-19 до іншого, ситуація в Україні напружує людей.

Почуття, які ми відчуваємо, — це гнів, безнадійність, безпорадність і заціпеніння через перевантаження. Перевантаження емоціями, думками, сподіваннями, та навіть новинами.

Дослідження показують, що навіть нетривалий вплив поганих новин може призвести до підвищення рівня занепокоєння та тривоги, які можуть тривати довго. Погані новини також можуть закріпити негативне мислення, що може призвести до відчуття, що потрапили в петлю лиха. Як правило, людям кажуть уникати спілкування з новинами, якщо це впливає на їхнє психічне здоров'я. Проте це важко реалізувати на практиці – особливо з огляду на постійний потік нефільтрованих історій у соціальних мережах та бажання залишатися в курсі того, що відбувається.

Але якщо ви розумієте, як потік інформації про конфлікт впливає на вас психічно, ви можете взяти заходів, щоб захистити своє психічне здоров'я та зберегти відчуття спокою.

Читання новин, щоб бути в курсі того, що відбувається у світі, є важливою частиною того, щоб бути інформованим громадянином. Але заголовки новин, покликані привернути вашу увагу, можуть більше викликати страх, ніж пропонувати інформацію. Безперервний потік інформації може бути згубним. Нескінченне прокручування історій та інфографіки під час наповненості віртуальним шумом може створити негативну атмосферу паніки та

приреченості. Накладення ліміту на кількість часу, проведеного в соціальних мережах або за переглядом новин вивільняє час і думки для інших речей, таких як сім'я, робота, піклування про близьких, повсякденні справи та інше. Дія, а не думки, які володіють людиною, допомагають їй позбутися відчуття тривоги і безпорадності. У звичних справах завжди є щось стабільне, і саме вони підтримують. Турбота про інших не дозволяє закриватися лише в собі, і дає відчуття необхідності та впевненості в собі.

Також дуже важливо розуміти, що будь-яка емоція, викликана війною, є нормальною. Відчувати страх, тривогу, пригнічення, сум або гнів - абсолютно нормально. Адже жодна людина, опиняючись в критичній ситуації не може на 100 відсотків керувати своїми емоціями. Тому краще усвідомити їх, зрозуміти яка це емоція, яка конкретно подія, думка, чи новина викликала цю емоцію. Усвідомивши це, її руйнівний вплив зменшиться, адже це природно і нормально відчувати тривогу, коли ми стикаємося з невизначеністю.

Отже якщо визнати, що стрес є частиною життя, найважливішим є те, як до цього ставитися. Найкраще, що можна зробити, щоб запобігти стресовому перевантаженню та наслідкам для здоров'я, які з ним пов'язані, — це знати симптоми стресу та керувати ними.

Список джерел:

1. <https://www.today.com/health/mind-body/ukraine-war-anxiety-manage-stress-symptoms-rcna20274>
2. <https://www.skillsyouneed.com/ps/stress-management.html>
3. <https://www.healthline.com/health/stress/effects-on-body>
4. <https://www.verywellmind.com/anxiety-about-ukraine-and-the-threat-of-war-5221204>
5. <https://theconversation.com/news-of-war-can-impact-your-mental-health-heres-how-to-cope-178734>

НАКОНЕЧНА О.П.

*доктор філософських наук професор
завідувачка кафедри філософії*

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

ГРА ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Феномен гри має значну культурну й історико-філософську традицію. Однак систематичному науковому вивченню (в антропології, психології, культурології, педагогії, філософії) феномен гри зазнав тільки з кін. XIX ст. Значний вклад у розгляд і дослідження гри внесли І.Кант і Ф.Шеллінг, Ф.Шиллер і Ф.Шлейермахер, Ф. Шлегель і Ф.Ніцше, Г.-Г.Гадамер і Е.Фінк, Г.Гессе і Х.Ортега-і-Гассет і безумовно, Й.Гейзінга, зробивши цей феномен центральним у своїх культурологічних дослідженнях.

Різні дисциплінарні завдання у осмисленні гри, відмінні методологічні засади, методи наукових розвідок дозволяють не тільки виявити складність і багатовимірність феномену гри, а й дослідити її особливості та взаємозв'язки в людському, культурному, історичному, суспільному бутті. Особливої уваги потребує осягнення сучасних вимірів гри, конструктивної ролі ігрового начала в культурі сьогодення. Як платформа для дослідження феномена гри звучать слова Е.Фінка: «Філософська антропологія повинна вийти за межі емпіричного розуміння гри і перш за все розробити концепцію принципової структури, буттєвого ладу та іманентного буттєвого розуміння гри» [2,с.370].

Програмним є і положення Й.Гейзінга, який вже у «Вступному слові» до праці «Ното ludens» наголошує, що він вестиме мову про гру не як про структурний елемент культури

(тобто не про ігровий елемент у культурі), а про гру як сутнісну якість культури, тобто про ігровий елемент культури.

Можна виділити кілька провідних тенденцій у дослідженні феномену гри. По-перше, це співвідношення природи і гри. Показовою є розбіжність між Й.Гейзінга та Ф.Ніцше: якщо Й. Гейзінга проголосив гру старшою за культуру, то Ф.Ніцше вважав гру (втілену в трагедії) притаманною лише культурі, за допомогою якої визначається та «величезна прірва, яка відділяє діонісійського грека від діонісійського варвара». По-друге, це співвідношення людини і гри. Так, Е.Фінк стверджує принципову позицію про те, що гра є фундаментальною особливістю людського буття, тож поширювати феномен гри на неживу і живу природу неправомірно. «Ми наполягаємо на тому, що гра в основі визначається печаткою людського сенсу», [2,с.376] – стверджує Е.Фінк.

Важливим спрямуванням у аналізі гри є її пов'язаність з естетичним незацікавленим ставленням людини до світу в цілому, світу культури і будь-яких сфер людської життєдіяльності, розгляд гри як способу естетичного буття, як мистецтва, як свідомого культивування естетичного досвіду буття у світі, як досягнення станів найвищої духовної насолоди, неземної радості. Часто стверджується, що саме художні засоби найповніше виражають сутність гри як гри у собі і собі адекватними їй засобами (І.Кант, Ф.Шіллер, Г.Гессе, Х.Ортега-і-Гассет), бо в художніх модусах і через них дух людини набуває повної свободи, а сама людина вдосконалюється. «...Людина повинна тільки грати красою, і тільки красою однією вона повинна грати... людина грає тільки тоді, коли вона в повному значенні слова людина, і вона буває цілком людиною лише тоді, коли грає» [4,с.243], – впевнено твердить Ф. Шіллер. І вбачає у грі як естетичному феномені сенс і головний зміст людського життя.

Дослідженню гри як культурного артефакту сприяє різносторонній аналіз її ролі в онтогенезі та філогенезі, а також поширення ігрових форм свідомості та поведінки у сучасній культурі.

Нові можливості в дослідженні гри відкриває зростаюча увага до символічного, семіотичного вимірів культури, опосередкованих «мовними іграми» (Л. Вітгенштейн), нові уявлення про існування і реальність, що включають зміну і «гру» позицій і точок зору, до яких звертається, зокрема, і філософія постмодерну (Ж. Дерріда, У.Еко).

Розглядаючи гру як всеосяжний спосіб людської діяльності Й.Гейзінга стверджує, що «культура виникає у формі гри, вона розігрується від самого першопочатку» [3,с.156]. Варто звернути увагу на виділення основних характеристик гри, які конотують смислову і семантичну сутність гри як культурного феномену і екзистенціалу людського буття. Таким чином, гра, за концепцією культури Й. Гейзінга, - це певна вільна діяльність, яка усвідомлюється як «інше буття», ніж «повсякденне життя, що набуває сенсу і значення завдяки власній цінності, має свій час і простір та залишається в пам'яті як якийсь духовне творіння, кожна гра має свої безперечні й обов'язкові правила; завжди вимагає спільноти, партнерства, має свою динаміку і символіку. Здійснений аналіз дозволяє Й.Гейзінга зробити висновок, що ігрова діяльність корениться в глибинних основах душевного життя людини і життя людського суспільства.

Необхідність гри як свободи постає в людському бутті саме на рівні культури, творення якої є процесом самотворення людини як людини у вимірах людяності. Саме тому, на думку Г.Гадамера істинним результатом гри є «перетворення в істинне», «повернення в істинне буття». «Представлення гри виявляє те, що є. Воно висуває та висвітлює те, що за інших умов завжди ховається та вислизає» [1,с.159]. Гра структурує людське і соціальне буття, виступає одним із способів людської буттєвості як спосіб прилучення людини до можливого

і навіть вибір можливого. Це відбувається значною мірою завдяки залученості гри до оперування протилежними смислами (в їх перестановках, зміні місцями тощо), що допомагає прояснити смисли культури, людського вибору власної долі і ролі тут і тепер та в перспективі обрання нової (чи іншої) стратегії життєдіяльності. Адже гра допомагає людині не тільки ввійти в світ культури, випродукувати свій часо-простір, але й допомагає вийти за просторово-часову реальність, у світ трансценденції задля виявлення власних можливостей світотворення. Тому саме надлишковість гри, як відмічає Г.Гадамер, здатна виявляти саму специфічність людської культури, її відмінність від інших форм життя.

Отже гра як феномен культури виступає структурним елементом культури; сприяє здійсненню і розвитку креативних здібностей людей; вчить спілкуванню, бо гра поза спілкуванням неможлива (гра завжди передбачає "іншого"); навчає людину здатності виконувати різні функції в процесі гри; сприяє формуванню ієрархічної будови суспільства як способу поєднання, організації людської соціальності.

Саме завдяки таким ознакам гри як творчість, неутилітарність, свобода втілення здатності до імпровізації, комунікативність, вона постає істотним джерелом розвитку творчих здібностей людини в її само- і культуротворенні.

Список використаних джерел

1. Гадамер Х.-Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики. Москва, 1988; 2. Финк Э. Основные феномены человеческого бытия // Проблема человека в западной философии Москва, 1988. С. 257-403; 3. Хейзинга И. Homo ludens. В тени завтрашнего дня. М., 1992; 4. Шиллер Ф. Письма об эстетическом воспитании человека. // Шиллер Ф. Статьи по эстетике. М.-Л., 1935;

ПАНЧУК Н.П.

кандидат психологічних наук, доцент

ПАНЧУК С.О.

студентка 1 курсу факультету іноземної філології

*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ВПЛИВ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА НА СТАНОВЛЕННЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Процес засвоєння ціннісних орієнтацій відбувається в процесі соціалізації - формуванні особистості як суб'єкта системи соціальних зв'язків. Процес інтерналізації базується на соціальних цінностях, нормах, установках, оцінних уявленнях у результаті взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу та виступає складовою частиною. В процесі навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти відбувається орієнтація на людиноцентризм, що сприяє тому, щоб результати діяльності оцінювалися справедливо та об'єктивно, без приниження гідності. Тому, у процесі взаємодії потрібно дотримуватися етичних норм, керуватися суспільними цінностями, зокрема такими, як чесність, альтруїзм, справедливість, доброзичливість, гуманізм, толерантність. В сучасних умовах російсько-української війни, в умовах військового стану, коли викладачі та студенти працюють у формі дистанційного навчання в електронній системі MOODLE, вказані цінності набувають особливої значущості.

Як структурний елемент особистості фахівця у процесі його професійного становлення, як система певних норм, прийнятих групою свідомістю, ціннісні орієнтації досліджуються О.Ф. Бондаренко, Л.В. Долинською, З.С. Карпенко, С.О. Ставицькою, Н.Ф. Шевченко, Н.В. Чепелевою, тощо. Проблеми справедливості присвячені наукові праці таких вчених, як Д. Арбах, О.О. Голинчик, К. Лейг, А. Маслоу, Д. Міллер, Ж. Піаже, З. Рубін, У. Стефан, М.

Шмідт. Питання взаємозв'язку справедливості з соціальними феноменами вивчали С. Брамс, Дж. Грінберг, Р. Гохен, М. Дойч, Дж. Мацумото тощо. Психологічними аспектами дослідження проблеми справедливості займався В.Б. Бучко. Психологічні особливості соціальної справедливості у педагогічній взаємодії досліджено Л.В. Ключок. Для науковців проблематичним виступає той факт, що сприймання справедливості є, по-перше, різнобічним, по-друге, часто сприймається крізь призму власних пріоритетних цінностей.

Інтеріоризація значущої діяльності і перехід її в ціннісні орієнтації та використання особистістю в якості регулятора соціальної поведінки проходить дві фази: соціальну орієнтацію та психологічну орієнтацію. При соціальній орієнтації суспільні цінності доводяться до свідомості з метою переорієнтації загальних психологічних характеристик. В цьому випадку особистість не виступає активним учасником орієнтації, на неї впливає хтось інший. При психологічній орієнтації спостерігається перебудова структури особистості, формування її ціннісних орієнтацій. Тут особистість виступає активною, є не тільки об'єктом впливу середовища, але і суб'єктом орієнтації. Психологічна орієнтація слідує за соціальною, її формування більш тривале та значно стійкіше, порівняно із соціальною. У студентів-випускників в процесі інтеріоризації суспільних цінностей педагогічної професії, спостерігається перехід соціальної орієнтації в психологічну, яка виражається в набутті майбутніми фахівцями потреби відкривати нове в своїй професії, пошуку можливості і засобів пізнавальної діяльності.

Виступаючи системоутворюючим фактором соціально активної позиції студентської молоді, ціннісні орієнтації впливають на вибір життєво-професійного шляху. Навчання у вузі проходить в юнацькому віці. Саме у першокурсників формується ставлення до навчальної діяльності, до майбутньої професійної діяльності, пошук життєвих планів, прагнення осмислити сучасні події, власне світорозуміння, активно продовжується «пошук себе», самоствердження, формуються якості професійного конкурентоспроможного сучасного фахівця. Життєва орієнтація, як один із видів ціннісної орієнтації, займає одну з центральних позицій у визначеному способі життя людей, закріплюючи в ньому ієрархію видів діяльності, залежну від об'єктивних умов.

Досягнення соціальної справедливості у взаємодії неможливе без ціннісного ставлення особистості до цього явища. Воно виступає як поєднання усвідомленої особистістю норми рівності щодо всіх людей і справедливого вчинку. Змістовно ціннісне ставлення особистості до соціальної справедливості презентується її ціннісними ставленнями до себе як до суб'єкта справедливих дій і вчинків та до людей, на яких такі вияви спрямовані.

В ході аналізу літературних джерел можемо сказати, що у вивченні проблеми справедливості великого значення має дослідження моделі морального розвитку особистості Дж. Ролза. Ідею неупередженості, яка виступає основною нормою справедливості, виокремив Дж. Адамс. А. Бандура робив акцент на застосуванні винагород і покарань людей за результати їхньої діяльності, вважав їх необхідними і важливими у життєдіяльності. А. Маслоу розглядав справедливість як вищу цінність, що сприяє самоактуалізації особистості.

«Справедливість – мораль та чеснота, вразливість як на суспільне добро, так і на суспільне зло. За Платоном, справедливість – це найвища чеснота, що утримує мужність, поміркованість та мудрість в повній рівновазі й гармонії («кожному своє»). В даному випадку мораль (лат. *moralitas*) – система неофіційних уявлень, норм та оцінок, що регулюють поведінку людей у суспільстві, практична реалізація положень якої забезпечується громадським осудом. Чеснота є рисою або властивістю, яка вважається морально доброю і, таким чином, оцінюється як основа моральних законів, принципів і цінностей» [4].

Справедливість розглядається в контексті моральних цінностей особистості. Зокрема, Л. Кольберг доводив що ставлення особистості до моральних ціннісних орієнтацій, серед яких є справедливість, впливає на рівень її морального розвитку [3].

Дж. Рест вважав, що саме справедливість має вирішальне значення у моральному розв'язанні особистістю складних ситуацій. Дж. Ролз, розглядав справедливість у контексті чесності, свободи, толерантності, терпимості, зобов'язань та обов'язків тощо. У ціннісних орієнтаціях проявляється стійке, соціально-зумовлене, вибіркове ставлення людини до сукупності матеріальних і духовних суспільних благ та ідеалів. Оскільки психіка виступає суб'єктивним відображенням дійсності, сприймання справедливості чи несправедливості може бути об'єктивним (відповідає дійсності, природному стану речей), а також суб'єктивним (не відповідає дійсності повністю або частково) [1].

В.Б. Бучко виділив серед причин виникнення об'єктивної несправедливості наступні [1]: непропорційний розподіл ресурсів, привілеїв, пільг; відсутність чітких критеріїв щодо розподілу ресурсів, привілеїв, пільг; наявність перешкод в реалізації своїх законних прав та інтересів; відсутність синхронізації норм з суспільними відносинами у часі; дискримінація; вибірковість (невідповідність) відповідальності за порушення чи невиконання обов'язкових норм; відсутність діяльності щодо відновлення об'єктивної несправедливості; дисбаланс у розвитку когнітивної та емоційної сфер; порушення базових норм, правил, домовленостей».

Серед причин виникнення суб'єктивної (уявної) несправедливості виокремлено наступні [1]: генетичні відмінності у пізнавальних здібностях суб'єктів; значне розшарування суб'єктів за потребами, бажаннями, цінностями, нормами; завищений рівень домагань та наявність об'єктивної неможливості їх досягти, відсутність достатньої діяльності для задоволення потреб; відсутність діяльності щодо самовдосконалення; відсутність рівноваги між емоційно-вольовою, когнітивною та мотиваційною сферами як системи стримувань та противаг; справедливі, але незрозумілі, непрозорі норми, цінності. Згідно В.Б. Бучко, об'єктивні та суб'єктивні причини виникнення несправедливості викликають поведінку на її відновлення. Шляхи відновлення справедливості корелюють і моральним розвитком особистості на мікрорівні та моральним розвитком нації на макрорівні.

Згідно з теорією Л. Колберга, на розвиток моралі впливає рівень освіченості, спілкування, бажання отримати нагороду за гідну поведінку [3].

На основі проведеного аналізу психологічних підходів і теорій, ми беремо до уваги, що справедливість розглядається [2]:

- по-перше, як умова морально-етичного розвитку особистості, як результат об'єктивного осмислення життєвих реалій, як процес адекватного застосування винагород і покарань для корекції соціальної поведінки;
- по-друге, як вища потреба, мотив, цінність, що спонукають особистість до моральних виявів;
- по-третє, як складовий компонент моральності при вирішенні проблем соціального змісту;
- по-четверте, як емоційне переживання несправедливості у міжособистісних і соціальних взаємодіях;
- по-п'яте, як ціннісне ставлення до іншої людини, що сприяє самореалізації потенціалів та особистісного вдосконалення.

З метою вивчення рангового показника ціннісної орієнтації «справедливість» ми використали наступний набір життєво-професійних цінностей: «активне діяльне життя»; «життєва мудрість»; «здоров'я»; «цікава робота», «володіння методикою викладання»; «навчання у ВОЗ»; «матеріально забезпечене життя»; «наявність хороших та вірних друзів»;

«хороша атмосфера на роботі»; «суспільне визнання»; «пізнання»; «рівні можливості для всіх, справедливість»; «самостійність як незалежність у судженнях і оцінках»; «свобода як незалежність у вчинках та діях»; «щасливе сімейне життя (у батьківській родині)»; «творчість»; «впевненість в собі»; «розваги»; «спілкування з колегами, учнями, батьками учнів»; «відчуття безпеки, захищеності»; «виховання дітей»; «вдячність батьків за учнів»; «боротьба з труднощами»; «спілкування з однодумцями»; «любов до другої людини, секс»; «можливість бути самим собою, не кривити душею»; «любов до дітей»; «бажання залишити своєю роботою слід на землі»; «розуміння інших, любов до інших»; «реалізація та розвиток своїх здібностей»; «допомога дітям, батькам, чуйність»; «вміння розуміти дитину»; «пошук нових методів та засобів професійного зростання»; «почуття власної гідності»; «гарний зовнішній вигляд, охайність»; «майбутнє сімейне життя (окремо від батьків)».

В експериментальному дослідженні взяли участь студенти другого курсу історичного факультету, факультету фізичної культури та Навчально-наукового інституту української філології та журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Дослідження проводилось до початку російсько-української війни. Оскільки в дослідженні задіяні студенти різних факультетів, то нам було важливо виявити чи впливає на становлення соціальної справедливості специфіка факультету, майбутня професія.

В процесі контент-аналізу відповідей респондентів на основі рангового показника нами отримано наступні результати. Ціннісна орієнтація «рівні можливості для всіх, справедливість» отримала серед студентів історичного факультету середнє число виборів за рангом – 6.3 (при найвищому показнику – 8.6, найнижчому – 2.6); серед студентів факультету фізичної культури – 4.0 (при найвищому показнику – 9.0, найнижчому – 1.7); серед студентів Навчально-наукового інституту української філології та журналістики – 0.

Ціннісна орієнтація «почуття власної гідності» тісно пов'язана зі справедливістю. Вона отримала серед студентів історичного факультету середнє число виборів за рангом – 6.6; серед студентів факультету фізичної культури – 8.0; серед студентів Навчально-наукового інституту української філології та журналістики – 8.5. Як бачимо, «почуття власної гідності» є більш значущою ціннісною орієнтацією у порівнянні з «почуттям власної гідності». Оскільки значення результатів дослідження відрізняються на різних факультетах, то ми прийшли до висновку, що на становлення соціальної справедливості впливає специфіка факультету та обрана майбутня професія.

Таким чином, сприймання справедливості, як ціннісного ставлення до іншої людини, як складовий компонент моральності, залежить від рівня інтелектуального та морального розвитку особистості, її установок, досвіду, системи цінностей, емпатії, зовнішнього середовища тощо. До несправедливості з психологічної точки зору доцільним буде використання поняття не тільки сприймання, а й почуття. Чим вищий рівень свідомості – тим більша ймовірність відновлення справедливості конструктивним шляхом. Для уникнення застосування примусу для відновлення справедливості необхідно дбати про належний рівень розвитку моралі та свідомості у колективі, завчасно попереджати порушення загальноприйнятих справедливих норм, викликати внутрішню мотивацію та внутрішнє переконання особистості.

Список використаних джерел:

1. Бучко В.Б. Проблема справедливості: психологічний аспект / Збірник наукових праць РДГУ. Випуск 4, 2015. С.43-49.
2. Клочек Л.В. Психологія соціальної справедливості у педагогічній взаємодії / Автореферат дисертації ... доктора психол. наук.19.00.07 – пед. та вік. психологія. Київ, 2019. 45 с.

3. Kohlberg Lawrence The Philosophy of Moral Development. San Francisco : Harper & Row, 1981. 441 p.

4. Справедливість – Вікіпедія. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>

САМОЛЮК Н.М.

к.е.н., доцент

МІЩУК В.А.

здобувач освіти першого рівня

(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)

ДІАГНОСТИКА ТА РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК

В сучасних умовах розвитку економіки професійні знання і досвід найманих працівників не так цінуються роботодавцями, якщо вони не підкріплені розвиненими м'якими навичками (soft skills). Згідно з дослідженням, проведеним компанією Wonderlic, 93% опитаних роботодавців відзначили, що наявність soft skills у кандидата є важливим фактором при прийнятті рішення про його працевлаштування [1]. Зростання актуальності соціальних навичок підтверджує і проведений українськими сайтами з пошуку роботи (HeadHunter, Robota.ua) аналіз кваліфікаційних вимог до кандидатів на вакантні посади - найбільш затребуваними на ринку праці Україні виявилися комунікативні навички, критичне мислення, здатність до навчання, стресостійкість, цілеспрямованість, відповідальність, знання іноземної мови, знання технік продаж [2].

Як зазначає Л. Фамілярська «soft skills» являється соціологічний терміном, який характеризує перелік особистих характеристик, котрі пов'язані з ефективною взаємодією у процесі професійної діяльності: вмінням переконувати, знаходити підхід до людей, міжособистісним спілкуванням, веденням переговорних процесів, роботою в команді, особистісним розвитком, ерудованістю, креативністю, комунікаційною взаємодією, високим рівнем самоорганізації тощо [3].

Відтак, сьогодні у вирішенні проблеми становлення особистості професіонала, значна увага приділяється вивченню зв'язку придатності людини до професійної діяльності з її індивідуально-психологічними та особистісними характеристиками. Виявлено, що професійна придатність до освоєння і практичної реалізації діяльності залежить від ступеня розвитку, особливостей прояву та диференціальних характеристик різноманітних особистісних властивостей і якостей людини. При цьому, можна виділити низку особистісних якостей, професійно значущих для будь-якої професії в соціальній сфері, а саме: відповідальність, самоконтроль, вольова саморегуляція, емоційна стійкість, тривожність, комунікативні навички [4]. Варто відмітити, що Google до затребуваних особистісних характеристик також відносить комунікативні здібності та лідерські якості [1].

До комунікативних навичок, затребуваних сучасним ринком праці, відносять тактовність, інтелігентність, толерантність, вміння висловлювати свої думки та задавати питання, чути інших, створювати комфортні умови для бесіди. Тобто дані навички проявляються у здатності особистості знаходити спільну мову з іншими, як з допомогою мови так і невербально.

Soft skills працюють, як м'язи: що більше їх тренувати, то сильнішими вони стають. Однак, дуже часто люди не знають, які навички їм треба розвивати і як це робити. Тож насамперед варто проаналізувати затребувані на ринку праці м'які навички в розрізі

професій та продіагностувати наявний власний рівень володіння ними. Вивчення методів, що використовуються для дослідження м'яких навичок показало їх різноманітність. При цьому, кожна м'яку навичку можна продіагностувати використовуючи різні інструменти. Зокрема, в таблиці 1 наведено методи діагностики та критерії за якими відбувається оцінка рівня комунікативності особистості.

Таблиця 1

Критерії та методи діагностики базових комунікативних навичок [5]

Методи діагностики	Критерії
Опитувальник «Вимір комунікативної та соціальної компетентності» (КИСКОМ) В. Н. Куніцина	<ul style="list-style-type: none"> ● розуміння ситуації; ● емоційна стабільність; ● вміння самопрезентації; ● соціально-психологічна компетентність; ● комунікативна компетентність; ● комунікативно-особистісний потенціал
Методика «Копінг-поведінка у стресових ситуаціях» (С. Норман, Д. Ф. Ендлер, Д. А. Джеймс, М. І. Паркер; адаптований варіант Т. А. Крюкової)	<ul style="list-style-type: none"> ● проблемно-орієнтований копінг; ● емоційно-орієнтований копінг; ● копінг, орієнтований на уникнення

Після виявлення дефіциту за окремими soft skills варто підібрати способи їх розвитку. Наприклад, до методів активного формування комунікативних навичок, належать ділові ігри, оскільки вони передбачають створення близьких до реальних ситуацій. Спілкування в діловій грі – це не тільки спільне засвоєння професійних знань, але й імітація комунікації людей у процесі роботи, це навчання спільній діяльності, умінням і навичкам співпраці. Перевагами ділових ігор є виконання учасниками певних ролей із наступним обговоренням та аналізом, що дозволяє зрозуміти мотиви їх поведінки і визначити допущені у процесі помилки [6]. Доведено, що застосування методу ділової гри дає такі позитивні ефекти: розвивається логічне мислення, здатність швидко та адекватно реагувати на поставлені питання, удосконалюється мовлення, уміння спілкуватися в колективі, формується усвідомлення належності до певного колективу, групи, що допомагає навчитися контролювати емоції, виявляти повагу до думки інших, навчає поважати членів колективу тощо.

Також для розвитку комунікативних навичок можна практикувати наступні вправи [7]:

1) **вправа «Генератор маячні»**. Рекомендації до виконання: прокинувшись вранці впродовж 2 хвилин необхідно розповідати вголос про буденні речі: наприклад, навіщо людству потрібні олівці;

2) **вправа «Фрейд»**. Рекомендації до виконання: потрібно уявити 3 ролі-рамки (людини, яка просить; людини, яка має владу; людини, яка пропонує можливості) та спробувати переконати в чомусь співрозмовника, «приміряючи» на себе кожен з цих ролей;

3) **вправа на тренування спостережливості «Одеська година»**. Рекомендації до виконання: упродовж дня або принаймні години будь-яке спілкування необхідно розпочинати з питання. Це корисна вправа, яка допоможе навчитися чути і розуміти співрозмовника, а не намагатися одразу його в чомусь переконати;

4) **вправа «Шерлок Холмс»**. Рекомендації до виконання: пригадайте людину, з якою нещодавно спілкувалися. Як вона була одягнена? Коли у неї день народження? Що її турбувало? Інший варіант цієї вправи – спробуйте вгадати думки співрозмовника, правильно

зрозуміти його поведінку (наприклад, чому він весь час перевіряє свій смартфон). Тільки одразу перевіряйте своє припущення, прямо запитавши про це;

5) **вправа на формування довіри «Пошук спільного».** Рекомендації до виконання: скористайтеся принципом Мауглі («Ми з тобою однієї крові»), знайшовши у своєму співрозмовнику щось спільне з вами. Люди починають симпатизувати тим, з ким знаходять щось спільне, що дозволяє уникати гострих дискусій;

6) **вправа на роботу з емоціями «Прес-конференція».** Рекомендації до виконання: впродовж хвилини розповідайте про себе або «продавайте» щось. Потім попросіть співрозмовника ставити вам гострі, провокативні запитання та відповідайте на них максимально спокійно. Це дозволяє тренувати асертивність – вміння відстоювати свою точку зору ввічливо і з повагою до співрозмовника, не піддаючись емоціям та провокаціям;

7) **вправа на пошук «перемикача» і вдалої аргументації «Купив - продай».** Рекомендації до виконання: згадайте товар вартістю понад 1000 гривень і спробуйте його продати. Зверніть увагу, на чому ви фокусуєтесь в даному процесі: лише на власних мотивах чи все-таки цікавитесь, чим цей товар буде корисний співрозмовнику?

Допоможуть опанувати мистецтво ефективного спілкування і книги, що на даний час уже стали бестселерами:

- «Як завойовувати друзів і впливати на людей». Автор: Дейл Карнегі;
- «Психологія впливу». Автор: Роберт Чалдіні;
- «Велика книга переконання і маніпулювання». Автор: Віктор Шейнов;
- «Ніколи не їкте наодинці та інші секрети успіху завдяки широкому колу знайомств».

Автор: Кейт Феррацці;

- «Площі та вежі. Соціальні зв'язки від масонів до фейсбуку». Автор: Ніл Фергюсон;

Корисними для розвитку комунікативних навичок можуть стати вебінари від Smart Foundation:

Побудова відкритої комунікації в команді - https://www.youtube.com/watch?v=ILHieqdWEh0&list=PLU7fC1_-xwsemcmwCgZWLDks30c1pv6Ok&index=11&ab_channel=SmartFoundation

Як навчитися читати емоції людей - https://www.youtube.com/watch?v=CBdeI3F0wps&list=PLU7fC1_-xwsemcmwCgZWLDks30c1pv6Ok&index=14&ab_channel=SmartFoundation

Невербальні засоби спілкування - https://www.youtube.com/watch?v=5NGPHK4xaVo&list=PLU7fC1_-xwsemcmwCgZWLDks30c1pv6Ok&index=15&ab_channel=SmartFoundation

Варто також відмітити, що досить часто за різних обставин кожній людині доводиться розповідати про себе. І від того, як вона це зробить, залежить багато що, зокрема: чи візьмуть на роботу? чи порекомендують як хорошого фахівця? чи вдасться продати щось клієнтові? Відтак життєво необхідно розвивати та вдосконалювати навик самопрезентації. Розпочати можна з відвідування заходів, що передбачають нетворкінг і нові знайомства. Також варто заготувати кілька варіантів коротких презентаційних текстів на 1-2 пропозиції, які будуть доречні в різних випадках: при знайомстві з діловими людьми, при зверненні до клієнта, для менш формальних випадків, завчити їх і потренуватися презентувати себе спочатку перед знайомими людьми.

У тренуванні комунікативних навичок важливий комплексний підхід: тому варто використовувати всі або більшість цих вправ та рекомендацій і поєднуйте їх між собою.

Список джерел

1. Soft skills: чому ці навички такі важливі сьогодні? *Blog Inovecs*. URL: <https://jobs.inovecs.com/uk/blog/soft-skills-vazhlyvi-syogodni>
2. Тілікіна Н. В., Кримова М. О. Навички XXI століття як умова виходу молоді на ринок праці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 5-6. С. 21-28. URL: [10.32702/2306-6814.2020.5-6.21](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2020.5-6.21)
3. Фамілярська Л. Л. Особливості розвитку сучасного педагога в системі післядипломної освіти. *Science Rise: Pedagogical Education*. 2014. № 6 (14). С. 43-45.
4. Дьоміна Г.А. Комунікабельність майбутніх фахівців соціальної сфери, що працюватимуть з дев'янтами.
5. Степанова Л. Н., Зеер Э. Ф. Soft skills как предикторы жизненного самоосуществления студентов. *Образование и наука*. 2019. 21(8). С.65-89. URL: <https://doi.org/10.17853/1994-5639-2019-8-65-89>
6. Шандрук С.К. Психологія професійних творчих здібностей: монографія. – Тернопіль: Економічна думка. 2015. 357
7. Ткачишина О. Р. *Розвиток комунікативних здібностей у студентів – майбутніх психологів. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2012. 38(62). С. 132-139.

СЕРГІЄНКО Т.Ю.

*здобувачка 2 курсу спеціальності «Соціальна робота»
Житомирський економіко – гуманітарний інститут Університету «Україна»
науковий керівник: Артеменко А.Б. доктор філософії з соціології, доцент кафедри
соціально-реабілітаційних технологій Житомирський економіко – гуманітарний інститут
Університету «Україна».*

БЕЗРОБІТТЯ СЕРЕД МОЛОДІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Молодь у нашому суспільстві найбільш незахищена категорія громадян. Адже вона не має достатньої професійної підготовки та трудового досвіду. Тому з року в рік проблема зайнятості молоді погіршується. Молодь характеризується відкритістю, мобільністю, готова до змін, але вона не має досвіду та практики, а це дуже важливо в умовах ринкових відносин.

Отже і знайти роботу цій категорії населення важко. Адже роботодавці шукають досвідчених спеціалістів і конкурентноспроможних – це одна з умов ринкових відносин. [1, с.12]

Проблема безробіття в наш час пов'язана із закриттям робочих місць в цілому ряді галузей та професій.

Безробіття – це дуже гостра соціальна проблема. Найбільше потерпає від безробіття молодь, адже вона є найбільш вразливою соціальною групою населення. Це молоді люди які щойно закінчили ЗОШ, ПТУ, ВНЗ та звільнені у зв'язку із скороченням штатів, військовослужбовці, які закінчили військову службу в ЗСУ та окремі категорії жінок.

Проблеми на молодіжному ринку, що заважають влаштуватись на роботу:

- Занепад економіки, що веде до скорочення робочих місць;
- Збільшення державних податків на великі підприємства та середній і малий бізнес;
- Не запроваджена система розподілу випускників на роботу після закінчення навчальних закладів, а також проходження практики. [2, с.23]

Причини безробіття:

- Низькі зарплати;
- Закриття підприємств, заводів і ін.
- Фінансова криза;
- Недостатня система підготовки фахівців;
- Недостатня інформованість;
- Високі вимоги роботодавців. [5, с.13]

На фоні загального безробіття молоді (вік 15-34 роки) вищий. У 2015 році він склав 15,5% порівняно з 9,1% загалом населення. [2, с.21]

Наслідки безробіття дуже негативні. Молода людина котра втратила роботу або не знайшла її, втрачає сенс життя, забезпеченість, порушується її психічний і фізичний стан здоров'я. Це нещаслива людина. [3, с.45]

На основі європейських даних доведено, що довготривале безробіття у молодому віці впливає на здоров'я і добробут, може тривати до 35 років. Здоров'я залежить у прямому сенсі від добробуту. Через безробіття молодь втрачає віру, стає байдужою. Ті, хто втратив роботу особливо чоловіки частіше знаходять задоволення у курінні або алкоголі. Це призводить до серцево-судинних захворювань і до смертності.

Безробіття негативно впливає не лише на життєві умови молоді, а й на суспільство та економіку в цілому: це гальмування – розвитку держави, порушення правових норм суспільного життя (зростання рівня злочинності, суїциди, розпад сімей, соціальне сирітство. Можливі політичні кризи та соціальні протести). [4, с.53]

Яким же чином розв'язати проблему з безробіттям молоді? Тому проводяться дослідження, що виявляють причини та стратегії подолання безробіття. Цим займається міжнародний проект ЕХСЕРТ, куди входять і Київський економічний інститут. Доведено, що безробіття молоді має довгострокові і короткострокові наслідки. Тому велика роль у подоланні безробіття молоді та його негативних наслідків державної політики зайнятості це:

1. – постійно надавати інформацію про вакансії;
 - організувати консультативні пункти;
 - роз'яснювати фінансові і правові норми для молоді;
 - надати можливість поєднувати навчання і працю;
 - реформувати законодавчу правову базу на основі Конституції України.

2. Наступним фактором подолання безробіття молоді особиста ініціатива та підтримка оточення. Це і волонтерство, і створення власного бізнесу, і саморозвиток, і віра в себе, в свої сили, і самореалізація,

3. З метою подолання безробіття молоді знана роль відводиться службам зайнятості. Саме їм слід активізувати роботу по наданню послуг, що стосуються інформації, консультації та профорієнтації, створювати банки вакансій, допомагати в працевлаштуванні молоді, проводити навчання по організації підприємницької діяльності, задіяти курси професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації безробітних. Служби зайнятості мають займатися організацією та фінансуванням громадських робіт, а також надавати виплати допомоги по безробіттю. [3, с.104]

Щоб подолати безробіття молоді слід стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу, що дасть можливість збільшити кількість вакансій і надасть допомогу підприємствам.

Важливо вирішити проблему інфраструктури, що теж задіє більше молоді, розвивати і підтримувати власний бізнес. Перекваліфікувати підготовку фахівців ВНЗ, ПТУ відповідно до потреб ринку праці. Створити відповідні умови праці для випускників. Переглянути систему стажування студентів. Широко використовувати нестандартні форми зайнятості (тренінги, відкриті дні, дистанційна зайнятість і ін.). Удосконалити та модернізувати систему освіти стосовно підготовки висококваліфікованих фахівців. [5, с.14]

Одним із факторів що сприятиме підвищенню кваліфікації студентської молоді, є досвід та форми роботи державних вузів та ПТУ.

З цією метою слід: проводити довготермінові практики на підприємствах, практикувати проведення конкурсів-відборів випускників і їх працевлаштування компаніями, установами підприємствами, створити сайти «Профорієнтація та працевлаштування» у навчальних закладах, де давати потрібно інформацію роботодавцям, встановити тісний зв'язок вузів із службами зайнятості, створити стенди зайнятості, власні підприємства для практики займатись волонтерством.

Великий потенціал щодо зайнятості молоді та молодіжного підприємництва мають засоби масової інформації, а саме: висвітлення проблем безробіття молоді, основних причин що заважають влаштуватись на роботу, аналіз умов праці на підприємствах, друкування оголошень про вакансії, ознайомлення з позитивним досвідом молодіжного підприємництва оприлюднення інноваційних методів ведення бізнесу, рекламні інформації про політичні

проекти, інформація у ЗМІ про державну підтримку молодих спеціалістів та дієві програми розвитку молодіжного підприємництва і ін. [4, с.171]

З метою розвитку держави і подолання безробіття спрямувати всі необхідні заходи на вирішення нагальних проблем – дати можливість молоді самореалізуватися, самоствердитися, самовизначитися у житті. [5, с.14]

Молодь – це наш потужний людський ресурс. Держава має дбати про них, підтримувати, залучати до підприємницької діяльності, активної участі в житті суспільства. Система державного управління повинна побороти інфляційні процеси, зростання безробіття, вивільнення працівників і на законодавчому рівні закріпити поняття «Молодіжне підприємство», подолати віддаленість освіти від потреб ринку праці, регулювати і планувати державні замовлення, прогнозувати майбутнє. Звертати увагу на те, що це вразлива соціальна група населення, адже не має ні життєвого, ні професійного досвіду. А це іноді призводить до негативних соціальних явищ. [6, с.80]

Подолавши безробіття, ми матимемо міцну державу, самостверджену і зацікавлену молодь, високу професійну підготовленість і подолаємо негативні соціальні явища та стимулюємо ринок праці.

Список використаних джерел

1. Діденко, Н. В. Проблема та шляхи вирішення молодіжного безробіття в сучасному суспільстві / Н. В. Діденко, О. Ф. Родак // Економіка і держава. – 2016. – № 4. – С. 81-84.
2. Іваницька, С. Проблема безробіття молоді України / С. Іваницька, І. Мороховець // Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання. – 2015. – № 5. – С.15-17.
3. Чатченко, Т. В. Молодіжне безробіття як одна з визначальних проблем соціально-економічного розвитку України та шляхи його вирішення / Т. В. Чатченко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 14. – С. 250-253.
4. Куліш, Н. В. Проблеми та наслідки молодіжного безробіття / Н. В. Куліш // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2011. – Вип. 19. – С. 169-176.
5. Федоренко, В. Г. Євроінтеграція, економіка і ринок праці в Україні / В. Г. Федоренко, Ю. Б. Пінчук // Ринок праці та зайнятість населення. – 2014. – № 1. – С. 13-15.
6. Іванова, Т. М. Напрями подолання молодіжного безробіття в Україні: регіональний аспект / Т. М. Іванова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2016. – № 6. – С. 94-97.

СИПКО Л.М.

к.ф.н., доцент

*Тернопільський фаховий коледж
Університету «Україна»*

ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ ЛЕКСИЧНОГО ОБРАЗОТВОРЕННЯ У ПОЕМІ-КАЗЦІ ІВАНА ФРАНКА «ЛИС МИКИТА»

Поєма-казка Івана Франка «Лис Микита» – один із славетних творів української літератури, який отримав популярність зразу після своєї публікації і донині не втратив свого актуального звучання. На основі існуючих численних народних сюжетів про Лиса Франко написав авторський фантастичний твір, який він нерозривно пов'язав із реальністю українського життя.

Франкова поєма-казка є одним із найяскравіших феноменів прояву національної величчя її автора, а тому заслуговує на ґрунтовне наукове дослідження. Свій внесок у нього зробили А. Содомора, М. Ільницький, Я. Закревська, К. Білоконь, Наталя і Богдан Тихолози, Г. Сабат, М. Гончарук та ін.

Однак сучасні франкознавці визнають, що «Лиса Микиту» не можна вважати всебічно вивченим твором, оскільки ще й досі науковцями не здійснений його глибокий аналіз. Певну парадоксальність цієї ситуації спробував пояснити Микола Ільницький: «Попри те, що поєма

«Лис Микита» стала одним із найпопулярніших творів І. Франка і мала чи не найбільше видань, вона здобулася лише на *захопленні відгуки*, але не на літературознавчий аналіз» [3, с. 149].

Завдання нашої статті – проаналізувати лексичні ресурси казки «Лис Микита», визначити їх місце в арсеналі художніх засобів І. Франка та з'ясувати їх роль в образотворенні поеми.

Художній текст як у змістовому виявленні, так і у формальному – це словесне естетичне ціле зі своїми законами організації. Всі його елементи насичені образним смислом, вони естетично вмотивовані і функціонально співвіднесені. Образна мова вирізняє твори художньої літератури з-поміж інших текстів. Вона презентує обличчя письменника, розкриває його індивідуальну внутрішню сутність, стає свідченням його майстерності, багатства мислення.

У справжнього митця на розкриття головної ідеї його твору працюють всі без винятку його складові: тематика, пафос, жанр, композиція, зображувально-виражальні засоби, синтаксичні фігури, інтонаційно-ритмічна організація тексту, мовленнєві характеристики героїв, особливості авторської оповіді тощо. Але є чимало творів, індивідуальне художнє обличчя яких вирізняється завдяки особливому лексичному наповненню. До таких творів належить і «Лис Микита».

Лексичні ресурси (синоніми, антоніми, пароніми, неологізми, архаїзми, діалектизми, просторіччя, варваризми, професіоналізми, жаргонізми, вульгаризми) не належать до тропів, адже всі вони вживаються у своєму прямому значенні. Однак роль такої лексики у творах літератури не варто зводити лише до смислового навантаження, оскільки її використання часто спрямоване на виконання емоційно-експресивної функції при творенні образів, а також на формування особливої стильової інтонації художнього твору.

Якщо розглядати франкову поему з точки зору лексичної своєрідності, то треба відзначити, що особливого індивідуального шарму «Лису Микиті» надають, перш за все, діалектизми. За усталеною класифікацією діалектизми бувають фонетичними, морфологічними, лексичними і семантичними. Автор поеми вдається до використання трьох із цих різновидів.

Фонетичні діалектизми відрізняються від літературної норми вимовою звуків. Звичайно ж, їх простіше визначити в усному мовленні. Але часом автори художніх текстів їх відтворюють у, так би мовити, транскрибованому варіанті. Так у казці Франка ми зустрічаємо слова: штири, хора, здоровля, кумпанія, жаден (жоден), малпа (мавпа), життє, побачуть, дри (дери), хтів, машерує, оден, мід (мед), горівка, дриглі (драглі), слобонити (звільняти) та ін. У поемі є також низка фонетичних діалектизмів, створена під впливом російської мови: кождий, жолудок, оружжя, гріб (труна), оп'ять, много, замного, новість, свобідно, мінути (у значенні – хвилини), осторожно, медвідь, подлий, крепкий, нечайно, самоубійця та ін. (Тут зауважимо, що всі чужомовні слова, властиві тогочасній Галичині, настільки укорінилися в її мову, що стали вже для неї не запозиченими, а діалектними, а тому в «Лисі Микиті» вони яскраво відображають неповторну галицьку говірку).

До фонетичних діалектизмів належать також ненормативні наголошення складів. У поетичній мові їх можна виявити завдяки ритму віршового розміру. У Франка знаходимо: розносИти, сповнИти, мОлю, постОю, спокій, пропАде, сперЕду, стОю, звичАю, цілОго, виносИти тощо.

Ще більш поширені у мові «Лиса Микити» морфологічні діалектизми – тобто слова, які мають ненормативні граматичні форми. Основну групу тут складають дієслова: най зійдєсь, ховаєсь, обзиваєсь, приглядаєсь, борикаєсь, пхаєсь, смієсь, краєсь, борєсь, не хочєсь,

накинесь, тріпочесь, жалуєсь, запобічи, хихоталась, жис, жийте, спімнула (згадала), штильгає (шкутильгає), будеш напікав, будеш висів тощо. Але зустрічаються й іменні форми, які у наш час ми сприймаємо як ненормативні. Найчастіше – це незвичні нам закінчення іменників («и» замість «і»): в поли, на межі, ночі, злости, смерті, чести, хвили, воли, ціли та ін., зрідка – прикметників (наприклад, давний, порожний). Є в тексті і цікаво вживане на Галичині модальне слово «тре», що значить «треба».

Але особливо численними у «Лісі Микиті» є лексичні діалектизми, що являють собою синоніми до загальноновживаних слів. Саме вони відтворюють живу мову галичанина, яку можна назвати своєрідною візитівкою Франкового твору. Таких діалектизмів у казці можна знайти понад півсотні. Ми зібрали у таблицю найцікавіші з них, перевіривши їх приналежність до діалектів за «Академічним тлумачним словником української мови» в 11 томах:

Діалектне слово	Його значення	Діалектне слово	Його значення
Злуда –	омана	Під –	горище
Клапаня –	зимова шапка	Одробина –	крихта, частка
Блам –	хутро	Шлюбувати –	давати обітницю
Скритка –	схованка	Сарака –	бідолаха
Сквар –	спека	Хляп –	удар
Утрактувати –	добре	Марниця –	дрібниця,
Нанашко –	почастувати	Балювати –	дурниця
Фрашка –	хрещений батько	Заглада –	бенкетувати
Фук –	дрібниця	Прецінь –	загибель
Ликати –	крик, галас	Траскати –	адже
Стрик –	ковтати	Фраснути –	ляскати
Приспа –	стрий	Плявдувати –	ударити
Гутірка –	призьба	Драб –	допомагати
Трафунок –	розмова	Лабатий –	обідранець, босяк
Спіжарня –	випадок	Дундер –	лапатий
Драбуга –	комора	Хибувати –	грім
Штудерний –	ледача людина	Обарінок –	мати хиби
Гамарня –	кмітливий	Потопа –	бублик
Платва –	кузня	Тама –	потоп
Цупко –	зрубаний стовбур	Маркітний –	гребля, гатка
Опуд –	швидко	Здибати –	невеселий
Вчера –	опудало	Лапати –	зустріти
Писок –	вчора	Лайдак –	хапати, ловити
Оцапіти –	рот, обличчя		вбога бездомна
	одуріти		людина

Наступним лексичним шаром «Лиса Микити» є просторіччя (або розмовна, «занижена» лексика). На відміну від діалектизмів просторіччя – це загальнозрозумілі слова для носіїв національної мови. Звичною сферою їх вживання є побутове мовлення. У той же час просторіччя знаходять своє широке використання в художній літературі. Особливо часто письменники включають розмовну лексику в діалогічні тексти з метою індивідуалізації мовлення персонажів. Як правило, просторіччя стають стилістичним засобом надання мові різної палітри смислових відтінків: зневажливого, іронічного, жартівливого, лайливого, грубуватого та ін.

Оскільки композиційно поема «Лис Микита» підпорядкована формі судового засідання, то зрозуміло, що діалогічній мові відведено в ній дуже важливу роль. Введення в репліки героїв розмовної лексики надає їх словам високої експресивності. У мовленні майже всіх звірів із царства Лева ми зустрічаємо такі дієслова: втовкмачити, балака, торочать, гомонять, зіжрав, штуркати, жбухнуло, зарюмав, почвалав, верзеш, кпишся (кепкуєш), попхавсь, мимрю, шарпнув, шваснув, конати, шкандибати, хавкнуть, вибубнили, чкурне, чимчикувати тощо.

Вживання письменником лексики з таким стилістичним забарвленням має на меті відтворити атмосферу невимушеного спілкування. Від використання «знижених» слів звірів не стримує навіть те, що часом вони перебувають у ситуації, яка вимагає «офіційності» в поведінці (ми маємо на увазі їх виступи в суді). Це створює необхідний Франкові ефект комічності.

Слова розмовної лексики не тільки називають людей, предмети та явища дійсності, але й надають їм певної оцінки, яку встановлює мовець. У Франка ці оцінки переважно негативні: рило, писок, поганці кляті, падлюка, собака брехлива (характеристика Лиса), хапуни, нездара, неборака, бараниська, хавка (рот), теревені, репет, зальоти (залицання) та ін.

Зустрічаються в «Лисі Микиті» і прислівникові просторіччя (тутки, тута, тамка, тутка, осьде, відтеперки тощо), і цілі фрази, зміст яких повністю розкривається тільки у цілісному словосполученні («рогами в мене бух!», «вмліла і на землю хляп!», «Реготався, аж лазив рака / Що так з мене перли дух» та ін.)

Експресивність розповіді підсилюють вигуки, які Франко регулярно включає у мовлення своїх героїв. Вони виражають різні емоції: радість, страх, сум, гнів, розпач, здивування, захоплення тощо. Наприклад: у, ух, е, ай, гей; го-го-го, гай-гай, геп (гегеп), глип, гульк, цить, тьфу, хап, талап, скакіць, а дзуськи (а дзусь). Ще одна лінійка вигуків – це вигуки похідні (наприклад, згадування Бога: крий вас біг!, ой, небесна сило!, божа сило!, боже милий!, бігме!, бійся бога!, крий боже!, майте бога в серці!, щоб вас божий грім розтріє! або чорта: най же чорт його бере!) До вигуків варто віднести і звуконаслідування: луп-цуп!; трах-таррах!; трух-трух-трух!; шкряб-шкряб; стук! стук!; «Гу-гу-гу! – в дворі гуділо» та ін.

Серед цікавих художніх засобів Франкової поеми можна також відзначити старослав'янізми (днесь, ректи, еси, берло, воззвах, мя), а також кілька індивідуально-авторських неологізмів: ошвабити (у Франка – одурити), нічвида (той, хто бачить уночі), бестіон (утворено від «бестія» – дикий звір), мишкує (ловить мишей), без уговку (не зупиняючись), безпроволічно (без зволікання).

Розмаїття лексичних засобів відіграє важливу роль в художньому образотворенні. Існує, здавалось би, парадоксальна думка, що, коли ми говоримо абсолютно правильною мовою, наше мовлення менш виразне, ніж коли ми якимось чином відступаємо від загальноприйнятих норм і правил. І дійсно: ми часто не помічаємо виразності «звичайних» слів. А тому завдання кожного талановитого митця – підібрати такі слова і так побудувати висловлювання, щоб мова оживляла його думки, звертала увагу саме на те, що йому здається

важливим, породжувала ті емоції, які б йому хотілося викликати, тобто робила художній текст «смачним» для потенційного читача і слухача.

У Франковій поемі динамізмом, пристрасстю та нестримною енергією насичена не тільки лексика, але й фразеологія, яка не менш емоційно підкреслює викривальний зміст «Лис Микити» – влучно зображує типові характери хижаків, коментує їх дії, зумовлені ненаситною жадібністю і кровожерливістю. Наведемо цитати деяких афоризмів, крилатих висловів і приповідок із Франкового твору (і загальнонавживаних, і створених самим автором на основі народної мудрості):

Пісня 1. Хто ж то бачив, щоб наука / Йшла до голови без бука? [7, с. 71];

Та що цар дав, їж до решти [7, с. 75];

Пісня 4. Рад будь, що тебе не бито [7, с. 77];

Пісня 6. І стояв, дурний, мов сак [7, с. 110];

Льстив царю, міняв все фарбу [7, с. 106];

Царське право є – прощати [7, с. 109];

Пісня 7. Як почне жолудок плакати, / То й сумління заглушить [7, с. 113];

Стане притчею в язиці / Слово те: дурний, як Цап! [7, с. 118];

...за Цапине / Покоління пропада [7, с. 118];

Пісня 9. Хто живий, той нині цар [7, с. 132];

Пісня 10. Зголоднів – то й спобожнів [7, с. 139];

Ласка панська, вплив жіноцтва

Вищі понад всі свідоцтва [7, с. 141];

Пісня 11. Прибуди розум – щастя буде [7, с. 149];

Пісня 12. Все, що сіяв, ти пожнеш [7, с. 162];

Є у тексті поеми і польська приповідка «від личка до ржемичка», що означає – від меншого до більшого [7, с. 100], і цитування уривка з «Комаря» – української народної пісні, яку виконує куряча рідня, повертаючись із судового засідання у Львові [7, с. 137].

Як бачимо, Іван Франко використовує національну мову в усьому багатстві її можливостей. У «Лисі Микиті» йому вдалося з неймовірною виразністю «оживити» існуючі в ній лексичні ресурси і завдяки цьому відтворити український колорит не тільки у змісті поеми, але і в її художній формі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончарук М. Над текстом поеми І. Франка «Лис Микита». *Питання текстології. Іван Франко* / відп. ред. М. Є. Сиваченко. Київ : Наукова думка, 1983. С. 48–81.

2. Закревська Я.В. Казки Івана Франка : Мовно-художній аналіз. Київ : Наукова думка, 1966. 107 с.

3. Ільницький Микола. Два варіанти лисячої одісеї («Райнеке-Лис» Йоганна Вольфганга Гете і «Лис Микита» Івана Франка). URL : http://institutes.lnu.edu.ua/franko/wp-content/uploads/sites/7/2016/11/80_12.ILNYTSKYI.pdf

4. Сабат Г. П. Казки Івана Франка як естетико-поетикальна система : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.01.06; 10.01.01 / Г. П. Сабат; КНУ ім. Т. Шевченка. Київ : 2009. 32 с.

5. Содомора А. Студії одного вірша. *Книга – морська глибина. Кілька думок про Лиса Микиту*. Львів : Літопис, Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. С. 324–345.

6. [Тихолоз, Н. Б.](#) Казкотворчість Івана Франка (генетичні аспекти) / Відп. ред. Є. К. Нахлік. Львів : [Львівське відділення Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України], 2005. 316 с.

7. Франко І. Лис Микита. *Франко І. Зібрання творів* : у 50 т. Т. 4. Київ : Наук. думка, 1976. С. 68–166.

РОЛЬ КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ У СПРИЙНЯТТІ АРХІТЕКТУРИ

У найпростішому своєму вираженні, архітектура орієнтована на творення та матеріальне вираження просторового середовища життєдіяльності людини. Водночас, вона є чимось більшим, аніж просто деяке «забудоване середовище» чи умовна «система будівель». Архітектура є продуктом та елементом творення культури, у межах якої та для якої вона існує, оскільки містить у своїй основі уявлення про те, яким чином представники тієї чи іншої культури сприймають і визначають себе та навколишній світ. Досить поглянути на історію та проектування вулиць і будівель у багатьох із наших міст, щоб помітити їхню роль у закріпленні і формуванні культурних наративів, характерних для відповідних історичних періодів. Тому, перед сучасними архітекторами може поставати складне завдання – спроектувати просторове середовище людського існування таким чином, щоб воно відповідало актуальній культурній традиції, але лишало простір для подальшого її формування в умовах мінливого і швидкоплинного світу.

Як зауважує В. Уайт (W. Whyte) “для деяких авторів, архітектура, як і інші мистецтва, є Духом часу. Для інших архітектура повинна розглядатися як вираження соціального ладу або глибинних аспектів культури. Інші ж будуть схильні вивчати архітектуру як самодостатню систему знаків, з власною граматикою, синтаксисом і способами передачі змісту” [1,с.154]. Таким чином, можна виділити три трактування архітектурного значення: як естетичної цінності, як вираз певного соціального устрою, як самостійної мови.

Так само семіотичний підхід може бути розділений на два потужні полюси, пов'язані відповідно з двома крайнощами в семіотичному трактуванні архітектури - як чистого тексту або як середовища, де рівень значення принципово важко виявити. Автори цих двох груп відрізняються термінологією, що описує процес знаходження сенсів архітектури. Для прихильників архітектури як тексту це читання, для противників цього підходу - інтерпретація.

Культура дає численні свідчення про тісні органічні зв'язки філософії та архітектури. Не випадково самі архітектори схильні називати архітектуру застиглою у камені філософією свого часу, як це робить, наприклад, Ле Корбюзьє. Точки зіткнення філософії та архітектури різноманітні. Велика роль належить особистим творчим контактам людей мистецтва з філософами. Символ такого союзу – це широко відомий і часто повторюваний у культурі «феномен будинку Перікла», коли радість і користь від спілкування з Анаксагором (вчителем Перікла), Протагором, Сократом знаходили Софокл, Фідій, Поліклет, Іктін, Калікрат та інші творці грецького мистецтва.

Архітектура, водночас, відбиває культуру та впливає на неї у досить широких межах – від національного самовираження і аж до того, як саме сформовано життєвий, робочий та навчальний простір людей. Культура безпосередньо пов'язана із соціалізацією людини, формуванням її досвіду та засвоєнням культурних норм, які властиві відповідному суспільству. Водночас, кожна людина схильна до трактування культури у межах власного розуміння. Завдання архітектора, таким чином, полягає у запровадженні більш виразних та

стійких засобів пробудження спільного культурного контексту та формування спільного культурного досвіду [2].

«Архітектура є втіленням культурних процесів, матеріальною оболонкою функцій та ідей – архітектура огортає та формалізує заняття та прагнення людства, стилістично виражає світогляд і характер, життєві звички та ідеали історичної чи етнічної групи, покоління, соціального класу, особистості» [3]. Вона посідає особливе місце серед мистецтв, оскільки є основою для синтезу надбань живопису, скульптури та декоративно-прикладної творчості у єдності та гармонії їхніх елементів. Архітектурне середовище спряє формуванню культурних рефлексій та є фактором культурної самоідентифікації людини. Естетичні та функціональні особливості простору, у якому відбувається життєдіяльність людини, можуть визначати її буденні практики, впливати на стан та настрої. Тоді як смислотворчі акценти, виражені та створені засобами архітектури, можуть формувати способи саморозвитку та самореалізації людини. Це є тим проявом архітектури, коли форма упорядкування зовнішнього простору може впливати і визначати зміст, на основі яких будуються наші уявлення про світ.

Чимало архітектурних об'єктів є вираженням особливостей історичних, соціо-політичних, економічних та культурно-релігійних особливостей відповідних історичних періодів. Водночас, їхня поява є результатом соціальних чи функціональних потреб, пов'язаних із життєдіяльністю окремих людей або ж конкретної спільноти. Зміна культурних та соціальних відносин у таких спільнотах, майже завжди, мала безпосередній вплив і на архітектуру. Подекуди, сукупність таких змін та перетворень демонструє та дозволяє проаналізувати те, яким чином культурні акценти у архітектурі різних періодів сприяли формуванню відповідних культурних наративів та, відповідної історичної пам'яті, потрібно чітко розуміти зміст таких наративів та сприяти збереженню і формуванню актуальних культурних контекстів, оскільки інструментарій архітектури може мати суттєвий смислотворчий вплив.

Що ж таке культурна ідентичність в архітектурі? Чому її слід брати до уваги?

Як сказав Кастельс, «культурна ідентичність — це процес, за допомогою якого соціальні актори будують своє власне значення відповідно до культурних атрибутів».

Архітектори збільшують продуктивність і дають суспільству привід задуматися посміхнутися, прославити чи пишатися красою своєї країни. І іноді це має вирішальне значення для просування нації вперед [4]. Архітектурні об'єкти, з одного боку, є утилітарними, і при їх сприйнятті ми звертаємо увагу на їх об'єктивні характеристики - технічну конструкцію, застосовані матеріали, функціональність. З іншого боку, вони є творами мистецтва, тому сприймаються емоційно і розглядаються як цінність.

Світоглядна функція архітектурного об'єкта в тому, що він є у стислому вигляді просторову модель, що відбиває ідею світопорядку на протигагу хаосу. Така модель має бути відтворена, і цю функцію виконують архітектурні об'єкти, зокрема храми. У світогляді будь-якої епохи, у структурній організації храму ми можемо простежити ідею світоустрою. Такі ідеї є головними у будь-якій сфері життя. Місто як найбільш структурований елемент архітектурного простору завжди співвідносилося з ідеальним уявленням про суспільний устрій. Простежуючи еволюцію міста, можна виявити, що в будь-яку епоху архітектурні артефакти прагнули виразити, ідеали, цінності домінуючої культури та соціально-політичні орієнтири суспільства.

Дійсно, пам'ятки архітектури і містобудування найчастіше пов'язані з такими категоріями як автентичність, історична та художня цінність, репрезентація здобутків творчого генія, зниклої цивілізації, національних меншин. Проте реальна цінність історичної споруди або місцевості може розглядатись у набагато ширшому контексті.

Основним елементом культурної спадщини, яку можна чітко вичленувати, є архітектурна пам'ятка. Саме вона є сполучною ланкою між цивілізаціями та поколіннями людей. Пам'ятники архітектури впливають на формування соціального середовища та суспільних цінностей. Архітектурні об'єкти завжди використовувалися як ключовий елемент усіх раніше створених і створюваних ідеологічних систем, оскільки вони демонстрували непорушність і незламність проголошуваних соціально значимих цінностей. Вчитися та винаходити нове найлегше у історико-культурних осередках, формувати образ історичного героя найкраще, відвідуючи його помешкання, розуміти формування окремих історичних явищ та менталітету найпростіше, подорожуючи визначними місцями країни, зрештою, зрозуміти втрату та смуток цілого народу найглибше можна лише на місці трагедії.

Отже, історичні місця є запорукою сталого розвитку. Культура відображають нашу громадську, національну, державну ідентичність. Історична архітектура та традиційне міське середовище формує уявлення про гармонію та естетичні смаки багатьох поколінь, програмує життєвий уклад, традиції та світогляд майбутніх українців. Самоідентифікація нації спирається на історичні здобутки, сприймаючи, переосмислюючи та транслюючи їх у майбутнє, тим самим досягаючи безперервності і спадкоємності побутування країни, спільноти, родини. Звернення до минулого, до пам'яті, втіленої у матеріальній структурі – образах архітектурних споруд та історичних місць, має потужний освітній та творчий потенціал.

Список використаних джерел:

1. Чому історичні пам'ятки та пам'ятки важливі: <https://uccs.org.ua/detsentralizatsiia/statti/u-poshukakh-novykh-pidkhodiv-do-zberezhennia-kulturnoi-spadshchyny-pryvatno-hromadske-parterstvo/>
2. Як культура пов'язана із архітектурою: <https://mgtuts.com/ru/housing-planning/how-is-culture-related-to-architecture.html>
3. Чому архітектура важлива для суспільства та культури: <https://mgtuts.com/ru/housing-planning/why-is-architecture-important-to-society-and-culture.html>
4. Мистецтво як феномен культури: <https://studfile.net/preview/6741001/page:7/>

СОЛЯР Л.В.

методист

ВСП "Могилів- Подільський

технолого - економічний фаховий коледж ВНАУ "

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Проблема соціалізації особистості та її аспекти все більше привертає увагу суспільства, педагогів і науковців, а саме поняття “соціалізація” стало одним із провідних у соціології, соціальній педагогіці, соціальній психології, філософії та інших науках, що зумовлено необхідністю системного розгляду феномену розвитку людської особистості, особливо в нових соціально-економічних умовах, вивчення його особливостей і закономірностей.

Реформування освіти в Україні потребує зміни не тільки в педагогічних технологіях, а й самому змісті освіти. Основу таких змін складає компетентнісний підхід, який є пріоритетним на даний час.

При підготовці фахівців різних спеціальностей у ВСП «Могилів – Подільський технолого-економічний фаховий коледж ВНАУ» викладачі рахують, що серед ключових компетентностей соціальна та цифрова компетентність посідають чільне місце. Адже сучасна наука трактує соціальну компетентність як комплекс соціальних умінь і навичок, що

дозволяють людині ефективно взаємодіяти в соціальному просторі, а цифрова компетентність визнана однією з ключових у контексті навчання впродовж життя у країнах Євросоюзу.

Цифрова компетентність пов'язана з інформатизацією суспільства. Це глобальний соціальний процес, особливість якого полягає в тому, що домінуючим видом діяльності в сфері суспільного виробництва є збирання, нагромадження, продукування, оброблення, зберігання, передавання та використання інформації. Тому розвиток комп'ютерних та інших комунікаційно – інформаційних технологій, таких як мобільний зв'язок, електронна пошта та Інтернет сприяють прискоренню соціалізації особистості здобувача освіти та суттєво впливають на формування його соціальної зрілості.

В рамках Європейських рекомендацій Євросоюзу ІКТ компетентність визначено як здатність упевнено, критично і творчо використовувати інформаційно-комунікаційні технології для досягнення цілей, що належать до галузі роботи, зайнятості, навчання, дозвілля, включення та участі у житті суспільства. Ця компетентність розглядається як трансверсальна, що сприяє досягненню інших компетентностей, які стосуються соціальної сфери, вміння навчатись, культурної обізнаності тощо і належать до навичок XXI ст., що їх мають досягти всі громадяни, аби забезпечити їхню активну участь у житті суспільства та його економічному розвитку.

Отже, формування соціальної компетентності не можливе без володіння ІКТ-компетентністю. У коледжі викладачі активно впроваджують у навчальний процес інформаційно-комунікаційні технології навчання (ІКТ), тому що вони відіграють важливу роль у навчання молоді.

Інформаційні технології в освіті спричинили низку реформ, які пов'язані з появою освітніх мереж, нових форм та засобів навчання, виникненням та широким поширенням нових педагогічних технологій. Інформаційно-комунікаційні технології та засоби стають простішими в користуванні, спрямовані на зберігання значних обсягів відомостей та даних, призначені для того, щоб майбутні фахівці якнайшвидше почали використовувати їх для власних навчальних, професійних потреб та організації дозвілля.

У цьому контексті необхідно зазначити, що соціальна компетентність характеризується вміннями здобувати знання про світ і себе в ньому, піклуватися про себе й інших, вибудовувати свої стосунки з соціумом. Тому ІКТ-технології дозволяють більш ефективно взаємодіяти з оточенням, продуктивно вирішувати поставлені завдання.

Важливим напрямом у запровадженні ІКТ-технологій є запровадження дистанційної освіти, особливо у скрутний для країни час. Це найбільш швидкий та ефективний шлях щодо підвищення якості освіти та прискорення соціалізації молоді.

Суттєвою перевагою дистанційної форми навчання є те, що вона дає змогу на базі ІКТ здійснювати адаптацію навчання до рівня базової і професійної підготовки здобувачів освіти, до місця його проживання, до здоров'я, матеріального стану і, як наслідок, відкриває можливість істотно підвищувати якість навчання.

Дистанційна форма навчання реально забезпечує умови для створення траєкторії індивідуального навчання особистості. Вченими доведено, що основними напрямками формування перспективної системи освіти, що мають принципово важливе значення для нашої країни є:

- підвищення якості освіти шляхом її фундаменталізації, інформування здобувачів освіти про сучасні досягнення науки у більшому обсязі та більш швидкими темпами;
- забезпечення орієнтації навчання на нові технології ІС і насамперед на ІКТ;
- забезпечення більшої доступності освіти для всіх здобувачів освіти;

- підвищення творчого потенціалу освіти.

У коледжі викладачі застосовують різноманітні способи і розробляють різні засоби мультимедіа, які підвищують ефективність освітнього процесу в цілому. Серед них:

- використання електронних тренажерів, підручників, посібників, практикумів;
- розробка ситуаційно-рольових та інтелектуальних ігор з використанням штучного інтелекту;
- моделювання процесів і явищ (створення кейсів);
- забезпечення дистанційної форми навчання;
- проведення інтерактивних освітніх тренінгів;
- побудова систем контролю й перевірки знань і умінь студентів (використання контролюючих програм-тестів);
- створення і підтримка сайтів викладачів;
- створення презентацій навчального матеріалу;
- здійснення проєктивної і дослідницької діяльності студентів тощо.

Таки чином, використання засобів ІКТ- технологій в освітньому процесі сприяє підвищенню мотивації здобувачів освіти до навчання; реалізації соціальної мети, а саме формування соціальної активності; інтенсифікації освітнього процесу; розвитку творчого потенціалу особистості, навичок самостійної роботи з навчальним матеріалом; підвищенню ефективності навчання за рахунок його індивідуалізації.

Отже, інформаційно-комунікаційні технології відіграють важливу роль у формуванні соціальних компетентностей здобувачів освіти і дають можливість значно підвищити якість підготовки майбутніх спеціалістів.

Список використаних джерел

1. Концепція нової української школи [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://mon.gov.ua/Новини/2016/12/05/konczepczija.pdf>. – Назва з екрана.
2. Василенко Н.В. Українська школа ХХІ століття: школа шкіл // Н.В. Василенко. – Х.:Вид.група «Основа», 2018. – 96 с. – (Бібліотека журналу «Управління школою»; Вип.6 (185)).
3. Жадан Л.В., Жадан В.П. Педагогічний словник / Л.В. Жадан., В.П. Жадан. – Х.:Вид.група «Основа», 2018. – 144 с. – (Бібліотека журналу «Управління школою»; Вип.10 (189)).
4. Ляшенко О. І. На шляху до нової української школи: концептуальні засади і виклики / О. І. Ляшенко, Ю. І. Мальований // Педагогіка і психологія. – 2017. – № 3. – С. 5 – 12.

СТАНШЕВСЬКА В.І.

*викладач кафедри психології
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

ГЕНДЕРНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ В ОСВІТІ

В числі актуальних проблем сучасної психології, є проблема сучасного українського суспільства, яке переживає динамічні перетворення соціальних відносин, культурних практик та ціннісних систем. У ході трансформації культури та духовного життя змінюються зразки гендерних взаємодій, модифікуються ролі та статуси жінок і чоловіків, у новому соціокультурному контексті піддаються перевизначенню поняття мужності та жіночності. Соціологія гендерних відносин виступає важливою методологічною ланкою аналізу сучасної

ідентичності, дозволяючи пов'язати індивідуальне визначення чоловічого та жіночого, з одного боку, та контекстуальні сенси гендеру, з іншого.

У новому соціокультурному контексті зазнають зміни основні агенти соціалізації, у тому числі освіта, що стимулює відтворення або модифікацію гендерних норм та практик. Світові стандарти освіти сьогодні принципово змінюються, до них висуваються вимоги демократизації освітнього середовища, що сприяє формуванню цінностей гуманізму та толерантності, навичок критичного мислення та партнерства. Реформування системи освіти актуалізує завдання соціологічного аналізу гендерних відносин.

Саме освіта виступає ключовим ланцюгом індивідуального та суспільного розвитку, представляючи стратегічний ресурс поширення цінностей громадянського суспільства, однак одночасно відтворює суперечливі ідеології та стереотипні практики, що звужують життєвий вибір учнів та сприяють відтворенню гендерної нерівності. У зв'язку з цим особливо актуалізується соціологічний аналіз практик гендерної соціалізації дітей у межах шкільного навчального закладу.

Сьогодні принципи гендерної рівності офіційно визнано як компонент єдиного ціннісного простору сучасної світової цивілізації.

Ступінь розробленості проблеми гендерної соціалізації в освіті визначається станом світової та вітчизняної традиції досліджень культури та духовного життя суспільства у соціальних та гуманітарних науках. У західному соціально-гуманітарному знанні проблеми гендеру розглядаються у кількох напрямках. Теорії статевого розвитку (З.Фрейд, Н.Ходорів) основним механізмом засвоєння статевої ролі вважають процеси ідентифікації та комунікації дитини з батьками.

Теоретико-методологічні засади цих напрямів було закладено роботами західних авторів:

П. Бергер, Г. Гарфінкель, І. Гоффман, Д. Зіммерман, Дж. Лорбер, Т. Лукман, В. Вест, Д. Фаррелл).

У контексті розглянутої проблеми особливо важливі підходи до гендерної соціалізації, вироблені феміністськими дослідниками Дж.Аллен, М.Андерсон, С.Гріффіна, К.Делфі, А.Дворкін, М.Делі, К.МакКіннон, К.Міллет. У їхніх роботах гендер розглядається як соціальний конструктор, створення якого відбувається як на мікрорівні в ході міжособистісної взаємодії, так і на макрорівні - у соціальному просторі в рамках певних інституційних умов.

Гендерна соціалізація – це процес засвоєння людиною соціальної ролі, визначеної для неї суспільством від народження, залежно від того, чоловіком або жінкою вона народилася.

Особлива роль у соціалізації сучасної людини належить середній школі як базовому агенту формування особистості та цивільних установок індивіда. Освітня установа одночасно розкриває та обмежує можливості особистого, громадянського та професійного вибору, ієрархічно структурує зразки взаємодії статей та сприяє формуванню контекстуально зумовленої гендерної ідентичності. Стереотипи, що відтворюються в освітньому процесі, стають перешкодою для розкриття індивідуальності, визнання гендерної рівності та утвердження демократичних відносин.

Школа та вчителі не лише впроваджують ліберальні ідеї рівності та демократії, а й фіксують асиметрію гендерних норм, відстоюючи та розповсюджуючи панівні цінності за допомогою застосування системи позитивних та негативних санкцій, диференціації очікувань, пропозиції ідентифікаційних матриць та регулювання каналів мобільності.

Ми отримали нові уявлення про учнів про гендерні відмінності та гендерну нерівність. Нам вдалося з'ясувати, що у підлітків сформовано нормативну гендерну ідентичність, яка

відповідає домінуючому в суспільстві гендерному порядку, уявленням про зміст та виконання гендерних ролей.

Література

1. Марценюк Т. Гендер для всіх. Виклик стереотипам. Київ : Основи, 2017. 256 с 7.
2. Камінська Н. Забезпечення гендерної рівності. Київ : КНТ, 2019.
3. Говорун Т., Кікінежді О. Гендерна психологія : навчальний посібник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 308 с.

СТЕЦЕНКО М.О.

*студентка ВСП «Житомирського торговельно економічного фахового коледжу КНТЕУ»
науковий керівник: Горпиніч Л.В.*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Зараз тема соціального середовища є досить актуальною. Проблематика соціального оточення молоді та молодшого покоління турбує кожного викладача, батьків, психологів та інших людей, що мають безпосередній вплив на формування особистості та виховання людини. Спираючись на теорію поколінь, так зване покоління «Z» (зумери) які народилися між другою половиною дев'яностих та другою половиною двохтисячних, є дітьми «гаджетів».

Що являють собою модернізовані технології, засоби не тільки зв'язку та передачі інформації через текстові повідомлення, або ж фото, а інноваційні можливості такі як : Особистий відео зв'язок, пошук інформації у відомій мережі інтернет, використання соц-мережей та месенджерів для прямої трансляції, використання різних платформ на просторах даного світу для навчання, підвищення кваліфікації та в цілому для розвитку та навіть започаткування власного проєкту, справи що стане основним фінансовим доходом.

Насамперед дізнаємось, що є соціумом.

Соціум — це людське буття, обумовлене діяльністю і спілкуванням, система суспільного співжиття людей, під час якого постійно формується людина та її духовність. Соціум є соціалізованим суспільством, конкретно-історичною формою створеного особистостями суспільства. Виникає внаслідок трансформації суспільства в певну форму свого соціального існування. [1, с 29]

У центрі суспільства — людина. Без неї воно не існує. Які б матеріальні цінності не нагромадили люди — будівлі, знаряддя праці тощо — все це вмирає після того, як його залишили люди.

Соціальність — це реальність відносин, створених особистостями в суспільстві. [1, с 30]

Структура соціуму

Компоненти соціуму:

- особистості,
- колективи,
- сім'ї,
- соціальні групи.

Соціальні відносини, що існують як зв'язки та взаємодії між елементами соціуму.

У процесі розвитку люди ведуть суспільство до розквіту, створюючи нові соціальні відносини, використовуючи для цього державу і духовність. [1, с 33]

Важливим фактором у житті кожної людини, це побудувати власний соціум. У вище зазначених сферах. Тобто, оточувати себе лиш тими людьми, що будуть мотивувати на

діяння у тому чи іншому напрямку, допомагати та направляти. Своєрідні «мрійники-запальнички». Люди, що одним лиш словом, одним лиш реченням, можуть донести суть цілого світового бестселлеру у літературному напрямку по темі мотивації, психології та навіть політ-економіці, змусивши Вас відчувати енергію, та інші ресурси для створення чогось нового, або ж закінчити давно почату стару справу, викликану прокрастинацією, що мучить кожного вечора в думках перед довгим сном.

Прокрастинація – не є всім відомою лінню, або ж виправданням бездіяльності, – це звичка відкладати на потім, що викликана психічним дисбалансом між обов'язковою роботою та не суттєво важливою повсякденною рутинною.

Також мінімізувати зайнятість у сферах, що приносять емоційне, особливо фізичне виснаження. Що сприяє свого роду деградації та відсутності користі у виконаному завданні. Так-як, якщо людина займаючись не улюбленою справою, що не додає їй позитивності та енергійності для здобуття або ж відкриття, викликану так званими нейромедіаторами, гормонами є повним безглуздим витрачанням часу, такий дорогоцінний та незворотній ресурс. Між ними є відмінності, хоча суть у них однакова, залежно від того, де вони виробляються: якщо в мозку - це нейромедіатор, якщо в залозах і потім у кров - це гормон.

Досить важливими є внутрішній соціум, це те, як ми сприймаємо та обґрунтовуємо навколишній вплив, зовнішніх подразників. Об'єктивне мислення та оцінка тони інформації, що надходить майже кожної секунди. Не встиг дочитати до кінця стрічку у месенджері, одразу з'являються нові повідомлення. Потрібно фільтрувати, ставити блоки, розділяючи:

- життєво необхідне – харчування, сон, відпочинок, розвиток, розмноження.
- соціально обов'язкове – спілкування, фінансова благополуччя, забезпеченість фізичного та ментального здоров'я.
- довільно духовне – розумовий розвиток, вивчення нової інформації та в подальшому відпрацювання викладеного матеріалу на практиці.

Таким чином, як висновок можемо зазначити, що «Соціально-психологічні та педагогічні чинники соціалізації особистості в умовах сучасності» є важливою для кожного з нас. Та з допомогою підручників з виховання, науково-дослідницьких статей, курсів на просторах різних платформах є обов'язковим чинником для досягнення вирішення даної вище розкритої та чітко обґрунтованої теми.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. [History|Твоя бібліотека \ https://uahistory.co/compendium/serednicka-human-world-11-class-opornii-konspekt/29.php](https://uahistory.co/compendium/serednicka-human-world-11-class-opornii-konspekt/29.php).

(С 29-33.) Людина і світ. 11 клас: Опорні конспекти.\Тема V. СОЦІУМ (СУСПІЛЬСТВО ЛЮДЕЙ)\Поняття соціуму — суспільства людей.

СТОЛЯРЕНКО О.Б.

*кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології освіти
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*

КУРИЦЯ А.І.

*кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології освіти
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*

СОЦІАЛЬНА СИТУАЦІЯ РОЗВИТКУ ПІДЛІТКІВ У РЕАЛІЯХ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація: У статті розглядається проблема соціалізації підлітків в умовах сучасного суспільства. Доведено, що соціальна ситуація розвитку підлітка пов'язана з фундаментальними змінами у сфері його самосвідомості і полягає у перебудові системи

взаємин з дорослими, формуванні особистісної автономії та включенні в нову систему взаємин з однолітками.

Ключові слова: соціалізація, соціальна ідентичність, соціальна ситуація розвитку, соціогенез.

У сучасному українському суспільстві стало досить поширеним явищем виникнення проблем у процесі соціалізації підростаючої особистості. На перший погляд, революційні зміни у суспільстві та науково-технічний прогрес створюють позитивні умови для формування світогляду молоді, передбачають розвиток нових умінь і навичок. А з іншого боку, ці фактори значно ускладнюють процес становлення юної особистості і породжують суттєві проблеми у сфері взаємин підлітків. Отже, для розуміння особливостей соціальної ситуації розвитку сучасних підлітків виникає потреба у додатковому дослідженні соціальних аспектів їх розвитку, виховання та освіти.

Проблеми розвитку, формування і становлення особистості підлітка досліджували такі вітчизняні та зарубіжні психологи, як І. Бех, Л. Божович, Г. Костюк, І. Кон, А. Кронік, М. Савчин, Дж. Мід, Г. Салліван; роль сім'ї у створенні основ свідомості та системи взаємин підлітків вивчали Б. Ананьєв, Г. Андрєєва, А. Валлон, Е. Еріксон, В. Семиченко; особливості взаємин підлітка з дорослими та однолітками висвітлено у працях А. Алексюка, Л. Джигун, Л. Зюбіна, О. Киричука; особливості впливу неформального оточення досліджували Р. Дорожкіна, К. Лаврова, Л. Новікова, Ю. Яковенко.

Вченими встановлено [3; 4; 9], що соціальна ситуація розвитку підлітка має суттєві відмінності від соціальної ситуації розвитку в роки дитинства. Розбіжність обумовлена не лише зовнішніми обставинами, а пов'язана з внутрішніми чинниками розвитку підлітка. Підліток продовжує жити в сім'ї, навчатись у школі, він оточений переважно тими ж однолітками. Соціальна ситуація видозмінюється лише у його свідомості. Підліток починає інтенсивно рефлексувати, сім'я, школа, однолітки набувають для нього нового значення, відбуваються бурхливі зрушення у системі життєвих цінностей. Порівнюючи себе з дорослими і молодшими дітьми, підліток приходять до висновку, що він уже не маленька дитина, а скоріше маленький дорослий. Він починає почувати себе як дорослий, прагне до визнання оточуючими його самостійності і значущості.

На думку Н. Дудик [5, с. 23], суть соціальної ситуації розвитку у цьому віковому періоді полягає в тому, що підліток включається до нової системи взаємин з однолітками і дорослими. Автор зазначає, що найбільший вплив на підлітка здійснює група однолітків. У дитинстві сімейна група сприймається як данина. Однак, набуваючи досвіду життя, підліток відкриває для себе такі сімейні стосунки, які дещо відрізняються від батьківської сім'ї. Він відчуває потребу в більш універсальній, широкій ідентичності, в уособленні свого «Я» від сімейного «Ми». Підліток починає досить критично ставитися до сімейних традицій і цінностей.

З погляду В. Семиченко [10, с. 37], своєрідність соціальної ситуації розвитку підлітка полягає у нагальній необхідності перебудувати систему взаємин з батьками, сформувати особистісну автономію, включитись у нову систему взаємин, засвоїти нові соціальні функції. На цьому етапі одним із центральних компонентів у структурі соціальної ситуації розвитку є взаємини з батьками, які повністю трансформуються за ініціативою самих підлітків.

В. Москаленко [11, с.211] у своїх працях також підкреслює активну роль підлітків у проектуванні та перетворенні дитячо-батьківських взаємин.

Як вважають Л. Джигун та Т. Дерєпа [3], перехід у життя дорослих підліток розуміє лише як отримання нових можливостей. Зазвичай вважається, що в підлітковому віці відбувається дистанціювання і відчуження від дорослих. Насправді ж, ставлення підлітка до

дорослого двояке: підліток, з одного боку, наполягає на визнанні рівноправності з дорослими, з іншого боку, як і раніше, потребує їх допомоги і захисту. Дорослі значимі для підлітка, але збереження у їх ставленні «дитячих» форм контролю викликає у юної особистості протест який приймає форму неслухняності, грубості, впертості та агресивності. Ці прояви були присутні і в попередніх вікових кризах. Проте, у підлітковому віці вони мають особливо яскравий характер.

Як вважає Р. Дорожкіна [4, с. 19], процеси фізичного та психологічного дорослішання суттєво впливають на зміни у взаєминах підлітка з батьками. Думка батьків починає конкурувати з точкою зору ровесників, однак базові ціннісні орієнтації підлітка, розуміння ним соціальних проблем, моральні оцінки подій і вчинків залежать в першу чергу від позиції батьків. Дитяча безоціночна любов до батьків змінюється у підлітка на аналіз та критику батьківських якостей, тобто має місце ефект «зняття з п'єдесталу».

Окремі автори (І. Бех, Г. Костюк, Л. Божович, Д. Ельконін, Д. Фельдштейн) переконані, що велике значення в цей період мають єдині вимоги до підлітка в сім'ї. Підліток найчастіше домагається певних прав, але не поспішає брати на себе обов'язки. Просте нав'язування дорослими певних вимог, як правило, ігнорується. Вимоги потрібно аргументувати, обговорювати з підлітком його бажання, можливості та умови їх дотримання. Зміна взаємин підлітків з батьками часто супроводжується конфліктами. Типовими причинами таких конфліктів є батьківський контроль за поведінкою і навчанням підлітка, вибором друзів, одягу, зачіски. Частота розгортання та характер розв'язання конфліктів підлітків з батьками суттєво залежать від стилю батьківського виховання.

За теорією Е. Еріксона, впродовж дитинства та отрочтва найбільш важливими є два вектори виховного впливу родини - батьківське прийняття (чуйність) та батьківська вимогливість (контроль). Слід визнати, що повністю уникнути конфліктів підлітків з батьками практично неможливо, проте зменшити їх кількість та гармонізувати шляхи розв'язання конфліктів цілком реально.

Т. Цимбал [12, с.24], зауважує, що проблеми у взаємостосунках з батьками і конфлікти з учителями - типове явище для підліткового віку. Сила і частота їх проявів багато в чому залежать від уміння дорослих з повагою ставитися до проблем підлітка, більше йому довіряти, розширити сферу співробітництва.

Вчені [3; 4; 5] одностайні у тому, що суттєво змінюються також і взаємини підлітків з учителями. На зміну беззаперечному авторитету педагогів приходить диференційоване і критичне ставлення до них. Характер спілкування учнів з учителями і ставлення до них протягом підліткового віку ускладнюються. Провідними мотивами спілкування молодших підлітків є прагнення отримати підтримку і схвалення вчителя. Старші підлітки очікують особистісного спілкування на рівних, визнання вчителем їх дорослості.

М. Савчин [9, с. 79] вказує, що ставлення підлітків до навчального предмету залежить від його ставлення до вчителя. У взаєминах з вчителями виникає конфлікт поколінь. Якої форми набуде цей конфлікт: конструктивної дискусії чи антагоністичного конфліктного протистояння - першочергово залежить від позиції педагога.

На початку підліткового віку, на думку Н. Дудик [5, с. 84], складається парадоксальна ситуація у системах «підліток - дорослі» і «підліток - однолітки». У стосунках з дорослими підліток знаходиться у положенні підлеглого, яке вимагає слухняності, у стосунках з однолітками він рівноправний, а іноді й керуючий. Інтимно-особисте спілкування з однолітками - провідна діяльність віку, під час якої відбувається практичне засвоєння моральних норм і цінностей суспільства.

У сферу сучасних взаємин підлітка (підліток – батьки, підліток – однолітки) Л. Лепіхова [7, с. 18] включає додаткову ланку - гроші, оскільки в житті сучасних підлітків матеріальний стимул починає відігравати важливу роль. Сам факт розшарування сімей за ознакою «бідність – багатство» дає змогу припустити, що дитині з малозабезпеченої сім'ї недоступні платні послуги у сферах освіти, культури. У такому випадку якість соціалізації як процесу входження в світ цінностей може бути значно знижена. Вчена вважає, що під час дослідження соціальної ситуації розвитку підростаючого покоління потрібно враховувати матеріальне становище їх сімей, яке у сучасних умовах нестабільності та соціального розшарування є особливо суттєвим фактором соціалізації підростаючої особистості.

Вченими помічено [3; 9; 10], що у підлітковому віці з'являється «кодекс дружби» - набір значимих якостей, якими повинен володіти друг: щирість, вірність, чесність, відданість. Друзі разом проводять час, мають подібний стиль одягу, читають однакові книжки, слухають однакову музику. Підлітки позитивно оцінюють своїх друзів, наділяючи їх такими якостями як розум, веселість, щирість. Усі негативні висловлювання дорослих щодо друзів не сприймаються, заперечуються та не мають жодного впливу. Водночас, для підлітка важливе значення має оцінка друзями його особистісних якостей. Друзі краще ніж дорослі виявляють співчуття, у них адекватне сприйняття радощів і негараздів один одного. Як показують дослідження, у підлітковому віці близькі друзі, як правило, ровесники однієї статі, навчаються в одному класі і належать до одного соціального середовища. Вони схожі між собою за рівнем розумового розвитку, соціальної поведінки та успіхів у навчанні.

Слід зазначити, що останнім часом помітно збільшився потік інформації що формує у підлітка специфічність ціннісно-нормативних уявлень, переконань, ціннісних орієнтацій, установок. Зростання міжособистісного спілкування підлітків в Інтернет-середовищі є принципово новим способом побудови взаємин. Специфіка цього середовища активно вивчається багатьма зарубіжними та вітчизняними психологами (Дж. Барлоу, Д. Фостер, П. Хілс, К. Янг).

У сучасній соціологічній та психолого-педагогічній літературі всебічно досліджуються особливі фактори соціальної ситуації, які дестабілізуюче впливають на становище підлітка в суспільстві:

- розшарування населення на бідних і багатих, а звідси — поляризація дитячої спільноти за матеріальною ознакою;
- безробіття, що здійснює небажаний вплив на функції сім'ї та на її можливості задовольнити нагальні потреби дітей;
- наявність організованого та неорганізованого бізнесу;
- соціально-економічна криза суспільного розвитку, посилення впливу грошей на міжособистісні взаємини у сфері сім'ї й у середовищі підлітків.

Зрозуміло, що становище підлітків, їхній життєві цінності та орієнтації багато в чому пов'язані із загальним становищем суспільства: економічними та політичними реформами, умовами життєдіяльності сім'ї та школи. Соціально-економічну кризу підлітки сприймають як реальність, до якої необхідно пристосуватися. Якщо раніше у процесі соціалізації підлітки могли спиратися на досвід попередніх поколінь, то зараз вони змушені освоювати новий соціальний досвід, покладаючись, насамперед, власне на себе. Разом із цим, аналіз тенденцій в розвитку культури нашого суспільства показує, що у молоді відбувається зростання духовних цінностей і орієнтація на цінності загальнолюдського порядку: життя, волю, істину, добро, щастя, світ.

Сучасна суспільна ситуація якісно змінює процеси залучення підлітка також і до трудової діяльності. Соціально-психологічний аспект вивчення сутності цієї проблеми

акцентує увагу на таких основних питаннях: вікові характеристики та мотивація праці в сучасних умовах (Н. Меркулова); види праці, що є найбільш привабливими для підлітків (Г.Іващенко, М. Плоткін, В. Ширінський).

За даними сучасних дослідників [3; 4; 7; 8], у наш час основними мотивами праці підлітків є допомога батькам і прагнення до економічної самостійності; бажання бути підприємцями. Відроджуються традиції сімейного бізнесу. Дитяча праця може бути примусовою (наприклад, примушують працювати батьки) та добровільною, а також може бути нелегітимною, якщо знаходиться поза законом. Найбільш привабливими для підлітків є такі професії: економіст, юрист, лікар, менеджер, програміст.

Отже, розвиток особистості підлітка здійснюється в процесі його взаємодії з іншими людьми (сім'єю, соціальними інститутами, однолітками). Сукупність цих взаємодій, за Г. Костюком [6, с. 114], є змістом соціальної ситуації розвитку, яка є специфічною для підліткового віку і на основі якої виникають новоутворення, тобто якості і властивості, яких не було раніше.

Набуття підлітком нових соціальних форм спілкування і взаємодії, включення його в нові соціальні інститути виховання і освіти ускладнює структуру соціальної ситуації розвитку і передбачає більш глибоке вивчення вікової специфіки впливу цих детермінант на формування особистості підлітка у реаліях сучасного життя, зокрема, таких новоутворень як «відчуття дорослості», а також відчуття самосвідомості, інтересу до себе як до особистості, до своїх можливостей та здібностей, а також центрального утворення «Я концепції» — самооцінки.

Отже, своєрідність соціальної ситуації розвитку підлітка пов'язана з активним формуванням і фундаментальними змінами у сфері його самосвідомості і полягає у необхідності перебудови системи взаємин з батьками, формуванні особистісної автономії, включенні в нову систему взаємин, освоєнні нових соціальних функцій.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: навч.-метод. видання. Київ : Либідь, 2003. 344 с.
2. Боришевський М. Й. Концептуальні засади проблеми самотворення особистості // Психологія особистості. 2013. №1. С. 39-47.
3. Джигун Л. М., Дерепя Т. М. Соціально-психологічні особливості взаємодії батьків та дітей підліткового віку // Психологія XXI століття: теоретичні та практичні дослідження : зб. наук. пр. / гол. ред. Л.Г.Білий. Хмельницький : Вид-во Хмельниц. ін-ту МАУП, 2020. Вип. 12. С. 44-50.
4. Дорожкіна Р.Л. Розвиток та корекція міжособистісних стосунків підлітків в колективі ровесників // Психологія XXI століття: теоретичні та практичні дослідження : зб. наук. пр. / гол. ред. Л.Г.Білий. Хмельницький : Вид-во Хмельниц. ін-ту МАУП, 2020. Вип. 12. С. 50-57.
5. Дудик Н. Т. Соціалізація особистості як результат соціально – педагогічної роботи з дітьми // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : наук. зб. УДПУ ім. П. Тичини. 2012. Вип. 8. С. 176-179.
6. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості. Київ : Вища школа, 2009. 280 с.
7. Лепіхова Л. А. Соціально-психологічна компетентність у цілеспрямованій поведінці особистості. Практична психологія та соціальна робота. Київ : СОЦИС. № 2. 2006. С. 65-69.
8. Оршко Н. К. Самовдосконалення як важлива складова розвитку духовності особистості // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПНУ. Київ, 2012. Вип.1 (14). С. 239–246.
9. Савчин М. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2011. 368 с.

10. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності. Київ : Вища школа, 2012. 295 с.
11. Москаленко В. В. Соціальна психологія : підручник. Київ : Центр навч. літ-ри, 2018. 688 с.
12. Цимбал Т. В. Розвиток спроможності самотворення людини – основна мета освітньої діяльності // Гуманізм та освіта : збірник Матеріалів VIII міжнародної науково-практичної конференції, м. Вінниця, 19-21 вересня 2006р. Вінниця : Вид. ВНТУ «УНІВЕРСУМ Вінниця», 2006. С. 54-55.

ХОМЕНКО А.В.

кандидат педагогічних наук, доцент

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка

ЕМПАТІЯ ЯК ЯКІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Системна трансформація розвитку особистості в сучасному інформаційному суспільстві визначається зміною якості соціальних відносин: відбувається зміщення акценту на розвиток гуманності людини, становлення ієрархії ціннісних орієнтацій, інтелектуальну креативність, цифрову грамотність, психолого-педагогічну ерудицію, володіння міждисциплінарними навичками Soft skills, професійну компетентність, що детермінує якість життя в складному глобалізованому світі.

Особистість є психологічною, духовною сутністю людини, що проявляється у різноманітних узагальнених системах якостей: сукупність соціально-значущих властивостей; система відносин до світу і зі світом, до самого себе; система спілкування, діяльності, поведінки і відносин; здійснення певних соціальних ролей; система потреб; сукупність здібностей, творчих можливостей тощо. Людина у значній мірі є самокеруючою і саморегулюючою системою: рівень самокерування – одна з головних характеристик розвитку особистості.

Загальновідомо, що структура особистості має чотири ієрархічних рівні – рівень темпераменту, рівень особливостей функціонування психічних процесів, рівень досвіду особистості, рівень спрямованості особистості. Саме спрямованість об'єднує за змістом якості, що визначають ставлення людини до оточуючого світу і виступають керуючою основою її поведінки, діяльності і відносин. Спрямованість, як інтегральна якість особистості, разом із потребами і «Я-концепцією» утворює основу самокеруючого механізму особистості, який визначає успішність соціалізації. Сьогодні державі потрібні фахівці, здатні до особистісно-професійного самовдосконалення на індивідуально-гуманістичній основі соціального самоствердження.

Проте, потрібно зазначити, що складний процес соціалізації молоді супроводжується низкою соціальних суперечностей: між об'єктивною потребою держави у креативних компетентних фахівцях зі змістовною гуманною світоглядною позицією і недостатньою увагою щодо гуманізації і гуманітаризації їх професійної підготовки; між прагненням молодого фахівця до професійного самоствердження, досягнення якісно нового рівня соціальної активності і відсутністю навичок конструктивної гуманно-творчої соціальної взаємодії; між динамізацією соціальних зв'язків в інформаційному суспільстві, дієвістю соціального партнерства і недостатністю розкриття творчого індивідуального потенціалу кожної молоді людини через якісні характеристики її особистості.

У зв'язку з цим особливої гостроти і актуальності набуває проблема розвитку суб'єктності особистості, що детермінується розвитком її якісних характеристик, які зумовлюють міжіндивідуальний вплив однієї людини на іншу та формують культуру

соціальної взаємодії. Однією з найважливіших якостей формування гуманно-спрямованої особистості в складних умовах трансформації динамічного соціуму виступає емпатія як смислова характеристика людського буття і соціальних відносин.

Проблема соціалізації молоді в сучасних умовах трансформації українського і світового суспільства, саморозвитку особистості як суб'єкта є предметом міждисциплінарних пошуків вітчизняних і зарубіжних учених: А. Бойко, І. Бех, В. Волович, А. Капська, Н. Лавриченко, М. Лукашевич, М. Москаленко, Л. Нечипоренко, В. Оржеховська, В. Семиченко, С. Сисоєва, О. Ярошенко та ін.

Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що поняття «суб'єктність особистості» є інтегрованою міждисциплінарною категорією філософії, психології, педагогіки і соціології. У філософській науці «суб'єктність» розглядається крізь призму діяльнісного підходу – оволодіння людиною в процесі взаємодії з оточуючим соціальним і природним середовищем різними видами і формами діяльності, що визначає її індивідуально-особистісний розвиток у суспільстві. Психологія пов'язує це поняття з «Я-концепцією» особистості, що розкривається через специфіку рефлексивного мислення, виявлення і розкриття сутнісних сил особистості, визначення і реалізацію стратегії діяльності, керівництво власним розвитком, повне використання своїх здібностей і можливостей. Педагогічна наука визначає «суб'єктність» як цілеспрямовану, конструктивну і креативну позицію людини у взаємодії із соціальним оточенням. А. Бойко зазначає, що «... в основі суб'єктності лежить визнання самотності й самоцінності кожної особистості як індивіда, наділеного своїми неповторними природними даними, суб'єктивним соціальним досвідом і компетенціями, здатного до ініціативи, активності та самостійності як суб'єктно-можливої основи існування людини» [1, с. 15]. Найвищою формою суб'єктності є особистісне осмислення, що надається власним діям, вчинкам, характеру спілкування, подіям і явищам.

Суб'єктність особистості неможливо уявити без спектру її якісних характеристик, які визначають специфіку соціальної взаємодії у суспільстві, культуру і зміст соціальних відносин. До них належать потреби, інтереси, цінності, ідеали, досвід, навички, погляди, переконання, самосвідомість, самооцінка, самоповага, спрямованість, темперамент, характер, спосіб мислення, моральні якості – все те, що визначає світоглядну ерудицію людини, її світобачення і світосприйняття. В контексті нашого наукового пошуку значний інтерес представляють наукові праці (Г. Гарднер, Д. Гоулман, В. Зарицька, Д. Корольов, Д. Люсін, Дж. Майер, Е. Носенко, К. Штайнер та ін.), в яких розкривається феномен емоційного інтелекту як інтегральної властивості суб'єктності особистості, що дозволяє досягати успіху життєдіяльності. Розвиток емоційного інтелекту людини передбачає розуміння емоцій і психічних станів інших людей, а також власної особистості, що формує сприятливі відносини з соціальним оточенням [3]. Емпатія, як форма відображення в свідомості людини емоційного стану іншого та регулятор взаємовідносин між людьми, є надзвичайно важливим чинником ефективної соціалізації особистості, оскільки веде до розвитку гуманних цінностей соціальної взаємодії, зниженню агресії та соціальних конфліктів в соціумі.

Аналіз сучасних педагогічних наукових досліджень (2; 3; 4; 5; 6) дозволяє констатувати, що емпатія розглядається вченими як процес, як умова і як властивість особистості. Емпатійна міжособистісна ситуація – це емоційна ситуація, у якій відображається потреба суб'єктів взаємодії один в одному і визначається специфіка поведінки, спілкування і діяльності кожного з учасників. У цій ситуації актуалізуються ціннісні орієнтації відносин, формується особистісна мотивація. Відображення світу переживань особистості та трансформація відображених переживань у власні надає можливість зрозуміти і прийняти

особистість як самоцінність і на цій основі будувати особистісні відносини в соціальному середовищі.

У юнацькому віці відбувається виважений перехід від емоційного ставлення до оточуючого світу до емпатійних реакцій на однолітків, близьких та інших людей. При цьому підґрунтям формування емпатії є розвиток рефлексії, засвоєння моральних знань, усвідомлена поведінка. У ситуації емпатії молода людина засвоює емпатійні дії «значущого іншого» як еталон. Якщо вчинок суб'єкта позитивно (емпатійно) оцінюється іншими, молода людина переживає задоволення. В результаті відбувається зсув мотиву на мету – суб'єкт сам намагається бути емпатійним і самостійним.

У ситуації емпатії, на нашу думку, народжується головна якість соціальних особистісно зорієнтованих відносин – довіра між людьми. Довіра до іншого – вихідна умова людського спілкування, а також вихідні психологічні відносини між людьми. Довіра існує як суб'єктивна соціальна позиція по відношенню до іншого у внутрішньо особистісному (інтрасуб'єктному) просторі, й її існування «виноситься» зовні, породжуючи, видозмінюючи якісні особливості міжособових відносин. Аналіз ситуацій емпатії, які виникають в процесі соціальної взаємодії молоді показує, що умовами виникнення довіри виступають особистісна значущість, авторитетність іншої людини та безпека власної психо-фізичної активності у взаємодії. Взаємна довіра суб'єктів передбачає взаємопроникнення в змістовні цінності один одного, породжує нові смисли у соціальних відносинах. Саме тому таке взаємопроникнення є творчо-продуктивним.

Ми вважаємо, що ситуація емпатії є початковим, пусковим механізмом формування гуманних соціальних відносин серед молоді. В аспекті міжособистісних відносин ситуація емпатії розглядається нами як розуміння і емоційний відгук на переживання іншого. Вищесказане надає нам можливість прогнозувати особистісне зростання кожного з учасників взаємодії в ситуації емпатії і припустити, що міра довіри суб'єктів є динамічною характеристикою і визначає якісну сторону перебігу ситуації емпатії у процесі формування гуманних соціальних відносин. Емпатійне ставлення один до одного молоді люди розцінюють як життєво важливу подію, до якої прагнуть повернутися, оскільки сприймають світ і себе в цьому світі, насамперед, на емоційно-чуттєвій основі. У процесі гуманного діалогічного спілкування включаються такі форми емпатії як співпереживання і співчуття. Вони допомагають суб'єкту зняти емоційну напругу, а тому, хто виявляє емпатійне ставлення – спостерігати глибинні переживання іншого і власне цим спостереженням змінювати їх. Логіко-теоретичний аналіз наукових джерел [2; 3; 5] дозволяє розглядати емпатію також як одну із найважливіших якісних характеристик гуманістичної спрямованості особистості. Вона допомагає людям поєднатися з духовним світом один одного, уникнути почуття самотності.

Спостереження показує, що умовою і наслідком формування продуктивних відносин між людьми є встановлений з перших кроків взаємодії індивідуально-гуманістичний міжособистісний соціальний контакт. Він виникає як результат спільності емоційно-когнітивного стану людей, що викликається емпатією, розумінням, довірою та пов'язаний двобічною зацікавленістю взаємодіючих сторін. Аналіз встановлення індивідуально-гуманістичного соціального контакту між людьми дозволяє констатувати, що в його основі лежить емоційно-інтелектуальне співпереживання.

Емоційне співпереживання зумовлюється психологічними особливостями суб'єктів соціальних відносин і забезпечує взаєморозуміння, спільність та узгодженість соціальної взаємодії. В основі емоційного співпереживання знаходиться психічне явище «зараження», яке виступає як форма спонтанного внутрішнього механізму поведінки людини. На основі

емоційної близькості у людини виникає уважність до тих дій та слів іншої особистості, які вплинули на її почуття. Молодій людині притаманна здібність емоційного відгуку на «значущу» для нього людину, тому дія алгоритму «емоційне зараження – емоційна близькість – емпатія – емоційний ціннісно-змістовий обмін» відіграє важливу роль на початку формування соціальної особистісно зорієнтованої взаємодії між людьми. Отже, умовою виникнення індивідуально-гуманістичного міжособистісного соціального контакту є емоційність, емпатійність і толерантність у спілкуванні; прояв доброзичливості, лагідності, привітності; щира, справжня повага один до одного.

Спостереження показує, що вже при першому міжособистісному соціальному контакті суб'єктів взаємодії вступають в дію такі механізми емпатійного ставлення як конгруентність, щирість і безпосередність. Конгруентність виявляється у відкритості почуттів суб'єкта – доброзичливості, лагідності, привітності, радості від спілкування, захопленості. Щирість проявляється в узгодженості вербальної комунікації із мовою тіла, нюансами голосу, усмішкою та іншою невербальною поведінкою. Безпосередність означає зосередженість на теперішньому часі (психо-емоційний стан «тут і тепер») і рівноцінному ставленні «особистість-особистість». Аналіз емпатійного ставлення молодих людей в ситуації першого соціального міжособистісного соціального контакту показує, що у більшості випадків воно веде за собою емпатійну відповідь. Застосування цього методу у практичній соціальній взаємодії демонструє дієвість закону «транзитивності», який полягає у «перенесенні» духовно-емоційного стану однієї людини на іншу.

Вагомим чинником становлення гуманних соціальних відносин між людьми є емпатійне ставлення-відповідь. Цей чинник відіграє провідну роль і домінує у процесі ціннісного ставлення молодих людей один до одного. Емоції у відносинах виражають потреби суб'єктів, передують їх діяльності, спонукають і спрямовують її, а також регулюють поведінку. Емоційний досвід молодих людей змінюється і збагачується у взаємодії з людьми, які своєю уважністю, співучастю, співпереживанням спонукають їх до виявлення емпатії у соціальних відносинах. Рівень доброзичливості й емпатійності у відносинах впливає на соціальне особистісне зростання. Це дає нам підставу стверджувати, що успішність формування гуманних особистісно зорієнтованих соціальних відносин залежить насамперед від ступеня прояву емпатійних якостей людини у спілкуванні, діяльності й поведінці. Аналіз ситуацій соціальної взаємодії показує, що емпатійне ставлення в більшості випадків веде за собою емпатійну відповідь. Таким чином, за допомогою чинника «емпатійне ставлення-відповідь» здійснюється гуманний взаємовплив учасників інтеракції, що надає можливість особистості свідомо керувати відносинами з іншими людьми з метою більш глибокого духовно-діяльнісного контакту.

Потрібно зазначити, що метод емпатійного ставлення в процесі гуманної взаємодії між людьми виступає як спосіб педагогічно-психотерапевтичного впливу, при якому суттєвого значення набуває відгук особистості на неблагополуччя емоційного стану іншого, оскільки ситуація неблагополуччя дуже гостро виявляє мотиваційні тенденції особистості. Емпатійне ставлення проявляється у двох формах – співпереживанні й співчутті, які зумовлюють розвиток таких гуманних характерологічних якостей, як альтруїзм, совість та ін. Співпереживання викликає в особистості ті самі почуття, які відчуває інший (на основі минулого досвіду). Співчуття виступає як «безкорисливе» переживання особистості з приводу почуттів іншого, що не стосується його власного благополуччя.

Відображення світу переживань іншого і трансформація відображення переживань у власні надає можливість суб'єкту зрозуміти іншу людину, прийняти її внутрішній світ й емоційний стан як самоцінність і налагодити конструктивну суб'єкт-суб'єктну взаємодію.

Важливість застосування цього методу впливу зумовлюється трьома факторами: по-перше, емпатія є необхідною умовою успіху будь-якої психотерапії; по-друге, взаємне співчуття визначає ефективність спілкування, поведінки і діяльності; по-третє, суб'єкти, які відчували на собі дію емпатії від інших людей, більш глибоко розуміють жести, манеру спілкування, ставлення до явищ і подій, ціннісно-змістовну сферу іншого, що впливає на якість відносин людей в соціальному середовищі.

У ході дослідно-експериментальної роботи нами було визначено соціально значущі якості особистості, які необхідні для ефективного розвитку гуманних особистісно зорієнтованих відносин у соціальному середовищі. Результатом цієї роботи стала створена нами модель соціальної компетентності людини з розвитку емпатії як якісної характеристики власної особистості, що складається з трьох блоків.

Перший блок включає якості, які відображають рівень психолого-педагогічної компетентності з проблем розвитку емпатії як показника індивідуально-гуманістичної спрямованості власної особистості у відносинах з іншими людьми, специфіки процесу формування гуманних соціальних відносин в умовах глобалізації й інформатизації соціального середовища, технологій гуманного ставлення до оточуючого світу, діагностики соціального впливу. До цього блоку входять: загальна ерудиція, яка характеризує обсяг, ґрунтовність і системність знань функціонування різних соціальних систем і особливостей соціальної взаємодії у цих системах; особистісна допитливість, уважність, спостережливість, самостійність суджень; здатність аналізувати соціальні ситуації і знаходити правильні рішення.

До другого блоку входять якості, які відображають рівень морально-емоційної вихованості людини, оскільки вона виступає джерелом і одночасно рушійною силою гуманної суб'єкт-суб'єктної взаємодії між людьми. Ці якості зумовлюють право однієї людини цілеспрямовано впливати на особистісний розвиток іншої з метою формування ціннісного ставлення у процесі соціальної взаємодії. Головними якостями цього блоку є: людяність, доброзичливість, високоморальність, власна гідність, ввічливість, повага, розуміння, оптимістичність, емпатія, чуйність, лагідність, привітність, толерантність, чесність, справедливість, щирість.

Третій блок охоплює якості, які відображають рівень розвитку індивідуальних здібностей щодо функціонування гуманних особистісно зорієнтованих відносин в соціальному середовищі. Ці якості надають можливість суб'єкту здійснювати свідомий, цілеспрямований і систематичний психолого-педагогічний вплив на іншого в процесі відносин. Блок поділяється на дві групи. До першої входять якості, які відображають саме педагогічні здібності: наукове педагогічне мислення (системність, детермінізм, імовірність, перспективність, економічність, рефлексивність, евристичність), високий рівень комунікативності й контактності, особистісна флексібельність, організаційні вміння (активність, цілеспрямованість, організованість і зібраність, рішучість, завзятість у доведенні розпочатої справи, ретельність). До другої – якості, які характеризують психологічну сторону особистості: самовладання, витримка, емоційна врівноваженість, динамізм, децентрація, впевненість у собі, співвідношення швидкої реакції із винахідливістю, емпатійність, рефлексія. Гармонійне поєднання цих якостей в цілому забезпечують результативність процесу гуманізації соціальних відносин.

Таким чином, розвиток емпатії як якісної характеристики соціалізації особистості в сучасних умовах на основі принципу суб'єктності дозволяє забезпечити якісно новий рівень гуманізації соціальних відносин – рівень індивідуально-гуманістичного самопрограмування і творчого здійснення свого соціального життя. Процес соціалізації молодого покоління XXI

століття є процесом самореалізації особистості, школою життєтворчості, що функціонує на гуманних засадах і визначає своїм пріоритетом розвиток емпатії особистості, що детермінує соціальну активність її життєдіяльності.

Список використаних джерел

1. Бойко А. М. Феномен «суб'єкт-суб'єктні відносини» – стратегія подальшого розвитку педагогічної теорії і практики. *Гуманізація навально-виховного процесу. Збірник наукових праць*. Слов'янськ, 2012. Спецвипуск 8. Ч. I. С. 3-17.
2. Журавльова Л.П. Психологія емпатії. Житомир: ЖДУ імені І. Франка, 2007. 328 с.
3. Журавльова Л.П., Шпак М.М. Емпатія як психологічний механізм розвитку міжособистісного емоційного інтелекту. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III (25), Issue: 49, 2015.
4. Кайріс О.Д. Розвиток емпатії у професійному становленні студентів вищих педагогічних навчальних закладів: дис ... канд. псих. наук.: 19.00.07. Київ. 2002. 244 с.
5. Максимець С.М. Вплив емпатійності на соціально-психологічну адаптацію майбутніх учителів: автореф. дис ... канд. псих. наук.: 19.00.07. Одеса. 2000. 20 с.

**ЦИБУЛЬСЬКА В.В.,
ВАСИЛЬЧЕНКО М.В.**

*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького*

ЗМІСТ І ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ РОБОТИ В ЛІТНЬОМУ ОЗДОРОВЧОМУ ТАБОРІ

Зниження рухової активності, викликане інтенсифікацією сучасної шкільної освіти, в поєднанні з порушенням норм здорового способу життя негативно впливає на здоров'я дітей. Компенсувати недостатню оздоровчу ефективність шкільної системи фізичного виховання покликані в тій чи іншій мірі літні оздоровчі табори, основним напрямком діяльності яких є активний відпочинок з використанням фізичних вправ, ігор, змагань.

Одним з напрямків діяльності літнього оздоровчого табору є організація фізкультурно-спортивної роботи з дітьми. Вона дозволяє задовольнити потреби дітей в руховій активності, сприяє відновленню психічних і фізичних сил. Заняття фізичною культурою і спортом впливають на формування інтересу до них, призводять до поліпшення показників фізичного розвитку і фізичних якостей [2].

Морозова О. В. встановила, що найбільш популярними видами спорту для використання в літньому оздоровчому таборі є плавання, легка атлетика, футбол, туризм, стрільба, настільний теніс, волейбол, рухливі і військово-спортивні ігри, які не вимагають особливих матеріальних витрат.

Вченими встановлено, що ефективність фізкультурно оздоровчої роботи з дітьми в умовах дитячого оздоровчого центру обумовлена спільним впливом виховного середовища і особливостей її змісту та організації, до яких відносяться:

- зміст і організація інноваційних освітніх програм фізкультурно-оздоровчої роботи;
- озброєння дітей знаннями і уявленнями про фізичну культуру і спорт;
- облік індивідуальної своєрідності фізкультурно-спортивних мотивів дітей;
- психолого-педагогічний супровід занять фізичними вправами;
- оперативний контроль фізичного здоров'я, фізичного розвитку, функціональних можливостей і психофізіологічних функцій дітей;

Реалізація цих програм забезпечує формування ціннісного відношення дітей до власного здоров'я, до освоєння ними нових видів рухової активності, до відновлення свого фізичного,

психічного і соціального здоров'я, до оволодіння навичками адекватної поведінки в екстремальних ситуаціях.

Автор вважає, що *формування спортивної мотивації* у дітей в умовах дитячого оздоровчого табору слід здійснювати в процесі спільної організації та проведення:

- навчання знанням в сфері фізичної культури і спорту;
- занять різними видами спорту в спортивних гуртках та секціях;
- нетрадиційних спортивно-масових заходах;
- клубної роботи, що об'єднує дітей в різновікові групи з урахуванням фізкультурно-спортивних інтересів.

Рішення *освітніх* завдань рекомендується проводити на основі озброєння дітей знаннями про фізичну культуру, спорт, здоров'я та здоровий спосіб життя при проведенні фізкультурно-оздоровчих і спортивно-масових заходів. Для організації навчально-пізнавальної діяльності застосовуються інтелектуальні бесіди, ігри, диспути, спортивні вікторини, творчі конкурси.

Соціально-психологічні завдання фізичного виховання вирішуються на основі формування інтересу дітей до своєї фізичної культури за допомогою:

- збільшення кількості спортивних гуртків і секцій; створення за ініціативи дітей фізкультурно-спортивних об'єднань;
- організації та проведення великомасштабних фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів;
- стимулювання і заохочення дітей за досягнуті ними успіхи в фізкультурно-спортивній діяльності.

До основних форм організації фізкультурних занять в літньому оздоровчому таборі відносяться групи оздоровчого бігу, групи здоров'я, спортивні секції, змагання між загонами, заняття з фізичної підготовки. До основних фізкультурно-спортивних заходів – спартакіади, дні здоров'я, багатотурові змагання з видів спорту, огляди-конкурси [1].

Ефективним способом вдосконалення фізкультурно-оздоровчої роботи в літньому таборі є створення «управлінської команди» на спеціально організованих курсах, що складається з інструкторів фізичної культури, плавання і вожатих.

Заняття фізичними вправами в дитячому оздоровчому таборі необхідно будувати з урахуванням їх взаємозв'язку із загальним режимом дня. Дотримання комплексності впливу вправ в поєднанні з іншими оздоровчими заходами: ранкова гігієнічна гімнастика – 30 хв., фізичне виховання в першій і другій половині дня – по 60-90 хв., вечірня фізична активність – 60 хвилин.

Список використаних джерел:

1. Сергієнко В.М., Полтавцева Т.І. Технології організації спортивно-масової і фізкультурно-оздоровчої роботи: Навчальний посібник для студентів спеціальності “Фізична культура”. 2-е вид., перероб. і доп. : Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2008. 164 с.
2. Цибульська В.В., Безверхня Г.В. Організація та методика спортивно-масової роботи : навч. посібник : Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. 220 с.

ШЕВЧУК В.В.

молодший бакалавр

Науковий керівник :Штифурак В.Є., д.пед.н., професор

Вінницький торговельно- економічний інститут ДТЕУ, м.Вінниця

ВПЛИВ САМОНАВІЮВАННЯ НА ПРИЙНЯТТЯ ОСОБИСТИХ РІШЕНЬ У СОЦІАЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ

Психологічна природа людини акумульована у психічних станах, що є характеристикою психічної діяльності. Кожен психічний стан є результатом цілісної пристосованої реакції особистості у відповідь на зміни зовнішніх і внутрішніх умов, які спрямовані на досягнення корисного результату, виявляється в переживаннях і ступені мобілізації функціональних можливостей [1, с.355]. Психологічні стани можуть позитивно впливати на діяльність, на процес спілкування, а можуть і дезорганізувати їх. У цьому сенсі важливим є розуміння поєднань свідомого і несвідомого в загальній структурі особистості, особливо коли йдеться про механізм самонавіювання, як техніки впливу на свідомість і підсвідомість людини. Це один із способів, що дає можливість швидко змінити себе як в кращий, так і в гірший бік.

Широке розповсюдження серед технік аутосугестії знайшла методика французького психолога Еміля Куе [2]. Перші дослідження були проведені у Вашингтоні, де лікувалися особливо агресивні психічно хворі пацієнти. Всі хворі були проінформовані про чудодійний ліки і не знали, що хтось із них може отримувати звичайну "пустушку". Незабаром лікар зауважив, що хворі стали привітнішими і доброзичливими, їх поведінка характеризувалася врівноваженістю і спокоєм, а через деякий час психіатр вирішив відмовитися від використання гамічних сорочок. Саме завдяки психологічному навіюванню про ефективність рекомендованого препарату резерпина душевний стан психічно хворих не тільки стабілізувався, але і значно покращився [3].

Основою апробованої техніки впливу було потужне самонавіювання. На певному етапі впливу настає стан готовності організму до позитивних змін, підвищення імунітету і всіх захисних сил.

У нашому випадку амулет чи ритуал - це як таблетка, яка залежить від способу її подачі. Чим більша ціна та грандіозніше шоу проходить перед людиною, тим більша довіра виникає у неї. Наприклад, під час зимових свят один з відомих екстрасенсів продавав особливі амулети, які мали упродовж року виконати бажання власника. Ці прикраси коштували доволі дорого, але їх, попри велику ціну, купляли з шаленою швидкістю. І насправді власники були повністю всім задоволені і чекали, коли екстрасенс буде знову виставляти на продаж свої вироби. Ми можемо пояснити це за допомогою самонавіювання. Кожний покупець купивши цю прикрасу почав вірити у її дію та несвідомо почав реалізовувати її [4].

Варто зазначити, що у суб'єктивній реальності людини має місце така важлива підструктура, як самосвідомість. Це усвідомлення себе як особистості, своєї здатності приймати самостійні рішення і вступити на цій підставі у свідомі відносини з людьми та природою, нести відповідальність за прийняті рішення та дії [6, с.9].

У навчальній літературі, описано різновиди прийняття рішень: урівноважений тип рішень - це тип з сформульованою ідеєю та визначеними шляхами досягнення мети; імпульсивні рішення - людина поспішна, а рішення недостатньо осмислені та обґрунтовані; інертні рішення - процес розтягнутий у часі; ризиковані рішення за своєю сутністю нагадують імпульсивні, але ще менш прогнозовані; обережений тип рішень характеризується старанністю, оцінкою гіпотез, критичністю, розважливістю [5, с.93]. В особистому житті та професійній сфері доводиться приймати відповідальні рішення, які можуть кардинально поміняти не лише перебіг подій, а й ціннісно - смислові орієнтири. Тому важливо визначати міру осмисленості даного процесу, чи, навпаки, виявляти суттєвий вплив самонавіювання, а то і зовнішнього маніпулятивного впливу.

З метою вивчення ставлення студентів до самонавіювання у процесі прийняття особистісних рішень нами було проведено анкетне опитування. Дослідження проводилося упродовж березня - квітня 2022 року на базі ВТЕІ ДТЕУ спеціальності «інформаційні

системи і технології», груп: ICT-11мб; ICT-21д; ICT-11д. Всього в опитуванні взяло участь 83 чол. Студентам було запропоновано відповісти на такі питання:

1. Чи доводилося вам приймати рішення, за які ви себе з часом хвалите?

А) так -49(76.56%); Б) не завжди -14(21.87%); В) ні-1(1.56%).

2. Приймаючи рішення ви орієнтувались:

А) на власні знання -58(90,6%); Б) на думку батьків-5(7,81%);

В) на позицію однолітків-0; Г) на ритуальні атрибути-1(1,56%).

3. Як часто ви шкодуєте про прийняті рішення?

А) часто -8(12,5%); Б) зрідка -53(82,81%) В); ніколи-3(4,68%).

4. Чи можна припустити, що рішення, про які ви шкодуєте, були прийняті без належного аналізу?

А) так -18(28,12%); Б) швидше так, аніж ні-33(51,56%); В) ні-13(20,31%).

5. Чи вірите ви в чародійну силу амулетів, браслетів, інших атрибутів ?

А) так-13(20,31%); Б) не завжди-21(32,81%); В) ні-50(46,87%).

Аналіз одержаних результатів дав підстави стверджувати, що майже 77% опитаних задоволені прийнятими рішеннями і при цьому 90% орієнтувались на власні знання. Водночас, 82,8% респондентів зрідка шкодують про зроблений вибір, а 28,1% переживають це часто. Відповідь на четверте запитання дає можливість констатувати наявність імпульсивних рішень. Таких виявлено майже 80% (так-28% та швидше так, аніж ні-51,5%). Тенденція схильності до самонавіювання у процесі прийняття рішень зафіксована у майже 52% опитаних; 46,8% відповіли, що не вірять у чародійну силу різного роду атрибутів впливу.

Таким чином виявлені суперечливі тенденції щодо не лише процесу прийняття рішень, а й рівня задоволеності завершальним етапом. Потребують подальшого дослідження механізми самонавіювання, оскільки подібна тенденція у практиці соціального вияву може бути базою для застосування маніпулятивних стратегій .

Використані джерела

1. Варій М.Й. Психологія особистості: Навч. пос.-К.:Центр учбової літератури, 2008-592с.

2. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BD%D0%B0>

3. <https://pyrogiv.kiev.ua/samonaviyuvannya-shho-ce-take/>

4. <https://ukr.media/psihologiya/380862/>

5. Штифурак В. Є. Психологія управління та конфліктологія: навчальний посібник .В.Є.Штифурак .- Вінниця:Видавничо-редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2017.-252с.

6. Штифурак В. Є. Психологія. Опорний конспект лекцій-Вінниця:Видавничо-редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2018-61с.

ЯКОВЕЦЬ О. Я.

*старший викладач кафедри менеджменту та туризму
Житомирського економіко – гуманітарного інституту Університету «Україна»*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Повна загальна середня освіта займає особливе місце в національній системі безперервної освіти як за масовістю охоплених учасників освітнього процесу, так і за масштабністю і важливістю завдань, які покликана розв'язувати. За період незалежності ця освітня ланка зазнала кардинальних трансформацій і змін, утвердившись як демократична за характером і національна за змістом соціальна інституція, що забезпечує реалізацію

конституційного права та обов'язку громадян щодо здобуття повної загальної середньої освіти.

Нині загалом створено необхідну законодавчу, нормативно-правову базу функціонування повної загальної середньої освіти; сформовано на засадах стандартизації її зміст, все ширше утверджуються моделі освітнього процесу, сформовано і поповнюється на основі конкурсного відбору національний фонд вітчизняних шкільних підручників; розробляється і вдосконалюється науково-методичне забезпечення освітнього процесу.

Триває робота із забезпечення рівного доступу до якісної освіти всіх громадян незалежно від національності, місця проживання, соціального статусу, матеріальної забезпеченості, створення кожному з них реальних умов для проектування і реалізації власної освітньої траєкторії на основі особистісно орієнтованої освіти, людиноцентрованого підходу в освіті.

Водночас проблемними залишаються питання досягнення належної якості повної загальної середньої освіти, недостатнім забезпеченням навчально-матеріальної бази, певним дефіцитом висококваліфікованих педагогічних кадрів, підвищення цифрової компетентності вчителів. Повна загальна середня освіта є основною ланкою в системі безперервної освіти впродовж життя, що охоплює найтриваліший період становлення і розвитку особистості в дитячому віці.

Із прийняттям Закону України «Про освіту» (2017 р.), яким поновлено 12-річний термін здобуття повної загальної середньої освіти. На сьогодні розроблено і затверджено Кабінетом Міністрів України державні стандарти початкової (2018 р.) і базової середньої освіти (2020 р.), створено і впроваджуються типові освітні програми для 1-4 і 5-9 класів, розпочато роботу над проектом Державного стандарту профільної середньої освіти. Згідно з чинним законодавством повна загальна середня освіта має три рівні: I рівень — початкова освіта (1-4 класи), II рівень — базова середня освіта (5-9 класи), III рівень — профільна середня освіта (10-12 класи), що відповідає Міжнародній стандартній класифікації освіти, прийнятій ЮНЕСКО в 2011 р. Законодавством передбачено здійснення поступового переходу до 12-річного терміну здобуття повної загальної середньої освіти: з 2018 р. за новим стандартом почала працювати початкова школа; з 2022 р. на новий зміст освіти переходять заклади загальної середньої освіти II рівня (гімназії); у 2027 р. такий перехід на нові стандарти відбудеться у закладах загальної середньої освіти III рівня (академічних і професійних ліцеях та коледжах).

Водночас навчально-матеріальна база значної частини ЗЗСО є недостатньою для надання здобувачам повноцінної освіти. Забезпеченість навчальних кабінетів засобами навчання і обладнанням у повній комплектації для якісного виконання освітніх програм далека від необхідної, у більшості випадків застаріла, а в частині закладів такі кабінети, як математики, фізики, хімії, біології, географії взагалі відсутні.

Слід зазначити, що спостерігаються тривожні тенденції в укомплектованості ЗЗСО педагогічними працівниками. Середньорічна кількість офіційно зареєстрованих вакансій учителів з кожним роком щорічно зростає в усіх регіонах країни. Частка вакансій вчителів інформатики, фізики, математики з англійської мови збільшується. Педагогічні колективи недостатньо поповнюються молодими фахівцями. Дуже низький відсоток випускників педагогічних університетів ідуть працювати у ЗЗСО. З року в рік цей відсоток продовжує зменшуватися, до того ж молоді фахівці не затримуються в школі.

Згаданий дефіцит педагогів неминуче позначається на якості освіти, яка залишається невисокою. Результати державної підсумкової атестації випускників шкіл у формі зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) останніх років стабільно свідчать, що з

української мови і літератури та історії України майже половина здобувачів освіти, а з математики близько 60 % демонструють початковий і середній рівень підготовки, що за 12-бальною шкалою оцінювання відповідає бальному інтервалу оцінок від 1 до 6. Існує помітний розрив між результатами учнів міських і сільських шкіл. Зокрема, порівняння результатів ЗНО упродовж останніх п'яти років за показниками рівнів «достатній» і «високий» свідчить, що якість підготовки випускників міських шкіл перевищує якість підготовки випускників сільських шкіл у середньому на 10 %. Особливо значний розрив спостерігається у якості підготовки з математики (до 20 %).

Водночас проблемним залишається питання ефективної реалізації ідеї профільного спрямування навчання на завершальному етапі повної загальної середньої освіти як щодо створення необхідної для цього навчально-матеріальної бази, так і його результативності.

Одним з основних завдань сучасної загальної середньої освіти є пошук і психологопедагогічний супровід обдарованих дітей, розвиток їхніх здібностей і обдарувань. У країні сформована ефективна система роботи з обдарованою молоддю, що охоплює різні сфери освітньої діяльності. Особливе місце в цій системі належить Малій академії наук (МАН) України, яка має територіальні відділення у всіх регіонах України, що забезпечують організацію та координацію науково-дослідницької діяльності дітей та молоді, створюють умови для їх інтелектуального, творчого розвитку і професійного самовизначення.

Зроблено істотні кроки щодо цифровізації освітнього процесу. У свій час позитивну роль у цьому напрямі відіграли цільові державні програми, спрямовані на оснащення шкіл комп'ютерною технікою, підключення споживачів освітніх послуг до Інтернету, поліпшення інформаційної компетентності учасників освітнього процесу. Однак, до цього часу проблемними залишаються питання забезпечення усіх учасників освітнього процесу повноцінною комп'ютерною технікою (комп'ютерна техніка придбана понад п'ять років тому), поповнення відповідного навчального контенту і його централізоване розміщення на єдиній комп'ютерно-технологічній платформі підтримки електронного навчання, забезпечення усіх закладів освіти якісним інтернет зв'язком (за даними Мінцифри приблизно до 30 % шкіл такого зв'язку не мають). В освітньому процесі не повною мірою використовуються можливості інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення його ефективності, що зумовлено низкою чинників технічного і методичного характеру. Також негативно позначається недостатня обізнаність педагогів з наявними освітніми онлайн ресурсами, низька здатність створювати власні ресурси і методично доцільно їх використовувати. Для поліпшення ситуації слід активніше розробляти якісний навчальний контент і розміщувати його на єдиній доступній комп'ютерно-технологічній платформі, здійснювати підготовку кожного вчителя — і нинішнього, і майбутнього — до проектування і реалізації освітнього процесу з педагогічно доцільною комп'ютерною підтримкою.

Принципово важливим є оновлення змісту навчання дітей з особливими освітніми потребами і впровадження в освітній процес сучасних інноваційних технологій, розроблення навчальних програм за новою структурою у комплексі з методичними рекомендаціями, підручниками, реалізація принципів особистісно орієнтованої освіти, спрямованої на формування в учнів компетентностей, які є життєво необхідними для соціалізації особистості на післяшкільному етапі (трудових, творчих, громадянських, правових тощо). Заклади освіти не мають відповідних пандусів, спеціально обладнаних інклюзивно-ресурсних кімнат....

Світова освітянська спільнота зіштовхнулася в 2020 році з глобальним викликом, зумовленим пандемією, спричиненою поширенням коронавірусу SARS-CoV-2. Уряди більшості країн виявилися не готовими до такої масштабної пандемії, їхні практичні заходи формувалися ситуативно. Для протидії поширенню COVID-19 практично в усьому світі

заклади освіти були тимчасово закриті. В Україні, за практикою зарубіжних країн, заклади освіти також були тимчасово закриті, навчальний рік 2019/2020 було завершено у дистанційному режимі.

Серед основних труднощів та проблем дистанційного навчання під час карантину, виокремлено такі.

Організаційні та навчальні: відсутність розкладу та/або його неузгодженість; неуніфікованість онлайн-трансляцій та комунікацій; незбалансований обсяг завдань і онлайн-уроків (забагато/замало); недостатній час для виконання завдань; діти не розуміють нові теми та пояснення; відсутній контроль за виконанням завдань та оцінювання; нудні, застарілі та незрозумілі підручники; батьки не мають достатньо знань, щоб допомогти дітям.

Психоемоційні: відсутність у дітей уміння вчитися самостійно; низька мотивація до навчання; напруга через страх помилки та тиску з боку вчителя; надмірне навантаження; нестача спілкування з учителем та ровесниками; несприйняття дистанційного навчання як такого; зростання рівня агресії та нетерпимості у суспільстві.

Технічні: відсутність чи застарілість комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення як у сім'ях, так і в учителів; недостатній рівень ІКТкомпетенцій у вчителів та батьків; низька якість Інтернету та/або мобільного підключення; відсутність стандартизованої онлайн-платформи для дистанційного навчання.

Пандемія для таких дітей фактично перервала освітній процес, позбавила їх доступу до безкоштовного харчування, загострила проблеми з доглядом за ними, посилила економічні труднощі для їх батьків, які не змогли працювати та/або втратили роботу/бізнес. Уряд України досить швидко та адекватно відреагував на нові виклики, здійснив заходи, необхідні для забезпечення неперервності освітньої процесу. У період тривалого карантину у мережі Інтернет стали доступними уроки у цифровому форматі та онлайн ресурси для дистанційного навчання школярів. Також МОН врахувало фактор відсутності домашніх комп'ютерів із доступом до мережі Інтернет у частини учнів, особливо в малозабезпечених родинах та сільській місцевості. Було прийнято рішення про запровадження трансляції уроків для всіх класів з використанням можливостей телебачення. Зокрема, починаючи з 17 березня, низка телеканалів забезпечила трансляцію уроків із дисциплін, з яких учні мали складати ЗНО: українська мова та література, біологія, математика, історія.

24 лютого 2022 року після початку повномасштабного вторгнення російських військ в Україну Міністерство освіти і науки України (МОН) рекомендувало зупинити освітній процес у закладах освіти всіх рівнів і відправити здобувачів освіти й освітян на двотижневі канікули.

Заклади освіти зіштовхнулися з величезною проблемою це відсутність **підвальних приміщень**. Дітей цих шкіл потрібно буде евакуювати у найближчі укриття та бомбосховища, які є неподалік.

Дистанційне навчання надає можливості організувати освітній процес в умовах війни. Водночас частина здобувачів освіти і педагогів перебувають у небезпечних зонах — на територіях ведення бойових дій або тимчасово окупованих територіях — і можуть не мати можливості долучитися до нього. Учні та вчителі, які перебувають у відносній безпеці, можуть не мати доступу до інтернет-покриття або не мати технічних засобів. Кожного дня у більшості областей України оголошується повітряна тривога (у багатьох із них — по кілька разів на день), під час якої потрібно пройти в укриття. Це може прямо впливати на організацію освітнього процесу та переривати його.

Цьогоріч в умовах війни в Україні замість класичного ЗНО проведуть національний мультипредметний тест. Це затверджено Верховною Радою України. Тестування в межах

вступної кампанії 2022 технологічно відрізнятиметься від класичного ЗНО, адже йдеться про комп'ютерне оцінювання. Тож замість ЗНО доречніше вживати термін «національний мультипредметний тест».

Служба освітнього омбудсмена зауважує, що дотримання прав в освіті в таких умовах вимагає системних змін не лише в чинній законодавчій базі, але й у підходах до її оновлення. На часі рішуча зміна парадигми роботи органів управління освітою щодо дотримання прав в освіті. Тому актуальним є пошук дієвих шляхів підвищення ефективності освітньої системи, врахування висновків опитування під час організації навчання у 2022/2023 н. р., ініціювання змін у процес підготовки спільних управлінських рішень.

TETIANA ZINCHUK

*Assistant Lecturer of the Management and Tourism Department
Zhytomyr Economics & the Humanities Institute of the "Ukraine" University*

THE MAIN STUDENTS' SOCIALIZATION PROCESS PROBLEMS DURING THE STUDY (BASED ON FOREIGN LANGUAGE CLASSES)

The process of socialization takes place throughout the life. According to the Longman Online Dictionary, socialization is *the process by which people, especially children, are made to behave in a way that is acceptable in their society* [1].

The process of socialization is acute in the lives of all students during their studies, especially first-year students. Students face various new challenges.

In my opinion, the main problems of socialization in English classes are

- adaptation;
- positive socio-psychological climate;
- relations with the group and the tutor;
- socio-psychological barriers.

Adaptation. It is difficult for students to immediately accept the emotional difference they feel during their studies, especially in the first year. Students feel a great deal of freedom that not everyone can handle. What could be the consequences of this?

Students do not attend classes, allow themselves to sit on the phone in class, do not listen to the tutor. In such situations, the tutor is forced to find solutions to these issues as soon as possible in order to establish a positive socio-psychological climate in the group, because each conflict situation or problem leads to others.

Positive socio-psychological climate and relations. Sometimes there are conflicts in the group, which in the subconscious of students there are associations in which they can not learn in a comfortable environment for them.

Most of the key aspects of comfortable learning depend on the desire to achieve common goals, and in this case it is a good learning.

The size of the group plays a significant role. The larger the group of students, the more difficult is to establish a positive socio-psychological climate of individuals. In interpersonal relationships of group members, relationships should be based on openness, honesty, mutual assistance, decency, etc.

Usually, creating a climate entails building relationships in a group. It is the best to see the prevailing climate in the group during group or pair exercises. Therefore, if the group has problems in the relationship between students, or the tutor and students, they immediately affect the socio-psychological climate of the group. This can be seen in the poor performance of students, in teamwork, and in the personal efforts of students. The coefficient of working capacity of students falls, there is a desire not to visit classes [2].

Therefore, it is necessary to encourage students and pay attention to the types of communication and activities "tutor-student", "student-student".

Socio-psychological barriers. Most often, such barriers arise in childhood or at school age and do not allow students to study properly during their student years. I believe that the biggest such

barrier is getting out of the comfort zone. Very often before something new students lock themselves in and do not want to make contact. The tutor needs to refute the students' problems and find a way out of the situation.

Imagine the situation. There is a student in the group who studies well, knows grammar, takes written tests, but he / she is inactive in classes. He / she is afraid or embarrassed to ask the tutor something or answer questions with the whole group. Why is this so? This student is afraid to say something wrong, afraid to be ridiculed by his / her groupmates or tutor.

Thus, the tutor should immediately respond to such behavior of the student. The tutor should not ignore this student, let his / her express his / her opinion, and find an own approach to the student. For example, the tutor can give a student to prepare a short report for a speech to the group, or tell a poem, etc.

What can a student do to get out of the comfort zone?

1. Believe in yourself.
2. Set a goal.
3. Go to the goal in small steps.
4. If necessary, find a mentor.
5. Start speaking in public. Or start talking in front of a mirror to get rid of the fear of being heard.

Thus, the process of socialization during the student years is complex in its own way, and our every action is reflected not only on ourselves, but also on the people around us.

References:

[1] The Longman Online Dictionary. Retrieved April 24, 2022, from <https://www.ldoceonline.com/dictionary/socialization>

[2] Smirnova Zh. Venediktovna, Bystrova N. Vasilievna, Golubeva O. Vladislavovna, Lebedeva T. Evgenievna and Kaznacheeva S. Nikolaevna, (2020), Analysis of the socio-psychological climate in the work collective. 11. pp. 465-475. https://iaeme.com/MasterAdmin/Journal_uploads/IJM/VOLUME_11_ISSUE_5/IJM_11_05_044.pdf

СЕКЦІЯ II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ, ЕРГОТЕРАПІЇ ТА РЕКРЕАЦІЇ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

ВІСЛОЦЬКА В.В.

*здобувачка IV курсу, спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»
Житомирський економіко – гуманітарний інститут Університету «Україна»
науковий керівник: Гусаревич О.В., к.н. з фіз.вих. та спорту, доцент кафедри соціально –
реабілітаційних технологій
Житомирський економіко – гуманітарний інститут Університету «Україна»*

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність. На сьогоднішній день актуальною медично-соціальною проблемою в Україні є адаптація не тільки військових до звичайного повноцінного життя, а й мирного населення.

У воєнний час при застосуванні мінно-вибухових пристроїв основне місце займають травми опорно-рухового апарату, які є причинами стійких порушень функцій організму, що ведуть до інвалідності. Важливим також є факт, що інвалідність отримують діти та люди працездатного віку, які до отримання травми вели активний спосіб життя. Тому важливою є саме комплексна реабілітація, оскільки поряд з фізичними травмами, спостерігаються і психологічні, які в подальшому можуть сприяти важкій адаптації в соціумі.

Система охорони здоров'я за десятки років була практично знищена, відповідно і реабілітація, як етап лікування, на державному рівні не була актуальною. На даний період

, діє закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», який включає в себе такі основні завдання з питань реабілітації осіб з інвалідністю:

- створення умов для усунення обмежень життєдіяльності осіб з інвалідністю, відновлення і компенсації їх порушених або втрачених здатностей до побутової, професійної, суспільної діяльності;
- визначення основних завдань системи реабілітації осіб з інвалідністю, видів і форм реабілітаційних заходів;
- розмежування повноважень між центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування;
- регламентування матеріально-технічного, кадрового, фінансового, наукового забезпечення системи реабілітації осіб з інвалідністю;
- структурно-організаційне забезпечення державної соціальної політики по відношенню до осіб з інвалідністю і дітей з інвалідністю;
- сприяння залученню громадських організацій осіб з інвалідністю до реалізації державної політики у цій сфері.[1]

Пройшовши лікування в медичному закладі, військові, а зараз і мирне населення, зіштовхуються з питанням: «А як відновити своє положення в соціумі?». Адже наслідки поранень та невчасно надана медична допомога, прикутість до ліжка, внаслідок обмеженої рухової активності призводить до атрофії та ослаблення м'язів, а неможливість врятувати верхню чи нижню кінцівку, викликає порушення в звичній для людини функціональності. Разом з цим, важливою є і психологічна допомога. Якщо військові більш-менш підготовлені до страхіть війни, то на мирному населенні війна залишає глибокий відбиток, як на духовному так і на психологічному стані. І не можна сказати з упевненістю, що після наданої допомоги, всі з них зможуть повернутися у соціум і вести звичайне спокійне життя. Руйнівні наслідки війни на кожного впливають по різному. На когось м'якше і відтерміновано, в інших змінює світогляд та емоційний фон, а з ним і стабільність. Перебуваючи в такому стані людина потребує кваліфікованої допомоги. Реабілітація може тривати від декількох тижнів, місяців і навіть років. Це потребує терпіння й наполегливості не лише самого потерпілого, а й професіоналізму медичного працівника. І якщо психологічна реабілітація в деякій мірі налагоджується шляхом надання медичної допомоги психологами на волонтерських засадах, то з фізичною реабілітацією поки все складно.

З початком ведення бойових дій на Сході, коли питання реабілітації постало на перше місце, почали утворюватись різні асоціативні групи, які почали займатися фізичною, психологічною та соціальною реабілітацією. Почали відкриватись центри соціально-психологічної допомоги, заклади в яких почали проводити психологічну реабілітацію військових. Було внесено зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 року № 1057 « Про затвердження Порядку проведення психологічної реабілітації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях » а саме здійснювати психологічну реабілітацію також членам сімей загиблих (померлих) учасників АТО, а також дружинам (чоловікам) особам, яким встановлено один із таких статусів : учасника бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасника війни, постраждалого учасника Революції Гідності.[2]

Після початку агресії з боку РФ, під час якого учасниками бойових дій стало мирне населення, Верховною Радою поширено дію закону «Про внесення змін до Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» на осіб які після оголошеного воєнного

стану під час служби, трудової та іншої діяльності, а також внаслідок проживання на відповідній території, отримали поранення, контузію, каліцтво або захворювання внаслідок збройної агресії РФ, у частині забезпечення їх медичними виробами та іншими засобами, допоміжними засобами реабілітації на підставі висновків лікарсько-консультативних комісій закладу охорони здоров'я чи рішень військово-лікарських комісій незалежно від встановлення їм інвалідності. [1] Однак закон ще не опублікований і не є чинним.

Висновки. Незважаючи на існування певної кількості приватних клінік та створення різних центрів допомоги, на даний час не вистачає необхідної кількості кваліфікованих спеціалістів та закладів де буде надаватись повноцінна допомога. Також фізичну терапію потрібно виводити на новий рівень – вдосконалювати старі методи терапії та введення сучасних, прогресивних реабілітаційних заходів

ВОЛИНЕЦЬ О.А.

*здобувачка IV курсу, спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»
Житомирський економіко – гуманітарний інститут Університету «Україна»
науковий керівник: Бардашевський Ю.В., к.н. з фіз.вих. та спорту, доцент кафедри
соціально – реабілітаційних технологій
Житомирський економіко – гуманітарний інститут Університету «Україна»*

СУТЬ МЕТОДУ КІНЕЗИОТЕРАПІЇ НА ФІЗИЧНЕ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Актуальність роботи. Фізичне здоров'я людини та суспільства в цілому залежить від багатьох взаємопов'язаних факторів. Останнім часом виник підвищений інтерес до здоров'я, що призводить до змін на зростаючий темп життя людей. Все більше суспільство ставить здоров'я на перше місце.

Всесвітня організація охорони здоров'я, вважаючи погляди Г. Сигериста основоположними, внесла їх до своєї Преамбули (1948 р.), визначивши здоров'я як стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороби і фізичних дефектів [1].

«Здоров'я – ресурс для повсякденного життя, а не мета життя. Здоров'я — це позитивна концепція, яка акцентує увагу на соціальних та особистих ресурсах, а також на фізичних можливостях».

Фізичне самопочуття передбачає ведення здорового способу життя, щоб зменшити ризик захворювання. Підтримка фізичної форми, наприклад, може захистити і розвинути витривалість дихання і серцевої діяльності людини, м'язову силу, гнучкість і композицію тіла.

Фізична активність людини є головним фактором підтримки здоров'я, а дотримання нормальної життєдіяльності залежить від способу життя. Відповідно це стосується тих, що виконують щоденні фізичні навантаження. Це все допомагає людині тримати себе у відповідній формі.

Регулярні фізичні вправи, збалансоване харчування, повноцінний сон, відмова від шкідливих звичок є життєво важливими для фізичного здоров'я та психічного благополуччя.

Кінезіотерапія — основна частина фізичної медицини, яка входить до складу інтегральної науки — фізичної, реабілітаційної та спортивної медицини й використовує в лікуванні хворих одну з найважливіших еволюційно розвинених біологічних функцій організму — рух. Для лікування та профілактики використовуються не просто рухи, а спеціально підібрані, методично оформлені й належно організовані рухи, які прийнято називати фізичними вправами та руховим режимом [5. 136с.].

Назва *кінезітерапія* походить від давньогрецького «кінезис» — рух, «терапія» — лікування.

Античний філософ Платон зазначав: «Бездіяльність руйнує гарний стан кожної людини, а рух і методичні фізичні вправи рятують і зберігають»

Рухи є кінцевим виразом процесів, що відбуваються в організмі. Невиражені потреби в м'язовій активності мають негативні наслідки. Це відображається на функціональному стані організму. Тобто понижує її працездатність у процесі життєдіяльності.

Кінезіотеріпія має за основу лікувальну фізичну культуру (ЛФК).

Фізичні вправи розглядаються як регулятор життєвої сили організму. Суть кожної вправи становлять фізіологічні, біохімічні і морфологічні зрушення.

Під фізичними вправами розуміється виконання фізична активність, незалежно від форми проведення (активні чи пасивні вправи), *фізична активність* визначається як будь-який рух тіла, вироблений скелетними м'язами, який потребує енергії.

Більше того, людське тіло створене для руху, і основні системи, включаючи кісткову, м'язову, метаболічну, кровоносну, травну та ендокринну системи, не розвиваються та не функціонують належним чином, якщо їх не стимулюють часті фізичні навантаження. Таким чином, фізична активність має як профілактичний, так і терапевтичний ефект щодо багатьох захворювань і станів.

У комплексі профілактичних та реабілітаційних заходів використовують основні та додаткові засоби кінезіотерапії, а також різні її форми. До основних засобів належать фізичні вправи; раціональний гігієнічний та лікувальні рухові режими.

Форми кінезіотерапії складаються з ранкової гігієнічної гімнастики, лікувальної гімнастики, індивідуальних завдань та інших форм.

Систематичні заняття фізичними вправами впродовж тривалого періоду часу закономірно приводять до специфічних змін у фізичному розвитку.

Видатний вчений Амосов Микола Михайлович був прихильником та пропагандистом фізичної культури. Символом віри його життя був: *рух – це здоров'я, а здоров'я – це життя.*

Люди повинні знати, що переїдання, фізична детренованість, психічні перенапруги та відсутність загартовування є головними причинами їх хвороб. Що у всьому цьому винні вони самі, а не зовнішнє середовище, не суспільство, не слабкість людської природи. Для лікування хвороб потрібно перш за все ліквідувати ці фактори, тобто тренуватися [4, ст.35].

Кінезітерапія – розділ медичної реабілітації, що відноситься до циклу загальнонаукових та загальнопрофесійних дисциплін. Кінезітерапія – складова частина медичної реабілітації з використанням як терапії широкого арсеналу засобів, форм і методів фізичної культури за дотримання кінезіологічних норм і правил.

На відміну від багатьох лікувальних засобів призначених курсами, за кожним із яких слідує перерва, заняття фізичними вправами не слід переривати. Організм людини має здатність до регенерації клітин, за останні декілька років вченими було доведено, що фізичні вправи прискорюють регенеративні якості організму. Систематичне виконання фізичних вправ зміцнює здоров'я, стабілізує функції, тренує їх, збільшує резервний потенціал, періоди ремісій, сприяє виробленню стійких компенсацій та зниження дозування медикаментозних засобів.

Найголовнішим ефектом кінезіотерапії є безпека та користь для гармонійного здоров'я. Всім іншим видам спорту рекомендовано проводити саме кінезітерапію як базове тренування [2].

Список використаної літератури

1. Грибан В. Г. Валеологія [текст]: підручник / В. Г. Грибан - 2-ге вид. перероб. та доп. - К. : «Центр учбової літератури», 2012.-342 с.
2. Кинезитерапия на каждый день. 365 советов доктора Бубновского / С. М. Бубновский — «Эксмо», 2019
3. Козубенко Ю. Л. Лікувальна фізична культура : навч.-метод. посіб. / К59 Ю. Л. Козубенко, М. А. Буц. – Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.) : Домбровська Я.М., 2017-170 с.
4. Н. М. Амосов / Энциклопедия Амосова. Алгоритм здоровья”: АСТ, Сталкер; Москва, Донецк; 2002
5. Фізична, реабілітаційна та спортивна медицина : Підручник для студентів і лікарів / За заг. ред. В.М.Сокрута. — Краматорськ: Каштан, 2019. — 480 с.

ГРОХОТОВ В. А., ОРЛОВА Н. М.

*Стоматологічний медичний центр Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця
Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова*

СУЧАСНИЙ СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ДИТЯЧОМУ НАСЕЛЕННЮ

Вступ Стан здоров'я дітей та молоді є показником та основою соціально-економічного розвитку країни. А стоматологічне здоров'я - невід'ємною складовою та запорукою загального здоров'я населення. Впродовж останніх десятиліть в Україні спостерігаються негативні тенденції у стоматологічному здоров'ї підростаючого покоління, що обумовлено рядом соціально-економічних, екологічних, медичних та інші причин. Тому проблема збереження стоматологічного здоров'я дітей та підлітків є актуальною медико-соціальною та соціально-економічною проблемою України. [1, с.43, 4, ст. 36].

Провідне значення у збереженні стоматологічного здоров'я дитячого населення належить профілактичній роботі, а саме: проведенню обов'язкових профілактичних оглядів, здійсненню планової санації, запровадження системи гігієнічного навчання та виховання дітей та підлітків з питань забезпечення стоматологічного здоров'я та гігієни порожнини рота.

Дитяче населення України має дуже високу потребу у профілактичній стоматологічній допомозі, що обумовлено значною інтенсивністю ураження його стоматологічними захворюваннями. Зокрема, поширеність карієсу зубів тимчасового прикусу у 6-річних дітей становить 87,9% (в країнах Євросоюзу – 20%) при інтенсивності ураження (карієс-пломба-видалення-зубів (КПВЗ) – 4,6; поширеність карієсу зубів постійного прикусу у 12-річних дітей – 72,3% при інтенсивності ураження КПВЗ – 2,75 (в країнах Євросоюзу – 1,5) [2, ст.180].

Управління стоматологічною допомогою та обґрунтування можливостей удосконалення її організації, у т.ч. щодо реалізації профілактичної роботи, є неможливим без систематичного узагальнення та аналізу медико-статистичної інформації про її діяльність.

Метою роботи було здійснити оцінку доступності стоматологічної допомоги та стану організації профілактичної роботи серед дітей (0-17 років) у комунальному секторі стоматології в Україні та її регіонах.

Матеріали і методи За допомогою медико-статистичного методу проаналізовані дані офіційної статистичної звітності (за ф. № 20) стоматологічних закладів комунальної/державної власності, підпорядкованих МОЗ України у динаміці за 2010-2020 рр., представлені у статистичних довідниках [5,6,7], а також матеріали вибіркового

досліджень, проведених Держкомстатом України у 2020 році «Самооцінка населенням стану здоров'я та рівня доступності окремих видів медичної допомоги» [3].

Результати Встановлено, що впродовж 2010-2020 рр., в Україні продовжується процес реструктуризації мережі стоматологічних закладів, який характеризується суттєвим скороченням чисельності закладів комунальної/державної власності та стрімким зростанням чисельності приватних закладів. Даний процес обумовлює відтік лікарів-стоматологів з комунального до приватного сектора стоматологічної допомоги. Впродовж періоду спостереження чисельність лікарів-стоматологів, зайнятих у комунальних/державних закладах охорони здоров'я (ЗОЗ) України, зменшилась на 40,9% (з 21 313 у 2010 р, до 12 601 фізичних осіб у 2020 р.). При цьому забезпеченість населення лікарями-стоматологами скоротилась на 34,9% (з 4,67 у 2010 р, до 3,04 на 10 000 населення у 2020 р.), а забезпеченість дитячими-стоматологами на 20,5% (з 0,44 у 2010 р, до 0,35 на 10 000 населення у 2020 р.). У той же час стоматологічні заклади комунальної та державної власності, незважаючи на скорочення їх мережі та посад лікарів-стоматологів у них, поки ще продовжують відігравати провідну роль у наданні стоматологічної допомоги дитячому населенню України. У 2020 р. на комунальний сектор стоматології припадало 89,7% від усіх відвідувань дітей до лікарів-стоматологів (11,3% відвідувань було здійснено до приватних лікарів-стоматологів).

Одним із показників, який відображає забезпеченість населення стоматологічною допомогою та її доступність для населення є середня кількість відвідувань до лікаря-стоматолога у розрахунку на 1-го жителя. Аналіз динаміки даного показника засвідчив виражену тенденцію до його зниження серед дитячого населення (на 70,6%, з 1,7 у 2010 р. до 0,5 у 2020 р.). Слід відмітити, що дана негативна тенденція охопила усі регіони України.

Причиною різкого скорочення кількості відвідування населенням лікарів-стоматологів у 2020 році була епідемія COVID-19. Але тенденція до зниження зазначеного показника сформувалася ще до епідемії і вона опосередковано свідчить про зниження доступності стоматологічної допомоги та обумовлена скороченням кількості стоматологічних кабінетів, відділень та закладів, дефіцитом бюджетних коштів для фінансування стоматологічної допомоги.

На зниження частоти звернення населення до стоматологічних закладів державної (комунальної власності), а також на існування проблем у забезпеченні доступності стоматологічної допомоги для населення України вказують не тільки результати аналізу матеріалів офіційної статистичної звітності закладів охорони здоров'я, а й дані спеціально проведених вибіркового опитувань домогосподарств, які проводяться Держкомстатом України як тематичний модуль постійного обстеження умов життя домогосподарств.

Нами здійснено аналіз статистичних матеріалів, оприлюднених Держкомстатом України [3] щодо результатів вибіркового обстежень домогосподарств, проведених у 2020 р. (опитано 8145 домогосподарств, які у сукупності налічували 38105 осіб та репрезентативно представляли усі домогосподарства України). Результати проведеного аналізу засвідчили, що відсоток домогосподарств, у яких хто-небудь із членів родини протягом останніх 12 місяців при потребі не зміг одержати медичну допомогу, придбати ліки та медичне приладдя склав 19,2%.

41,2% респондентів, серед тих хто не зміг одержати медичну допомогу, вказали на неможливість відвідати лікаря-стоматолога, а майже третина – на неможливість здійснити зубне протезування (29,6%).

Серед усіх опитаних членів домогосподарств частка осіб, які не змогли відвідати стоматолога у разі потреби склала у 2020 році 7,9%, а зробити протезування, відповідно, - 5.7%. Тобто, у 2020 р. 13,6% респондентів або кожний 7-й житель України не зміг одержати

стоматологічну допомогу у разі потреби в ній. Основною причиною недоступності стоматологічної допомоги, на думку 95,1% опитаних, є занадто висока її вартість.

Доступність стоматологічної допомоги значною мірою залежить від фінансових можливостей домогосподарств. У групах домогосподарств із низькими доходами (менше 3834,14 грн - середньомісячного розміру фактичного прожиткового мінімуму за 9 місяців 2020 року, розрахованого Мінсоцполітики) частка осіб, які не змогли відвідати стоматолога та зробити протезування була вірогідно більшою, ніж серед усіх домогосподарств (9,7 % та 7,3%, відповідно, $p < 0,05$).

Доступність стоматологічної допомоги також залежить від складу домогосподарств. У групах домогосподарств із наявністю дітей (до 18 років) вірогідно вищою була частка членів домогосподарств, які у разі потреби не могла відвідати стоматолога (9,7% проти 7,7%. $p < 0,05$).

Встановлено, що за результатами соціологічного опитування домогосподарств, низькою є частота звернення до лікарів-стоматологів дитячого населення. Так, діти у віці до 3-х років впродовж останніх 12 місяців оглядалися стоматологом лише у 1,3% випадків. Найчастіше стоматологічну допомогу одержували юнаки призовного віку (16-17 років). 20,8% з них - у бюджетних стоматологічних закладах і 13,5% - у приватного стоматолога. Але навіть серед них за 12 місяців стоматолога відвідав лише кожен третій юнак.

У ході дослідження встановлено, що незважаючи на велику потребу у стоматологічній допомозі (стоматологічного лікування потребує 50% дитячого населення), впродовж останнього десятиліття вагомо скоротився обсяг профілактичної роботи, яка проводиться у ЗОЗ комунальної власності.

У 2020 році лікарями-стоматологами у комунальних закладах охорони здоров'я України було оглянуто всього 1297750 дітей (17,2% від чисельності дитячого населення). Порівняно із 2010 р. питома вага дітей оглянутих за рік лікарями-стоматологами у ЗОЗ комунальної (державної) власності знизилась на 54,4%.

Аналіз зазначених показників у регіональному аспекті засвідчив, що у 2020 р. частка дітей, оглянутих лікарем-стоматологом, коливалась від мінімального значення 7,4% у Рівненській області до максимального –34,1% у м. Києві.

Проте у всіх регіонах України виявлена односпрямована динаміка питомої ваги планово оглянутих лікарем-стоматологом серед дитячого населення. У переважній більшості областей питома вага оглянутих стоматологом серед дитячого населення скоротилась на половину. Найбільш несприятливі динамічні зміни даного показника відбулись у м. Києві (зниження на 77,2%) та у Закарпатській (на 76,6%) області.

Серед оглянутих у плановому порядку впродовж усього періоду спостереження стабільно високою (48-52%) була частка дітей, які потребували санації.

Питома вага санованих дітей з числа тих, хто потребував санації знизилась впродовж останніх 10-ти років з 82,1% до 65,0% (на 17,1%). Аналіз регіональних особливостей потреб населення у санації засвідчив суттєву територіальну варіацію даного показника. Так, питома вага дітей, які потребували санації у Закарпатській області (78,8%) була у три рази вища, ніж у Херсонській області (25,5%). Такий колосальний розрив у територіальних показниках може бути обумовлений різними підходами до організації профілактичних оглядів та ретельністю їх проведення.

Питома вага санованих серед дітей, які її потребувала була менш варіабельною, порівняно із попереднім, показником. Лідером з санації дитячого населення була Дніпропетровська область (88,6%), а найменша питома вага санованих дітей виявлена у Сумській області

(47,8%). Тенденція до зменшення частки санованих серед дитячого населення притаманна для всіх регіонів України.

Дефекти в організації профілактичної стоматологічної допомоги обумовлюють незадовільний стан стоматологічного здоров'я дитячого населення України і те, що основною причиною звернення до лікаря-стоматолога залишається лікування карієсу. Питома вага звернень з метою лікування карієсу стабільно становить більше половини (51,5%) серед усіх звернень дитячого населення до стоматолога.

Несвоєчасне одержання стоматологічної допомоги через зниження її доступності призводить до зростання частки випадків лікування карієсу на стадії ускладнень. Так, у 2020 році кожний четвертий (23,9%) випадок карієсу у дітей лікувався на стадії ускладнень і порівняно із 2010 р. питома вага карієсу, пролікованого на стадії ускладнень зросла (17,3% у 2010 р.).

Таким чином, можна зробити висновок, що в Україні, незважаючи на незадовільний стан стоматологічного здоров'я та високу потребу дитячого населення у стоматологічній допомозі має місце згортання обсягів профілактичної роботи у закладах комунальної (державної) власності.

Низький рівень стоматологічного здоров'я, насамперед дитячого населення, негативно впливає на стан їх загального здоров'я впродовж усього життя. Крім того, на сьогодні доведено наявність щільних патогенетичних взаємозв'язків між стоматологічними та хронічними неінфекційними хворобами. Саме тому, у відповідності до сучасних програмних документів ВООЗ, забезпечення здоров'я порожнини рота є обов'язковою складовою комплексної профілактики хронічних неінфекційних захворювань, які у Європейському регіоні та в Україні, зокрема, є основною причиною передчасної смертності та інвалідності населення [4, ст.36]. Тому відновлення профілактичної роботи у ЗОЗ комунальної (державної) власності, які у першу чергу, мають забезпечувати доступну та якісну стоматологічну допомогу для дитячого населення є нагальною медико-соціальною та соціально-економічною проблемою.

Висновки

У дослідженні встановлено виражену тенденцію до скорочення мережі стоматологічних закладів комунальної/державної власності та згортання обсягів наданої у них профілактичної допомоги дитячому населенню. Незадовільний стан стоматологічного здоров'я дітей негативно позначається на стані соматичного здоров'я підростаючого покоління і становить не тільки медичну, а й актуальну медико-соціальну проблему. Вирішення даної проблеми потребує нагального відновлення профілактичної роботи у стоматологічних закладах комунальної/державної власності, а також розробки та затвердження гарантованого рівня безоплатної стоматологічної допомоги для дитячого населення України. Результати дослідження у подальшому будуть використані для обґрунтування концептуальних підходів до підвищення якості профілактичної стоматологічної допомоги дитячому населенню у закладах комунальної/державної власності.

Список використаних джерел

1. Лебедик С. В., Коноваленко С. О. Аналіз стоматологічного здоров'я школярів міста Тернополя. *Медсестринство*. 2021. № 2. С.43-45.
2. Павленко О.В., Вахненко О.М. Шляхи реформування системи надання стоматологічної допомоги населенню України. Дискусія. *Современная стоматология*. 2013. №4. С.180-184.
3. Самооцінка населенням стану здоров'я та рівня доступності окремих видів медичної допомоги у 2020 році. Держстат України URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/gdvdg/snsz_m_w/Arh_snsz_m_w_u.htm (дата звернення: 18.04. 2022).

4. Сороченко Г.В., Скульська С.В., Ішутко І.Ф. Європейські індикатори стоматологічного здоров'я дітей шкільного віку Київської області *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2016. № 1 (67). С.36-40.

5. Стоматологічна допомога в Україні: статистичний довідник за 2010-2011 роки. Київ: ЦМС МОЗ України, 2012. 88 с.

6. Стоматологічна допомога в Україні: статистичний довідник за 2015-2016 роки. Київ: ЦМС МОЗ України, 2017. 84 с.

7. Стоматологічна допомога в Україні: статистичний довідник за 2019-2020 роки. Київ: ЦМС МОЗ України, 2021. 101 с.

КАСЬЯН А.Я.

студент групи 101ФР

науковий керівник: Левков А.А.

к.мед.н., доц. кафедри фізичної терапії, ерготерапії

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» м.

Полтава, Україна

ДОЛІКАРСЬКА ДОПОМОГА ПРИ ТРАВМАХ ГРУДНОЇ КЛІТИНИ

Pre-medical care for chest injuries

Анотація. В цій роботі буде розказано про види травм грудної клітини

This paper will discuss the types of chest injuries

Ключові слова. Долікарська допомога, проникаюча травма грудної клітини, закрита травма грудної клітини

Вступ. В цей дуже скрутний та не легкий час для нашої країни, особливо для наших захисників є та залишається дуже актуальна тема долікарської допомоги при травмах грудної клітини. В цій доповіді буде розказано про види травм грудної клітини та про необхідні дії при цих травмах.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є розповісти про види травм грудної клітини, та про необхідну допомогу при цих травмах

Матеріали та методи. Є два види травм грудної клітини проникаючі та закриті. В умовах бойових дій необхідно:

1.Оглянутися та переконатися у відсутності будь-якої небезпеки

2.Оглянути постраждалого, та впевнитися і визначити чи є наявність свідомості та дихання

3.Викликати швидку медичну допомогу

4.При проникаючій травмі грудної клітини необхідно:

- Попросити раненого(постраждалого) зробити глибокий вдих

- На рану потрібно накласти чисту, стерильну серветку, матеріал який не буде пропускати повітря

- Зафіксувати пов'язку та залишити один її край вільним

- При можливому вогнепальному пораненні необхідно перевірити чи є місце виходу кулі

- Постраждалого потрібно перевести на півсидяче положення

- Також потрібно постійно наглядати за станом постраждалого до приїзду лікарів

5.При закритій травмі грудної клітини необхідно:

- Постраждалого потрібно перевести на півсидяче положення

- Накрити постраждалого теплим покривалом

- Також потрібно постійно наглядати за станом постраждалого до приїзду лікарів

При відсутності дихання потрібно провести серцево-легеневу реанімацію:

1 Потрібно виконати 30 натискань на грудну клітку глибоко та не менше 5 секунд але і не більше 6 секунд, частота натискань повинна бути від 100 до 120 натискань за хвилину

2 Потрібно виконати 2 вдихи. Виконання двох вдихів не має перевищувати 5 секунд

3 Потрібно переміно повторювати минулі два пункти, також потрібно кожні дві хвилини змінювати людину яка натискає на грудну клітку до того поки не приїде швидка допомога

Висновки. В цій доповіді дізналися про види травм грудної клітини та про необхідні дії при цих травмах

Список літератури

1 <https://kyivcity.gov.ua>

2 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0757-14#Text>

3 <https://www.sop.com.ua/article/1475-yak-nadati-domedichnu-dopomogu-pri-travm-grudno-klitki>

4 <https://uahistory.co/pidruchniki/gydima-national-defense-bases-medical-knowledge-girls-10-class-2018/37.php>

5 <https://naurok.com.ua/prezentaciya-na-temu-nadannya-domedichno-dopomogi-pri-travmi-grudno-klitki-235000.html>

КОСМАЧОВА В.О.

*здобувачка II курсу, спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»
Житомирський економіко – гуманітарний інститут Університету «Україна»
науковий керівник: Бардашевський Ю.В., к.н. з фіз.вих. та спорту, доцент кафедри
соціально – реабілітаційних технологій
Житомирський економіко – гуманітарний інститут Університету «Україна»*

АНАТОМІЧНІ ТА ФІЗІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СПОРТИВНОГО МАСАЖУ

На сьогодні однією з найважливіших проблем у практиці тренування спортсменів різної кваліфікації є проблема відновлення фізичної працездатності. Сучасні умови тренувальної і змагальної діяльності спортсменів передбачають подальше зростання фізичних і психологічних навантажень, яке спричиняє пришвидшення й поглиблення розвитку втоми.

У зв'язку зі значним обсягом навантажень, які витримують спортсмени, виникає необхідність інтенсивного пошуку засобів відновлення їхньої працездатності в умовах тренувального процесу, а також під час підготовки до змагань і в період їх проведення [1]. За останні десять років у спортивній практиці апробовано загальні та спеціальні методики використання відновних засобів. Специфічність процесів відновлення у змагальних і тренувальних умовах, визначення чинників, які впливають на розвиток втоми була доведена у працях багатьох дослідників (А.А. Бірюков, А.Г. Ященко, Н.І. Волков, В.Н. Платонов, Г.А. Макарова та ін.). Останнім часом масаж як незамінному засобу відновлення приділяють більше уваги, адже його застосовують при різних функціональних станах спортсменів, який добре дозується за часом і силою прийомів, а також поєднується з іншими засобами відновлення та дає неодмінну ефективність [3].

Масаж є найважливішим засобом фізичного виховання і набуває все більшого значення як у галузі масового фізкультурного руху, так і в галузі спорту найвищих досягнень. Найбільш доступним і високоєфективним медико-біологічним засобом відновлення працездатності в процесі занять фізичними вправами є спортивний масаж.

Спортивний масаж – вид масажу, який застосовується на практиці для удосконалення фізичних можливостей і збільшення працездатності спортсменів, профілактики травм і захворювань опорно-рухового апарату, а також для їхнього лікування. Такий масаж складає одну з ланок в ланцюзі системи спортивного тренування, застосування якого сприяє швидкому досягненню спортивної форми, а також її утриманню. Спортивний масаж застосовується при спортивних травмах і різних захворюваннях, пов'язаних зі спортом, він підвищує фізичну працездатність, готує до фізичної активності і прискорює відновні процеси після тренувань чи змагань.

Засновником сучасного спортивного масажу вважають І.З. Заблудовського, який науково обґрунтував позитивний вплив масажу на фізичну працездатність спортсменів. Його

дослідження продовжили М.І. Іоффе, О.Ф. Вербов, А. І.М. Саркізов-Серазіні, А.А. Бірюков, В.Є. Васильєва, В.І. Дубровський та інші.

В основі механізму впливу масажу на організм лежить складний процес, зумовлений нервово-рефлекторним, гуморальним та механічним впливом. Всі вони між собою взаємообумовлені, тому відокремити один від одного практично неможливо.

Пусковим моментом впливу спортивного масажу є механічне подразнення, що наноситься тканинам спеціальними прийомами. Різноманітність використаних прийомів дає можливість здійснювати вплив від надто слабкого до надзвичайно інтенсивного. Прийоми масажу, діючи на тканини, викликають збудження механорецепторів, що призначені для перетворення енергії механічного подразнення в специфічну активність нервової системи – сигнали, які несуть інформацію до нервових центрів. Механорецептори розміщені по всьому тілі. До них належать рецептори шкіри та м'язів, що подразнюються дотиком, натискуванням, вібрацією; рецептори внутрішніх органів (інтерорецептори), які збуджуються при зміні тиску на органи і стінки судин, а також ряд інших механорецепторів.

Механічне подразнення, деформуючи капсулу механорецепторів, призводить до зміни проникності її для іонів натрію, що, передусім, сприяє зниженню мембранного потенціалу спокою і виникненню рецепторного потенціалу, який передається на аферентне нервове волокно. У результаті процесів сумації рецепторних потенціалів на нервовому волокні виникає потенціал дії, який у вигляді доцентрових (аферентних) імпульсів передається чутливими шляхами в центральну нервову систему, де аналізується, синтезується в загальну складну реакцію, яка і викликає різні функціональні зміни в організмі.

Нервово-рефлекторний механізм впливу масажу на організм є основним, але далеко не єдиним. У літературі описаний гуморальний та механічний вплив масажу на капіляри, трофіку шкіри, газообмін, м'язову систему, функцію суглобів та сухожилок зв'язкового апарату, серцево-судинну систему, систему дихання, систему травлення та ін.

При вивченні механізмів фізіологічного впливу масажу необхідно знати щодо його комплексного впливу на організм, тобто будь-яке механічне подразнення, що наноситься одним із прийомів масажу, діє як на місці його нанесення, так і завдяки наявності нервово-рефлекторних м'язів цієї ділянки з центральною нервовою системою, впливає на функціональний стан всього організму. Тому для більш детального вивчення фізіологічного впливу на організм варто розглянути його вплив на органи та системи і їх функцію окремо, пам'ятаючи про комплексний механізм дії масажу на весь організм [4].

Мета дослідження – проаналізувати анатомічні та фізіологічні основи спортивного масажу й обґрунтувати доцільність його застосування.

Висновок. Отже, зі значним емоційним напруженням та важкими фізичними навантаженнями спортсменів пов'язаний сучасний спорт, на якому і ґрунтується необхідність раціональної побудови тренувального процесу для подальшого зростання спортивних результатів з використанням усього арсеналу засобів. Найбільш доступним і високоефективним медико-біологічним засобом через свою ефективність та поєднання з іншими засобами відновлення працездатності в процесі занять фізичними вправами, є спортивний масаж. Який відрізняється від інших анатомічними та фізіологічними основами, й удосконалюється швидким відновленням функцій організму, попередивши ускладнення, які у разі розвитку інвалідності – боротимуться з перших етапів лікування.

Список використаної літератури:

1. Вілмор Дж. Х. Фізіологія спорту [Текст] : підручник / Дж. Х. Вілмор, Д. Л. Костілл. – Київ : Олімпійська література, 2003. – 654 с.

2. Корольчук А.П. Масаж загальний і самомасаж [Текст] : навчально-методичний посібник для студентів факультету фізичного виховання і спорту / А. П. Корольчук, А. С. Сулима – Вінниця: 2018. – 124 с.
3. Дарійчук С. В. Основи масажу та самомасажу [Текст] : навч. метод. посіб. / С. В. Дарійчук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. – 184 с
4. Лікувальний масаж [Текст] : підручник / Л. О. Вакуленко, Д. О. Вакуленко, Г. В. Прилуцька. – Тернопіль : Укрмедкнига, 2005. – 448 с.

ЛЕВКОВ А.А.

*к.мед.н., доц. кафедри фізичної терапії, ерготерапії
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

НАСЛІДКИ ЧЕРЕПНО-МОЗКОВОЇ ТРАВМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДАЛАННЯ.

Анотація. У цій роботі представлено методи фізичної терапії у періоді відновлення після черепно-мозкової.

Ключові слова: черепно-мозкова травм, методи фізичної терапії

Вступ: Черепно-мозкова травма (ЧМТ) є однією з найбільш актуальних проблем сучасної медицини. Травматичні пошкодження черепа та головного мозку складають 30–40% усіх травм і займають перше місце за показниками летальності та інвалідизації серед осіб працездатного віку. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я щорічно у світі отримують ЧМТ понад 10 млн осіб, 250–300 тис із цих випадків завершуються летально. В Україні частота ЧМТ щорічно становить у різних регіонах від 2,3 до 6 випадків (в середньому 4–4,2) на 1000 населення. Щорічно в Україні від ЧМТ помирає 10–11 тис громадян, тобто смертність становить 2,4 випадку на 10 тис населення (в США — 1,8–2,2).

Мета дослідження. Метою цього дослідження було висвітлення засобів фізичної терапії у періоді відновлення після черепно-мозкової травми

Матеріали та методи.

Згідно з сучасною клінічною класифікацією виділяють сім видів черепно-мозкової травми: струс мозку, забої мозку легкого, середнього та важкого ступеня, дифузне аксональне пошкодження мозку та стиснення мозку на фоні його забою (гострі внутрішньочерепні гематоми, гідроми, вдавнені переломи кісток склепіння черепа) або без забою (хронічні субдуральні гематоми, гідроми).

Тяжкість стану хворого із ЧМТ у більшості країн світу визначається за шкалою коми Глазго. Шкала коми Глазго (ШКГ) оцінює стан хворого за сумою балів на основі трьох параметрів: відкривання очей (від 1 до 4 балів), рухова реакція (1–6 балів), словесна реакція (1–5 балів).

Основні принципи реабілітації ґрунтуються на: ранньому початку, комплексності відновлювальних заходів, систематичності, поетапності відновлювального лікування, активної участі у реабілітації самого хворого і його рідних. Відносні протипоказання для проведення реабілітації: АТ <110 або >220 мм.рт.ст., сатурація кисню <92%, ЧСС у спокої <40 або >110 уд/хв, температура тіла >38.5С.

При організації реабілітації потрібно враховувати періодизацію етапу, який поділяється на 4 періоди:

1. Гострий (перші 3-4 тижні);

2. Ранній відновлювальний (перші 6 міс.), який має підвиди до 3 міс. Коли відбувається відновлення обсягу рухів і сили у паретичних кінцівках, до 6 міс. Пік відновлення складних рухових навичок;

3. Пізній відновлювальний (6 міс.-1 рік) протягом якого продовжується відновлення мови, статички і трудових навичок;

4.Резидуальний (після року) тут вже реабілітація залишкових явищ.

Висновки: Результати відновного лікування черепно-мозкових ушкоджень визначаються своєчасністю надання медичної допомоги на догоспітальному етапі, а також своєчасною госпіталізацією хворих у спеціалізовані нейрохірургічні відділення раннім початком фізичної реабілітації.

Список джерел

1. Черепно-мозговая травма: современные принципы неотложной помощи: Уч.-метод. пособие/ Е.Г. Педаченко, И.П. Шлапак, А.П. Гук, М.Н. Пилипенко. — К.: ЗАО «Випол», 2009. — 216 с.

2. Педаченко Є.Г., Морозов А.М. Сучасні стандарти і організація лікувально-діагностичного процесу при черепно-мозковій травмі // Вісн. соц. гігієни та організації охорони здоров'я України. —1999. — № 1. — С. 115–120.

3.https://umedp.ru/articles/reabilitatsuya_patsientov_posle_insulta_kriterii_effektivnosti_i_factoru_uspekha_rol_fizicheskoy_ney.html

4. <https://ruans.org/Text/Guidelines/neurorehabilitation.pdf>

ЛЕВКОВ А.А.

к.мед.н., доц. кафедри фізичної терапії, ерготерапії

ГОРОШКО В.І.

к.мед.н., доц.,

завідувач кафедри фізичної терапії, ерготерапії

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ADAPTATION OF FOREIGNERS IN ANOTHER COUNTRY

The importance of adaptation of foreign students into the culture and the system of education of a host country at times of rapid globalization and internationalization has been studied by several scholars in the 21st century [1],[2],[3],[4],[5]. Adaptation has an undeniable impact on the academic performance of students and their future professional medical practice. In the last decade, the processes of globalization and internationalization have influenced students' migration within the countries and made it easier to travel around the world for the education processes freely. This tendency gave the ride for the modern studies of the ways and methods universities should apply to provide unique environments for foreign individuals and prepare them to be motivated to grasp skills and to be able to acquire knowledge. However, it is a complicated issue since usually, foreign students cannot escape the cultural shock and linguistic gap in a host country. They face challenges such as different learning styles, unfamiliar living conditions, differences related to a language, as well as cultural and personal barriers, which may have a significant impact on their psychological state, academic performance and professional practice [1].

As the number of foreign students traveling abroad for educational purposes increases as the result of rapid globalization and internationalization, universities require institutional and academic reactions to be evolved providing more resources of support to address the problems of adaptation of foreign students. Adaptation is one of the main elements of educational and social inclusion; that, in case of its failure, may lead to several consequences, including interpersonal conflicts, anxiety, discouragement, poor learning result, poor satisfaction with studies and future profession, and sense of social isolation [2]. There are three main methods of adaptation foreign students usually deal with, namely: geographic adaptation, psychological adaptation, and socio-cultural adaptation. Geographic adaptation means students' adaptation to the characteristics of a host country's locality and their familiarity with the place of residence and the educational institution. Psychological

adaptation is foreign students' psychological reactions to changing surrounding conditions they face when migrating for educational purpose. To become social-culturally adapted foreign students need to be familiarized with the culture and traditions of a host country and be able to fit with them to interact with members of society. Socio-cultural adaptation is usually associated with culture learning and acquisition of social skills in the host culture, that may be influenced by various variables such as language ability, adaptation strategies, length of residence in a host culture, cultural distance, age, interactions between foreign students and host nationals, etc. Positive emotions in relationships with others, high self-esteem, pleasant educational environment, motivation, and sense of spiritual comfort are the keys to successful geographic, psychological and socio-cultural adaptation. Educational institutions should provide a complex program on the adaptation of foreign students to enhance their inclusion into the academic and social life of a host country that will help them to acquire appropriate knowledge and obtain professional qualifications [4].

Література

1. Ferencz, V, Hrehova D, Senova A. Higher education require adaptation of students study abroad programs. SHS Web Conferences [Internet]. 2020 Jan; 74: 1-6. Available from: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2020/02/shsconf_glob2020_02003.pdf.

1. Biserova, GK, Shagivaleeva, GR. Socio-Psychological Adaptation of International Students to Learning and Professional Activities. Space and Culture in India [Internet]. 2019 Mar; 6(5): 99-114. Available from: https://www.researchgate.net/publication/332844123_Socio-Psychological_Adaptation_of_International_Students_to_Learning_and_Professional_Activities.

2. MacGregor, A, Folinazzo, G. Best Practices in Teaching International Students in Higher Education: Issues and Strategies [Internet]. TESOL Journal. 2018 June; 9(2): 299-329. Available from:

https://www.researchgate.net/publication/318173978_Best_Practices_in_Teaching_International_Students_in_Higher_Education_Issues_and_Strategies

3. Bondarchuk, L, Podgurska, T, Kovtunets, O. Intercultural Component in Teaching Foreign Students in Ukraine. Proceedings of the III International Scientific Congress Society of Ambient Intelligence; 2020; Advances in Economics, Business and Management Research [Internet]. 2020; 129: 316-322. Available from: <https://www.atlantis-pess.com/proceedings/isc-sai-20/125937243>.

СИРМА О.І.

к.м.н., слухач кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування, Національний університет охорони здоров'я імені П.Л. Шупика, м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛІ СИСТЕМИ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

У світі існують усталені моделі фінансування системи охорони здоров'я, що історично закріпились за відповідними європейськими країнами та відповідають особливостям їх соціального та економічного розвитку. Вони передбачають залучення коштів з різноманітних джерел з метою забезпечення належного рівня надання медичних послуг населенню.

Так, виділяють три основні системи фінансування, зокрема: державна (Беверіджа), бюджетно-страхова (Бісмарка) та приватно-підприємницька. Системи відрізняються, зокрема, структурою джерел фінансування охорони здоров'я і організацією надання медичних послуг [1].

Приватно-підприємницька модель характеризується фінансуванням системи охорони здоров'я за рахунок надходжень від добровільного медичного страхування та надання

медичних послуг на платній основі. Тобто, приватна та некомерційна модель існують паралельно. При цьому некомерційне страхування відбувається в рамках певних державних програм для окремих верств населення.

Система медичного страхування США нині поєднує два типи страхування: приватне (в основному) та державне (меншою мірою, програми Медікейд та Медікер) [2]. Система базується на сполученні центрального страхового фонду із сіткою місцевих незалежних страхових організацій. Кошти акумулюються в центральному фонді, що не несе адміністративних функцій, а потім розділяється страховим організаціям на основі законодавчо затвердженої форми розрахунків. Ця система діє в США в частині програм “Медікер” та “Медікейт”. З 1981 року в США розроблена система класифікації випадків госпіталізації або діагностичних груп. Розрахунок за медичне обслуговування за програмами “Медікер” та “Медікейт” виконувався при цьому в залежності від кількості медичних послуг. Така система розрахунків приводила до безпідставного затримання хворих в стаціонарі, зросту числа операцій без показників, клінічних, лабораторних та інших досліджень. При цьому, основна мета вседоступності медичної допомоги для всіх громадян так і не була досягнута [3, С. 419].

Сучасне становище системи медичного страхування в США визначає прийнятий у 2010 р. за ініціативи президента Барака Обами акт під назвою «Реформа охорони здоров'я та захисту пацієнтів у США» (Patient Protection and Affordable Care Act, Affordable Care Act), також іноді Обама Саре або Обама Акт. До 2014 року (коли головні положення Акту Б. Обами вступили в дію) в США, не було обов'язкового медичного страхування [4,183]. Основною метою цієї реформи було зробити медичне страхування обов'язковим. До того ж, мав зменшитись дефіцит у бюджеті державних медичних програм. Водночас малозабезпеченим сім'ям для оплати медичного страхування надається матеріальна підтримка [2].

Нині в США існують лише дві основні державні програми по медичному страхуванню – Медікер та Медікейд. Ці дві програми з першого погляду є досить подібними, хоча насправді вони мають суттєві відмінності. Програма Медікер, розрахована переважно на осіб, віком 65 років і вище та люди з обмеженими можливостями (інваліди). Медікейд та її складова Дитяча програма медичного страхування – програма, яка спрямована на надання медичної допомоги малозабезпеченим особам. Головна відмінність Медікейд та Медікер в тому, що перша діє на рівні штатів, і не є загальнодержавною. До того ж, хоч ця програма діє більше 50 років, й нині не всі штати приєдналися до неї, а лише 28 з 50, тобто трохи більше половини. Сама програма також відрізняється в кожному штаті, і кожний штат сам визначає, хто підпадає під цю програму. Друга програма – Медікер існує на загальнодержавному рівні.

Американська модель медичного страхування характеризується такими ознаками [5. С 83]:

- акумуляцією коштів у централізованому страховому фонді;
- розподілом коштів централізованого фонду на основі законодавчо встановленої форми розрахунків (цією системою охоплюється понад 20% населення);
- добровільним груповим страхуванням за місцем роботи охоплюється близько 60% населення

У цілому, близько 85% населення має медичне страхування, з них 64% отримали його від роботодавця, 9% придбали самостійно, 27% отримують медичну страховку в рамках державних програм (Медікейд та Медікер) [6, С. 27]. Біля 15% населення не мають доступу до медичного страхування і являють собою малозабезпечені, безробітні, бездомні та члени

сімей працівників підприємств, що не мають системи медичного страхування. Наявність роботи не гарантує отримання медичної страховки. Найбільш широко медичним страхуванням охоплені робітники промисловості, державні службовці, члени профспілки, робітники, що працюють повний робочий день. Втрата робочого місця автоматично приводить до втрати медичної страховки.

Приватне медичне страхування – основа всієї системи медичного страхування Сполучених Штатів. Слід зазначити, що система приватного медичного страхування США кардинально відрізняється від інших країн через значну гнучкість. Працівник чи роботодавець сам обирає певну страховку, яка часто не залежить від зарплати, а залежить від того комплексу послуг та місць де така допомога може бути надана та відсотку, який покриє страхова компанія. Як правило, чим вищі страхові внески тим і вищий буде відсоток, який згодом покриє компанія. Однак, в той же час, в США практично не існує такої страховки, яка покрила би всі витрати. Медичне страхування за принципом «все включено» можуть дозволити собі дуже заможні люди. Але в цілому, страхові компанії в США пропонують безліч різних варіацій медичного страхування, тому ця система тут є дійсно гнучкою. Серед приватних страхових компаній у США найбільш розповсюджені та відомі дві найбільші некомерційні страхові компанії «Blue Cross» («Блакитний Хрест») і «Blue Shield» («Блакитний Щит»). Ці компанії були створені ще за часів «великої депресії» в 30-х рр. ХХ ст. за президента Ф. Д. Рузвельта [4 С/ 187]. Сьогодні вони є найпотужнішими гравцями на ринку і проводять добровільне медичне страхування, яке забезпечує відповідно оплату госпіталізації або лікарської амбулаторної допомоги та медичних послуг для їх членів, що проживають в даному районі. В теперішній час діють багаточисельні асоціації цих товариств, що платять за всі види медичної допомоги. У США є приватні (прибуткові та неприбуткові), державні лікарні.

Висновки. Зараз в США є два головні напрямки медичного страхування – приватне медичне страхування, та державне. Перший тип є основним, другий –представлений програмами Медикер та Медикейд розрахований на певні категорії осіб. Ці дві програми почали діяти у 1960-х рр., і хоча між ними є певні схожості, але переважно вони кардинально відрізняються. Медикейд – програма на рівні штатів, до якої нині приєдналося 28 штатів, а Медикер – загальнодержавна програма. Перша спрямована в основному на допомогу малозабезпеченими, а друга на допомогу пенсіонерам та особам з обмеженими можливостями. Медична реформа Б. Обама, започаткована у 2010 р., мала на меті зробити медичне страхування обов'язковим для усіх американців.

Приватне медичне страхування у США тісно пов'язане із трудовою діяльністю. в той же час, більш ніж 15% населення американців не мають ніякого фінансового захисту від великих витрат на медичну допомогу у зв'язку з відсутністю у них страхових медичних полісів.

Незважаючи на деякі недоліки, в цілому система медичного страхування в США є досить гнучкою, і це напевно найбільш важлива перевага, порівняно з більш фіксованими системами медичного страхування в інших країнах. Недарма, ВООЗ у 2000 р., провівши аналіз систем охорони здоров'я у 191 країні світу, поставив США на перше місце у світі у рейтингу найбільш стабільних систем, здатних до швидкого реагування, за умов, що змінюються [7, С. 28].

Список використаних джерел

1. Замиховская З. Медицинское страхование в мире и в Украине / З. Замиховская, Н. Модленко // Практика управління медичним закладом. – 2013. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.legalalliance.com.ua/rus/publikacii/medicinskoe-strahovanie-v-mire-i-v-ukraine>

2. Timeline: History of Health Reform in the U.S. (2011) [Online] – Available from:<https://kaiserfamilyfoundation.files.wordpress.com/2011/03/5-02-13-history-of-health-reform.pdf>

3. Staples C.L. The politics of employment-based insurance in the United States Int.L.Hlth Serv.-1989.-Vol.-19. №3.-P. 415-431.

4. Історія становлення системи медичного страхування США та медична реформа Б. Обама / О. Машевський, М. Барабой // Американська історія та політика: науковий журнал. – № 3. – К., 2017. – С. 181-189.

5. Сова О.Ю. Сучасний стан та перспективи розвитку медичного страхування в Україні / О.Ю.Сова // Вчені записки Університету «КРОК». – 2018. – Випуск 49. – С. 80-92.

6. Рижкова Є. Ю. Правове регулювання приватного сектору медицини в США / Є.Рижкова

// Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2014.

–

№10–1. – Том 2. – С. 27–31.

7. Do I Have to Have Health Coverage? – [Electronic resource]. – Mode of Access: <http://healthconsumer.org/wp/wp-content/uploads/2016/07/Revised-HCA-consumer-fact-sheet-2.pdf>. – Title from the Screen.

**СТЕПАНОВА Н. М.,
УСЕНКО С. В.**

*кандидат філософських наук, доцент, здобувач освіти 4 курсу бакалавра
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького*

ІГРОТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Система вітчизняної освіти вже який рік розвивається під впливом світових суспільних викликів. За останній час було розроблено та впроваджено багато нововведень, вектор яких все більше зорієнтований на цінності гуманної педагогіки та розвиток особистості кожного здобувача освіти. Такі реформи спричинені не стільки переходом від традиційних систем навчання, де основою все ж таки був сам процес, стільки новими потребами сучасного молодого покоління, а іншими словами, побудовою суб'єкт-суб'єктних освітніх відносин.

Варто зазначити, що такі реформи мають впроваджуватись від початку життєвого розвитку особистості дитини – дошкільного періоду, оскільки саме цей вік є початковим етапом становлення дитячої особистості: її соціалізації, розвитку творчих здібностей, розумової, фізичної, креативної діяльності тощо.

Віддаючи свою дитину в заклад дошкільної освіти, кожний тато й мама бажають, щоб їхньому малюку вихователь приділив максимум уваги. Окрім цього, освітній процес має включати найсучасніші технології розвитку особистості дитини, а педагогічні умови та середовище – сприяти успішному засвоєнню умінь та навичок. Це й є модель особистісно-орієнтованого навчання.

Як свідчать наукові джерела, одним із реформаторів авторитарних принципів навчання став Дж. Дьюї, який виступив проти традиційної школи, зауваживши, що потрібно зважати на інтереси та потреби самої дитини. Також сприятливим фактором на шляху до вдосконалення стало поширення нового напрямку в сфері психології – гуманістичного, дослідниками якого були Р. Берне, А. Маслоу, К. Роджерс та ін., які стверджували, що людина – це найвища цінність, яка має потребу в самореалізації своїх запитів, прийнятті власних рішень та відповідальності за них самостійно під час діяльності [3, с. 46].

Таким чином, представники гуманістичної педагогіки та психології пропагували будувати навчання дітей не на прямих вказівках, що потрібно робити, а що ні, не на готових рішеннях, а на тому, щоб кожна дитина, як особистість, мала змогу приймати рішення самостійно, аналізувати, порівнювати, й так формувати власні цінності, які сприятимуть як особистому пізнавальному розвитку, так і суспільству в цілому.

Відомим є стверджувальний факт, що з розвитком суспільного прогресу в світі, з настанням глобалізації та інноваційним розвитком технологій, Україна не може бути осторонь, як держава з широкими перспективами, активно займається вдосконаленням різноманітних сфер діяльності на державному рівні. Звідси випливає наступне: теоретично програму особистісно-зорієнтованого навчання зреалізувати можна, а що ж тоді використати на практиці?

Відштовхуючись від попереднього, зазначаємо, що такі зміни в суспільстві спонукають і сучасну дошкільну освіту до активізації актуальних сучасних підходів навчання, до переходу від традиційно-авторитарної педагогіки до особистісно-зорієнтованої, яка широко об'єднує індивідуальні особливості розвитку дитини, її незалежність, враховує варіативність методик та досягнення позитивних практичних результатів. Одним із засобів особистісно-орієнтованого навчання дітей середнього дошкільного віку в закладах освіти є ігротерапія, яка поєднує власне гру, провідний вид діяльності для дошкільників, та саме навчання.

Звертаючи увагу на сучасні, продиктовані сьогоденням, підходи в навчанні дітей дошкільного віку, зазначаємо, що в Базовому компоненті дошкільної освіти визначено особистість дитини найбільшою цінністю [1].

Окремо зупинимось на психолого-педагогічних особливостях розвитку дитини середнього дошкільного віку, щоб з'ясувати, а якими ж мають бути ігри для них та як підбирати методики для повноцінного розвитку особистості в цьому віці.

Якщо характеризувати середній дошкільний вік – це категорія дітей, яка охоплює вік 4-5 років. Із точки зору психології таким дітям притаманні схильність легко засвоювати норми поведінки із побаченого чи почутого, з цікавістю наслідувати дорослих, вони можуть копіювати правила поведінки не тільки однолітків чи близьких дорослих (батьків, дідуся чи бабусі), а й навіть героїв казок чи оповідань. Вони відкриті до швидкого оволодіння побутовими повсякденними навичками під час одягання, застилання ліжка, прибирання зі столу, допомоги по господарству тощо. Особливо чутливі до прихильності та схвалення їхніх дій дорослих [3, с. 78].

Проте такі малюки не повністю уміють оперувати ситуацією, планувати послідовність виконання дій. Хоча вони й уміють встановити співвідношення між предметами та діями, між діями та наслідками, проте для них характерні спалахи емоційного збудження, які можуть проявлятися під час певної дитячої невдачі. Така ситуація може мати різні наслідки: дошкільники можуть активно виражають свої негативні емоції, або ж, але значно рідше, цілеспрямовано йти до результату, якщо справа вдається.

Спостереження з психолого-педагогічної точки зору доводять, що у дітей середнього дошкільного віку більш виразно проявляється самостійність, а особливо це спостерігається під час ігрової діяльності [3, с. 80]. Дошкільники придумують різноманітні сюжети ігор, можуть грати по декілька днів підряд в одну й ту ж гру, варіюючи та доповнюючи сюжет творчою уявою, використовуючи уже набутий власний соціальний досвід. Проте, якщо гра стає не цікавою, то діти перестають грати. Це свідчить про те, що їхня уява чи фантазія ще повністю розвинена, щоб продумати різні варіації гри, тому дуже важливим є включення вихователя (дорослого), щоб дати активний поштовх, замотивувати та розбудити інтерес. А

діти добре відгукуються на позитивні реакції, тому мудре управління дорослого ігровою діяльністю допоможе збагатити ще більше досвід дитини та набуті важливі життєві навички.

Будь-яка гра, рухлива, емоційно-збагачена, логічно побудована, розвивальна, сюжетно-рольова тощо, це є набуття суспільного досвіду для дитини. Дитина середнього дошкільного віку вчиться через події, які розвиваються навколо неї, під впливом вражень навколишньої дійсності. Це є найкраща діяльність, яка б відповідала за капітал отриманих вражень.

Розглядаючи гру, як навчання, звернемо увагу на такі її характеристики. Це засіб всебічного розвитку дитини: у грі формується розвиток комунікативних умінь, пам'яті, логічного мислення, творчості, які є невід'ємними умовами ефективного навчання. Для прикладу

– *дидактична гра* – у цьому виді закладена навчальна мета, яка поєднана з ігровим моментом, що містить в собі приховане дидактичне завдання. Це можуть бути навчальні картки (із зображенням предметів, птахів, звірів тощо), дидактичні матеріали чи заготовки, які потребують продовження й роботи, та мають функції інтелектуального розвитку;

– *сюжетно-рольова гра* – найпопулярніший вид діяльності середнього дошкільного віку. У ході таких ігор дитина вчиться проявляти набутий раніше досвід та здобуває навички комунікації, навчається будувати стосунки з оточенням, знайомиться із новими героями, діями, заняттями тощо;

– *рухлива гра* – має функцію не тільки фізичного розвитку та загартування дитини, а й навчає її орієнтуватися в просторі, повторюючи відповідні рухові дії, невербального спілкування тощо;

– *конструкторсько-будівельна гра* має на меті розвиток логічного мислення, відтворення за схемою, відшліфовує навички дрібної моторики та вчить дотримуватися певного алгоритму. Окрім цього, такі ігри, які сьогодні представлені великою кількістю конструкторів (лего, магнітних, контурних, болтових наборів, пазли, кубиків різної тематики тощо) допомагають розвивати увагу, уяву, посидючість, це набори, які мають цікаву технічну задачу й різноманітні шляхи її вирішення;

– *творча гра* спрямована на розвиток творчої уяви та мислення, креативності [2, с. 92].

Участь в ігровому процесі, як правило, супроводжується радістю, цікавістю, захопленням. Таким чином, гра виконує й роль терапії. Діти навчаються володіти емоціями, тобто в них розвивається одна із «м'яких» навичок – емоційний інтелект. Наприклад, сюжетно-рольові епізоди творчих ігор: мама не купила іграшку донечці-ляльці – лялька плаче. Або ж у магазині: тато не купив сину іграшку: син вередує, не слухається тощо. Таким чином, дитина імітує дії дорослого, засвоюючи своєрідну гаму емоцій та почуттів. Отже, гра є засобом навчання й емоційної сфери дитини.

Терапія має й інше значення – «лікувати». На сучасному етапі розвитку дуже багато діток мають різні вади у розумовому розвитку чи відхилення. Застосовуючи ігрові терапевтичні методики, наприклад, гра піском, фарбами, предметами, які мають різну форму поверхні тощо, можна попереджати, а інколи й уникати певних відхилень. Наприклад, щоб у дітей попередити плоскостопість, можна ніжками качати висушені каштанчики чи волоські горіхи. Також діти вчать комунікувати в групі, відчувати себе не гіршими, а іншими, що також має чудовий терапевтичний ефект [2, с. 93].

І зрештою зауважимо, що в дітей середнього дошкільного віку на фоні ігрової зацікавленості розвивається інтелектуальний інтерес. Щоб досягнути поставленого результату – здобуття дошкільником нових знань через гру, дорослий має постаратися, щоб ігрові моменти були підібрані відповідно до віку та потреб дитини, особливостей її розвитку,

мали поступовий ступінь ускладненості, а також містили в собі креативність та творчий підхід, бо саме емоційно-забарвлена інформація запам'ятовується дітям надовго й має емпатійний ефект.

Таким чином, особистісно-зорієнтоване навчання дітей середнього дошкільного віку є актуальною темою у сучасній дошкільній педагогіці. Зреалізувати принципи гуманності, доступності, особистісного розвитку можливо через використання підходу «навчання через гру». Гра в роботі з дітьми середнього дошкільного віку є найефективніший методом навчання, який без тиску та примусу розвиває дитину, дозволяючи їй набути власного соціального досвіду.

Використана література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу. URL: <https://ezavdnz.mcfr.ua/book?bid=37876> (дата звернення: 21.04.2022).

2. Васильченко О. А. Ігрова терапія як метод соціальної роботи з дітьми шкільного віку. *Вісник НТУУ «КПІ»*. Політологія. Соціологія. Право. Випуск 3 (19) 2013. С. 90–94.

3. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід). Київ : Стилос, 2000. 336 с.

**ЦИБУЛЬСЬКА В. В.,
ДМИТРЕНКО О.І.,
ПАНІЧЕНКО К.А.**

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ СПОРТИВНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ІНТЕГРАЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИСТОСТІ

Спортивна орієнтація визначається нами як інтегральна особистісна характеристика, яка обумовлює виборче усвідомлене емоційно-ціннісне і дієве ставлення людини до певного виду спорту і спортивних вправ.

У змісті спортивної орієнтації з урахуванням вирішуваних приватних завдань виділяються три компоненти: мотиваційний, когнітивний і руховий.

Завдання **мотиваційного компонента** полягає в спонуканні людини до певного виду спорту і змагальних вправ. Від розвитку цього компонента багато в чому залежать тривалість і ефективність спортивної діяльності.

Спортивна діяльність характеризується такими психологічними особливостями, як спрямованість на максимально можливий рівень досягнень, граничні вимоги до фізичних і психічних можливостей людини, висока особистісна значимість результатів спортивної діяльності, екстремальність суперництва, публічність діяльності в умовах змагань.

В основі спонукання людини до спортивної діяльності також знаходяться не один, а кілька ієрархічно пов'язаних між собою мотивів.

Вітчизняні психологи виділяють наступні мотиви, пов'язані з процесом спортивної діяльності:

- потреба в активності;
- естетичне задоволення;
- прагнення до участі в змаганнях;
- організація вільного часу у формі активного відпочинку та розваги;
- потреба в спілкуванні в спортивній команді;
- потреба в граничних фізичних зусиллях;
- прагнення до стану стресу і його подолання.

Разом з цим виділяються мотиви, які пов'язані з досягненням результатів спортивної діяльності: випробування своїх фізичних і психічних можливостей; фізичне здоров'я; розвиток фізичних якостей; формування властивостей особистості: вольових якостей, характеру; підвищення соціального статусу, соціальне самоствердження; досягнення спортивного успіху в спорті; підготовка до майбутньої професійної діяльності; почуття обов'язку перед колективом [4; 2; 1].

Ряд мотивів характеризує фізкультурно-оздоровчу спрямованість особистості. Інші мотиви визначають напівспортивну спрямованість особистості, для якої «головне не перемога, а участь у змаганнях». Спортивна спрямованість визначається домінуванням результативних мотивів спортивної діяльності. У розвитку мотивів спортивної діяльності в зв'язку з віком і етапами спортивної підготовки виділяються наступні тенденції:

- 1) диференціація змісту мотиваційної структури;
- 2) спеціалізація і зменшення індивідуальної своєрідності мотиваційної структури;
- 3) посилення спортивної спрямованості особистості з послідовним переходом домінуючої ролі від фізкультурно-оздоровчих мотивів до змагальних мотивів і до потреби в досягненні найвищого результату в спорті;
- 4) перехід від прагнення до досягнення цілей спортивної діяльності, які ставляться під переважним впливом зовнішніх імпульсів, і, перш за все, соціальним оточенням, до спонукання занять спортом на основі особистого ставлення до спорту і самооцінки особистих якостей [4].

З огляду на це нами виділяються наступні критерії розвитку мотиваційного компонента: дієвість, що виявляється в ступені безпосередньої емоційної привабливості занять спортом; усвідомленість, що виявляється в усвідомленні і розумінні причин, що спонукають і направляють до занять спортом; диференційованість, що виявляється в переході від спонукання до занять групою споріднених видів спорту до певного виду спорту; спрямованість мотивів; співвідношення середовищних і спадкових впливів. Психологи вважають, що схильність людини до діяльності з певним утриманням обумовлені властивостями його темпераменту [1; 2].

З урахуванням розвитку цих критеріїв виділяються три рівня розвитку мотиваційного компонента: ситуативний, емоційний, раціональний.

Ситуативний рівень характеризується: залежністю прояву активності в сфері спорту в більшій мірі особливостями конкретної ситуації, ніж властивостями особистості і, перш за все, мотивами: нездатністю виділити причини включення в спортивну діяльність (відповіді на рівні «подобається, а чому - не знаю»); узагальненим позитивним ставленням до спортивної діяльності в цілому; невідповідністю властивостей темпераменту змістом обраного людиною виду спортивної діяльності.

Емоційний рівень характеризується: залежністю прояву активності в сфері спорту в більшій мірі фізкультурно-оздоровчими мотивами щодо незалежно від особливостей конкретної ситуації: здатністю усвідомлено виділити мотиви включення в спортивну діяльність; диференційованим позитивним ставленням до групи видів спорту, споріднених за своїм психологічним змістом; частковим відповідністю властивостей темпераменту змістом обраного людиною виду спортивної діяльності.

Раціональний рівень характеризується залежністю прояву активності в сфері спорту фізкультурно-оздоровчими і змагальними мотивами: здатністю усвідомлено виділити мотиви включення в спортивну діяльність; диференційованим позитивним ставленням до певного виду спорту; напівспортивною спрямованістю особистістю, відповідністю властивостей темпераменту змістом обраного людиною виду спорту.

Когнітивний компонент спортивної орієнтації забезпечує знання і розуміння об'єктивних вимог спортивної діяльності і своїх можливостей. Спонукальна сила мотивів, що лежать в основі спортивної орієнтації, заломлюється через самопізнання і самооцінку людиною фізичних і функціональних можливостей [5; 3]. На основі цього формується мотивація, що виявляється в спрямованості поведінки – спонукання до виконання конкретної спортивної діяльності, і в суб'єктивних критеріях досягнення мети. Суб'єктивні критерії досягнення мети виступають в якості внутрішніх орієнтирів, направляють спортивну діяльність. Мотивація виникає в тому випадку, коли людина вірить у досягнення успіху в діяльності. Це обумовлено: 1) самооцінкою знань про фізичні, колективні та особистісні можливості; 2) упевненістю в своїх силах; 3) адекватною оцінкою зовнішніх по відношенню до діяльності умов; 4) позитивним особистим досвідом діяльності.

З урахуванням вищевикладеного нами в змісті когнітивного компонента спортивної орієнтації були виділені: адекватні самооцінки окремих своїх можливостей здійснення спортивної діяльності в цілому і її окремих видів, що базуються на знаннях їх вимог до людини як індивіда, суб'єкта діяльності й особистості;

Руховий компонент забезпечує практичне здійснення певного виду спортивної діяльності, який виступає предметом спортивної спеціалізації. Психологи стверджують, що здібності, з одного боку, визначають особливості мотиваційної сфери особистості, з іншого, залежать від сили мотивації в змістовному і функціональному відношеннях.

З урахуванням вищевикладеного нами в змісті рухового компоненту спортивної орієнтації були виділені: особливості будови тіла (конституція), які виступають в якості задатків рухових здібностей; рухові здібності;

З урахуванням показників цих критеріїв виділяються три рівня розвитку рухового компонента спортивної орієнтації: суперечливий, частково адекватний, адекватний.

Суперечливий рівень характеризується невідповідністю показників статури і рухових здібностей вимогам з боку здійснюваної спортивної діяльності. Людина вибравши вид спорту, що не відповідає індивідуальній своєрідності його рухової обдарованості.

Частково адекватний рівень характеризується частковою відповідністю окремих показників статури і рухових здібностей вимогам обраної і здійснюваної людиною спортивної діяльності.

Адекватний рівень характеризується повною або близькою до повної відповідності показників статури і рухових здібностей вимогам з боку обраної і здійснюваної людиною спортивної діяльності. Людина вибравши вид спорту, який адекватний індивідуальній своєрідності його рухової обдарованості.

Таким чином, спортивна орієнтація визначається нами як інтегральна особистісна характеристика, яка обумовлює виборче усвідомлене емоційно-ціннісне і дієве ставлення людини до певного виду спорту і спортивних вправ.

Спортивна орієнтація – інтегральна особистісна характеристика, яка обумовлює виборче усвідомлене емоційно-ціннісне і дієве ставлення людини до певного виду спорту і спортивних вправ. У змісті спортивної орієнтації з урахуванням завдань виділяються мотиваційний, когнітивний і руховий компоненти.

Завдання *мотиваційного компонента* полягає в спонуканні і напрямку людини до певного виду спорту і змагальних вправ. У змісті мотиваційного компонента виділяються фізкультурно-оздоровчі (потреба в руховій активності, мотив спілкування; збереження і зміцнення здоров'я, розвиток рухових здібностей, поліпшення статури) і спортивні (участь в змаганнях, мотив досягнення успіху) мотиви. До критеріїв його розвитку відносяться: дієвість, усвідомленість, узагальненість, спрямованість мотивів; відповідність виду спорту

властивостям темпераменту. З урахуванням показників цих критеріїв виділяються три рівні розвитку мотиваційного компонента: ситуативний; емоційний; раціональний.

Когнітивний компонент спортивної орієнтації забезпечує знання і розуміння об'єктивних вимог спортивної діяльності і своїх можливостей. У його зміст входять: знання спортивної діяльності в цілому і її окремих видів і їх вимог до людини як індивіда, суб'єкта діяльності й особистості; знання і оцінка своїх можливостей здійснення спортивної діяльності в цілому і її окремих видів. Критерієм його розвитку є адекватність самооцінки своїх рухових здібностей. З урахуванням показників цих критеріїв виділяються поверхневий, емпіричний, раціональний рівні його розвитку.

Руховий компонент забезпечує практичне здійснення певного виду спортивної діяльності, який виступає предметом спортивної спеціалізації. Зміст рухового компонента включає: особливості будови тіла і рухові здібності. Критеріями його розвитку виступають відповідність обраного виду спорту особливостям статури і руховим здібностям. З урахуванням показників цих критеріїв виділяються суперечливий, частково адекватний, адекватний рівні його розвитку.

Поєднання різних рівнів розвитку мотиваційного, когнітивного і поведінкового компонентів спортивної орієнтації проявляється в різних індивідуальних проявах спортивної орієнтації. Зокрема, ситуативно обумовленого рівня мотиваційного компонента може поєднуватися з емпіричним рівнем когнітивного компонента і високим рівнем розвитку рухового компонента. Це спостерігається в тому випадку, коли інтерес до здійснюваної людиною спортивною діяльності носить нестійкий характер, знання даного виду діяльності і його вимог до людини носять емпіричний характер (на рівні чуттєвого сприйняття). Поряд з цим вид спорту, який виступає предметом спортивної спеціалізації, об'єктивно відповідає індивідуальній своєрідності його рухової обдарованості, хоча сам чоловік про це ще не здогадується.

Знання індивідуальної своєрідності змісту спортивної орієнтації (за рівнем розвитку її компонентів) дозволяє правильно визначити завдання її формування у кожної дитини. Одному потрібна допомога у формуванні мотивації до того виду діяльності, яка відповідає його здібностям, іншому, навпаки, необхідно розвинути на основі наявних задатків рухові здібності до того виду спортивної діяльності, до якої він уже відчуває схильність. Іншими словами, орієнтація на ці знання, дозволить індивідуалізувати процес формування спортивної орієнтації через визначення його завдань, підбору відповідного змісту, засобів і методів.

Список використаних джерел:

1. Воронова В. І. Психологія спорту : навч. посібник. К. : Олімпійська література, 2007. 298 с.
2. Костюкевич В.М. Спортивна метрологія. Навчальний посібник для студентів факультетів фізичного виховання педагогічних університетів. Вінниця : ДОВ «Вінниця», ВДПУ, 2001. С. 23 – 26.
3. Костюкевич В.М., Шевчик Л.М., Сокольвак О.Г. Метрологічний контроль у фізичному вихованні та спорті : навч. посіб. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. С. 37 – 46.
4. Платонов В.М., Булатова М.М. Фізична підготовка спортсмена. – К.: Олімпійська література, 1995. 320 с.
5. Сергієнко Л. П. Тестування рухових здібностей школярів. К. : Олімп. л-ра, 2001. 439 с.

**ЦИБУЛЬСЬКА В.В.,
КОНІКОВА Н.О.,
КРУПНІЧ В.О.**

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

ХАРАКТЕРИСТИКА РУХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАСКЕТБОЛІСТІВ

Баскетбол – популярна гра у багатьох країнах світу. Особливості її полягають у різноманітності рухів: біг, ходьба, різкі зупинки, стрибки, повороти в різних напрямках, ловля однією і двома руками, кидки і ведення м'яча, які здійснюються в одноборствах з командою суперника. Така варіативність рухів сприяє зміцненню рухового апарату нервової системи, покращенню обміну речовин, діяльності всіх систем організму. Ця гра може виступати як засіб активного відпочинку для більшості населення, в більшій мірі для людей, зайнятих діяльністю, пов'язаною з розумовим навантаженням. Узгоджені взаємодії необхідні для досягнення найкращих результатів, всі гравці команди повинні співставляти свої дії завданню команди [6; 1].

Дії кожного з баскетболістів у команді направлені на певний вид рухової діяльності, відповідно до якої гравці розподіляються по амплуа: центральний гравець, як правило, має високий ріст, атлетичну статуру, витривалість, стрибучість; відмінно виконує кидки з середньої лінії, здійснює боротьбу під щитом.

Потужний форвард – це, перш за все, спортсмен, який відрізняється стрибучістю і швидкістю, снайперськими здібностями, добре розвиненим почуттям часу і простору, умінням аналізувати різні ігрові ситуації, рішуче і сміливо реагує на них. Форвард повинен забезпечувати успішну гру в швидкому нападі, бути максимально швидким, рухливим і витривалим, розсудливим і уважним.

Захисники – максимально швидкі і рухливі гравці, добре технічно підготовлені, вміють вирішувати складні ігрові ситуації в найкоротший термін, які володіють інтелектуальними здібностями. Успішне управління ігровими функціями в команді - один з основних принципів гарних результатів команди.

Гравців відрізняє не тільки розташування на майданчику, а й характерні тільки їм індивідуальні психофізіологічні особливості організму. Успішна реалізація дій у грі тісно пов'язана з показниками, обумовленими сенсомоторною системою організму. До найбільш інформативних сенсомоторних показників можна віднести «почуття часу», яке є однією з найбільш важливих спеціальних здібностей баскетболістів, які дозволяють здійснювати взаємодію комплексу аналізаторів; зокрема, сприйняття часу тісно пов'язане з сприйняттям простору.

Безперечно, баскетболістам різних ігрових амплуа необхідно володіти спеціалізованим сприйняттям часових інтервалів:

- захисники - в інтервалі 4-8 с;
- центральні - в інтервалі 3 с (трисекундна зона майданчика);
- нападники - 1 с,

Гравці використовують складні ігрові схеми, тактичні заготовки, прагнуть досягти переваги над суперником, одночасно намагаючись розкрити тактичні ходи супротивника. У процесі гри гравці стикаються з необхідністю в найкоротші терміни не тільки найбільш раціонально взаємодіяти з партнерами по команді, а й долати опір гравців команди суперника, що, природньо, висуває високі вимоги до оперативного мислення спортсменів. Опиняючись у складній ігровій ситуації, баскетболісти, як правило, здатні швидко приймати рішення [2; 3; 4; 5].

Баскетбол пов'язаний з постійною необхідністю обліку вірогідності зміни ігрової ситуації, а також з завданням прийняття рішення в емоційно складних умовах, тому в грі так незамінна широта мислення.

Гравці повинні володіти багатим арсеналом технічних і тактичних навичок, володіти креативністю, вміти швидко пересуватися, різко змінювати напрямок і швидкість руху, для того щоб подолати захист суперника і закинути м'яч в кільце.

Ігровий процес у баскетболі є сукупністю окремих прийомів нападу і захисту, об'єднаних в єдину динамічну систему загальної мети. Раціональна взаємодія ігрових ланок і окремих гравців команди є основою тактичного малюнку гри і повинна спиратися на ініціативу і креативність гравців. Гравець повинен володіти не тільки арсеналом засобів для нападу, а й уміти активно захищати своє кільце. Безумовно, захисні дії вимагають від гравців психомоторної активності. Для того щоб не дати супернику пройти під кільце, виконати кидок або перехопити м'яч гравець, повинен чітко і вчасно реагувати на дію нападників. Співвідносити позиції гравців нападу і партнерів по команді, місце розташування м'яча. Взаємодія зв'язку між рівнем розвитку фізичних якостей, станом здоров'я, стійкості і різноманітності різних технічних прийомів, інтелекту гравців позначається на ігровій діяльності як у нападі, так і в захисті.

Беручи участь у змаганнях різного рангу, гравці виконують великий обсяг роботи: за одну гру спортсмен з високою кваліфікацією пробігає відстань рівну 5000-7000 м, роблячи при цьому 130-160 прискорень і зупинок, 140-150 стрибків. У грі баскетболіст виконує кидки у кільце в поєднанні з передачами м'яча і багатьма переміщеннями на високій швидкості. Ряд дослідників стверджують, що основну роботу гравець проводить без м'яча, а безпосередньо оперує з м'ячем всього 3-4,5 хв.

Таблиця 1

Показники змагальної діяльності баскетболістів у змагальному сезоні 2020-2021

12	Показники	команди	
		Перша (n = 12)	Друга (n = 12)
1.	Кількість проведених атак		
	- всього	29,4 ± 0,4	28,8 ± 0,5
	- позиційні атаки	25,9 ± 0,4	25,6 ± 0,4
	- швидкий прорив	3,3 ± 0,2	3,4 ± 0,3
2.	Ефективність кидків, %		
	- далекі кидки	22,0 ± 0,2	23,4 ± 0,2
	- середні кидки	38,8 ± 0,4	39,9 ± 0,5
	- ближні кидки	79,1 ± 0,5	80,3 ± 0,3
	- штрафні кидки	59,7 ± 1,0	60,1 ± 0,9
3.	Співвідношення швидких проривів до всіх атак, %	10,8 ± 0,3	10,9 ± 0,3
4.	Ефективність проведених атак (к-ть)		
	- позиційні атаки	23,5 ± 0,3	22,6 ± 0,2
	- швидкий прорив	49,1 ± 0,5	50,0 ± 0,4
5.	Кількість виконаних кидків		
	- далекі кидки	4,0 ± 0,2	3,7 ± 0,2
	- середні кидки	6,8 ± 0,2	6,0 ± 0,2
	- ближні кидки	13,6 ± 0,1	14,5 ± 0,1
6.	Ігрова активність баскетболістів (бал/хв)	0,71 ± 0,05	0,69 ± 0,04
7.	Коефіцієнт корисності гравців (бал/хв)	0,41 ± 0,04	0,62 ± 0,05 *

Примітка: - достовірно при $p < 0,05$

На сучасному етапі баскетбол розвивається значно інтенсивно. Про це свідчить підвищення швидкості рухливості гравців у прагненні оволодіти м'ячем. Швидкість гри значно зросла також у зв'язку зі зміною інтервалу часу, відведеного на атаку кільця. Гра стала більш інтенсивною і вимагає від гравців величезних фізичних зусиль.

Вивчаючи статистичні показники ігрової діяльності баскетболістів, можна відзначити, що спортсмени під час гри організують велику кількість атакуючих дій (29,4), що свідчить про високу фізичну підготовленість гравців. Потрібно врахувати той факт, що у процесі гри баскетболістами виконано велику кількість кидків у кільце, причому відсоток влучень відповідає рівню підготовки і модельним характеристикам гравців (кидки з трьохочкової дистанції - 38,8%; середні кидки - 38,8 %; кидки з-під кільця - 79,1%). Протягом всієї гри баскетболістами застосовувалися такі захисні дії, як подвійна опіка, підстраховка, перехоплення м'яча, відсікання гравців на підборі. За одну гру баскетболісти в середньому виконують 25,9 позиційних атак і 3,3 швидких проривів.

Таблиця 2

Показники техніко-тактичної підготовленості баскетболістів ЛНТУ, % у змагальному сезоні 2020-2021 рр.

тест	команди	період дослідження	$M \pm m$	P
Точність передачі м'яча	перша	до навантаження	$32,4 \pm 0,80$	$< 0,05$
		після навантаження	$23,2 \pm 0,74$	
	друга	до навантаження	$31,8 \pm 0,59$	$< 0,05$
		після навантаження	$25,4 \pm 0,61$	
швидкість передачі м'яча	перша	до навантаження	$40,5 \pm 0,48$	$< 0,05$
		після навантаження	$34,6 \pm 0,41$	
	друга	до навантаження	$39,8 \pm 0,63$	$>0,05$
		після навантаження	$35,2 \pm 0,68$	
точність штрафних кидків	перша	до навантаження	$69,5 \pm 0,33$	$< 0,01$
		після навантаження	$54,8 \pm 0,41$	
	друга	до навантаження	$71,8 \pm 0,50$	$< 0,01$
		після навантаження	$57,9 \pm 0,56$	

Можна говорити про те, що висока ігрова активність проявляється у гравців на початку гри (0,75 балу/хв), а до кінця матчу вона значно знижується (до 0,41 балу/хв).

Проаналізувавши показники, ми прийшли до висновку, що на рівень технічної підготовки юнаків значний вплив робить ступінь їх стомлення, на її фоні експериментальні дані дали нам наступні показники (табл. 2).

Можна говорити про низький рівень техніки виконання прийомів після стандартного навантаження в експериментальних і контрольних групах (табл. 2). Середні показники точності виконання дальньої передачі м'яча склали в першій групі до навантаження 32,4 %, тоді як після навантаження - 23,2%, а в другій - 31,8 і 25,4% відповідно. Тестовані показники швидкості передачі м'яча в першій групі до навантаження 40,5%, після навантаження - 34,6%, у другій - відповідно 39,8 і 35,2 %.

Виходячи з тих даних, які ми отримали, проаналізувавши рівень спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів, слід зазначити, що за рівнем технічної підготовленості перша

і друга групи практично однакові, однак баскетболісти другої групи в умовах змагальної діяльності діють більш раціонально.

Тестуючи час рухової реакції, а також реакцію на рухомий об'єкт, ми використовували комп'ютерну програму; тест проводився як до навантаження, так і після нього. Перед нами стояло завдання дослідити параметри діяльності центральної нервової системи і вплив одних показників на інші. Дослідження виявило, що показники часу рухової реакції до навантаження у випробовуваних перебували в нормі - 0,409 (при нормі (0,400)).

Показники реакції на руховий об'єкт склали до навантаження в першій групі 4,08 с - точні, у другій групі спостерігалися результати 4,12, 11,24 і 9,38 с. Після навантаження можна відзначити значне зниження показників, однак у цьому тесті, як і в тесті з руховою реакцією спостерігалось погіршення показників точних реакцій у баскетболістів з другої групи.

Таким чином, слід зазначити, що перед тренером стоїть завдання - підвищення ігрової активності і підтримки ігрової форми баскетболістів за рахунок удосконалення їх техніко-тактичної підготовленості. А це можливо тільки при застосуванні в навчально-тренувальному процесі сучасних технологій, одними з яких є мультимедійні, які дозволяють моделювати процес гри, вивчити техніко-тактичні можливості команди суперників і окремих гравців, щоб грати більш ефективно і економічно, розподіляючи свої сили і можливості в процесі змагальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Одайник В. В. Баскетбол як складова системи фізичного виховання студентів вищих педагогічних навчальних закладів. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2013. Вип. 6. С. 160-164.
2. Сотник О. В., Зубрицький Б. Д., Сініцина О. В. Спортивні ігри у фізичному вихованні студентської молоді. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*. 2014. Вип. 9. С. 131-135.
3. Тимошенко О.В.. Розвиток швидкості та точності ігрових дій у дівчаток 10-14 років, які займаються баскетболом : автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02. К., 1999. 20 с.
4. Тихонов А. І., Дідюков А. Б., Даниленко О. М. Підвищення результативності ігрової діяльності в баскетболі на заняттях фізичною культурою студентами аграрних ВНЗ. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2017. Вип. 143. С. 215-218.
5. Цись Д. І. Використання спортивно спрямованого навчання у процесі фізичного виховання студентів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15: «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*. 2014. Вип. 1. С. 90-98.
6. Чопик Р. В. Баскетбол на етапі початкової підготовки: комплексне використання основних опорних точок та адаптованого спортивного устаткування : монографія. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2014. 212 с.

ЩЕПІН С. Є.

студент 101ФР групи

науковий керівник: Левков А. А.

к.мед.н., доц. кафедри фізичної терапії, ерготерапії

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» м.

Полтава, Україна

ВИДИ ДОЛІКАРСЬКОЇ ДОПОМОГИ ПРИ ПЕРЕЛОМАХ

Анотація. У цій роботі буде представлено види переломів, та методи долікарської допомоги при переломах.

(This paper will present the types of fractures and methods of pre-medical care for fractures.)

Ключові слова: Долікарська допомога, перелом, травма, профілактика.

Вступ: В умовах сьогодення питання війни постає дуже гостро. ЗСУ стійко та мужньо захищають нашу країну від окупанта, але не без постраждалих та втрат. Чисельні вибухи, постріли, падіння, все це призводить до жахливих наслідків. Зараз кожен може опинитися в таких скрутних умовах потребує допомоги лікаря. Допомога може бути потрібна і в звичайних умовах. Зараз більшість громадян продовжує працювати, займатися спортом, вчитися - тим самим отримуючи певні травми. Саме тому долікарська допомога при переломах була, є і буде актуальною.

Мета дослідження. Метою цього дослідження було висвітлення актуальності долікарської допомоги при переломах, дізнатися про види переломів та виявлення оптимальних методів для першої допомоги при фрактурах.

Матеріали та методи.

Перелом - це ушкодження кістки в результаті якого порушується її цілісність.

Переломи за пошкодженням зовнішніх покривів поділяють на:

- Відкритий перелом – наявна рана у зоні перелому
- Закритий перелом – рана у зоні перелому відсутня

За зміщенням поділяють на:

- Зміщенні
- Незміщенні

За кількістю переломів:

- Множинні
- Одиночні

Характерні ознаки перелома:

- Гострий біль при рухах та навантаженнях
- Форма кінцівки та її положення змінюється, можливе укорочення
- Функціонування кінцівки порушене, звичайні дії виявляються неможливими, спостерігається неприродна рухливість

- Зона перелому набрякає, з'являється характерний синець

Метою долікарської допомоги є:

- Забезпечення нерухомості кістки в області перелому
- Профілактика шоку
- Якомога швидше доставити потерпілого до лікарні

Перша допомога при переломах:

- По-перше переконайтеся, що перебуваєте у безпечному місці
- Огляньте потерпілого. Переконайтеся, що постраждалий знаходиться при свідомості, та оцініть частоту його дихання.

- По можливості викличте швидку допомогу за номером 103
- За умови, що постраждалий не дихає, почніть серцево-легеневу реанімацію

При ознаках відкритого перелому:

- Потрібно розрізати одяг, що знаходиться над раною, у зоні відкритого перелому.
- Накласти стерильно чисту серветку на рану
- Допоможіть постраждалому прийняти певне положення при якому людина буде відчувати менше болю
- Накладіть шину, або використайте підручні засоби для фіксації пошкодженої кінцівки
- По можливості створіть максимально комфортні умови для постраждалого, вкрийте покривалом, напоїть чаєм, тощо.

При ознаках закритого перелому:

При ознаках закритого перелому використайте холод приклавши його до зони фрактури, зафіксуйте кінцівку, та створіть сприятливі умови для очікування швидкої допомоги.

Висновки:

Отже, провівши певні дослідження, ознайомилися з актуальністю долікарської допомоги, дізналися про різноманітні види переломів, та виявили оптимальні методи першої допомоги при різних видах фрактур.

Література

1. <https://moz.gov.ua/article/health/travmuwannja-vidi-persha-dopomoga-ta-poradi>
2. Довідник фельдшера/під ред. А. Н. Шабанова. — 4-е вид., стереотип. — М.: Медицина, 1984.
3. <https://zokb.org.ua/lecheniye-perelomov/?lang=uk>
4. <https://uoz.mkrada.gov.ua/people/blog/244-persha-dopomoga-pri-perelomakh>
5. <https://medilux.ua/departments/travmatolog/perelomi-ta-vivih/>

VIKTORIJA HOROSHKO

CLASSES FOR VISIONALLY VISIBLY CHILDREN

IMPROVEMENT OF THE METHODOLOGY FOR CONDUCTING PHYSICAL REHABILITATION

Annotation. Modern society makes high demands on the productive presence of an invasocium, when it moves to different strata of society. However, the technology for preparing children with various physical anomalies does not fully meet today's requirements. Educational processes need to be revised to develop effective forms and methods of physical education for children with health problems. It is necessary to expand the scope of children's; sautonomy so that visually impaired children can solve their daily and work tasks without the help of strangers.

Competitive activity, as well as effective work, with a comprehensive selection and combination of means, methods, forms of work, compliance with the principles and conditions of classes, correction of concomitant deviations in the health of visually impaired children, is achievable.

Keywords: visually impaired child, individualization, physical education program, corrective gymnastics, coordination ability, occupation, physical culture, socialization, physical fitness, goalball.

Raising healthy people with disabilities is one of the priorities of the modern education system. Physical rehabilitation in a special (correctional) educational institution is an integral part of the general system of work with visually impaired children. Due to the maximum use of the potential of physical therapy and sports, the socialization of this contingent of children will be increased and their motor skills and abilities will be formed. However, most children do not keep pace with the pace of mastering traditional correctional programs of upbringing and education, and also experience difficulties in social adaptation, which negatively affects their lives.

Individualized learning programs need to be developed and used to create an optimal living environment, reconnect with the outside world, and integrate visually impaired children. Individualization is necessary to overcome the negative attitude to learning and create the most favorable conditions for identifying and developing students' inclinations.

Goalball is a sports game in which a team of three players must score a ball with a bell built into the opponent's goal. Goalball was created in Germany in 1946 by Hans Lorenzen from Austria and Sepleindol from Germany for the rehabilitation of visually impaired World War II veterans. In 1976, the Paralympic debut took place in Toronto. The game is played by two teams of three

players. Each team can have up to three substitutes. The game is played in the sports hall, the floor of which is marked in the form of a rectangular area and divided into two parts by the middle line. There are gates at both ends of the lot. The object of the game is to roll the ball over the defending team's goal line while it tries to interfere. This game is an effective means of developing a child's motor qualities, as it includes running, jumping, throwing and catching a ball, orientation in space, accuracy of movements, develops intuition, and teamwork contributes to the development of communicative qualities necessary for successful social adaptation. Thanks to the game of goalball, one can awaken interest in life, instill a love of movement, dedication of physical strength and self-restraint of emotional outbursts for the common good. The basis of our methodology was goalball in sports games, as it has many-sided physical and psychological consequences for visually impaired children and does not require complex and expensive inventory or equipment [1, c. 50-52].

Our methodology involves dividing physical training classes into three parts. The preparatory part is represented by corrective exercises aimed at preventing secondary deviations in visually impaired children. The exercises were grouped, presented in the form of task cards and performed using various items such as balls, gymnastic sticks, jump ropes, fitballs, hoops and dumbbells (up to 1 kg). These complexes were performed at each lesson and accounted for 26.7% of the total time. In the main part of the lesson, we decided to use finishing exercises (learning the main parts of the movement, coordinating the movement with the ball, preparing the exercise) to develop the physical qualities inherent in goalball. And within the framework of the technical structure and the most educational game - goalball. The final part consisted of corrective breathing exercises. Comparing the dynamics of changes in the indicators of physical fitness of students over the period of the experiment, it can be noted that in all tests the results of students studying according to the proposed method are significantly higher than in the control group [2, c. 1-9].

1 Горощко Вікторія Іванівна, talgardat@gmail.com, кандидат медичних наук, доцент, завідувач кафедри фізичної терапії та ерготерапії Факультету фізичної культури та спорту Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», +380508009184, ORCID: 0000-0002-5244-5648; Horoshko Viktoriia, talgardat@gmail.com, Candidate of Medical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Physical Therapy and Occupational Therapy, Faculty of Physical Culture and Sports, Poltava Polytechnic University named after Yuri Kondratyuk, +380508009184, ORCID: 0000-0002-5244-5648.

The final part consisted of corrective breathing exercises. Comparing the dynamics of changes in the indicators of physical fitness of students over the period of the experiment, it can be noted that in all tests the results of students studying according to the proposed method are significantly higher than in the control group.

In addition to the game of goalball, which is available for older (10-15 years old) children, additional game methods have been proposed for younger students. For example, walking for both the blind and the blind is a natural way of getting around. Blindness, by the nature of its practice, leaves a certain imprint on the degree of possession of this motor skill. Absolutely blind schoolchildren move in small steps [3, c. 247-252]. Their steps are unsteady and uneven.

The work of the arms and legs is poorly coordinated and the hands participate little in the movement. Performing game tasks with walking increases the requirements for the manifestation of the qualities of exercises (dexterity, speed, balance, orientation). Balancing is especially difficult for people who are completely blind. When the child feels contact with a friend, he will more confidently complete the task of the game, and attention at the first step of the movement will be

directed to maintaining this contact. Observations show that a completely blind student of junior high school (grade 1) will definitely start moving in the game and he needs to pay more attention to himself (waiting for a command to start moving, correctly performing a game action). When walking, they lean back a little, stretch their arms forward, raise their knees high, and lower their feet down. Their attention is focused on the correct performance of motor actions and orientation, and not on the performance of game tasks. Performing in a playful way walking on toes, on heels, “sneaking”, on half-bent legs, etc., walking with a high knee lift, with a change in pace, with performing various movements, walking in all directions, with a change in direction, with overcoming obstacles, along a reduced support expands the motor abilities of blind schoolchildren [4, c. 223-234].

For the blind, running is a complex voluntary movement in terms of coordination and a complex motor behavior in terms of orientation. The fast movement of the player, the frequent change of terrain and the position of the participants in the place of the running game have increased the demand for blind orienteering. Fear of getting hurt can be his main obstacle to completing an unfinished task. Game images (for example, running like a mouse, like a horse, etc.) can help correct running movements. This is due to the ideas of blind children. The complication of such tasks as changing the pace of running, running with stops, performing various tasks, makes it possible to increase the interest of blind younger students in their gaming activities. The overall load of the game largely depends on the level of training of the parties involved, the length of the long run and the speed of movement along it. This study showed that outdoor games with running content have a strong influence on all aspects of bodily activity in the blind. Story games with running in the lower grades, as a rule, are collective.

Most of the movements are performed in contact with a teacher, a friend with residual vision, which allows increasing the motor density of game actions up to 54.4% of the game time (in game exercises - up to 38.4%). Plotless games and game exercises require more individualization when performing game tasks. The inclusion of additional tasks during the game (“Catch up with the ball”, “Transfer the object”, etc.) increases the requirements, complicates the achievement of the goal, increases physical activity. Just like in walking games, in games with running content, blind students pay more attention to motor actions. The main mistakes in the performance of running movements in completely blind junior schoolchildren are a significant shoulder lift, the work of the arms in a small amplitude, placing the foot on the support from the entire foot or from the heel, short and uncertain steps. In relay games (“Collect a toy”, “Find a toy”, etc.), when schoolchildren perform game tasks in turn, it becomes possible to control the motor and game activity of each player. In addition, such games are less dangerous for completely blind children, as there are always sound prompts. The orientation of blind schoolchildren is especially difficult during outdoor games of running content [5, c. 339-350].

Clear and stable audio signals are essential for blind people to perform gaming tasks correctly. Exercises with proper running skills include forefoot running, high knee raises, whips, hurdles, and turns. As part of the mobile game (plot, plotless, game exercises), the game was systematized taking into account the child’s profound visual impairment. The presented grouping of outdoor games is based not only on the blindness compensation mechanism, but also on its wide practical use in the conditions of physical education classes at school. In schools for visually impaired and blind children, such a grouping of outdoor games allows teachers to concretize educational materials, select games individually, and ensure the order in which motor balls are formed. performance and interest in exercise.

Conclusion. Thus, it can be stated that the proposed method of organizing the motor activity of visually impaired children in physical education lessons, based on the content of the sports game

goalball, can significantly increase the efficiency of classes and, as a result, improve productive life and accelerate the process of social adaptation. The results of the analysis made it possible to outline some ways of activating the motor activity of children of primary school age with visual impairments in the process of motor activity and during the game: timely learning to play, taking into account the basic movements, creating conditions for the development of orientation during outdoor games, widespread use in active outdoor games with objects, sound toys and landmarks. Development of a regulatory framework for involving visually impaired schoolchildren in physical rehabilitation, taking into account the existing violations.

References

Blessing, D. L., McCrimmon, D., Stovall, J., & Williford, H. N. (1993). The effects of regular exercise programs for visually impaired and sighted schoolchildren. *Journal of visual impairment & blindness*, 87(2), 50-52.

Cappagli, G., Finocchietti, S., Cocchi, E., Giammari, G., Zumiani, R., Cuppone, A. V., ... & Gori, M. (2019). Audio motor training improves mobility and spatial cognition in visually impaired children. *Scientific reports*, 9(1), 1-9.

Çolak, T., Bamaç, B., Aydin, M., Meriç, B., & Özbek, A. (2004). Physical fitness levels of blind and visually impaired goalball team players. *Isokinetics and exercise science*, 12(4), 247-252.

Stuart, M. E., Lieberman, L., & Hand, K. E. (2006). Beliefs about physical activity among children who are visually impaired and their parents. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 100(4), 223-234.

Wiskochil, B., Lieberman, L. J., Houston-Wilson, C., & Petersen, S. (2007). The effects of trained peer tutors on the physical education of children who are visually impaired. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 101(6), 339-350.

СЕКЦІЯ ІІІ. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ СТАНОВЛЕННЯ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

АРТЕМЕНКО А.С.

*здобувачка І курсу спеціальності «Менеджмент»
Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна»
Науковий керівник: Шафранова К.В. к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту та
туризму
Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна»*

РОЛЬ МАЛОГО БІЗНЕСУ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Мале підприємництво є елементом структури національного господарства. В економіці проявляється через його функції. Малий бізнес є вихідним, найчисленнішим, а тому й найбільш поширеним сектором ринкової економіки. Велике значення має здатність малих підприємств розширювати сферу застосування праці, створювати нові можливості не тільки для працевлаштування, але насамперед для підприємницької діяльності населення, розгортання його творчих сил і використання вільних виробничих потужностей. Малий бізнес у країнах з розвинутою ринковою економікою є наймасовіший, провідний сектор, який визначає темпи економічного розвитку, структуру та якісну характеристику валового національного продукту, є основою сучасної ринкової інфраструктури. Перспективність підприємств малого бізнесу залежить від багатьох факторів. Малі підприємства в усьому світі відіграють важливу роль. В останні декілька років у Західній Європі, США і Японії

велике значення набув дрібний бізнес, де він поданий сукупністю малих і середніх підприємств.

Конкурентоспроможність малого підприємства є однією з категорій ринкової економіки і характеризує можливість і ефективність адаптації малого підприємства до умов ринкового середовища. Сучасна адаптація повинна проводитися в процесі аналізу діяльності конкурентів, власного стратегічного потенціалу і оцінки ефективності його використання. Сучасна наука має у розпорядженні широкий набір методів оцінки потенціалу малого підприємства. Підвищення рівня конкурентоспроможності висвітлені в працях Л. В. Балабанова, М. Портер, І. Ансофф.

Малі підприємства в Україні у своїй діяльності стикаються з великими труднощами. На сьогоднішній день розвиток малого бізнесу в Україні залишається на низькому рівні. Така ситуація спровокована слабким доступом до фінансування і низьким зростанням конкуренції. Також недосконалою є податкова система. Більшість підприємств приховують свої доходи, щоб сплатити менший податок. Неefективне оподаткування розглядається як перешкода в розвитку сектора малого бізнесу. Сучасна макроекономічна кон'юнктура створює додаткові складнощі для малих підприємств. Це недоступність грошей і висока вартість кредитних ресурсів. Середовище діяльності українських малих підприємств є дуже нестабільним та слабо прогнозованим. Тому вплив нестабільності зовнішнього середовища на діяльність малих підприємств може призвести до значних втрат або навіть їх банкрутства. Для того, щоб малий бізнес в Україні процвітав, держава повинна створити: вдосконалення ринкової інфраструктури; запровадження дієвої та ефективної системи пільг, розповсюджених на суб'єктів малого бізнесу; залучення представників малого бізнесу до реалізації наукових, технічних, соціальних, економічних програм. Головна проблема малих підприємств — недостатня ресурсна база як матеріально-технічна, так і фінансова.

Отже, малі підприємства відіграють важливу роль в економіці нашої країни, бо є невід'ємною частиною її соціально-економічної системи. Проте, їх нормальний розвиток можливий лише за наявності виваженої системи державно-правових заходів. Основними напрямками дальшого розвитку малого підприємництва в Україні у найближчій перспективі є: формування належної законодавчої бази, сприятливої для розвитку малого бізнесу; вдосконалення фінансово-кредитної підтримки; забезпечення матеріально-технічних та інноваційних умов розвитку малих підприємств; інформаційне та кадрове забезпечення бізнесу; стимулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва. Досвід більшості країн ЄС підтверджує, що державна політика щодо малого підприємництва є важливим самостійним системним напрямом соціально-економічної політики держави в цілому відповідно до основних національних інтересів. Ця політика формується за принципом створення сприятливого середовища щодо розвитку малого підприємництва, особливо в тих напрямках діяльності, які дають максимальний соціально-економічний ефект у країні або в регіоні.

Список використаної літератури

1. Базилевич В.Д. Ринкова економіка: основні поняття і категорії : Навч. посіб. - Київ: Знання, 2006 р.- 263с.
2. Піжук І.О. Економічний простір . 2015 р. - с. 150-162
3. Крисак А. О. Ефективна економіка . 2010 р.
4. Зарубіжні практики розробки стратегій розвитку малого підприємництва на регіональному рівні / [уклад. Бей О., Томсон Г.]. - К. : К.І.С., 2013. - 46 с.
5. Моїсєєва О. М. Особливості організації та функціонування малого підприємництва в Україні.
6. Жирко С. О. Проблеми розвитку малого та середнього підприємництва в Україні.

7. Бондарук Т. Г., Артем'єва І. О., Бондарук І. С. Державне регулювання розвитку малого бізнесу і його соціальної відповідальності. Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. 2019. № 3. С. 111-119.

8. Череп О. Сучасний стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd>

БЄЛОВА Т.Г.

*к.е.н. доц., доцент кафедри маркетингу
Національний університет харчових технологій*

ІННОВАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА У МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Інноваційна активність суб'єктів господарювання сприяє покращенню становища підприємства на ринку та допомагає процесу формування конкурентних переваг.

Різноманітність визначень цього поняття підтверджує його багатогранність. Так, І.І. Вінніченко вважає, що вона характеризує дії компанії щодо можливостей застосування інноваційного потенціалу задля підвищення конкурентних позицій на ринку [1]. Т.В. Гринько пов'язує інноваційну активність підприємства з чинником його розвитку та нагромадженням абсолютних конкурентних переваг [2, с.30]. І.В. Ховрак та П.С. Мельничук стверджують, що інноваційна активність є комплексним процесом, який спрямований на створення та вдосконалення нових видів продукції, технологій, послуг, які можуть забезпечити компанії отримання додаткового доходу [3].

Інноваційну активність можна розглядати з різних напрямків: якісна складова (передбачає вдосконалення техніко-технологічних параметрів продукції, а також ергономічних, екологічних тощо); комерційна (спрямована на формування досвіду комерційної діяльності, якості ділових контактів, гнучкої цінової політики); соціальна (враховує лояльність споживачів до продукції компанії, ступінь задоволеності та ймовірність повторної купівлі) тощо.

Найбільший інтерес представляє маркетингова складова. Маркетингова інноваційна активність сприяє глибшому розумінню потреб споживачів та їхньому успішному задоволенню. Також компанії можуть впливати на зміни як у внутрішньому, так і у зовнішньому оточуючому середовищі. Серед внутрішніх чинників позитивний вплив на маркетингову інноваційну активність можуть мати постачальники сировини, матеріалів, застосування яких призведе до виготовлення інноваційних видів продукції, упаковки. Споживачі будуть сприяти формуванню нових ідей, які також вплинуть на маркетингову активність. Джерелом маркетингових ідей можуть бути співробітники власного підприємства, які зацікавлені в розробленні та виготовленні такої продукції, яка прийде до вподоби клієнтам.

Серед чинників зовнішнього середовища найбільш впливовими будуть економічні, науково-технічні, культурні. Компанії намагаються будувати свою діяльність таким чином, щоб успішно розвиватися. Цьому може допомагати економічна стабільність країни, міцні зв'язки з міжнародними партнерами, зрозумілий курс гривні тощо. Науково-технічні чинники забезпечать впровадження нових технологічних процесів, які будуть сприяти появі нових видів продукції та упаковки, розширенню асортименту виробів, раціональності структури асортименту. Культурні традиції будуть створювати надійні умови щодо виникнення нетрадиційних виробів, які можуть користуватися підвищеним попитом саме через їхню унікальність.

Маркетингові інновації є новими або вдосконаленими маркетинговими інструментами, які допомагають добитися змін у асортиментній політиці компанії, вдосконаленні її дизайну та упаковки, збутовій, ціновій та комунікаційній політиці. Також маркетингові інновації можуть стосуватися нових способів проведення маркетингових досліджень, впровадженню інноваційних стратегій, які спрямовані на досягнення поставлених цілей. Серед маркетингових інновацій можна розглядати і такі, які стосуються виникненню та впровадженню нових оригінальних ідей та винаходів. Останнього часу набуло актуальності питання щодо формування взаємовідносин підприємства з оточенням та нових способів організації підприємницької діяльності. Вони також можуть розглядатися як маркетингові інновації.

Найбільший інтерес представляють маркетингові інновації, що пов'язані з розробленням нових видів продукції з нетрадиційної сировини. Великі компанії, особливо це стосується підприємств харчової промисловості, намагаються шукати нові види сировини, які будуть підґрунтям для оригінальних ідей щодо рецептур для виготовлення різноманітних виробів. Серед нових видів сировини, які можуть використовуватися у виробництві, наприклад, хлібобулочних виробів, займають дикорослі та культивовані гриби. Вони є джерелом повноцінних білків, харчових волокон, вітамінів та мінеральних речовин. Позитивні якості мають гриби гливи, які за смаком схожі на білі гриби, але на відміну від лісових грибів не накопичують у собі радіонукліди, пестициди, нітрати і нітрити, солі важких металів та інші шкідливі речовини. Вони містять багато корисних вітамінів групи В: В1(тіамін), В2 (рибофлавін), В5 (ніацин), В6 (піридоксин), В7 (біотин) РР (нікотинова кислота), Е (токоферол), Д2 і С, а також харчові волокна, макро- та мікроелементи, полісахариди, олігосахариди. Також задля збагачення продуктів харчування біологічно активними компонентами, здатними покращити фізіологічні процеси в організмі людини, підвищити захисні системи організму, використовують вторинні сировинні ресурси рослинного походження (наприклад, апельсинові харчові волокна «Citri-Fi»). Це дасть можливість знизити вміст жиру (до 10%), замінивши жир на жирову композицію, що складається з харчових волокон «Citri-Fi» та води.

Також викликають зацікавленість маркетингові інновації, які стосуються збуту продукції підприємства. У процеси реалізації продукції впроваджуються цифрові технології, які дозволяють автоматизувати торгівлю таким чином, що в неї майже відсутня участь людини. Йдеться про застосування таких ідей, як QR-коди, безконтактна оплата, каси самообслуговування, ручні сканери, електронні полиці та цінники, доповнена та віртуальна реальність, штучний інтелект, візуальний пошук, «розумні» візки, робототехніка тощо. До того ж, це дозволить позбавитися ручної праці, полегшити її умови.

Маркетингові комунікації відчують потребу у яскравих концепціях, суспільному резонансі та інтелекті. Інновації у рекламній діяльності базуються на цифрових технологіях: InDoor TV, X3D video, Ground FX, TransLook. Цифровим технологіям належить майбутнє, тому що вони значно полегшують життя. Спочатку виникають ідеї щодо їхнього запровадження, а потім вже втілюються у різні сфери життя: електронні петиції, е-квитки, е-паркування, відео спостереження тощо.

Впровадження таких маркетингових інновацій дозволить значно прискорити інноваційну активність підприємства, досягти найкращих результатів.

Список використаних джерел

1. Вініченко І. І. Особливості маркетингового управління інноваційною активністю підприємств. *Ефективна економіка: електронний журнал*. 2013. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1771> (Дата звернення: 15.04.2022).

2. Гринько Т.В. Сутність, складові та особливості категорії «інноваційна активність підприємства». Інвестиції: практика та досвід. 2010. №8. С.30-32.

3. Ховрак І.В., Мельничук П.С. Інноваційна активність вітчизняних підприємств: сучасний стан та проблеми розвитку. *Інвестиції, інновації в економіці*. 2011. №5. . URL: http://chtei-knteu.cv.ua/herald_en/content/download/archive/2011/v2/NV-2011-V2_37.pdf (Дата звернення: 15.04.2022).

БЕЛОШИЦЬКИЙ О.А.

здобувач I курсу спеціальності «Менеджмент»

Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: Шафранова К.В. к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту та туризму

Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна»

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ

Актуальність теми визначається тим, що важливим етапом удосконалення інвестиційної політики банку є процес управління та формування його інвестиційного портфеля, що, в свою чергу, є джерелом зростання прибутковості діяльності банку в цілому. Інвестиційний портфель складається з фінансових інструментів (наприклад основних: акцій та облігацій), але вибір того чи іншого активу, як об'єкта інвестицій залежить від багатьох факторів. Саме тому, на практиці інвестори щоб уникнути всіх факторів, наприклад ризику втрати коштів, створюють інвестиційні портфелі, для того щоб не вкладати всі свої кошти в один актив чи один проект.

Під інвестиційним портфелем банку розуміють сукупність здійснених банком інвестицій з метою одержання прибутку та диверсифікації ризиків. Але для одержання прибутку та уникнення чи суттєве зменшення ризиків потрібно правильно управляти інвестиційним портфелем.

Інвестиційний портфель банку буває двох типів:

1. активний - зорієнтований на отримання основного доходу внаслідок операцій із цінними паперами на активному ринку;

2. пасивний - зорієнтований на отримання доходу у формі процентів і дивідендів .

Кожна банківська установа розробляє інвестиційну стратегію та варіанти управління, залежно від формування портфелів цінних паперів. Стратегія розробляється індивідуально банківською установою, потім стає питання управління інвестиційним портфелем.

Управління портфелем та формування його реалізується через 5 етапів: 1) постановка цілей і вибір адекватного типу портфеля; 2) аналіз об'єктів інвестування; 3) формування інвестиційного портфеля; 4) вибір і реалізація стратегії управління портфелем; 5) оцінка ефективності прийнятих рішень..

Управління інвестиційним портфелем банку буває двох типів:

- самостійно управляти інвестиційними портфелями;

- усі функції з управління передати іншій особі (трастові).

Коли банк вирішує самостійно управляти інвестиційним портфелем, він створює структурний підрозділ, який повинен виконувати певні функції. По-перше, визначають інвестиційні цілі та тип портфеля(активний чи пасивний). По-друге, розробляють програму управління, поточну або стратегічну. По-третє, проводиться аналіз виконання програми та виконуються заходи щодо покращення управління інвестиційним портфелем .

На сьогоднішній день не існує єдиного підходу до визначення поняття «інвестиційна політика банку». Аналіз існуючих поглядів вчених дозволив виокремити три підходи до трактування – організаційний, функціональний та структурний, за якого інвестиційна

політика розглядається як невід’ємна складова загальної економічної стратегії банку. Кожний з них поєднує в собі специфічні риси щодо трактування поняття «інвестиційна політика банку», тому на основі поєднання положень цих підходів було сформоване єдине визначення даного поняття. Інвестиційну політику банку варто розглядати як складову загальної політики банку, що являє собою систему документально затверджених правил, принципів і процедур, які визначають пріоритетні напрями інвестиційної діяльності банку, регламентують процеси здійснення банками інвестиційних операцій та послуг і спрямовані на раціональне використання банком фінансових ресурсів, формування ефективного інвестиційного портфеля з метою досягнення банком стратегічних цілей, що впливають із його загальної ділової політики. Формування інвестиційної політики проходить в декілька етапів, на кожному з яких визначаються та досліджуються специфічні риси, які можуть впливати на неї, способи взаємодії з ними, методи їх мінімізації тощо. Реалізація інвестиційної політики банку, у першу чергу, пов’язана з інвестиційним управлінням портфелем цінних паперів, основною метою якого є збереження максимального доходу при даному рівні ризиків або при даному рівні доходу мінімізація ризиків. Було проведено дослідження про те, що фінансовий стан АТ КБ «Приватбанк» добрий та достатньо стабільний, про що свідчить поступове зростання ефективності діяльності банку, що проявляється у зростанні прибутковості діяльності, збільшення коефіцієнта надійності, зменшення коефіцієнта фінансового важеля, банк має достатній рівень надійності та захищеності. Нормативи ліквідності банком виконуються у повному обсязі. Діяльність банку знову стала прибутковою за 9 місяців 2018 року прибутковою та стабільною. Банк досить активно займається інвестиційною діяльністю, він є однією з найпотужніших та найнадійніших установ українського фондового ринку. Динаміка обсягу інвестиційного портфелю банку є позитивною. За проаналізований період банк активно нарощував вкладення в державні боргові цінні папери. Також АТ КБ «Приватбанк» характеризується виваженою та ефективною інвестиційною політикою, яка розроблена на основі діючих в Україні положень та нормативно-правових актів. Провівши аналіз інвестиційної діяльності АТ КБ «Приватбанк» було виявлено, що протягом останніх років банк активно збільшує обсяги інвестиційної діяльності, зростає вартість портфеля цінних паперів. Таким чином, за допомогою ефективної та ретельно розробленої інвестиційної політики діяльність АТ КБ «Приватбанк» характеризується стабільним зростанням обсягів інвестиційної діяльності, дотриманням економічних нормативів та ефективним управлінням ризиками. Проаналізувавши діяльність АТ КБ «Приватбанк» мною було виявлено, що структура інвестиційного портфеля банку в основному представлена державними цінними паперами. Саме тому, як один зі шляхів підвищення доходності портфеля цінних паперів було запропоновано збільшення банком обсягу операцій з акціями підприємств. З метою вибору об’єктів інвестування, які мають найкращі перспективи розвитку та можуть забезпечити найбільш високу ефективність інвестицій. Це дозволить проаналізувати інвестиційний потенціал обраного об’єкта та ефективно інвестувати кошти в цінні папери даного емітента. Управління інвестиційним портфелем відіграє вагомий роль в прийнятті рішень щодо ефективності, реалізації та виборі стратегії інвестиційної діяльності банку. Банківські установи не у всіх випадках розробляють правильну програму управління, саме тому управління інвестиційним портфелем банку потребує удосконалення.

Список використаних джерел

1. Кужелєв М. О., Житар М. О. Фінансова гнучкість прийняття рішень в інвестиційній діяльності банків: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 176 с.

2. . Коцовська Р. Р. Банківські операції, навчальний посібник [Електронний ресурс] / Р. Р. Коцовська, О. П. Павлишин, Л. М. Хміль/ УБС НБУ ; Знання, – 010.– Режим доступу: <http://westudents.com.ua/knigi/7-bankvsk-operats-kotsovska-PP.html>.

3. Луців Б.Л. Інвестиційна політика банків: навч. посібн. / Б.Л. Луців, А.О. Тимків. – Тернопіль: Вид-во «Тернограф», 2011. – 317 с.

4. Смалюк Г. Теоретичні основи системного підходу до формування та реалізації інвестиційного портфеля/ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2009_2/0717.pdf.

БУДЯКОВА О.Ю.

к.е.н., доцент кафедри смарт-економіки

Київський національний університет технологій та дизайну

БІОЕКОНОМІКА: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ПЕРСПЕКТИВНОГО НАПРЯМКУ СТАНОВЛЕННЯ

Криза, яку спричинило військове вторгнення в Україну, уповільнює темпи зростання національної та світової економіки.

Сьогодні питання номер один, яке стоїть перед країнами ЄС, є пошук альтернативних джерел енергії та енергозбереження [1].

У довгостроковій перспективі більша частина використовуваної у всьому світі викопної сировини, такої як: вугілля, сира нафта та природний газ, повинна бути замінена відновлюваною сировиною. Це може бути досягнуто завдяки розвитку біоекономіки.

Біоекономіка – це форма економіки, яка забезпечує стійке використання біологічних ресурсів та знання біологічних систем для процесів, продуктів та послуг у всіх галузях застосування та секторах економіки.

Простіше, біоекономіка – це економічна система, заснована на сировині, що відновлюється. Як сировину можна використовувати не тільки рослини, деревину та худобу, але також органічні залишки, мікроорганізми, водорості або комахи.

Біоекономіка має стратегічне значення для енергетичної, хімічної, фармацевтичної та легкої промисловості та сільського господарства в рамках глобальної стратегії зростання. Її технічна основа – промислова біотехнологія, яка переробляє біомасу на біопродукти.

Біоекономіка впливає на всі промислові сектори, такі як: енергетична, хімічна, фармацевтична, харчова та текстильна промисловість, сільське та лісове господарство, а також споживчі товари, будівництво та автомобілебудування. Біоекономіка спирається на останні наукові відкриття та поєднує в собі технології, екологію та ефективну економіку.

Сьогодні біотехнологія є однією з найбільш динамічно розвиненою та інвестиційно привабливою галузеві світової економіки. За оцінками провідних експертів галузі, до 2030 року біотехнології забезпечать 2,7% ВВП розвинених країн. Для країн, що розвиваються, внесок біотехнології буде ще більшим. До 2030 року біотехнології забезпечать 80% ліків, 35% хімічної промисловості та 50% сільськогосподарського виробництва. До 2050 року світовий ринок біоенергетики становитиме 150 мільярдів доларів. 30% загальної світової потреби в енергії буде надходити з відновлюваних джерел. Ринок біомаси для задоволення попиту до 2050 року складе 150 млрд доларів. За оцінками експертів, світовий ринок біотехнологій у 2025 році досягне 2 трлн доларів. Розмір європейської біоекономіки зараз становить близько 2,200 млрд євро, що відповідає 17% ВВП ЄС. У біоекономіці Європи працює 21,5 мільйона людей.

У багатьох країнах біоекономіка набула поширення та розвитку, проте в Україні лише зароджується, хоча Україна має великі можливості для досягнення успіху.

До початку 2018 року вже понад 50 країн мали державні концепції щодо формування біоекономіки – щодо розвитку біотехнологій та використання біомаси; зокрема, біоекономічні стратегії (з відповідною назвою та цілями) були прийняті, наприклад, в ОЕСР та ЄС, а також у США, Німеччині, Фінляндії та ряді інших країн. Ця тенденція до зростання продовжується в останні кілька років [2]. Слід зазначити, що ще у 2010 р. у світі не існувало конкретної біоекономічної стратегії [3], а сьогодні все більше країн прагнуть прийняти комплексні стратегії у сфері біоекономіки. Економічні показники біоекономіки у світі сильно залежать від методології вимірювання, але в цілому вони також виглядають вражаюче. Так, у сфері біоекономіки в США працює близько 300 тис. осіб, а її обсяг становить понад 48 млрд доларів на рік [4]. Очікувалося, що в Китаї ринок біоіндустрії досягне 1,2–1,5 трл доларів до 2020 року [5]. За офіційно затвердженими даними, частка біоекономіки в країнах ЄС у 2015 році вже становила 4,2% річного ВВП, понад 18 мільйонів робочих місць (8,2% від загальної кількості) і 2 трлн євро обороту на рік [6].

Фінляндія лідирує в галузі як досліджень, так і застосування біоекономіки. Передові біотехнології можуть відігравати значну роль у покращенні якості життя та здоров'я людей, забезпеченні економічного та соціального зростання держав (особливо в країнах, що розвиваються).

ЄС є лідером у розвитку біоекономіки у світі. Сама реалізація цієї концепції значною мірою відбулася за рахунок країн Європейського Союзу, коли вони в середині 2000-х років, як на загальноєвропейському, так і на національному рівні почали готувати відповідні програми.

Перша загальноєвропейська стратегія «Інновації для сталого зростання: біоекономіка для Європи» була прийнята в 2012 році та оновлена в 2018 році.

Розглядаючи біоекономіку в Європейському Союзі, можна виділити наступні ключові характеристики.

1. Біоекономіка є важливою частиною іміджу економіки майбутнього ЄС. Одним із пріоритетів європейської стратегії є зміцнення секторів біоекономіки, включаючи залучення додаткових інвестицій та створення ринків. Також ця стратегія передбачає розгортання технологічних та економічних рішень на основі біотехнологій та природних технологій. Для створення нового типу економіки Європейський Союз надає значну фінансову підтримку проектам у цій сфері. Наприклад, програми Horizon 2020 (2014-2020) і Horizon Europe (2021-2027) забезпечують 3,85 мільярда євро та 10 мільярдів євро відповідно на проекти, пов'язані з біоекономікою. Також планується створити інвестиційну платформу на 100 млн євро для підтримки біопереробки, що зробить такі проекти більш фінансово стійкими.

2. Біоекономіка розглядається в ЄС як ефективний інструмент вирішення екологічних проблем, оскільки дає змогу зменшити негативний вплив на навколишнє середовище та ефективніше використовувати наявні ресурси. Важливо, що реалізація біоекономічної політики призводить до значної синергії з іншими екологічними політиками. Наприклад, біоекономіка відповідає парадигмі низьковуглецевого розвитку щодо мінімізації впливу на клімат відповідно до цілей Паризької кліматичної угоди. Оновлена 2018 року стратегія ЄС у цій сфері називається «Стала біоекономіка для Європи: посилення зв'язку між економікою, суспільством та навколишнім середовищем». стратегія тісно інтегрує цілі циркулярної економіки, а офіційним гаслом біоекономіки в Європі є «Біоекономіка: європейський спосіб використання наших природних ресурсів» (Bioeconomy: the European way to use our natural resources) [7].

3. Біоекономіка для ЄС є важливим елементом внеску у забезпечення енергетичної безпеки та самозабезпечення ресурсами, у тому числі сільськогосподарськими. Австрія може

повністю забезпечити власну економіку чистою енергією за рахунок збільшення збору біомаси та її використання, а також зниження споживання енергії на 40% [9]. Використання біотехнології також вважається ключовим компонентом системи відновлюваної енергії. При цьому, згідно з планом, у 2020 році вона повинна становити 20% виробництва всієї європейської енергії, а в 2030 році – 32%.

4. Біоекономіка в ЄС є інструментом європейської інтеграції та виконання спільних європейських завдань кожною країною-членом. Одним із основних механізмів розвитку біоекономіки є нормотворчість на загальноєвропейському рівні. Органи Європейського Союзу активно працюють над формуванням законодавства та розробкою рекомендацій у сфері біоекономіки. Ці рекомендації надалі реалізуються на національному рівні. У свою чергу, багато країн ЄС формують власні концепції та підходи, пов'язані з біоекономікою та біологізацією економіки. Прикладом є Фінляндія, де впроваджується лісова біоекономіка, або Німеччина, де в офіційних документах використовуються терміни «біологізація економіки» та «біологічна трансформація промисловості». Також на рівні регіональних стратегій з'явилося поняття «біорегіон» (Лодзинська декларація біорегіонів). Нарешті, ЄС ухвалив стратегію, спрямовану на розвиток біоспільнот, включаючи біосела, біоміста та біорегіони [2].

Процес розвитку біоекономіки в ЄС відбувся не відразу – знадобилося 10 років, щоб почати реалізацію перших програм, спрямованих на реалізацію Європейської біотехнологічної стратегії. Від запуску перших біотехнологічних програм до адаптації стратегії біоекономіки минуло 30 років. Такі тривалі відставання були пов'язані з інертністю управлінської практики та недосконалістю галузевої політики, яка залучається до розробки програмних документів [10]. Успіхи імплементації європейського законодавства окремими країнами є нерівномірними. Фінляндія та Німеччина краще адаптують принципи біоекономіки, ніж, наприклад, Угорщина чи Литва.

В майбутньому очікується підвищення ролі біоекономіки в ЄС. Це сприятиме досягненню соціальних, екологічних та економічних цілей шляхом створення нових продуктів і технологій з високою доданою вартістю. Також має сприяти посиленню конкуренції на ринку виробництва енергії та видобутку сировини (завдяки появі середніх і малих підприємств з переробки біомаси), а також збільшення різноманітності видів економічної діяльності. Таким чином, це століття стане століттям розвитку нового інноваційного напрямку – біоекономіки на основі біотехнологій та їх широкого застосування в економіці, що допоможе у вирішенні проблем обмеженості ресурсів.

References

1. Будякова О.Ю. Біоекономіка: інноваційний напрям економічного розвитку. Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством : Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Полтава, 14 – 15 квітня 2022 р. Полтава, 2022. С. 451-454.
2. Bioeconomy Policy (Part III). *Update Report of National Strategies around the World*; Office of the Bioeconomy Council: Berlin, Germany, 2018.
3. Aguilar A., Wohlgemuth R., Twardowski T. Preface to the special issue bioeconomy. *New Biotechnology*. 2018. Vol. 40. P. 1-4.
4. Federal activities report on the bioeconomy. *The Biomass Research and Development (BR&D) Board: official website*. URL: https://www.biomassboard.gov/pdfs/farb_2_18_16.pdf (assessed: 15.01.2022).
5. Wang R., Cao Q., Zhao Q., Li Y. Bioindustry in China: An overview and perspective. *New biotechnology*. 2018. Vol. 40. P. 46-51.
6. Ronzon T., M'Barek R. Socioeconomic Indicators to Monitor the EU's Bioeconomy in Transition. *Sustainability*. 2018. Vol. 10. No. 6. P. 1-22.

7. Bioeconomy: the European way to use our natural resources. *Action plan*. L.: Publications Office of the European Union, 2018.

8. A sustainable bioeconomy for Europe: strengthening the connection between economy, society and the environment. *Updated Bioeconomy Strategy*. L.: Publications Office of the European Union, 2018.

9. Kalt G., Baumann M., Lauk C. et al. Transformation scenarios towards a low-carbon bioeconomy in Austria. *Energy Strategy Reviews*. 2016. Vol. 13-14. P. 125-133.

10. Patermann C., Aguilar A. The origins of the bioeconomy in the European Union. *New biotechnology*. 2018. Vol. 40. P. 20-24.

ВАСИЛЕНКО Л.П.

здобувачка IV курсу спеціальності «Менеджмент»

Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: Шафранова К.В. к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту та туризму

Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна»

ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ

Найбільш важливим елементом продуктивних сил і головним джерелом розвитку економіки є люди, тобто їхня майстерність, освіта, підготовка, мотивація діяльності. Існує безпосередня залежність конкурентоспроможності економіки, рівня добробуту населення від якості трудового потенціалу персоналу підприємств та організацій даної країни. Трудовий потенціал – людські можливості, ресурси праці, найповніша і всебічна характеристика працездатного населення як продуктивної сили. Трудовий потенціал має кількісні та якісні параметри. Кількісно він визначається чисельністю працездатного населення, законодавчо встановленою тривалістю робочого часу за суспільно нормальної інтенсивності праці і збігається з величиною людських ресурсів. Якісно трудовий потенціал характеризується 28 такими рисами, як фізичний стан і здоров'я людини і нації, соціальнодемографічний склад населення, його інтелектуально-культурний рівень, особистісні властивості людини. [2].

Управління персоналом часто представляють у вигляді основних блоків: аналіз і експлуатація роботи кадрів, планування чисельності кадрів, оплата результатів праці, розвиток персоналу, впровадження додаткових стимулів, дотримання трудових і правових взаємовідносин, організація соціального пакету та умов праці, таким чином, формуючи модель управління персоналом.

Управління персоналом набуває інший зміст при застосуванні процесного підходу. Так змінюється:

– вимоги до персоналу, зокрема, кожен співробітник, виступаючи виконавцем або власником процесу, відповідає не тільки за функції, а за якість процесу в цілому, встановлює і підтримує горизонтальні і вертикальні зв'язки з іншими учасниками, сприяє задоволенню попиту споживачів результатів процесу;

– діяльність з управління персоналом, представлена у вигляді процесу, передбачає виділення і керування такими складовими, як “входи”, “виходи”, “ресурси”, “постачальники”, “споживачі” та ін.

– статус і зв'язок управління персоналом з іншими процесами, обов'язкове включення його в єдину систему процесів організації;

– зміст та нормативно-методичне забезпечення технологій управління персоналом, зокрема, доповнюються критерії, методи та суб'єкти оцінки, відбору, адаптації персоналу, коригується склад показників аудиту субпроцесів управління персоналом тощо [4].

Досягнення кінцевої мети кадрової політики суб'єктом господарювання має передбачати виконання таких основних функцій:

- розробка і корекція стратегії формування та використання трудового потенціалу відповідно до змін в умовах господарювання;
- набір і формування необхідних категорій персоналу (відбір, професійна орієнтація, наймання, адаптація);
- підготовка персоналу до відповідної професійної діяльності (виробничо-технічне учнівство, загальна професійна підготовка, підвищення кваліфікації, просування на службі);
- оцінка персоналу (контроль відповідності персоналу конкретним потребам виробництва чи іншої сфери діяльності, аналіз ділових якостей працівників, висунення на певну посаду, службове переміщення);
- мотивація дотримання належного режиму трудової діяльності та високої продуктивності праці;
- постійний моніторинг безпеки праці (виробничо-господарської діяльності);
- забезпечення соціальної захищеності персоналу підприємства (фірми, корпорації);
- реалізація постійних контактів між керівництвом (керівниками всіх рівнів) і представниками трудових колективів (профспілками) [3].

На підставі вищенаведеного можна зазначити, що для українських підприємств раціональним підходом до побудови системи управління персоналом підприємства повинні стати саме інжиніринг бізнес-процесів управління персоналом що надасть змогу зменшити витрати у сфері управління персоналом за рахунок підвищення ефективності процесів, підвищити показники організації за рахунок підвищення мотиваційної складової, що в цілому сприятиме підтримці стану економічної стабільності організації [1].

Список використаної літератури

1. Аграмакова Н.В., Писаревська Г.І. Економічна наука: питання реформ, росту і розвитку. *Система управління персоналом як складова бізнес-процесу управління підприємством*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 31 трав. – 1 черв. 2018 р. Харків: ХНЕУ імені Семена Кузнеця, 2018. С. 3-4.
2. Берегова В. Перспективи розвитку управління персоналом та напрями забезпечення ефективного використання трудового потенціалу на рівні країни, регіону, підприємства. *Трудовий потенціал підприємства*: зб. матеріалів IV всеукр. наук.-практ. конф., м. Житомир, 23 квіт. 2015 р. ЖДТУ, 2015. С. 27-32.
3. Грещак М. Г., Колот В. М., Наливайко А. П., Покропивний С. Ф. та ін.- Економіка підприємства: Підручник/ ред. С. Ф. Покропивний. — К.: КНЕУ, 1999. 535 с.
4. Р.А. Бундюк, "Определение бизнес-процессов управления персоналом крьюингового предприятия", Труды Одесского политехнического университета, № 1(31), с. 275 – 277, 2009.

**ГРЕБЕНЮК Є.А.,
МОГОЛІВЕЦЬ А.А.**

Київський національний університет будівництва і архітектури

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ В V.U.C.A.- СЕРЕДОВИЩІ

Термін V.U.C.A. отримав широке розповсюдження серед останніх досліджень у сфері стратегічного управління, оскільки вимагає принципово нових підходів до формування стратегії внаслідок [1]: нестабільності (Volatility), невизначеності (Uncertainty), складності (Complexity) і неоднозначності (Ambiguity) навколишнього середовища. У праці [2, с.391] зазначається, що «даний концепт описує сукупність ризиків, проблем і викликів, що

виникають внаслідок політичних, фінансових і економічних потрясінь, глобалізації, зміни технологій, цифровізації усіх сфер людської діяльності, навіть впливу пандемії Covid-19, що викликають постійні непередбачувані зміни умов ведення бізнесу».

Сучасні реалії та необхідність адаптації підприємств до воєнних умов, впливу світової епідемії коронавірусу з метою забезпечення виживання, зумовили активізацію інтересу до розробки стратегій, оскільки без виявлення перспектив і передбачення майбутніх тенденцій розвитку практично неможлива і розробка тактичних заходів у складних постійно змінюваних умовах.

Сучасна турбулентність бізнес-середовища зумовлює необхідність вирішення проблем гнучкої адаптації підприємств до мінливості зовнішнього середовища у процесі досягнення цілей їх розвитку, що вкрай ускладнює реалізацію стратегічних рішень, оскільки у постійно змінюваному середовищі максимум можуть бути реалізованими тактичні рішення, в довгострокове планування взагалі втрачає сенс. Відповідно до цих змін та умов функціонування підприємств змінюються методи прийняття рішень та нагальною стає потреба щодо визначення стратегічних пріоритетів розвитку підприємства, які будуть гнучкими і можуть адаптуватись до змін зовнішнього середовища у разі потреби.

За таких умов підтримка конкурентоспроможності підприємств вимагає розвитку адаптивності на засадах цифрової трансформації внутрішніх бізнес-процесів, причому їх ефективність має забезпечуватись дієвою системою стратегічного управління, компоненти якої повинні мати можливість переформатовуватись у відповідності із потребами та мати можливість здійснення у цифровому форматі, оскільки цифровізація є головним трендом розвитку сучасної економіки, який неупинно розвивається із кожним роком [6, с. 150-151]

Відповіддю на постійні зміни навколишнього середовища підприємств різних секторів економіки стало переведення більшості бізнес-процесів у цифровий формат [3, с.32; 5, с.26], що дозволило суттєво зменшити операційні витрати, збільшило можливості реагування на постійні зміни, а також дозволило створити цифрове середовище для швидкого обміну інформацією між персоналом підприємств.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває пошук стратегічних альтернативних рішень в системі формування фінансової стратегії підприємства, оскільки саме із фінансової діяльності починається функціонування підприємства, усі можливості розвитку і функціонування також підтримуються завдяки фінансовій діяльності, тому фінансова стратегія є ключовою для життєдіяльності підприємства. Але фінансова стратегія повинна бути чітко пов'язана із інвестиційною та виробничою, оскільки саме функціонування підприємства залежить від цих сфер [7, с.38-40].

Для вирішення завдань формування фінансової стратегії у V.U.C.A.-середовищі підприємствам пропонується здійснити наступні заходи: вибір інструментів управління, перехід на дистанційний режим роботи, діджиталізація процесів, переведення рекламної і збутової, а за можливості і виробничої, діяльності у соціальні мережі.

Література:

1. Matt Puttick. What is VUCA Orientation and why is it critical to Business Growth? URL: <http://surl.li/amroa> (
2. Беленкова О.Ю., Кирилов І.В. Чинники конкурентоспроможності будівельних підприємств у V.U.C.A.- середовищі. Архітектура та будівництво: нові тенденції і технології. Теорія та практика: прогр. та тези доп. Міжнар. Науково-техн. Форуму (26-27 жовтня 2021 року), К.:КНУБА, 2021. С.391-392
3. Беленкова О.Ю. Цифрова трансформація будівництва: механізм взаємодії бізнесу, науки, держави. *Будівельне виробництво*. 2019. № 66. С. 30–36.

4. Гойко А.Ф., Сорокіна Л.В., Скакун В.А. Емпіричне оцінювання безпеки економічного розвитку підприємств будівництва: європейський аспект. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*, 2019. № 40. С.3-18.

5. Stetsenko, S.P., Tytok, V.V., Emelianova, O.M. ets. The interrelation of digital technologies and organizational and economic mechanisms in construction: adaptation to change management. *International Review*, 2021. Special Issues, No. 1, Part I, p. 21-31.

6. Stetsenko, S.P., Tytok, V.V., Emelianova, O.M. ets. Management of Adaptation of Organizational and Economic Mechanisms of Construction to Increasing Impact of Digital Technologies on the National Economy. *Journal of Reviews on Global Economic*. 2020. № 9. P. 149–164.

7. Измайлова К.В. Финансовый анализ. К.: ЦУЛ, 2000. 148 с.

ДОНЧАК Л.Г.

*к.е.н, доцент кафедри економіки, обліку та оподаткування
Вінницького навчально-наукового інституту економіки ЗУНУ*

ШКВАРУК Д.Г.

*викладача кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Вінницького навчально-наукового інституту економіки ЗУНУ*

РОЛЬ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВИМ РЕЗУЛЬТАТОМ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні ринкові умови господарювання усіх форм власності та видів діяльності підприємств потребують отримання точної, адекватної, впорядкованої інформації, яка необхідна для аналізу відповідності потенціалу підприємства в умовах зовнішнього середовища, своєчасного виявлення та усунення відхилень з метою прийняття відповідних стратегічних управлінських рішень. Сьогодні інформаційне забезпечення стало одним із важливих ресурсів, який можна порівняти із матеріальними, трудовими, енергетичними. Адже вчасно отримана інформація сприяє формуванню та використанню фінансових ресурсів підприємства задля забезпечення його ефективного використання всіх можливих потенціалів, а також оперативного та адекватного реагування на запити управління, щодо витрат, доходів та фінансових результатів.

Велика кількість вітчизняних та закордонних науковці розглядали поняття саме «облікової інформації», такі як Ф.Ф.Бутинець, Дж. Фостер, А.Д. Шеремст, В.В.Сопко, В.Г.Швець, Н.М.Лисенко, Я.В.Соколов, Ч.Т. Хорнгрен, Г.Г.Кірейцев, М.А.Вахрушина, С.Ф.Голов та інші. Проте так як облікова інформація знаходиться в постійному русі, та цифровізації економіки, спільної думки, щодо значення та ролі облікової інформації в управлінні не було знайдено.

Так, Н.М.Лисенко вважає, що «облікова інформація є продуктом інформаційної системи управління, які постійно пристосовується до потреб економіки» [1, с. 64].

Інші науковці дотримуються думки, що управлінська облікова інформація, виступає як засіб зниження невизначеності і ризиків, що сприяє реалізації певної мети управління підприємством [2, с. 241].

Голянчук Н.В. підтверджує, що облікова інформація є ядром інформаційного забезпечення системи управління, об'єднуючи всі господарські процеси та забезпечуючи взаємодію різних структурних підрозділів будь-якого підприємства [3, с. 105].

Облікова інформація є однією із основних складових економічної інформації. Адже вона відрізняється складністю отримання, великим інформаційним потоком, різноманітністю, і поряд з цим, простотою обробки. Така облікова інформація дає змогу аналізувати зовнішнє та внутрішнє середовище підприємства та використання його фінансових результатів. Вона

дає змогу розподіляти взаємозв'язки між виконавцями роботи, оцінювати їх економічну ефективність, та правильність виконання поставлених задач.

В наш час, вся суть облікової інформації проявляється під час управління, яке направляється на вироблення, прийняття та практичну реалізацію управлінських рішень, які є необхідними для зміни стану господарської і фінансової діяльності.

Загальна сукупність усієї інформації на підприємстві ділиться за двома ознаками:

1. Інформація, яка потрібна для ефективного управління підприємством. Вона необхідна внутрішнім користувачам для забезпечення оперативного та поточного управління. До цієї інформації відносять дані про реалізацію продукції та витрати на виробництво.

2. Інформація в якій відображається поточний фінансовий стан підприємства, структуру та величину активів та джерел їх формування, розмір залучених до обороту фінансових та матеріальних фінансових ресурсів за певний період [4, с.94].

Система бухгалтерського обліку отримує всю необхідну інформацію, задля того щоб мати дані про фактичні значення показників використання та наявність ресурсів, використання капіталу, стану рахунків з дебіторами та кредиторами, стан протікання всі процесів на виробництві, наявність можливих ризиків тощо. Облік на підприємстві дає показники тих процесів, що відбуваються в технології на мові інформації. Так, як інформаційних простір постійно змінюється, удосконалюється, так само і інформація в системі обліку знаходить нові шляхи для удосконалення своїх елементів та локальних систем, для покращення діяльності та економії часу в процесі обробки, збирання, представлення інформації.

На сьогодні в ринкових умовах господарювання, де дуже динамічно розвиваються усі ланки економічного, політичного, соціального життя суспільства, актуальним стає поняття антикризового управління, яке здатне підтримувати підприємство в режимі виживання, та своєчасно впливати на всі кризові процеси що в ньому відбуваються, і відповідно приймати ефективні управлінські рішення. Жорстка конкуренція на зовнішньому ринку вимагає від суб'єктів господарювання створити ефективну систему планування, аналізу, контролю з метою виявлення усіх слабких сторін організації, а також проблем розвитку, задля прийняття стратегічних рішень в діяльності підприємства.

Залежно від того, яку функцію обслуговує економічна інформація, її поділяють на облікову і звітну, що відображає події, які відбулися; планову (події, які відбудуться), нормативну і аналітикопрогнозовану (події або явища сучасного і майбутнього); регулюючу (досягнення пропорційності у виробничому і управлінському процесах). У свою чергу, облікову інформацію поділяють на бухгалтерську, статистичну і оперативно-технічну.

Для облікової інформації в управлінні фінансовими результатами характерна її висока точність, яка покликана забезпечити усією необхідною інформацією не тільки управлінський персонал і власників самого підприємства, але і вдовольнити потреби широкого кола зовнішніх користувачів. Основними користувачами облікової інформації з управління фінансовими результатами є:

- зовнішні користувачі (менеджери різних рівнів: власники (учасники); інші внутрішні користувачі);

- внутрішні користувачі (кредитори та інші контрагенти; інвестори потенційні; податкові органи; статистичні органи; аудиторські фірми; інші зовнішні користувачі).

Серед проблем забезпечення дотримання інтересів усіх користувачів облікової інформації варто виділити регламентацію з боку держави з метою забезпечення пріоритетності її інтересів над інтересами інших користувачів, що підтверджується тим, що у складі методологічної ради з бухгалтерського обліку при фінансуванні її роботи, яке має

бути передбачене в бюджеті держави. Варто зауважити, що при розробці та обговоренні проектів національних П(С)БО доцільним є залучення усіх зацікавлених сторін, що сприятиме підвищенню якості методологічних засад формування облікової інформації, запровадженню державного контролю за дотриманням вимог національних стандартів, розробці власних методичних рекомендацій та тлумачень при врахуванні галузевих особливостей діяльності підприємств.

Доцільно також зауважити, що є ряд причин, через які складена відповідно до національних вимог фінансова звітність не дає повної картини про стан суб'єкта господарювання, та можливості прийняття управлінських рішень. Наприклад фінансова звітність відображає тільки ті події, що можуть бути подані в грошовому вираженні, також вона відображає події, що вже відбулися. Поряд з цим ще однією проблемою є те, що фінансова звітність має оціночний характер, і тому відображає лише поточний стан підприємства, а це є дещо неактуальним якщо дивитися на перспективу.

Отже, сьогодні інформація виступає важливим інструментом у ефективній діяльності підприємства, а облікова інформація основу для прийняття стратегічних управлінських рішень в цілому. Облікова інформація дозволяє раціонально використовувати всі наявні ресурси, та впроваджувати новітню технологію, вона завчасно виявляє і відображає факти підприємницької діяльності та узагальнює показники її економічної діяльності, які використовують у своїй роботі керівники та менеджери підприємства в процесі ефективного управління. Тому сьогодні роль облікової інформації в управлінні фінансовим результатом є надзвичайно важливою для ефективної роботи в цілому.

Список використаної літератури

1. Лисенко Н. М. Облікова інформація в системі управління підприємства (на прикладі житлово-комунального господарства). *Формування ринкових відносин в Україні*. 2005. № 9(52). С. 62-68.
2. Марущак Л. Концептуальні основи формування інформаційних потоків стратегічного управлінського обліку. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2015. Вип. 2 (13). С. 237-244.
3. Голянчук Н.В. Формування облікової інформації та її якісні характеристики. *Соціальна економіка*. 2016. № 1. С. 104-110.
4. Кусторовська О.О., Юрків О.В., Яськевич Н.В. Роль Облікової інформації в управлінні підприємством. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток соціально-економічних систем в геоелектронному просторі: теорія, методологія, організація обліку та оподаткування» 11-12 травня 2017 р. С. 93-95.

ІОРГА С.М.

*к.е.н., старший викладач кафедри
фінансового менеджменту та фондового ринку
Одеський національний економічний університет
м. Одеса*

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ

В умовах воєнного стану в Україні та безпрецедентного за часи незалежності падіння ВВП першочергового значення для відбудови економіки країни має визначення перспектив та можливостей залучення інвестицій вітчизняними суб'єктами господарювання. Важливим у даному аспекті вважаємо поступове відновлення роботи усіх секторів фінансового ринку України на основі підвищення рівня їх конкурентоспроможності та генерація сприятливих умов для залучення іноземних та вітчизняних інвесторів.

Цілком закономірно, що в умовах воєнного стану мова не йде про можливість створення сприятливого інвестиційного клімату, більш того фінансові ринки буквально знаходяться в стадії зупинки їх функціонування, валютний ринок у режимі «ручного» неринкового управління. Проте уже зараз необхідно досліджувати можливість залучення інвестицій на відродження економіки нашої країни у пост воєнний період.

Відмітимо, що так звані «воєнні облигації» не є об'єктом нашого дослідження, оскільки вони є класичним інструментом фінансування воєнних потреб держави, сутність їх функціонування не пов'язана з відродженням ринкових механізмів функціонування економіки.

Основним завданням відбудови вітчизняної економіки має стати використання фінансових інструментів залучення інвестицій для розвитку передусім реального сектору економіки. Нестача фінансових ресурсів, що є хронічною хворобою вітчизняних підприємств, в умовах падіння рівня ВВП майже на 50% [1] набуває просто катастрофічних обсягів. Разом з тим, за умови припинення воєнного конфлікту в Україні можемо сподіватися на позитивні сигнали щодо відтворення та відбудови ринкових економічних відносин. Важливим є визначення можливих каналів мобілізації фінансових ресурсів для інвестицій в економіку країни. Тут виділимо два глобальні напрямки: зовнішні та внутрішні інвестиції. У рамках нашого дослідження припускаємо, що інвестиційний клімат нашої держави максимально швидко відновиться, що є необхідною умовою залучення фінансових ресурсів з обох означених каналів. Щодо можливостей залучення внутрішніх інвестицій, то тут мова йде про ресурси які зосереджені на руках населення (за оцінками експертів на руках у населення знаходиться значна сума неорганізованих валютних заощаджень) та про суб'єктів господарювання, що мають певні заощадження (так звана фінансова подушка безпеки, до формування якої змусила практика функціонування в умовах пандемії). Трансформація накопичень фінансових ресурсів домогосподарств та суб'єктів господарювання у капіталовкладення є основною економічного відродження економіки країни.

Механізмом такої трансформації має стати фінансовий ринок, дієвими інструментами її – фінансові інструменти.

Передусім визначимося з економічною сутністю поняття «фінансовий інструмент». Так, згідно з П(С)БО 13, до фінансових інструментів у бухгалтерському обліку України відносять фінансові активи, зобов'язання, інструменти власного капіталу і похідні фінансові інструменти. До перших належать: грошові кошти, що не обмежені у використанні, та їх еквіваленти; дебіторська заборгованість, не призначена для перепродажу; фінансові інвестиції, що утримуються до погашення; фінансові активи, призначені для подальшої реалізації (ті активи, що придбані для подальшого продажу для отримання прибутку від короткотермінових змін їхньої ціни та/або винагороди посередника) [2].

У рамках нашого дослідження вважаємо за доцільне використати визначення поняття «фінансовий інструмент», що наводиться у працях Дропа Я.Б, оскільки воно максимально точно відображає його економічну сутність. Згідно нього, під фінансовими інструментами розуміється «особливий продукт фінансового ринку, який має форму договору або угоди і використовується для залучення фінансових ресурсів однією стороною й отримання прибутків та/або економічної вигоди – іншою» [3, с.684].

Звичайно, основною передумовою популяризації та практики використання фінансових інструментів як засобу залучення інвестицій підприємствами України повинен стати ефективно функціонуючий фондовий ринок. Визначаючи, фінансовий інструмент як договір або угоду ми розуміємо усі важливість чітко прописаної та прозорої законодавчої бази, як

основи використання цих інструментів. І в Україні зроблено багато кроків у цьому напрямку – протягом 2021 року – внесено зміни до Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»[4], прийнято ряд постанов ДКЦПФР, що сприяють врегулюванню питань пов'язаних з використанням новітніх для фінансового ринку України інструментів, тощо. Для розвитку економіки держави необхідні подальше вдосконалення сегментів фінансового ринку України, шляхом впровадження дієвих та ефективних фінансових інструментів залучення інвестицій вітчизняними суб'єктами господарювання.

Вважаємо, що в центрі побудови нового механізму трансформації тимчасово вільних фінансових ресурсів домогосподарств та підприємств у капіталовкладення повинні бути фінансові інструменти, що будуються на використанні новітніх фінансових технологій. Останні дозволяють модернізувати традиційні види фінансових послуг та змінюють сам процес інвестування. Використання цих технологій наразі досить важливе, для підприємств України, оскільки дозволить спростити процес залучення зовнішніх інвестицій. Так, отримання фінансових послуг в цифровому форматі це запит сучасного покоління, націлений на економію грошей та часу. Маємо на увазі перспективність створення екосистем та формування економіки спільного споживання, що передбачає використання інструментів спільного фінансування (collaborative finance), пірингове кредитування (crowd-funding and peer-to-peer lending), тощо. Високий рівень інноваційної складової означених фінансових інструментів є потужним стимулом для підвищення рівня цифровізації усього сектору фінансових послуг, покращення їх якості та зниження їх ціни.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт НБУ URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ofitsiyeni-povidomlennya-vid-natsionalnogo-banku-onovlyuyetsya> (дата звернення 12.03.2022)
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти», затверджене Наказом Міністерства фінансів України № 559 від 30.11.2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01>.
3. Дропа Я.Б. Фінансові інструменти формування ресурсів у національній економіці в умова глобалізації. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Випуск 16. 2017. С. 682-687.
4. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки. Закон України від 23.02.2006 №3480-IV Дата оновлення 05.08.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>

КОЛОМОЄЦЬ А.В.

кандидат медичних наук, Директор ТОВ «МЕДСЕРВІСГРУП»

ТОЛСТАНОВ О. К.

д.мед. н., професор, професор кафедри управління охороною здоров'я Національний університет охорони здоров'я імені П.Л.Шурика, член-кор НАМН України

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЛОГІСТИКИ В КНП «КИЇВСЬКИЙ МІСЬКИЙ КОНСУЛЬТАТИВНО-ДІАГНОСТИЧНИЙ ЦЕНТР»

Використання логістичних підходів в системі управління впливає на зміну загальних економічних і фінансових результатів організації, таких як підвищення продуктивності праці, економія природних і грошових ресурсів, збільшення прибутку. Для створення ефективної системи управління у сфері охорони здоров'я необхідно раціонально використовувати наявні ресурси закладів охорони здоров'я, поєднуючи економічні інтереси закладів охорони здоров'я та споживачів медичних послуг. Теорія та практика діяльності компаній у різних галузях показали, що якісна логістика може бути суттєвим підґрунтям для збільшення прибутковості підприємства. Зарубіжні дослідження показали, що від 30% до

46% витрат лікарень в Європі здійснюється на різноманітні логістичні заходи, і водночас майже половину витрат на забезпечення постачань можна заощадити за рахунок використання більш ефективних логістичних підходів [1]. В Україні темпи розвитку медичної логістики, порівняно з країнами Європейського Союзу та США, дещо повільніші, що відбивається на якості медичних послуг та розвитку медичної галузі загалом. На практиці при забезпеченні ресурсами лікувально-діагностичного процесу виникає ряд проблем, пов'язаних з відсутністю необхідних організаційних технологій у діяльності установ галузі охорони здоров'я [2]. КНП «Київський міський консультативно-діагностичний центр» є закладом вищої акредитаційної категорії вторинної ланки спеціалізованої амбулаторно-поліклінічної медичної допомоги, у його складі працюють 11 основних підрозділів і інформаційно-аналітичний відділ. Оцінюючи фінансову стійкість установи, розрахуємо основні показники за даними фінансової звітності підприємства за 2019 та 2020 роки (табл.1).

Таблиця 1

Оцінка показників фінансової стійкості КНП «Київський міський консультативно-діагностичний центр» за 2019-2020 рр.

Показник	Порядок розрахунок y	2019 рік	2020 рік	Абс. відхилення	Темпи росту, %
Коефіцієнт автономії	$K_{авт} = \frac{BK}{BB}$	0,008	0,012	0,004	146,20
Коефіцієнт фінансової стійкості	$K_{фс} = \frac{BK}{ПК}$	0,329	0,279	-0,050	84,76
Коефіцієнт фінансового ризику	$K_{фр} = \frac{ПК}{BK}$	3,040	3,587	0,547	117,97
Коефіцієнт ефективності використання власного капіталу	$K_{евк} = \frac{ЧП}{BK}$	3,399	2,208	-1,191	64,96

Джерело: складено авторами на основі звітності підприємства.

Як видно з табл.1, коефіцієнт автономії підприємства за 2020 рік суттєво зріс, водночас спостерігається зменшення значення коефіцієнта ефективності використання власного капіталу та фінансової стійкості, що є негативною тенденцією. Результати розрахунку даних щодо ефективності господарювання установи поміщено в табл.2.

Таблиця 2

Аналіз ефективності господарювання КНП «Київський міський консультативно-діагностичний центр» за 2019- 2020 рр.

№ п/п	Показники	Одиниці виміру	2019рік	2020 рік	Абс. відхилення	Темпи росту, %
	2	3	4	5	6	
1	Адміністративні витрати	тис.грн.	-19482,00	-25983,00	-6501,00	133,37
2	Витрати на збут	тис.грн.	-9220,00	-9703,00	-483,00	105,24
3	Рентабельність виробництва	%	1,54	1,56	0,02	101,59

	продукції					
4	Швидкість обертання запасів гр.1:гр.2	обор.	1,93	1,81	-0,12	93,74
5	Виробіток одного працівника, гр.1: гр.4	тис.грн.	-8,12	-5,99	2,13	73,79
6	Вартість основних засобів	грн.	260804,00	268214,00	7410,00	102,84
7	Фондовіддача гр.1:гр.11	тис.грн.	0,61	0,58	-0,03	95,70

Джерело: складено авторами на основі звітності підприємства.

Отже, в процесі дослідження було проаналізовано економічний стан КНП «Київський міський консультативно-діагностичний центр», а саме встановлено, що за період, що аналізується, підприємство збільшило чистий дохід, та фінансовий результат від операційної діяльності. Зростання фондовіддачі є позитивним фактором у розвитку центру. Однак, слід зазначити, що в 2018 році оборотність основних засобів була вище, ніж в 2020-му. Ефективність використання оборотних коштів підприємства, як показав аналіз, є на достатньо високому рівні, водночас потребує оптимізації ділова активність підприємства та ліквідність. Оцінка ефективності логістичної діяльності центру показала позитивні зрушення у структурі та обсягах логістичних витрат, водночас потребує перегляду загальна стратегія організації логістичної діяльності закладу з метою пошуку напрямків оптимізації структури логістичних витрат.

Таким чином, проведене дослідження довело, що медична сфера потребує постійного вдосконалення, як на окремих підприємствах медичної галузі, так і в системі в цілому. Логістика в медицині вимагає належної організації всіх процесів, при цьому прагнення до постійного вдосконалення є передумовою безперебійного постачання ліків і медичних виробів, економічності та, як наслідок, якісної роботи галузі. Ефективність медичної системи загалом тісно пов'язана із впровадженням та розвитком інноваційних технологій та ефективним управлінням логістичною сферою кожного окремого медичного закладу.

Література

1. Dembińska-Cyran I. Internal and external supply chain of hospital. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.logforum.net/vol1/issu e1/no5/5_1_1_05.html
2. Сайников Е.В. Новые подходы к организации обеспечения медицинским имуществом на региональном уровне. [Електронний ресурс] – Режим доступу http://www.farosplus.ru/index.htm?/mtmi/mt_4_10/nov_podhody.htm

КРИВЕНКО Д.С.

*здобувач освіти спеціальності 073 Менеджмент
Житомирського економіко-гуманітарного інституту
Університету «Україна»
Науковий керівник – директор Васильківського
фахового коледжу Університету «Україна»
Тимошенко І.С.*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ТОВАРНОГО АСОРТИМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Асортиментна політика є одним з найважливіших інструментів і складових маркетингу в боротьбі компанії з конкурентами. Тому дуже важливо враховувати різні аспекти формування товарного асортименту на підприємстві в цілому. Можна зазначити, що на сьогоднішній день одним з ключових питань успіху для виробника стає вдало розроблена асортиментна політика, яка враховує як потреби споживача та виробника, так і властивості товару.

Певні наукові розробки з питань формування товарної політики на виробничих підприємствах і роздрібно́ї торгівлі досліджували такі автори, як В. Апопій, Л. Балабанова, О. Бриндіна, А. Войчак, С. Гаркавенко, В. Герасимчук, В. Кардаш, А. Кредисов, О. Мозговий, Н. Ткаченко. Але, незважаючи на наявність вагомої наукової бази щодо вивчення товарного асортименту та принципів його формування, це питання залишається мало досліджуваним вітчизняною економічною наукою.

Товарний асортимент підприємства можна сформувати за допомогою використання різних методик. Використання будь-якої можливої методики залежить від масштабів збутової політики, специфіки готової продукції, різноманітності асортименту.

Дослідження практики управління асортиментною політикою вітчизняних підприємств дає змогу сформулювати основні підходи, які використовуються керівництвом при прийнятті управлінських рішень щодо асортиментної політики підприємства:

- «пасивне» виробництво – формування асортименту відбувається за принципом: на кожний товар знайдеться свій покупець, при цьому активізація діяльності зміщується у сферу ціноутворення та збутової політики;

- метод спроб і помилок – асортимент формується без належного урахування потреб потенційних споживачів на етапі підготовки та освоєння виробництва;

- «боротьба мотивів» – управління асортиментом здійснюється на основі особистої зацікавленості осіб, що приймають рішення, в результаті чого не враховується обґрунтування економічної ефективності як окремих асортиментних позицій, так і асортименту в цілому.

Загальною особливістю існуючих практичних підходів є відсутність використання наукових методів формування і управління асортиментною політикою підприємства, а в окремих випадках – відсутність економічного обґрунтування доцільності прийнятих управлінських рішень.

За рівнем управління виділяють методи стратегічного і тактичного рівня управління підприємством. Стратегічні рішення у сфері формування асортиментної політики передбачають вибір стратегічних напрямків діяльності підприємства. При розробці рішень цього рівня використовуються методи, спрямовані на формування господарського портфеля, який об'єднує сукупність окремих напрямків діяльності і продукції підприємства. За допомогою аналізу господарського портфеля керівництво підприємства виявляє і оцінює напрямки господарської діяльності з метою вкладення ресурсів в найбільш прибуткові з них і звуження чи припинення діяльності в найзбитковіших напрямках.

Загальними особливостями досліджуваних методів цієї категорії є орієнтація на критерії, які відображають вплив чинників ринкового середовища та прийняття полярного рішення про залишення/виключення конкретного елемента із складу асортиментного набору. Ці методи використовуються для ситуаційного аналізу і не враховують динамічного розвитку елементів асортиментного набору. Крім того, існуючі стратегічні методи дають змогу проводити дослідження лише на якісному рівні, не використовуючи методи кількісного аналізу.

Серед маркетингових методів формування асортименту окремо виділяють методи управління асортиментом на основі критерію прибутку. До них відноситься методика Ф. Котлера, яка пропонує управління асортиментом на основі зміни його цінових, функціональних і якісних параметрів залежно від загального прибутку підприємства, та методика Е. Дихтля і Х. Хершгена, де як критерій управління асортиментом теж використовується прибуток, але при прийнятті управлінських рішень стосовно асортименту рекомендується враховувати ефекти зв'язку між продуктами [3].

Методи диференціації асортименту відповідно до споживчих потреб передбачають визначення оптимальної якісної і кількісної структури асортименту з урахуванням параметрів попиту споживачів. Формування асортименту за методом «Conjoint Measurement» відбувається на основі опитування фокус-групи, яка репрезентує споживчі уподобання певного сегмента потенційних споживачів відносно запропонованого набору альтернативних варіантів продукції із різними споживчими характеристиками. Метод Є. Голубкова передбачає експертну оцінку вже існуючого асортименту шляхом дослідження бажаних і неприйнятних для споживачів характеристик продукції [2, с.332].

Загальний недолік маркетингових методів попри їх очевидну наукову і практичну цінність полягає в обмеженості опису необхідних процедур для послідовності етапів формування продуктового асортименту і недоведеності до формалізованого рівня вирішення асортиментної задачі.

Методи формування товарного асортименту на основі товарознавчого підходу поділяються на методи забезпечення оптимальності та методи забезпечення раціональності асортименту [1]. В їх основу покладено порівняння із базовим прототипом за певною системою критеріїв. Особливість методів цієї категорії полягає у можливості їхнього застосування тільки для оцінки поточного стану асортименту, в той самий час вони не пропонують методів управління асортиментом.

Тактичні рішення у сфері формування асортиментної політики пов'язані з розробкою виробничої програми підприємства на майбутній плановий період в рамках тих напрямків і видів діяльності, які були вибрані на етапі розробки стратегічних рішень.

Маркетинговий підхід до формування продуктового асортименту підприємства передбачає визначення його якісної і кількісної структури відповідно до диференціації споживчих потреб.

В результаті проведеного дослідження існуючих методів формування асортиментної політики підприємства можна визначити загальні особливості теоретичних і практичних аспектів застосування розглянутих методичних підходів:

- в досліджуваних методах відсутній комплексний підхід до вирішення асортиментної задачі через неузгодженість стратегічних і тактичних аспектів асортиментної політики підприємства;
- розглянуті методи не враховують всієї різноманітності чинників, що взаємодіють в процесі формування асортименту підприємства;
- існуючі методи не передбачають оцінку параметрів і властивостей продукції як асортиментної позиції, така оцінка пропонується тільки на рівні окремого виробу;
- практика здійснення асортиментної політики підприємства свідчить про неадаптованість пропонованих методів до сучасних умов діяльності вітчизняних підприємств;
- для успішної практичної реалізації існуючих методів істотною перешкодою є проблематичність інформаційного забезпечення (проблеми достовірності і надійності інформації, значні витрати на її отримання).

Отже, у сфері реалізації асортиментної політики вітчизняними підприємствами можна сформулювати коло проблем, пов'язаних із ефективністю застосування існуючих методів:

1. Обмежені можливості існуючих методів формування асортименту.
2. Відсутність методик, адаптованих до умов нестабільності зовнішнього середовища.
3. Проблеми впровадження інструментів асортиментної політики у практичну діяльність управлінського персоналу.
4. Проблеми інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень щодо асортименту.

Список використаних джерел

1. Глеєва М.Г., Зозульов О.В. Класифікація методів формування оптимального товарного портфеля компанії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://probleconopomy.kpi.ua/pdf/2008_16.pdf
2. Русин Р. Методи оптимізації товарного асортименту підприємства /Р. Русин// Моделювання регіональної економіки. – 2014. – № 1. – С. 330–340.
3. Смольянінов А. Методи аналізу асортиментного портфеля підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iteam.ru/publications/marketing/section_28/article_2963.

ЛЕВКОВЕЦЬ Н.П.

к.е.н., доцент

Національний транспортний університет

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА БАНКОМ

При наданні кредитів підприємству банк перш за все стикається з необхідністю оцінки його кредитоспроможності. Згідно з вітчизняним законодавством, кредитоспроможність – наявність у боржника (контрагента банку) передумов для проведення кредитної операції і його спроможність повернути борг у повному обсязі та в обумовлені договором строки. Ця процедура, згідно чинного законодавства України, є обов'язковою, і її результати істотно впливають як на результати конкретних кредитних угод, так і на ефективність кредитної діяльності банку в цілому. Для позичальника оцінка кредитоспроможності є важлива тому, що від її результату залежить, в якому обсязі буде наданий кредит і чи буде він наданий взагалі. Внаслідок цього постає актуальним питання розробки та впровадження інструментарію управління кредитоспроможністю підприємства. Для досягнення необхідного рівня кредитоспроможності потрібно здійснювати ефективне управління нею.

Управління кредитоспроможністю підприємства можна визначити як сукупність управлінських дій, спрямовану на розробку і реалізацію управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням достатнього потенціалу підприємства для повернення кредитних ресурсів і сплати відсотків за користування ними.

Основними методами в управлінні кредитоспроможністю є: регулювання залишків на розрахункових та позичкових рахунках підприємства, управління основними засобами, робота з дебіторами і кредиторами, грамотна збутова політика, підвищення конкурентоспроможності продукції, розробка продуманих бізнес-планів. [2]

Управління кредитоспроможністю підприємства передбачає формування системи цільових параметрів управління фінансовим станом, а саме: управління майновим станом, фінансовою стійкістю, ліквідністю активів, діловою активністю, рентабельністю. Так, управляючи ліквідністю, ми управляємо інвестиційними ризиками.

Ефективно управляючи фінансовою стійкістю, ми маємо можливість, з одного боку, зменшити рівень інвестиційного ризику, пов'язаного зі структурою формування

інвестиційних ресурсів, а з іншого – можемо підвищити раціональність використання джерел фінансування виробничої діяльності підприємства, що є суттєвими для інвестора.

Ефективно управляючи рентабельністю, ми тим самим збільшуємо прибутковість та підвищуємо кредитоспроможність підприємства. А також першочерговим етапом у покращенні кредитоспроможності підприємства є пошук оптимального співвідношення власного і позикового капіталу, яке б забезпечило мінімальний фінансовий ризик за максимальної рентабельності власного капіталу.

Розпочинати управління кредитоспроможності підприємства, потрібно з чіткого формулювання мети і завдань, визначення вузьких місць та ранжування їх за ступенем важливості, окреслення підсистем підприємства, що будуть задіяні у виконанні завдань, оцінки їхнього потенціалу, розрахунку обмежень за фінансовими і матеріальними витратами, урахування ймовірності виникнення ризиків та загроз; фільтрації методів діагностики та прогнозування кредитоспроможності. Логічно, що мета управління кредитоспроможністю підприємства має тісно корелювати з метою його функціонування, яка наводиться в сучасній економічній літературі. Як вітчизняні, так і зарубіжні вчені стверджують, що нині метою функціонування і управління підприємством є забезпечення максимізації добробуту власників підприємства в поточному і перспективному періоді, що забезпечується шляхом максимізації його ринкової вартості. Спираючись на дане ствердження, можна визначити, що метою управління кредитоспроможністю підприємства є підтримка її на такому рівні, при якому кредитори будуть готові надати підприємству кредит, а підприємство буде спроможне його повернути без великого ризику. В процесі досягнення поставленої мети мають бути вирішені наступні завдання:

- формування прийняттого рівня ліквідності активів підприємства;
- забезпечення достатнього та стабільного рівня платоспроможності і фінансової стійкості підприємства;
- формування оптимальної структури капіталу підприємства «за якого забезпечується найбільш ефективна пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності та коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства, тобто максимізується його ринкова вартість»;
- визначення і використання найбільш ефективних методів і видів кредитування;
- мінімізація витрат щодо залучення позикового капіталу;
- цільове використання позикового капіталу;
- забезпечення достатнього рівня ефективності використання залученого позикового капіталу. [1]

Управління кредитоспроможністю підприємства має базуватися на низці специфічних принципів.

Управління кредитоспроможністю здійснюється за допомогою реалізації наступних функцій: планування, регулювання, контроль.

Нині для управління кредитоспроможністю підприємства, переважно, використовуються наступні джерела інформації:

- дані фінансової звітності підприємства;
- аналіз ринку та середньо галузевих показників;
- фінансовий план підприємства (прогноз операційної діяльності, інвестиційний план, прогноз фінансової діяльності);
- дані про фактичне виконання плану; деталізація доходів та витрат (у розрізі змінних та постійних), калькуляція собівартості;
- деталізація дебіторської та кредиторської заборгованостей, фінансових зобов'язань;

- опис ринкової стратегії підприємства тощо. [2]

Складовою системи управління кредитоспроможністю підприємства є оцінка кредитоспроможності.

Кредитоспроможним вважається підприємство, яке має стійке перевищення вхідних грошових потоків над вихідними. Позитивна середня величина загального грошового потоку, що склалася, може використовуватися як межа залучення нових позик, тобто вона показує, в якому розмірі підприємство буде здатне погашати свої боргові зобов'язання протягом певного періоду. Можливість отримання кредиту підприємством залежить від термінів його функціонування та наявності, обсягу і якості забезпечення кредиту. Так, вітчизняні банки, зазвичай, неохоче співпрацюють з підприємствами, термін діяльності яких менший одного року.

На оцінку кредитоспроможності підприємства істотно впливає ступінь диверсифікації джерел постачання виробничих ресурсів і рівень залежності від тих постачальників, які не можуть бути замінені. Постачання будь-якого з компонентів товару підприємства від одного постачальника чи ненадійні відносини з такими контрагентами ставлять під загрозу виробничу діяльність, а отже, і його спроможність розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями. Якісна оцінка кредитоспроможності пов'язана з якістю управління, ринковою позицією підприємства, що включає оцінку конкурентоспроможності продукції і попиту на неї, віддаленість від постійних постачальників та покупців, професійний досвід менеджерів у бізнесі, їх зв'язки та репутацію у діловому світі, освіту і технічні знання в конкретній галузі, частоту зміни керівництва, її причини та наслідки тощо.

Таким чином, кредитоспроможність підприємства є величина не абсолютна, а відносна, що характеризує співвідношення умов кредитування та здатності підприємства генерувати грошові потоки. Важливим для оцінки кредитоспроможності підприємства є розрахунок інтегрального рейтингового показника кредитоспроможності та співставлення підприємства з іншими підприємствами однієї галузі й віднесення його до певного класу позичальників. У зв'язку з відсутністю єдиної бази даних середньогалузевих, мінімальних і найкращих для конкретної галузі показників реальна оцінка кредитоспроможності підприємства ускладнюється. Відтак необхідним є створення галузевої інформаційної бази, до якої заносилися б значення показників кредитоспроможності підприємств з метою вироблення їхніх оптимальних величин по галузі. Прогнозування бажаної кредитоспроможності підприємства доцільно здійснювати шляхом побудови реалістичного (із урахуванням фактичного фінансового стану підприємства) прогнозного балансу активів та пасивів. Даний прогноз має відображати майбутній фінансовий стан підприємства, що відповідає основним передбачуваним інтересам та очікуванням акціонерів й кредиторів, тобто власників ресурсів, оскільки необхідність залучення зовнішніх джерел фінансування не завжди пов'язана з недостатністю внутрішніх джерел фінансування. Співставлення потреби підприємства у власних та позичених джерелах фінансування із існуючими пасивами дозволяє визначити необхідні зміни у їх складі. Будь-яка методика прогнозування кредитоспроможності є, по суті, методикою прогнозування банкрутства.

У зарубіжній практиці для оцінки ризику неплатоспроможності підприємств широко використовуються дискримінантні факторні моделі: Альтмана, Ліса, Таффлера, Тішоу, Спрінгейта та ін. При формуванні прогнозного балансу виникає необхідність у забезпеченні його зведення, оскільки активи та пасиви прогнозуються незалежно одне від одного.

Особливу увагу при оцінці структури джерел фінансування активів слід приділяти способу їх розміщення. Відомо, що на підприємствах накопичується маса основних та оборотних засобів, які не використовуються (запаси матеріалів, готова продукція, що не

користується попитом, сумнівна дебіторська заборгованість, незавершене будівництво). Це зумовлює підвищену потребу у додатковому залученні коштів.

Наявність у структурі оборотних активів підприємства значної частки грошових коштів є важливим чинником фінансової стійкості підприємства, але запаси грошових ресурсів не генерують прибутків і тому це негативно впливає на загальну рентабельність активів та інвестиційну привабливість підприємства. Водночас, високий рівень доходності може забезпечуватися за рахунок випереджаючого нарощення дебіторської заборгованості, що негативно впливає на поточну платоспроможність підприємства. Розробка такого механізму прогнозування кредитоспроможності і відповідно механізму економічного розвитку підприємства є основою формування об'єктивних передумов для укріплення фінансової стійкості підприємства за рахунок підвищення відносної платоспроможності, економічного зростання та виконання боргових зобов'язань.

Список використаних джерел

1. Виговська Н. Г. Формування механізму оцінки кредитоспроможності позичальника в умовах економічної нестабільності [Текст] / Н.Г. Виговська, Г.Сімеонова (Республіка Болгарія) // Вісник Житомирського державного технологічного університету. - 2016. - №2. - С. 117-129.

2. Фурик В. Г. Комплексна оцінка кредитоспроможності підприємств-позичальників комерційним банком [Електронний ресурс] / В. Г. Фурик, Т. К. Калугаряну // Вісник Вінницького політехнічного інституту. - 2014. - № 6. - С. 63-Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvpi_2014_6_11

НІКШИНА О.В.,

д.е.н., с.н.с.,

завідувачка відділом ринкових механізмів та структур,

ТАРАКАНОВ М.Л.,

к.е.н., с.н.с.,

старший науковий співробітник відділу

ринкових механізмів та структур,

ЧЕБОТАРЬОВА Н.Й.,

аспірантка

ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України» (м. Одеса)

ПЕРШОЧЕРГОВІ ЗАХОДИ СЕЛЕКТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ МОЛОКА ТА МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

В умовах нестабільності актуалізується завдання залучення до підприємницької діяльності максимальної кількості працездатного населення. Сьогодні більшість обсягів виробництва молока припадає на господарства населення, що свідчить про важливу роль індивідуального сектору молочного ринку в забезпеченні самозайнятості сільського населення. Так, у 2020 р. на частку господарств населення в Україні припадало 70,2 % виробленого молока, тоді як на частку сільськогосподарських підприємств (товарно-молочних ферм) – 29,8 %. Дрібнотоварне виробництво гальмує ефективне функціонування ринку у зв'язку з низькою якістю молока, реалізацією продукції з низькою доданою вартістю, використанням «тіньових» посередницьких схем тощо. Відсутність належних умов для утримання тварин обумовило негативну тенденцію скорочення їх поголів'я. Якщо у 2015 р. чисельність корів складала в регіоні 2167 тис. гол., то у 2020 р. – менше 1737 тис. гол., тобто на 20 % менше [1].

В умовах форс-мажорних обставин виникає нагальна потреба у забезпеченні регіонів України власною високоякісною молочною продукцією, оскільки до половини і більше молочних товарів імпортується. Водночас зовнішні постачання будуть вкрай обмежені в результаті руйнування транспортної інфраструктури, скорочення сировинної бази тощо. В цих умовах пропонується формування мережі багатофункціональних молочних кооперативів (далі – БМК), орієнтованих на переробку власної сировини та реалізацію продукції з доданою вартістю через кооперативні роздрібні мережі. На погляд авторів, пріоритетними напрямками селективного регулювання відтворювального розвитку ринку молока та молочної продукції в умовах нестабільності, є такі:

1. Цілеспрямована підтримка розвитку сімейних молочних ферм для самозабезпечення молоком і молочною продукцією з доданою вартістю населення регіонів України.

2. Створення кооперативних об'єднань сімейних молочних ферм для переробки власної молочної сировини та виробництва молочної продукції з доданою вартістю для задоволення динамічного споживчого попиту.

Комплекс першочергових заходів селективної підтримки секторів молочного ринку України, розроблених авторами, узагальнено в таблиці 1.

Табл. 1. Першочергові заходи селективного регулювання розвитку ринку молока та молочної продукції України на засадах багатофункціональної кооперації*

Сектори ринку	Цільові орієнтири	Заходи селективного регулювання	Вплив на розвиток молочного ринку
1. Сировинний	Досягнення близьких з молочними фермами параметрів якості та закупівельних цін на молоко	Підтримка розвитку сімейних молочних ферм, створення їх кооперативних об'єднань (БМК) підтримка створення кооперативних сировинних зон	Забезпечення якості молочної сировини, не нижче вищого гатунку; можливість конкуренції БМК з підприємствами-виробниками молока
2. Переробний	Використання модульних цехів з виробництва молочних продуктів за принципом поступового розширення товарного асортименту	Часткове відшкодування вартості як придбаних за власні кошти модульних цехів, так і профінансованих за рахунок банківських кредитів	Нарощування доданої вартості індивідуальних виробників та її більш справедливий перерозподіл між секторами ринку
3. Розподілу та реалізації молочної продукції	Постачання та збут готової продукції через власні кооперативні магазини	Підтримка на регіональному та місцевому рівнях створення кооперативних молочних магазинів	Наближення БМК до якісних та ін. параметрів продукції з урахуванням вимог споживчого попиту.
Загальні пропозиції	Забезпечення результативності програмних документів зі створення багатофункціональних кооперативів	Впровадження програм державної підтримки багатофункціональних кооперативів на термін, не менше п'яти років, з гарантіями незмінності визначених пільг, субсидій та їх обсягів	Стимулювання індивідуальних виробників до створення багатофункціональних кооперативів з завершеним циклом товароруку.

*Розроблено авторами за результатами проведених досліджень [2, 3].

В умовах нестабільності формування й розвиток сімейних молочних ферм може зіграти провідну роль у залученні сільського населення працездатного віку до активної підприємницької діяльності, а також стати каталізатором нарощування доданої вартості у сировинному секторі ринку, призупинити негативну тенденцію скорочення виробництва молока, наростити в майбутньому його обсяги для задоволення внутрішнього попиту. Переваги сімейного фермерства у співставленні з іншими формами господарювання, зокрема господарствами населення, полягають у налаштуванні учасників на роботу в ринкових умовах, максимізацію доходів через виробництво готових молочних продуктів з високою доданою вартістю, зацікавленістю міжнародних благодійних організацій у пріоритетній підтримці розвитку сімейного фермерства та ін. Пропонуються наступні заходи селективного регулювання розвитку сировинного сектору ринку:

1. На рівні сільських громад сформувати реєстр домогосподарств, які виробляють молоко як для власного споживання, так і для продажу, та можуть бути трансформовані у сімейні молочні ферми. Вимоги до таких домогосподарств: наявність не менше трьох корів; виробництво молока не нижче першого ґатунку не менше трьох років; відповідність продукції вимогам молокопереробних підприємств.

2. Зарезервувати прилеглі до сільських населених пунктів земельні ділянки громад для облаштування пасовищ для випасу тварин, виділити та передати на безоплатній основі сімейним молочним фермам у безстрокове користування земельні ділянки із розрахунку не менше 2 гектарів на одну корову. Даний захід дасть можливість створити стабільну сировинну базу для сімейних молочних ферм та скоротити витрати на закупівлю кормів.

3. Залучити міжнародні благодійні фонди та організації гуманітарної допомоги до фінансування, супроводу та допомоги на всіх етапах створення сімейних молочних ферм: розробки проєктів ферм, консультування при будівництві, відборі та придбанні високопродуктивних порід худоби, забезпечення доїльними апаратами, засобами контролю за якістю сировини тощо. Даний напрям слід розглядати в якості пріоритетного, оскільки розвиток сімейного фермерства в Україні, в основному, забезпечується за рахунок участі в реалізації міжнародних проєктів. Провідну роль у залученні міжнародних благодійних організацій повинні виконувати регіональні органи влади та керівництво територіальних громад. Сімейні молочні ферми частину молочної сировини мають реалізовувати молокопереробним підприємствам за прямими договорами. Це буде сприяти нівелюванню «тіньових» та посередницьких схем збуту молока за низькими цінами.

Відсутність у сімейних молочних ферм та домогосподарств потужностей для переробки власної молочної сировини в обсягах, достатніх для задоволення потреб внутрішнього попиту в молочних продуктах з доданою вартістю, призводить як до втрат доходу фермерських господарств в результаті реалізації сировини переробним підприємствам за низькими цінами, що не забезпечує розширене відтворення ресурсів, так і до зростання незадоволеного попиту на молочну продукцію. Слід додати, що актуальність створення кооперативних переробних цехів полягає у необхідності автономного забезпечення власною молочною продукцією регіонів в умовах транспортних та збутових обмежень. Пропонуються наступні заходи селективного регулювання розвитку переробного та збутового секторів молочного ринку:

1. Створення кооперативних переробних цехів за модульною схемою, що забезпечить гнучкість як виробничої спеціалізації, так і обсягів випуску молочної продукції. Модульна технологія дозволяє в обмежені терміни з мінімальними витратами нарощувати переробні потужності та змінювати дислокацію переробних цехів в залежності від умов споживчого попиту та впливу інших факторів. Відтак, за підтримки регіональних і місцевих органів

влади важливо сприяти реалізації проєктів із виробництва молокопереробних модульних цехів у регіонах.

2. Забезпечити доступ кооперативним переробним об'єднанням до довгострокових кредитних ресурсів за пільговою ставкою (2-3 % - досвід країн ЄС) за рахунок створення регіонального Фонду часткового гарантування кредитів у сільському господарстві з визначенням в якості одного з пріоритетних напрямів підтримку створення молокопереробних цехів спільного користування. Цей захід буде сприяти об'єднанню молочних сімейних ферм у кооперативи, що дасть можливість спільно розвивати переробну ланку кооперативного ланцюга ринку.

3. Інформаційне забезпечення переробних кооперативів стосовно напрямів реалізації готової молочної продукції в сучасних умовах територіальних і збутових обмежень. В першу чергу, йдеться про виробництво натуральних молочних продуктів, які мають обмежені терміни споживання. Доцільно визначити пріоритетні зони її збуту: провідні міста регіонів, шкільні та медичні установи, військові частини тощо.

Головним очікуваним ефектом від впровадження регуляторних заходів є формування завершених кооперативних ланцюгів молочного ринку та забезпечення продовольчої безпеки держави в умовах нестабільності.

Перелік використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Розділ: Сільське господарство. Тваринництво. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 22.04.2022).

2. Нікішина О.В., Тараканов М.Л. Механізми формування відтворювальної логістики ринку молока та молочної продукції в Україні. Економічні інновації: зб. наук. праць. Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2020. Т.22. Вип. 4 (77). С.116-127. URL: <http://ej-journal.com/index.php/journal/article/view/889> (дата звернення 22.04.2022).

3. Буркинський Б.В., Нікішина О.В., Тараканов М.Л. та ін. Організаційно-економічні механізми формування ефективної логістики товарних ринків: монографія. За ред. Б. В. Буркинського, О.В. Нікішиної. Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2021. 261 с.

РОЗГОН О. В.,

к. ю. н., доцент, провідний науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6739-3927>

ПІДТРИМКА СТАРТАПІВ БІЗНЕС-ІНКУБАТОРАМИ В АВІАБУДІВНІЙ ТА АВІАЦІЙНІЙ ГАЛУЗЯХ

Мобілізація ресурсів із державного і приватного сектора може забезпечити міцну основу для науково-дослідницької діяльності в Україні, особливо шляхом скоординованих ініціатив державної політики. Розвиток безперервного ланцюжка від НДДКР до виробництва має значення та приносить користь і прибуток усім зацікавленим сторонам, у тому числі суб'єктам інноваційної діяльності. Запорукою цього можуть стати стимулювання до створення *стартап-проєктів*.

Слід зазначити, що в сучасному законодавстві відсутні не лише інструменти державної підтримки стартапів, а й визначення правового статусу поняття «стартап».

Відповідно до Європейського моніторингу стартапів термін «start-up» розкривається через 3 ознаки: стартапи молодше 10 років; мають (високо) інноваційні технології та/або бізнес-моделі; мають значне зростання кількості працівників та/або продажів (або прагнуть його) [1].

Термін «start-up» у перекладі з англійської дослівно означає «запускати» щойно створену або ту, яка знаходиться у процесі створення, організацію; новий бізнес-проєкт, який створюється з метою отримання прибутку. Таким чином, стартап можна розглядати і як

юридичну особу, і як бізнес-проект.

На законодавчому рівні України термін «стартап» розкривається у Положенні щодо конкурсного відбору проектів для державного стимулювання створення і використання винаходів (корисних моделей) та промислових зразків від 12.12.2018 р. № 1879 (далі — Положення № 1879): стартап-проект пов'язаний зі створенням та/або використанням винаходів, корисних моделей, промислових зразків, ноу-хау та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

У Порядку оцінки проектів регіонального розвитку, які можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного бюджету, отриманих від Європейського Союзу, затвердженому наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 18.05.2017 р. № 121 згадується, що одним з очікуваних результатів реалізації цієї Програми стане створення стартап-центрів. Разом з тим у цьому Порядку не міститься визначення «стартап-центру» або напрямів його діяльності.

Окрім того, у Положенні № 1879, визначено, що стартап — це проект, пов'язаний зі створенням та/або використанням винаходів, корисних моделей, промислових зразків, ноу-хау та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Але у цьому визначенні відсутня ознака стартапу — інноваційна складова. Певні законопроекти містять визначення поняття «стартапу» або згадки про «стартап-проекти», але у цьому дослідженні ми не будемо їх розглядати.

Таким чином, термін «стартап» при розгляді процесу започаткування, розвитку підприємництва та підтримки інноваційного підприємництва необхідно застосовувати для законодавчого регулювання таких двох процесів:

— започаткування, розвиток і підтримка будь яких-видів діяльності, які, як правило, здійснюються у формі МСП;

— започаткування, розвиток і підтримка проектів щодо розробки, виробництва та реалізації інноваційної продукції (послуг), які, як правило, здійснюються у формі МСП («інноваційне підприємництво») обмежений період часу [2, с. 34–35].

Слід застосовувати загальне поняття «стартап-підприємства», у формі якого може здійснюватися як будь-яке підприємництво, так і інноваційна господарська діяльність.

Усталені авіаційні компанії часто успішно співпрацюють з інноваційними стартапами і допомагають новим фірмам реалізувати свої нові ідеї. Ймовірно, у найближчі роки в авіабудівній та авіаційній галузях спостерігатиметься дедалі більше подібних прикладів.

Відповідно, назріла необхідність дослідження проблеми стимулювання розвитку інноваційної діяльності та створення стартап-проектів через підтримку бізнес-інкубаторів в авіабудівній та авіаційній галузях.

Як один з іноземних прикладів, які можна знайти у цих галузях, можна навести компанію Beam (Берлін), дочірню компанію BEUMER Group, яка нещодавно уклала партнерство з Airsiders, технологічною компанією з Берліна, тому дійсно є потреба наскрізного віртуального рішення для інтерлайнінгу та самопідключення.

Доречно виділити серед стартапів, які отримали підтримку Boeing HorizonX, Robotic Skies, що надає послуги з *технічного обслуговування безпілотників авіаційного класу*, і Reaction Engines, що розробляє новий клас гіперзвукових двигунів, призначених для руху як високошвидкісних літаків, так і космічних апаратів.

Дійсно, у Німеччині все більше людей наважуються розпочати свою справу. На карті стартапів є кілька центрів. Найблагополучніша ситуація для відкриття своєї справи — у Берліні (16 % від загальної кількості стартапів). За столицею йдуть Гамбург, Штутгарт та Карлсруе, а також Мюнхен.

У Технологічному інституті Карлсруе (Karlsruher Institut für Technologie (KIT)) для розвитку інновацій створили об'єднання KIT-Business-Club та KIT Campus Transfer. Тут також є бізнес-інкубатор, а на краудфандинговій платформі KITcrowd молоді підприємці збирають кошти на втілення своїх ідей.

Startup Bootcamp Berlin — один із найвідоміших бізнес-акселераторів Європи. Він надає стартапам прямий доступ до міжнародної бази даних бізнес-партнерів, інвесторів та менторів у відповідній галузі. Він спрямований на розвиток стартапів у галузі транспорту й енергетики. Нещодавно відкрилося представництво у США.

В Україні серйозною проблемою для літакобудування є *недостатність* НДДКР. Цю прогалину могли б заповнити стартап-проекти, оскільки стартап-рух в Україні поступово набирає обертів.

Український стартап-проект, який можна віднести до списку успішних у галузі авіації, — це «JetMe» (сервіс для замовлення особистих літаків і перельотів приватними літаками). Користувачі можуть бронювати й оплачувати польоти безпосередньо через мобільний додаток. Зараз сервіс тестує нову бізнес-модель, в якій користувач може пропонувати ціну за переліт завдяки Empty Legs («порожні перегони»).

Команда розробників стартапу — з України, проєкт вже запущено, інвестиції в розмірі 400 тис. дол. отримано від Imperious Group та кількох бізнес-янгелів, проте реалізація буде на ринку США (Каліфорнія) [3].

Відзначимо й український стартап InputSoft, який пройшов до американського акселератора Techstars та отримав \$120 000 інвестицій. Оцінка стартапу досягла \$3 млн, як зазначається у прес-релізі. InputSoft — наразі єдиний стартап в Україні, що створює *програмне забезпечення для компаній у сфері цивільної авіації*. Засновники стартапу розробили алгоритм автоматичного розрахунку необхідних ресурсів та аналізу даних щодо всіх процесів, які відбуваються в аеропорту [4].

На наше переконання, розвиток початківців стартапів та їх перетворення на бізнес ефективніше *допомагає бізнес-інкубатор*, оскільки є об'єктом інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва.

Бізнес-інкубатори — альтернативні інституції, які допомагають і підтримують підприємництво, створюють здорове оточення для ідей та людей, які прагнуть діяти і створювати товари й послуги найвищої якості, а також додаткові робочі місця та дохід мільйонів тих людей, які є найманими працівниками на підприємствах [5].

Щодо правового регулювання бізнес-інкубаторів зазначимо, що хоча вони належать до інноваційної інфраструктури, але у Законі «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV чітко не визначається перелік учасників інноваційної інфраструктури, а тільки надається перелік їх функцій. А у Законі України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 р. № 4618-VI зазначено, що до об'єктів (доцільніше застосовувати «суб'єкт») інфраструктури підтримки МСП належать бізнес-центри, бізнес-інкубатори, інноваційні бізнес-інкубатори, науково-технологічні центри, центри трансферу технологій, фонди підтримки малого підприємництва, лізингові компанії, консультативні центри, інші підприємства, установи та організації.

Згідно зі ст. 8 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» держава сприяє створенню молодіжних бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів для реалізації програми підготовки молоді до підприємницької діяльності, надання інформаційних і консультаційних послуг. Але у цьому Законі не визначені поняття цих суб'єктів, у тому числі *бізнес-інкубаторів*.

Відповідно до Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. *бізнес-інкубатор* можна

розглядати як юридичну особу (ст. 80), а відповідно до Господарського кодексу України від 16.01.2003 р. — як підприємство (ст. 62). Як юридична особа бізнес-інкубатор може бути створений у вигляді підприємницького або неприємницького товариства.

З огляду на специфіку діяльності бізнес-інкубатора як об'єкта інфраструктури розвитку малого і середнього підприємництва, доцільно ставити питання про встановлення спеціальної форми для створення бізнес-інкубатора на законодавчому рівні.

Для успіху такого бізнесу, особливо якщо він створюється молодими людьми, новачками у цих питаннях, потрібна, крім ентузіазму засновників і вдалого збігу обставин, всебічна підтримка. Мається на увазі не стільки фінансування, скільки порада більш досвідчених підприємців, допомога з пошуком офісу, забезпечення обладнанням на пільгових підставах, якісна і по можливості безкоштовна юридична консультація.

Для того, щоб отримати підтримку бізнес-інкубатора, стартап як компанія повинна зареєструватися як юридична особа або приватний підприємець [6].

Прийнято вважати, що бізнес-інкубатор — це соціальний інститут підтримки стартапів. Україна, як і ЄС, також знаходиться у стані активізації діяльності стартапів. Нові проекти масово з'являються і розвиваються в бізнес-інкубаторах або самостійно [7].

Здійснювати господарську діяльність бізнес-інкубатори можуть і в Україні, і у світі як самостійно, так і у складі інших, більших суб'єктів інноваційних систем — технопарків або технополісів, проте це не знецінює їх особливостей у вигляді надання потрібного спектру послуг. На сьогодні основними актуальними напрямками і засобами стимулювання розвитку бізнес-інкубаторів можна визначити: — врахування інкубаторизації інноваційної діяльності у розробці ключових стратегій економічного розвитку України із закріпленням цього завдання за відповідним(-и) органом(-ами) державної влади, відповідальним(-и) за промислову та інноваційну політику держави; — створення особливих умов покращення інвестиційно-інноваційного клімату держави, зокрема, шляхом організації ринків вільного підприємництва [8, с. 129]; — податкові пільги для суб'єктів інноваційної інфраструктури на перші 3 роки діяльності, — спрощення порядку здавання в оренду комунального та державного майна, у першу чергу — при вищих навчальних закладах, зниження орендної плати; — часткову фінансову підтримку з публічних фондів та/або забезпечення простішого доступу до українських та міжнародних, у тому числі публічних грантів і програм підтримки [9, с. 112].

Отже, щоб стартап став інвестиційно привабливим, підтримку можуть *надати бізнес-інкубатори*.

Salamzadeh A., Kesim H. K виділяють такі стадії (життєві цикли) розвитку стартапу: 1) етап завантаження (Bootstrapping stage). На цьому етапі основними донорами ресурсів для розвитку є індивідуальні зусилля, родина та друзі, низькі інвестиції, ангельські інвестори; 2) посівний етап (Seed stage), на якому важлива роль належить роботі в команді, оцінці, інвестиціям, *акселераторам, інкубаторам* тощо; 3) стадія створення. На цьому етапі основними засобами, що сприяють розвитку є організаційні заходи, корпоративні фінанси, високі інвестиції та венчурний капітал [10, с. 179].

На Pre-seed стадії основними проблемами, з якими стикається стартап, є відсутність остаточно сформованої інноваційної ідеї, плану реалізації ідеї, обмежене коло осіб, які готові брати участь у реалізації проекту, відсутність або значна обмеженість матеріально-фінансових ресурсів тощо. У зв'язку з цим виникає ризик нереалізації проекту. Для *подолання цього ризику* доцільно здійснити такі дії: *долучитися* до діяльності наукового парку або *бізнес-інкубатора* як суб'єктів інноваційної інфраструктури з метою отримання фахової підтримки у доопрацюванні ідеї, формуванні бізнес-проекту, складанні покрокового

плану його реалізації та пошуку партнерів [11, с. 179].

Однак для участі в бізнес-інкубаторі учасники стартапу повинні виконати низку юридичних дій. Наприклад, визначити питання щодо захисту прав інтелектуальної власності шляхом укладення авторського договору між автором і засновниками стартапу. Також урегулювати правові відносини щодо об'єктів інтелектуальної власності, які будуть створені під час роботи стартапу. Цей процес охоплює: укладання авторських договорів, ліцензійних договорів на використання торгової марки та авторського права, патентування під час реалізації стартапу для захисту технології або продукту.

Зауважимо, що стан законодавства щодо термінології стосовно стартапів (різне тлумачення у нормативно-правових актах), відсутність належної інноваційної інфраструктури, яка допомагала б в обміні інформацією, наданні консалтингових, маркетингових, фінансових та інших послуг у створенні інновацій [12], недостатня урегульованість на рівні закону підтримки стартапів створює несприятливий клімат для появи *стартап-проектів* в Україні.

Українські стартапи розвиваються. Це підтверджує, зокрема, розвиток бізнес-інкубаторів у великих ІТ-компаніях та динаміка зростання кількості стартапів на ринку. Отже, для динамічного розвитку стартапів їх перевагою може бути участь у бізнес-інкубаторах. Це можливість для авіабудівної та авіаційної галузей інвестувати у програми інкубації стартапів для розробки нових технологій і бізнес-рішень.

Список використаних джерел:

1. European startup monitor. 2016. URL: http://europeanstartupmonitor.com/fileadmin/esm_2016/report/ESM_2016.pdf.
2. Стан та правове регулювання малого та середнього інноваційного підприємництва: регіональний аспект: монографія / [І. В. Борисов, С. Р. Водорезова, С. В. Глібка та ін.]; за ред. С. В. Глібка. Харків : НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. 206 с.
3. Пермінова С. О., Баранець В. С. Інноваційна діяльність в галузі української авіації як індикатор створення start-up проектів: сучасний стан та перспективи. *Ефективна економіка*. 2019. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6890> (дата звернення: 13.04.2022). DOI: 10.32702/2307-2105-2019.2.40.
4. Шевченко Л. Український авіаційний стартап залучив \$120 000 інвестицій. URL: <https://tech.liga.net/ua/startups/novosti/ukrainskiy-aviatsionnyu-startap-privlek-120-000-investitsiy>.
5. Цибульська Ю. Бізнес-інкубатор: що це, для кого та навіщо там бути бізнесу. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/iniciativi/biznes-inkubator-so-ce-dla-kogo-ta-naviso-tam-buti-biznesu>.
6. Розгон О., Байдельдинова М. Порівняльний аналіз механізму підтримки розвитку стартапів бізнес-інкубаторами за законодавством Казахстану та України. *Економіка та право*. 2021. № 2 (61). С. 53–65. URL: <http://economiclaw.kiev.ua/index.php/economiclaw/article/view/1035>.
7. Паладченко О. Ф. Подолання основних проблем у діяльності стартапів: досвід ЄС для України. *Наука, технології, інновації*. 2017. № 3. С. 52–60, http://nbuv.gov.ua/UJRN/STI_2017_3_9.
8. Salamzadeh, A., Kesim, H. K.. Startup Companies: Life Cycle and Challenges. *Proceedings of the 4th International Conference on Employment, Education and Entrepreneurship (EEE)*, Belgrade, Serbia. URL: https://www.researchgate.net/publication/280007861_Startup_Companies_Life_Cycle_and_Challenges.
9. Правове забезпечення Національної інноваційної системи у сучасних умовах: монографія / [С. В. Глібка, О. В. Розгон, Ю. В. Георгієвський та ін.]; за ред. С. В. Глібка, О. В. Розгон. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. Розвитку НАПрН України, 2020. 360 с.
10. Демченко Д. Итоги года: крупнейшие инвестиции в украинские стартапы и компании URL: <https://ain.ua/2017/12/25/itogi-goda-krupnejshie-investicii>.

МАРКЕТИНГ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

В сучасних умовах без ефективного маркетингу неможливе успішне здійснення діяльності, отримання достатнього обсягу прибутку та підтримка конкурентних переваг на ринку. Поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19 мало негативний вплив на діяльність підприємств, фірм, організацій та інших учасників ринку, що спричинило потребу у розробці нових маркетингових методів для утримання ринкових позицій.

З початком пандемії бізнес зазнав потрясінь. Так, наукові дослідження показали скорочення кількості малих підприємств по світу на 42%, а 62% підприємств малого бізнесу показали суттєві скорочення доходів. В свою чергу, 12% малих підприємств з початком пандемії були готові продовжувати свою діяльність в нормальному стані лише протягом одного місяця [1]. Великі корпорації також зазнали збитків в результаті скорочення попиту на певні групи товарів, наприклад, товари класу люкс, техніку тощо. Окрім того, компанії витрачають значні фінансові ресурси на боротьбу з коронавірусом, а саме: на проведення тестування працівників, закупівлю масок, санітайзерів, постійну обробку приміщень тощо.

В результаті цього, з метою підтримки власних ринкових позицій як малі, так і крупні компанії почали відмовлятися від традиційних способів маркетингу, адже, наприклад, просування товарів через оффлайн-маркетинг з застосуванням біл-бордів, вивісок у торгових центрах, друкованих газет та журналів стало не просто не актуальним, а й в деяких випадках неможливим. Так, з введенням карантинних обмежень все більше населення проводило час вдома, виходячи на вулицю лише з метою купівлі товарів першої необхідності. А продаж таких товарів, як журнали та газети, став небезпечним через можливість перенесення вірусу. Компанії, які продавали товари інших категорій, зазнали скорочення прибутків. Таким чином, відбувся перехід до онлайн-маркетингу у форматі публікацій в соц-мережах, розробки сайтів, реклами на web-ресурсах. Зважаючи на те, що Інтернет переповнений різною інформацією, просування складних пропозицій потребували нестандартного підходу.

Окрім того, в умовах локдауну просування усіх позицій товарів стало не вигідним, адже деякі товари було важко доставити. Таким чином, в багатьох компаніях відбулося скорочення рекламних бюджетів з зосередженням витрат на найбільш конверсійних запитах. Наприклад, якщо компанія, яка працює в Україні, займалася продажем косметичних засобів, більшість з яких мало походження з Італії, в умовах пандемії доцільним є зосередження на просуванні товарів вітчизняних виробників та/чи переключення на надання послуг з косметології, проведення онлайн-курсів з догляду за шкірою і так далі.

В свою чергу, збільшилась кількість пошукових запитів з приводу можливості отримання онлайн-послуг з навчання, дистанційного відвідування психолога чи інших курсів. Просування таких продуктів через мережу Інтернет, по-перше, потребує формування цікавої пропозиції, яка відрізняється серед усіх інших. Наприклад, «відкриття магазину одягу в умовах пандемії». Далі необхідно розробити посадкову сторінку, запустити маркетингові інструменти та здійснити допродажі. Посадкова сторінка може бути як акаунтом у Instagram, так і власним web-сайтом. Вона повинна містити відповіді на такі питання:

1. Що ви пропонуєте клієнту?
2. Як послуга, яку ви пропонуєте, вирішить проблеми клієнта в умовах пандемії?
3. Чому вам можна довіряти?
4. Як з вами зв'язатися?

З метою зниження витрат в період пандемії малий бізнес перейшов на застосування безкоштовних маркетингових інструментів, таких як SEO просування, розміщення в картах та на безкоштовних дошках оголошень, використання sfs. Серед платних маркетингових інструментів найпопулярнішими виступили таргет-маркетинг, просування через блогерів, викуп ключових слів та, тим самим, позиції сайту у верхній частині сторінки результатів пошуку. Після здійснення продаж необхідним є утримання клієнтів, адже залучення нових потенційних клієнтів коштує в 8-10 разів дорожче за утримання поточних. Тому, важливим етапом маркетингу є пост-маркетинг, який пов'язаний з ретаргетингом та ремаркетингом, проведенням акцій, розробкою спеціальних пропозицій для постійних клієнтів, уведенням карток лояльності та бонусних карток.

Також, важливо, щоб контентом, який публікується в мережі Інтернет, люди хотіли поділитися, щоб спрацював маркетинг із уст в уста (черезтинне радіо). Так, в період пандемії COVID-19 серед компаній зростає попит на послуги IT-сфери, web- та графічних дизайнерів, контент-мейкерів тощо. Наприклад, бренди на сторінках у соціальних мережах впровадили власні маски для сторіз.

Окрім того, для підтримки ринкових переваг маркетингологи вивчали попит населення, на основі якого компанії доповнювали лінійку продуктів такими товарами, як маски, санітайзери, рукавички. З метою підвищення попиту також було запроваджено безкоштовну доставку, наприклад, на сайті Makeup можливо купити будь-яку косметику з безоплатною адресною доставкою.

Важливою складовою маркетингової політики фірми в умовах пандемії є контакт з клієнтами. Якісна комунікація в режимі реального часу стала можливою завдяки розвитку месенджерів: Viber, Telegram, WhatsApp. В таких месенджерах можливо обробляти велику кількість замовлень та питань шляхом застосування просунутих чат-ботів. У разі автоматизації системи, компанія має можливість отримувати нових клієнтів без залучення реальної особи та запровадження нових інструментів. Також, наразі широко застосовується комунікація через коментарі та дірект у Instagram та Facebook. Контакт з крупними покупцями став можливим з застосуванням технологій Zoom та Skype.

Багато фірм почали допомагати своїм клієнтам та працівникам з фінансовими труднощами, виділяли пожертвування на боротьбу з вірусом та допомогу медицині, опублікувавши результати своїх дій у соціальних мережах та на сайтах. Наприклад, італійський бренд Prada закупив медичне обладнання для лікарень Мілану, а Bvlgari здійснив пожертвування коштів Національному інституту інфекційних захворювань ім. Ладзаро Спалланцані для придбання останнім мікроскопу для дослідження вірусу [2]. Це мало позитивний вплив на попит з боку населення, адже добрі вчинки завжди цінуються. Клієнти потребували справжності та людяності від брендів. Так, затримка зарплат чи скорочення штату працівників працювало як негативний маркетинг, що змусило компанії шукати способи забезпечення добробуту працівників та гнучкості діяльності в умовах пандемії.

Окрім того, перехід до персоналізації пропозицій дозволяє збільшити рівень зворотного відгуку від клієнтів на 25%. Було досліджено, що якщо до клієнта у повідомленні звертаються по імені, ймовірність відкриття такого повідомлення та здійснення в подальшому покупки значно зростає, аніж у разі звичайного спамування або використання у діалозі уніфікованих фраз. В свою чергу, в соціальних мережах, окрім розвитку діджитал-контенту з застосуванням послуг IT-працівників, важливим є перенаправлення бюджетів з прямої реклами на розробку контенту, який був би близьким для клієнтів. Опитування у соціальних мережах показало зацікавленість людей в період пандемії у способах проведення часу вдома з батьками, друзями та коханими, а також у способах адаптації свого робочого

життя до нових умов, спричинених локдауном. Так, публікація високоякісного контенту є альтернативою платним маркетинговим інструментам. Спеціалісти вважають, що в період пандемії не слід скорочувати активність у соціальних мережах, проте, слід подбати про якість матеріалу, який публікується. Якісний матеріал, а також публікація контексту, пов'язаного напряму з пандемією, – запорука утримання та залучення клієнтів у соц-мережах. Так, при запуску, наприклад, нового сервісу, необхідно не тільки повідомити про це шляхом публікації яркого зображення в Instagram, а й наголосити про дотримання карантинних заходів: проведення дезінфекції, застосування безконтактної оплати та доставки, пропонування безкоштовних масок, серветок чи санітайзерів з замовленням.

Пандемія також змінила ставлення до конкурентів. Якщо раніше ми спостерігали жорстку конкуренцію на ринку, то тепер багато компаній почали співпрацювати з метою боротьби з пандемією. Наприклад, компанія Dove закликала людей мити руки з милом, і не важливо з яким [3].

Однак, важливо пам'ятати, що, наприклад, якщо бізнес не потребує в період пандемії «гарячого» попиту і стоїть на паузі, або не має можливості працювати через карантинні обмеження, то задача маркетологів – вкладати кошти в соціальні мережі та в SEO-маркетинг, тобто в пошуковий маркетинг, який пов'язаний з залученням клієнтів через пошукові мережі. В свою чергу, не рекомендується витратити кошти на контекстну рекламу. Якщо ж компанія продовжує свою діяльність, продає товари чи послуги та має нагальну потребу у прирості клієнтів, то варто застосувати комплексні маркетингові заходи, які були розглянуті вище.

З поширенням пандемії відбулося прискорення переходу багатьох компаній до діджитал-маркетингу. Окрім того, відбулося зміщення акценту у маркетингу у сторону побудови довірчих відносин з клієнтами, а не здійснення прямого маркетингу. Наразі важливо укріпити свій бренд, допомагаючи світові та своїм клієнтам. Пандемія скінчиться, проте саме ті бренди, маркетинг яких був направлений саме на допомогу та підтримку, виживуть у новому конкурентному середовищі. Таким чином, для забезпечення стійких конкурентних переваг маркетологи повинні застосовувати останні досягнення IT-сфери, ввести персоналізований маркетинг, підтримувати постійний контакт з клієнтами та допомагати їм та всім, хто цього потребує, у ці нелегкі часи.

Список використаних джерел:

1. Marketing Your Business In The Midst Of Covid-19: 5 Tips To Stay Afloat. URL: <https://www.forbes.com/sites/mikekappel/2020/07/22/marketing-your-business-during-covid-19/?sh=1e51b8b25c92> (дата звернення: 19.04.2022).

2. Маски Zara и санитайзеры LV: как бренды помогают бороться с коронавирусом. URL: <https://style.rbc.ru/amp/news/5e7743129a7947b5ec4b070a> (дата звернення: 19.04.2022).

3. #WashToCare: The importance of hand washing. URL: <https://www.dove.com/uk/stories/tips-and-how-to/washing-and-bathing-tips/wash-to-care.html> (дата звернення: 19.04.2022).

СОЛОВЕЙ І.С.

*канд. екон. наук, асистент кафедри гуманітарної освіти і туризму
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»,
м. Бережани*

ТЕОРЕТИЧНІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Для розвитку як іноземного, так і внутрішнього туризму важливе значення мають туристичні ресурси, які є основною метою подорожей. Вони визначають і зумовлюють

найважливіші економічні показники туризму, такі як кількість туристів, географія подорожей, тривалість перебування, ціна на послуги, їх сезонний розподіл, та ін.

На сьогоднішній день туризм є невід'ємним компонентом економічного потенціалу у світі який сприяє позитивним змінам у соціально-економічному житті. Туризм вважається індустрією XXI ст. Загалом туристичне господарство генерує 11% валового продукту у світі, а туристична індустрія – 4,2% і є найпотужнішою із галузей світового господарства [3].

Туризм у світі за останні десятиріччя став одним із найвагоміших економічних чинників, а його обслуговування перетворилося в організовану галузь економіки багатьох країн. Україна має унікальний комплекс історичних, культурних та природних пам'яток, а отже значні рекреаційні можливості, що сформувалися завдяки історичному розвитку та географічному розташуванню нашої країни. В умовах глобалізації в туризмі Україна може зробити туристичну галузь однією з пріоритетних галузей економіки.

Керівництво Державної туристичної адміністрації України бачить майбутнє галузі в розвитку транспортних коридорів і туристичної інфраструктури, а також контроль за якістю туристичних послуг. Хоча інтеграційний процес на певних напрямках полягає у впровадженні європейських норм і стандартів в освіті, туризмі, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС [4].

З метою прискорення темпів розвитку та зростання ефективності туристичної галузі, надання цій сфері пріоритетності, необхідно вирішити проблеми, які потребують невідкладної державної підтримки та регулювання. Основними чинниками, що стримують розвиток туристичної сфери в Україні є:

- нестабільність політичної ситуації в країні та наявність військових дій;
- недоліки регіонального регулювання галузі туризму;
- недостатність рекламної інформації щодо туристичних об'єктів України за кордоном;
- велике податкове навантаження, що є перешкодою для потенційних інвесторів у сферу туризму;
- недостатній рівень кваліфікації персоналу туристичної сфери;
- невелика кількість готелів, які відповідають світовим стандартам.

Однією з головних причин ефективного розвитку туристичної індустрії в Україні протягом останніх років залишається слабка туристична інфраструктура. Тобто створення нових залізничних та авіарейсів стане стимулом для розвитку важливих туристичних локацій. Також важливою проблемою є технологічна відсталість галузі. Щоб адаптувати вітчизняний туризм до європейських вимог, необхідно не тільки розвивати транспортні коридори та туристичну інфраструктуру, а також контролювати якість туристичних послуг, які надаються клієнту, асортимент конкурентоздатних на світовому ринку туристичних продуктів, розвивати туристичні регіони, розвивати туристичні зони екологічного та сільського (зеленого) туризму і туристичні міста. Існує потреба розробки загального плану для розвитку різних видів туризму (лікувально-оздоровчий, зимовий, діловий туризм, екотуризм). Необхідно здійснювати просування власного туристичного продукту за рахунок ефективної рекламно-інформаційної та маркетингової політики.

У результаті певних змін у структурі державної влади в Україні з 2011 р. основним профільним органом, що регулює галузь туризму, є Міністерство інфраструктури. Відповідно, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у галузі туризму та курортів, є Державне агентство України з туризму та курортів (Держтуризмкурорт України).

Як і будь-яка інша сфера господарської діяльності туристична галузь потребує підтримки з боку держави та її вміння швидко реагувати на зміни як зовнішнього, так і внутрішнього середовища функціонування самої туристичної сфери.

Здійснення туристичної діяльності базується на чіткій правовій основі, яку становить Конституція України, міжнародно-правові акти у сфері туристичної діяльності, Закон України «Про туризм» як спеціальний нормативно-правовий акт. Прийнятий Верховною Радою України 15 вересня 1995 року Закон "Про туризм" констатує: "Держава проголошує туризм одним з пріоритетних напрямів розвитку національної культури та економіки і створює сприятливі умови для туристичної діяльності."

Закон України "Про туризм" визначає загальні правові, організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики України в галузі туризму та спрямований на забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян [2].

Важливу роль в реалізації рекреаційно-оздоровчих послуг займає курортна система. Закон України "Про курорти" визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади розвитку курортів.

Основою правового регулювання у сфері туристичного страхування є загальний закон України "Про страхування".

Конституція України, як Основний Закон нашої держави, визначає основи правового статусу людини й громадянина в Україні. Згідно зі ст. 26 Конституції України, іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, - за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України. Складовою частиною права на свободу пересування є право на туризм, свободу туристичних подорожей [1].

Розвитку міжнародних відносин у цій сфері сприяють також міжнародні договори про співробітництво у галузі туризму, укладені Україною з більш як п'ятдесятьма країнами.

Подальший розвиток України як міжнародної конкурентоспроможної дестинації має на увазі поглиблення співробітництва з ЮНВТО та країнами світу у сфері туризму.

Основними міжнародно-правовими документами, які встановлюють правові стандарти здійснення туристичної діяльності і якими керується більшість країн світу є наступні.

- Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 р;
- Статут Всесвітньої Туристичної Організації (ЮНВТО), прийнятий у Мехіко у 1970 р;
- Манільська декларація по світовому туризму;
- Гаазька декларація по туризму.

В Україні затверджена Державна цільова соціальна програма розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури до 2026 р. розпорядженням від 16 березня 2017 р. № 168-р.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Київ, 1996. 12 с.
2. Про внесення змін до Закону України «Про туризм»: Закон України від 18.11.2003 № 1282 – ІУ // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 13.
3. Зайчук К.А. Напрями державного регулювання туристичних ринків: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 18 травня 2017 р.). Луцьк, 2017. С. 13-15.
4. Стрішенець О.М. Теоретичні аспекти формування та розвитку транскордонного ринку туристично-рекреаційних послуг. Структурні зміни в економіці природокористування: теоретичні основи та прикладні аспекти: монографія. Луцьк, 2016. С. 35-46.

РЕКЛАМНИЙ СИНТЕЗ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний туризм у контексті глобалізаційних процесів кінця ХХ – початку ХХІ століть набуває нових якостей свого культурного, регіонального та глобального розвитку. Водночас з усіма процесами, що відбуваються як внутрішні генеративні тенденції актуалізації культурного потенціалу туризму, сам туризм осмислюється як певна глобальна практика творення культури в цілому. Завдяки масовості, розповсюдженню, формуванню новітньої реальності естетичного бачення світу туризм інтерпретується як форма культурної діяльності людини, яка виходить за межі туристичного бізнесу.

В дослідженнях Ж. Деррида, Ф. Ліюгара, Ж. Дельоза, Ф. Гваттарі, Ж. Бодрійяра можна побачити цілий спектр концепцій, де образ культури стає інтерпретантою туристичної діяльності в межах семіологічних моделей, соціопрагматики, проксеміки. Осмисленню туризму як феномену культури присвячені дослідження українських філософів В. Кизими, Я. Любивою, В. Пазенка, С. Соляник, П. Яроцького та ін. Автори по-різному інтерпретують сьогodнішню ситуацію, тому це потребує додаткового вивчення. Туристична діяльність є сферою обслуговування, комплекс подорожування, презентацій інформації, система комунікативного простору туризму.

Реклама стає для туризму одним із гармонізуючих факторів комунікації, виконує синтезуючу роль як комунікант, що здійснює комунікативну функцію по вертикалі, генерує всі діяльності в рамках провідної доміанти тої соціопрагматики, яка визначається в туризмі як певний епіцентр. Реклама функціонує на правах диференційних розгалужених систем рекламної комунікації, таких, як брендинг, паблік рілейшинз та ін. Важливо зазначити синтезуючий вимір реклами, починаючи з її комунікативного, семантичного універсуму і закінчуючи специфічними визначеннями власне у просторі туристичної діяльності.

Звернемось до дослідження Х. Кафтанджієва «Гармонія в рекламній комунікації». Ця робота носить характер синтетичного осмислення реклами як своєрідного гармонізуючого епіцентру сучасної масової культури.

Х. Кафтанджієв дає визначення рекламній комунікації, зокрема він пише: «Спеціалісти визначають спілкування по-різному. Причина полягає в тому, що кожна диференціація визначає різні елементи комунікативного ланцюга, а також різні психологічні, соціологічні та інші означувані. Ось деякі визначення:

1. Символи / вербальність / промова. Комунікація є вербальний обмін ідеями.
2. Розуміння. Комунікація як процес допомоги, коли ми розуміємо інших, а також намагаємося, щоб нас зрозуміли. Це динамічний постійно змінюваний в контексті відповіді на цілісну ситуацію процес.
3. Взаємодія / зв'язок / соціальний процес. Взаємодія, яка здійснюється навіть на біологічному рівні, є вид комунікації, інакше спілкування не можна було б реалізувати.
4. Зменшення невизначеності. Комунікація породжується необхідністю зменшення невизначеності і підвищення ефективності дії, захисту від утвердження або утвердження власного его.
5. Процес. Комунікація є передачею інформації, ідей, емоцій, умінь тощо з допомогою слів, образів, фігур, графіків та ін.

6. Трансферт / передача / взаємобмін. Інформація, що пов'язує всі чинники, бачиться як уявлення про речі, які хтось і щось передає іншому. Слово «комунікація» використовується для позначення в одних випадках того, що передається, в інших випадках – каналів, якими здійснюється передача, а в третіх – для позначення всього процесу передачі.

7. Зв'язок. Комунікацією називається процес створення зв'язку між обірваними частками живого світу.

8. Спільність. Комунікація є процес, за допомогою якого дві або більше розрізнені речі поєднуються в одне ціле.

9. Канал/носій/засіб/маршрут. Комунікація є передача інформації з допомогою різних засобів, у тому числі радіо, телефону, телеграфу, кур'єрів.

10. Репродуковані спогади. Комунікація – це процес спрямованої уяви однієї людини з метою відтворити сприйняття.

11. Специфічна відповідь / відповідь, що модифікує поведінку. Комунікація є особливою відповіддю організму на певний подразник.

12. Стимул. Будь-який комунікативний акт може бути інтерпретований як передача інформації від адресанта до адресата.

13. Спонування. У комунікації найголовнішою є та ситуація, що пов'язана з поведінкою, в якій адресант передає повідомлення адресату зі свідомими намірами здійснити вплив на його поведінку.

14. Час / ситуація. Комунікативний процес є перехід від однієї структурної ситуації, що розглядає це як цілісність, до іншої, змодельованої відповідно до вимог.

15. Міць. Комунікації є також механізм реалізації влади». [1, с. 98].

Ці аспекти свідчать про те, що комунікація характеризується як певне відношення адресата та адресанта, про що вже йшлося. Але ту виникають вже інші ступені свободи спілкування: код, зв'язок і специфічна відповідь.

Тобто, рекламна комунікація апелює до суб'єктів або акторів комунікації – це адресати и адресанти, це суб'єкт і об'єкт комунікації, допоміжні засоби які допомагають їх здійснити. Отже, завжди існує власне канал комунікації та код, який презентує специфіку рекламного повідомлення. Можна стверджувати, що коди рекламного повідомлення мають певні ознаки, що характеризує їх як комунікативну реальність, яка стає носієм тої чи іншої діяльності реклами. Канали коду – це системи донесення та трансформації інформації, орієнтовані на систему диференційної діяльності: код журналів, газет, книжок, радіо, телебачення, кіно, комп'ютерних технологій, туризму тощо. Утворюється взаємозалежна ситуація: реклама входить в контекст туризму і туризм входить в метаконтекст реклами як своєрідна система-код гнучкого та динамічного сприйняття та передання інформації.

Коди можуть бути відкритими, які розуміють всі реципієнти, а також можуть бути закритими, герметичними, які розуміє лише певна частка комунікантів, що спеціально їх опрацьовує для своїх потреб. Реклама дивним чином балансує на межі закритих та відкритих кодів. Так, з одного боку, вона відкрита для всіх, широкий потік ідентифікації є запрограмованим як реальність тотальної ідентичності споживачів і рекламодавців, а з іншого – реклама завжди претендує на елітарність, на селекцію реципієнтів. Елітарність свідчить про те, що реклама існує для вас, а не для когось. Власне ви і лише ви є особливим, для вас здійснюється цей тур, ця подорож, вся ця реальність, що відкривається в туристичній діяльності. Елітарність та егалітаризм, а водночас герметичність і широка відкритість свідчать про те, що реклама виконує комунікативну функцію як певний медіатор, який індивідуально доступний всім, є тим комунікантом, що презентує або персоніфікує інформацію. Реклама є засобом ідентичності продуцента і реципієнта, а водночас звертається

до кожного, має характеристики і ознаки кожного «Я», претендує на розуміння цього кожного «Я», на його особливість. Виникає своєрідна риторична фігура – плеоназм оксюморон, тобто єднання тотального ототожнення та неспівмірного. Однак конфігурації подвоєння та єднання неспівмірних реалій не призводять до класичного оксюморону на шкалті висловів «чорне світло» або «гарячий сніг» тощо. Створюються більш складні афекти, тобто емоційні реалії, які побуджуються у сприйнятті певну низку патернів (візуальних, вербальних конструкцій), що асоціюються з бажаним продуктом споживання. В даному випадку – це турпродукт, реальність подорожі. Реклама нібито свідчить, що «гарячий сніг» є власне ваше почуття незабагненого задоволення для всіх.

Навіть такий риторичний синтез свідчить про вміння та майстерність формувати настанову на різноманітне споживання спільної для всіх реальності рекламного повідомлення.

Сегментація в рекламі – це процес групування споживачів, враховуючи індивідуальний контекст споживання, де вони визначають свою спільність, щільність в рамках того чи іншого коду або формату споживання. Власне сам термін «сегментація» входить в наукову літературу 1950-х років і стає одним із головних ключових понять маркетингу реклами.

Сегментація детермінована тим, що споживачі не є однорідною масою, і в більшості випадків їх потрібно ділити на сегменти и працювати з кожним активом окремо. Симбіоз рекламних повідомлень найчастіше характеризується як комплекс інтегрованих маркетингових комунікацій, що орієнтовані на стратегію, яка враховує інтенсивність інвестицій в турпродукт, а турпродукт визначається надзвичайно полярно як «натурпродукт» подорожі та її символічна складова – бренд, симбіоз культурних практик як певний образ туру тощо.

Культурні практики туризму – це та цілісність туристичної діяльності, яка переводить діяльність в контекст культурно-історичного виміру, сюди ж додаються маркери ідентичності споживачів і бренду, маркери поведінки, що програмується у контексті туристичних дестинацій, туристичної діяльності, а також маркери стану, естетичної діяльності, яка теж формується в туристичному просторі. Діяльнісний аспект менеджменту в туризмі орієнтований на маркетинг, вчинковий, орієнтований на етос, людиновимірні аспекти дестинацій і естетичний аспект характеризують систему імагінації, чуттєву ауру, визначають ті маркери культурних практик, що підтримують і визначають комунікативний простір туризму. Інформаційні та комунікативні виміри туристичної діяльності залежать від культур-продукуючих вимірів: поведінки, діяльності, стану. Ритуал, кодекс дороги, архетипи дороги, соціопрагматика дороги утворюють той поведінковий або вчинковий вимір, без якого не можливе інформаційне, комунікативне середовище туризму. Діяльнісний вимір – це власне дія у подорожі турагенцій як субструктур, що обслуговують подорож, а також це активність реципієнта, туриста, це простір цілепокладання та цілездійснення як певний мегапроект туризму. Реалізацією цього проекту займаються всі культурні практики туристичної діяльності. Поєднуючим чинником виступає система засобів, яка здійснює цілепокладання і цілездійснення, цими засобами презентується комунікативно-інформативне середовище, яке допомагає об'єднати проектний, модельний, прогностичний аспекти, що пов'язані з маркетингом та менеджментом в туризмі.

Соціопрагматика комунікативного простору туризму – це той вимір, який, з одного боку, несе в собі утилізацію кодів культури, пов'язаних з дорогою, подорожуванням (коди уходу, утримання статусу того, хто вийшов з дому, статусу гостя тощо), а з іншого – орієнтація на споживача. Цей семантичний та культурний простір потребує своєї дескрипції в контексті

дискурсу дороги, осмислення дороги як метанаративу, системи співскладених дискурсів, рекламних та інших повідомлень [2, с.18].

Підсумовуючи, можна зробити наступні висновки. Рекламний синтез, що формується у туристичній діяльності, є комунікативно синтезуючим, інтегративним феноменом, який актуалізує мистецький потенціал культурних практик туризму, пов'язаний з дизайном, системою послуг і презентацією культурно-історичного потенціалу етнокультурних та традиційних цінностей дестинацій. Весь комплекс культурних практик дає змогу усвідомити туристичну діяльність не лише як цілепокладання і цілездійснення, продукування проєктів, а як їх функціонування, задоволення потреб, як мотивацію цілепокладання і цілездійснення, мотивацію здійснення туристичної подорожі.

Список використаних джерел

1. Кафтанджиев Х. Гармония в рекламной коммуникации [Текст] / Х. Кафтанджиев. – М., 2005. – 355.
2. Лях В.В. Трансформації соціокультурної сфери в інформаційному суспільстві / В Лях // Культура в сучасних трансформаційних процесах. – К.: Аспект-Поліграф, 2011. С. – 6-31.

ТОМАШУК І.В.

*доктор філософії з економіки, старший викладач
Вінницький національний аграрний університет*

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Сучасний етап світового розвитку характеризується динамічним поглибленням процесів інтеграції політичного, економічного, культурного життя країн світу. Термін глобалізація набув широкого застосування як характеристика формування єдиного планетарного суспільства. Процес глобалізації є однією з найактуальніших проблем сучасності, оскільки характеризує стан та розвиток сучасної економічної системи. Питання розвитку країн з перехідною економікою та країн, що розвиваються, стає все більш гострим, тому що негативні наслідки глобалізації торкаються їх найбільше. Вивчення процесу глобалізації має важливе теоретичне та практичне значення, оскільки ставить економіку в нові умови, змінює вектор її розвитку. Становлення та розвиток ринкової економіки в Україні диктує необхідність встановлення більш тісних взаємовигідних зв'язків з іншими країнами, активної участі у процесах міжнародної економічної інтеграції та глобалізації. Необхідно також проводити таку міжнародну та внутрішню політику, яка дозволить уникнути або зменшити рівень негативного впливу процесів глобалізації на національну економіку. Надзвичайно важливо уважно вивчити сутність, природу та тенденції глобалізації, зрозуміти траєкторію її розвитку. Це дасть можливість розробити економічні механізми та інструменти для адаптації та мінімізації її впливу на національну економіку.

Глобалізація стала найважливішою реальною характеристикою сучасної світової системи, однією з найвпливовіших сил, у якій структури національного виробництва та фінансів стають взаємозалежними, прискорюючись у результаті збільшення кількості укладених та реалізованих зовнішніх угод.

Серед основних причин глобалізації – прискорення суспільного розвитку сучасного світу та його тенденція до цілісності. Глобалізація – складний процес соціальної трансформації (табл. 1), в якому можна виділити такі основні ознаки: загальність змін; руйнування організаційних основ соціальної структури, її децентралізація; змішування культур; послаблення національного державного чинника; зміна системи цінностей.

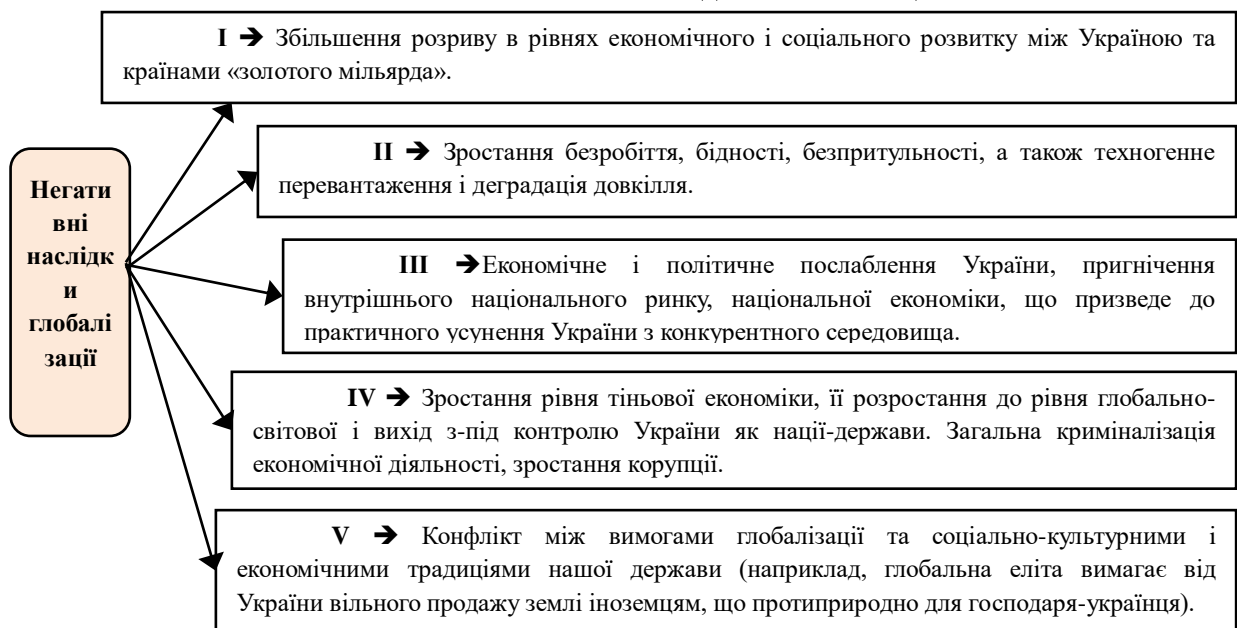
Таблиця 1

Головні ознаки сутності глобалізації економіки

№	Зміст
I	Взаємопроникнення національних економік та посилення їхньої взаємозалежності;
II	Інтернаціоналізація світового господарства, що відбувається під переважаючим впливом поглиблення міжнародного поділу праці;
III	Зниження можливостей окремих національних держав формувати незалежну економічну політику;
IV	Збільшення обмінних масштабів та їхня інтенсифікація;
V	Виділення єдиного комплексу зв'язків та становлення нової конфігурації світової економіки;
VI	Стандартизація економіки світу щодо ціннісних орієнтирів, принципів функціонування, що відбувається під впливом товарного обміну, руху робочої сили, обміну капіталом тощо.

Джерело: сформовано за результатами дослідження

Рис. 1. Негативні наслідки глобалізації

Джерело: [3]

До ключових завдань, пов'язаних із подоланням загроз глобалізації (рис. 1) для України, слід насамперед віднести створення сприятливих умов для зміцнення єдності українського суспільства на основі європейських демократичних цінностей, формування гнучкої та ефективної системи державних інституцій, здатних адекватно та оперативно реагувати на зміни ситуації.

Стратегія України щодо пошуку адекватних відповідей на виклики глобалізації має ґрунтуватися на активній участі у регіональних та глобальних інтеграційних процесах. Серед проблемних питань глобального розвитку пріоритетним залишатиметься культурна, політична та економічна сфери. Майбутнє України – у європейській інтеграції та інноваційній культурній та економічній політиці.

Глобальна економіка, спираючись на новітні технологічні досягнення, формує новий менталітет працівника та нову систему цінностей сучасної людини. Це виявляється у формі формування нових рис мотивації особистості і як суб'єкта виробництва, і як суб'єкта суспільного життя; професійна мобільність населення набуває нового значення. В економіці породжуються і поглиблюються все нові і нові потреби, а разом з ними і нові форми поведінки, моделі дій, спосіб життя – і, відповідно, цілі суспільні структури [2; 3].

Глобалізація охоплює майже всі сфери суспільної діяльності, включаючи політику, ідеологію, культуру, спосіб життя, самі умови існування людини (рис. 2).

Рис. 2. Основні процеси глобалізації

Джерело: [2]

Процеси глобалізації мають найбільший вплив на економіку нашої країни. Серед позитивних наслідків глобалізації в Україні – наявність прямих іноземних інвестицій, що дозволяє нашій країні вирішити низку існуючих проблем (рис. 3). Інвестування в економіку сприяє прискоренню темпів зростання країни та покращенню рівня життя українців.

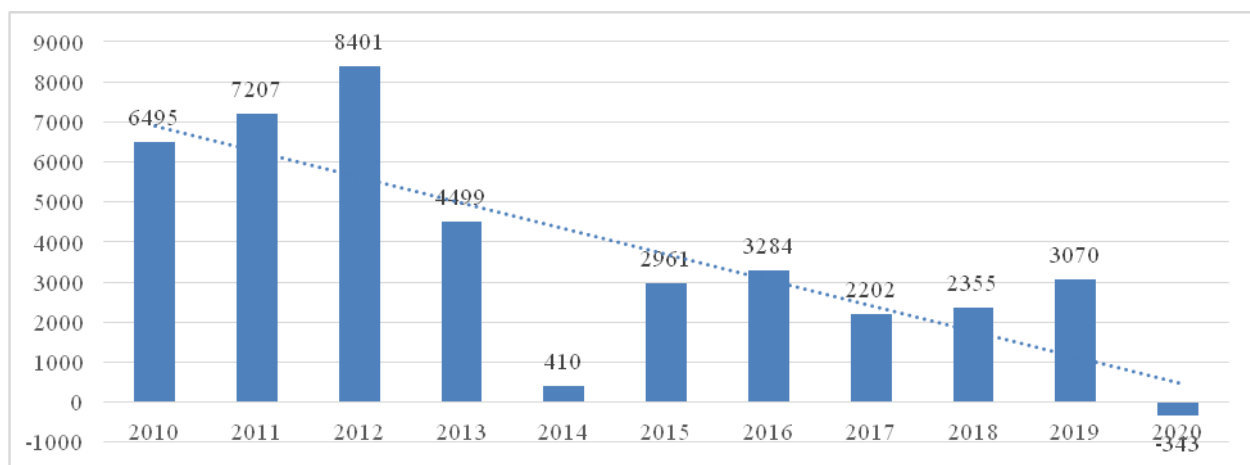

Рис. 3. Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2010 по 2020 рр. (млн долл. США)

Джерело: [5]

Варто підкреслити позитивні риси культурної глобалізації: по-перше, це зростання доступності загальних культурних цінностей; по-друге, культурна консолідація; по-третє, подолання глобальних світових культурних суперечностей та протистоянь [1; 2]. Проявом позитивних наслідків у сфері культури є те, що українці можуть легко дивитися іноземні фільми, слухати музику, користуватися книгами іноземних письменників, використовувати інформацію, що стосується різних сфер діяльності інших країн.

Ще одним позитивним проявом глобалізації є той факт, що ми можемо використовувати мобільні телефони, побутову техніку, комп'ютери та інше, що виготовлено далеко за межами нашої країни. Той факт, що українці можуть виїжджати за кордон для відпочинку чи роботи,

вживати лікарські препарати іноземних країн; використовувати науково-технічні досягнення інших країн; налагоджувати міжнародне науково-технічне співробітництво [5; 6]; використовувати спільні розробки в інформаційній сфері також є позитивними наслідками глобалізації.

До позитивів глобалізму в Україні можна віднести можливість глобального регулювання екологічної ситуації в країні, забезпечення суспільства від глобальних загроз різного характеру, непереборних для кожної держави і навіть наддержав (скажімо, планетарних катастроф), здатність «тягнути» країну економічно до високого рівня розвитку, здійснювати глобальну координацію боротьби зі СНІДом, наркозалежністю, тероризмом тощо [3; 4].

Відновлювана енергія, особливо сонячна, стала однією з світових тенденцій, якій Україна приділяла велику увагу. Але тут країна трохи поспішала. Через брак технологій вартість енергії, виробленої Сонцем, виявилася набагато вищою, ніж одержувана з газу, нафти чи вугілля. «Зелені тарифи» не забезпечили бум в альтернативній енергетиці, а натомість створили широкі можливості для зловживань та розкрадання бюджетних коштів. «Зелена» енергетика в Україні набуде ефективності через 2-3 роки, коли західні технології стануть ще більш прогресивними та підвищать ефективність використання сонячних панелей [4; 5].

Економічна глобалізація включає глобалізацію виробництва, тобто отримання товарів і послуг з різних місць у світі з метою виграшу в затратах та якості. Аналогічно, вона включає глобалізацію ринків, тобто формування об'єднання окремих ринків у величезний глобальний. Економічна глобалізація також включає глобальну конкуренцію, технологію, корпорації та індустрії [2; 6].

На сучасному етапі, тобто на початку XXI століття, існує тенденція інтеграції економіки розвинених країн з економікою країн, що відстають, шляхом прямих інвестицій, зниження торговельних бар'єрів та інших економічних реформ, а в багатьох випадках і імміграцію населення. Слід мати на увазі, що спеціалізація всіх багатих країн ґрунтується на порівняльних перевагах, створених зусиллями громадян, а бідні країни дотримуються сценарію природних порівняльних переваг [2; 4].

Сьогодні передові технології кардинально змінюють цілі галузі економіки шаленими темпами (табл. 2). Епоха інновацій, так звана четверта промислова революція, супроводжується створенням абсолютно нового типу промислового виробництва, заснованого на великих даних, робототехніці, технологіях доповненої реальності та штучному інтелекту. З одного боку, це логічний і природний хід технічного процесу, який покликаний вивести людське життя на новий, якісно вищий рівень. З іншого боку, виникає питання, до яких негативних наслідків це може призвести [1; 3].

Отже, глобалізація – це такий якісний стан світової економіки, який проявляється через ступінь лібералізації національних товарних та фінансових ринків, що виявляється у взаємозалежності національних економік, звуженні автономії та прийнятті макроекономічних рішень національними урядами. Тому найважливішим аспектом глобалізації є вищий рівень конкуренції між суб'єктами господарювання.

В основі сучасних процесів глобалізації лежать якісні зміни в техніко-технологічному, транспортно-комунікаційному, інформаційному базисі економіки, що супроводжуються широким використанням біо- та аерокосмічних технологій, досягненнями у сфері штучного інтелекту. Найважливішим аспектом глобалізації є високі темпи зростання прямих іноземних інвестицій. Глобалізація - це незворотний процес поглиблення зв'язків між різними країнами світу, їх інтеграції на економічному, політичному, культурному, технологічному та інших рівнях.

Список використаних джерел

1. Гончарук І.В., Томашук І.В. Вплив еколого-економічного фактору на особливості організаційно-економічного механізму використання ресурсного потенціалу сільських територій. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 4 (20). С. 55-62.
2. Глобалізація в Україні: позитивні та негативні наслідки. URL: <http://universe.zp.ua/?p=26123> (дата звернення 17.04.2022).
3. Ковальова Г.П., Даніл'ян В.О. Україна у світових глобалізаційних процесах : виклики і відповіді. *Науковий вісник. Серія «Філософія»*. 2015. Вип. 45. Ч. I. С. 229-241.
4. Tomashuk I. Analysis of components of environmentally sustainable development of rural territories in the conditions of global challenges on the example of the Vinnya region. *The scientific heritage*. 2020. Vol. 3. № 44 (44). P. 54-68.
5. Турцева А.М., Канівець О.П. Соціальні проблеми глобалізації. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/1329/1356> (дата звернення 11.04.2022).
6. Цифрова економіка: глобальні бізнес-тренди. URL: <https://rating.zone/tsyfrova-ekonomika-hlobalni-biznes-trendy/> (дата звернення 10.04.2022).

ШАВУРСЬКА О.В.

к.е.н., викладач

ВСП «Житомирський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

ПЕРІШКО Н.П.

викладач

ВСП «Житомирський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

РОЛЬ БАНКІВ В ЕКСПОРТНО - ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЯХ

На сьогодні зростає роль зовнішньоекономічних зв'язків у кожній державі, що сприяє економічному та соціальному розвитку як єдиної підсистеми світового ринку, відкриттю нових можливостей співробітництва країн, збільшенню обсягів експортно-імпортних операцій. Розрахунки в зовнішньоекономічній діяльності здійснюються через банківські установи. Беззаперечною є роль банківських установ у реалізації та проведенні розрахунків і платежів за міжнародними операціями, адже саме банки виступають посередниками, а, подекуди, й основними учасниками зовнішньоторговельних угод, забезпечуючи належний рівень їх організації, мінімізацію ризиків зовнішньоекономічної діяльності, гарантуючи вчасне їх здійснення та оплату.

У процесі розвитку вітчизняної банківської системи та її інтеграції в міжнародний фінансовий простір, відзначається загальна тенденція до розвитку та вдосконалення експортно-імпортних розрахунків. Оскільки банківська діяльність тісно пов'язана із зовнішньою торгівлею, міжнародним рухом капіталів і кредитів, то ефективність функціонування комерційних банків на валютних ринках безпосередньо впливає на фінансові результати їх клієнтів.

Комерційні банки пропонують ряд послуг клієнтам - учасникам зовнішньої економічної діяльності і сам стає важливою сполучною ланкою в міжнародній торгівлі. Для здійснення зовнішньоекономічної діяльності банки:

1) укладають договори про кореспондентські відносини з банками за кордоном і відкривають кореспондентські рахунки;

2) набувають частки власності в зарубіжних банках;

3) відкривають факторингові, лізингові та інші компанії.

Мета зовнішньої економічної діяльності комерційного банку:

надати максимум послуг клієнтам (експортерам або імпортерам);

знижити ризики міжнародних угод;

забезпечити банку валютний дохід.

Ці цілі реалізуються шляхом застосування різних методів та інструментів, які узгоджуються між державами, банками-кореспондентами (резидентами і нерезидентами), клієнтами банків (резидентами і нерезидентами), експортерами та імпортерами під час укладення торгового контракту.

Банківське обслуговування зовнішньоекономічної діяльності підприємств включає широкий спектр операцій, зокрема, ведення клієнтських рахунків в іноземній валюті, проведення міжнародних розрахунків за експортно-імпортними операціями, різні форми фінансування зовнішньо економічної діяльності тощо. Саме міжнародні розрахунки є основною банківською послугою для суб'єктів зовнішньо економічної діяльності [1].

Для забезпечення ефективної реалізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств комерційні банки надають фінансування під експортно-імпортні операції, що дозволяє оптимізувати фінансові потоки підприємств та мінімізувати ризики. У найбільш загальному випадку кредитування зовнішньо економічної діяльності можна визначити як рух позичкового капіталу у сфері зовнішньо економічної діяльності, пов'язаний з наданням валютних фінансових ресурсів на умовах повернення, терміновості та сплати відсотків.

Участь кредитних організацій у зовнішньоекономічній діяльності здійснюється в основному за двома напрямками: міжнародні розрахунки і міжнародне кредитування.

Міжнародні розрахунки регламентуються уніфікованими міжнародним співтовариством правилами, відповідно до яких розробляється національне валютне законодавство і регулюють нормативи. Міжнародні розрахунки здійснюються, переважно, у безготівковій формі, шляхом відповідних записів на банківських рахунках в уповноважених банках, що безпосередньо пов'язані з обміном валют.

Міжнародні розрахунки організуються за допомогою платіжних доручень, телеграфних переказів інкасо, тощо (табл. 1).

Таблиця 1

Способи і засоби платежів, що використовуються в зовнішньоекономічній діяльності [3]

Способи платежів	Засоби платежів	Форми розрахунків
1. Авансовий платіж. 2. Платіж у кредит	1. Чеки. 2. Перевідні векселі. 3. Банківські трати. 4. Поштові платіжні доручення. 5. Телеграфні (телексні) платіжні доручення. 6. Грошові перекази в системі SWIFT	1. Документарні: (акредитиви, інкасо). 2. Недокументарні: - платіж на відкритий рахунок; - авансові платежі; - банківський переказ; - векселі; - чеки

Суб'єктами міжнародних розрахунків виступають: імпортери, експортери, банки, кредитні установи, держава, міжнародні організації та фізичні особи.

Міжнародні розрахунки здійснюються, переважно, у безготівковій формі, шляхом відповідних записів на банківських рахунках в уповноважених банках, що безпосередньо пов'язані з обміном валют.

Головна роль в міжнародних розрахунках належить банкам, що в сучасних умовах виступають не лише в ролі посередників між експортерами й імпортерами (рис. 1). Вони виконують функції кредиторів, що фінансують зовнішньоторговельні угоди, функції контролю, виступають також в ролі гарантів (в залежності від умов платежу). Банки можуть висувати свої вимоги до умов розрахунку і форм платежу, які експортери й імпортери зобов'язані приймати до уваги.

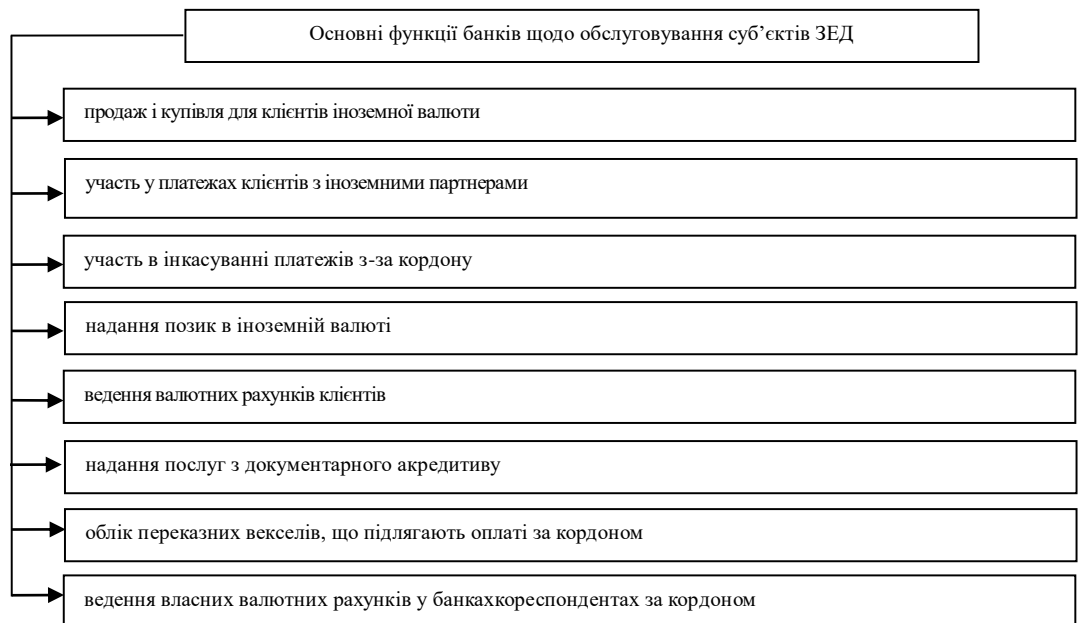

Рис. 1. Функції банківських установ в обслуговуванні експортно - імпорتنих операціях клієнтів банку

Беззаперечною є роль банківських установ у реалізації та проведенні розрахунків і платежів за міжнародними операціями, адже саме банки виступають посередниками, а, подекуди, й основними учасниками зовнішньоторговельних угод, забезпечуючи належний рівень їх організації, мінімізацію ризиків зовнішньоекономічної діяльності, гарантуючи вчасне їх здійснення та оплату.

Питання якісного обслуговування зовнішньоекономічної діяльності підприємств банківськими установами набуває все більшої актуальності, оскільки зростають обсяги експортно-імпорتنих операцій. Саме міжнародні розрахунки є основною банківською послугою для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Таким чином, експортно – імпорتنі операції клієнтів банку здійснюються через міжнародні розрахунки. Міжнародні розрахунки – це систему організації і регулювання платежів за грошовими вимогами й зобов'язаннями, які з'являються при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності між державами, фірмами, підприємствами і громадянами на території різних країн. Від вибору форм і умов розрахунків залежать швидкість і гарантія отримання платежу, сума витрат, пов'язаних з проведенням операцій через банки. Два найбільш значущих методу платежу з точки зору зниження ризику міжнародних торговельних угод - документарне інкасо і документарний акредитив.

Банківські установи є ключовими суб'єктами міжнародних розрахунків, оскільки без їх участі неможливим є проведення платежів суб'єктів, що здійснюють зовнішньоекономічні діяльність. Банківські установи виконують також функції кредиторів, що фінансують зовнішньоторговельні угоди, функції контролю, виступають також в ролі гарантів.

Список використаних джерел

1. Боднар Р.Д. Аналіз взаємозв'язків зовнішньоекономічної та банківської діяльності України. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2017. Вип. 52. С. 33–39.
2. Завгородній А.В. Принципи зовнішньоекономічної діяльності: національні та регіональні виміри. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 1. С. 85–93.
3. Мангушев Д.В. Банківське обслуговування зовнішньоекономічної діяльності підприємств на прикладі АТ «ПУМБ». *SOCIAL ECONOMICS*. 2020. , issue 59. С. 118-123.

КОРЕЛЯЦІЯ МІЖ СЕРЕДНЬОЮ ЗАРОБІТНОЮ ПЛАТОЮ ПО УКРАЇНІ ТА ЗАРОБІТНОЮ ПЛАТОЮ ПРАЦІВНИКІВ ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЇ ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

Одним із критеріїв для вибору майбутньої професії є висока заробітна плата. Люди часто вибирають професії які займають рейтинг високих заробітних плат або ж хочуть бути підприємцями, особливо молодь, яка намагається бути незалежною від батьків. Нині багато молодих людей починають підробляти раніше, ніж їм виповниться 18 років.

Нині однією і найбільш високооплачуваною є професія ІТ-спеціаліста. За статистичними даними спільноти програмістів DOU, яка проводилася в червні 2021 року, медіана віку програмістів становить 29 років. Часто люди, які навіть вже мають освіту та роботу, не задоволені своєю зарплатою, тому хочуть перекваліфікуватись на програмістів. За даними ggs.ua платформи опитування лише 54% респондентів задоволені своєю роботою, а от інший відсоток не проти змінити свою професію [1]. ТОП-5 професій, де б хотіли працювати ті, хто не проти змінити свою професію, такий: мистецтво, медіа – 14%, ІТ, телеком – 13%, туризм, ресторани – 10%, медицина / маркетинг / юриспруденція по 9%, наука, освіта – 8% [2].

Розглянемо ІТ сферу, яка налічує 212 547 ФОПів, середня зарплата в ІТ галузі становить 29963 грн, в той час як середня по Україні становить 17453 грн. (станом на грудень 2021). Отже, з'ясуємо на скільки пов'язані між собою ці дві середні заробітні плати [3].

Для вхідних даних ми вз'яли середню заробітну плату по Україні (Y_c) та середню заробітну плату, яка припадає на сферу ІТ технологій (X_c) по місячно станом на 2021 рік. (Табл 1.)

Місяць	Y (середня заробітна плата в ІТ галузі)	X (середня заробітна плата по Україні)
Січень	21941	12 337
Лютий	23001	12 549
Березень	25504	13 612
Квітень	27101	13 543
Травень	25265	13 499
Червень	26197	14 313
Липень	24946	14 345
Серпень	24813	13 997
Вересень	25427	14 239
Жовтень	25196	14 045
Листопад	27141	14 282
Грудень	29963	17 453

Таблиця 1. В якій показано середню заробітну плату по місячно по Україні та конкретно по галузі ІТ

Для того, щоб дізнатися тісноту зв'язку у цій моделі, потрібно провести ряд розрахунків. Для початку визначаємо середнє значення X_c (тобто по сфері ІТ) – це становить 25541,25 та для Y_c (по Україні) – 14018 грн. Далі ми будували кореляційну таблицю з допоміжними підрахунками значень $(Y-Y_c)^2$, $(X-X_c)^2$, $(X-X_c)(Y-Y_c)$.

Коефіцієнт кореляції рахували за формулою:

$$r_{yx} = \frac{\sum (X - X_c) \cdot (Y - Y_c)}{\sqrt{\sum (X - X_c)^2 \cdot \sum (Y - Y_c)^2}}$$

Розрахований коефіцієнт кореляції становить 0,87, тобто близький до одиниці. Це оспвідчить про тісний зв'язок між x та y .

Таким чином, існує доволі тісний зв'язок між середньою заробітною платою по Україні та по середній зарплаті в ІТ. Тому ця галузь для економіки нашої країни є дуже важливою. Це і забезпечення багато робочих місць та постійні високі податки, так як більшість працює на іноземний ринок. Як свідчить прем'єр-міністр України Денис Шмигаль, в 2021 році ІТ-індустрія принесла більше \$6 млрд експортної виручки. Тому навіть зараз у цей не простий час для України (період війни) влада дає відтермінування від мобілізації тим, хто вступив у ІТ-кластер, щоб боротися на інформаційному полі в кіберпросторі та одночасно працювати, щоб сплачувати доволі високі податки, а також забезпечувати валютні надходження в Україну. [4]

Список використаних джерел

1. <https://www.unian.ua/society/skilki-zaroblyaye-programist-realni-cifri-novini-ukrajini-11538661.html>
2. <https://dyvys.info/2020/10/12/skilky-ukrayintsiv-ne-zadovoleni-vlasnoyu-profesiyeyu-statystyka/>
3. http://www.ukrstat.gov.ua/Noviny/new2021/new2021_u/new_u_03.html
4. <https://ain.ua/2022/03/14/ajtishniki-prosyat-yih-ne-mobilizuvati/>

ЩИРІНА К. В.,

*аспірантка кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування,
Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика*

МИХАЛЬЧУК В. М.,

*д. мед. н., професор, завідувач кафедри управління охороною здоров'я та публічного
адміністрування Національного університету охорони здоров'я
України імені П.Л.Шупика, заслужений працівник охорони здоров'я України*

ОПТИМІЗАЦІЯ РОБОТИ БАГАТОПРОФІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Сучасна галузь охорони здоров'я України знаходиться зараз реформується. Головною метою цього реформування - створення такої системи охорони здоров'я, що забезпечила б можливість рівного та справедливого доступу всього населення до необхідного медичного обслуговування, його високий якісний показник та економічність при зберіганні соціально прийнятних обсягів державної гарантії та сприяла забезпеченню ефективний розвиток цієї сфери.

Це пов'язано з тим, що стан системи охорони здоров'я України характеризується високими показниками захворюваності, смертності та інвалідності. Фінансова та економічна ситуація в медичній галузі не сприяє отриманню доступної та якісної медичної допомоги для широких верств населення. Переважну більшість лікарських засобів і товарів медичного

призначення, необхідних на лікування, пацієнти змушені купувати власним коштом. Витрати домогосподарств становлять понад 94% коштів приватного сектору [1]. За результатами розрахунків можемо зробити висновок, що частка видатків з державного бюджету на охорону здоров'я зменшується з кожним роком. Недостатні обсяги державного фінансування національної системи охорони здоров'я компенсуються альтернативними джерелами, серед яких значну роль відіграють грошові кошти населення.

Здійснивши необхідні розрахунки, можемо зробити висновок про погіршення основних показників рівня обслуговування населення України на період 2000-2017 рр. Як бачимо, що стосується кількості відвідувань лікарів на амбулаторному прийомі і відвідувань лікарями хворих удома включно з екстреною та планово-консультативною допомогою у 2017 році становила 382,4 млн., що на 109,5 млн. менше, ніж у 2000 році. При цьому у 2017 році було госпіталізовано на 1,3 млн. осіб менше, ніж у 2000 році. Крім того зменшилася і середня тривалість перебування хворих у стаціонарі, а саме на 3,9 дн. порівняно з 2000 роком. Залишився без змін лише показник загальної госпіталізації дітей, що у 2017 році фактично становив 1,5 млн. ос.

Досвід країн Європи свідчить, що найбільш ефективною є така система охорони здоров'я, в якій гармонійно функціонують державний та приватний сектори [3]. Держава сьогодні не може реалізувати повноцінну діяльність організації надання медичної допомоги, тому необхідно до запровадження загально обов'язкового медичного страхування переглянути роль приватного сектору медицини з наданням йому більшого соціального статусу та розширення можливостей для функціонування [2]. Розвинутий приватний сектор зробить легшим навантаження на систему охорони здоров'я держави, адже ним обслуговується частина населення, що спроможна самотужки оплачувати медичних послуг.

Глобалізаційні процеси соціально-економічної сфери і прогрес мережі Інтернет сприяли відкриттю медичному бізнесу ряд ринків нових медичних засобів. Доступна комерційна, управлінська і маркетингова інформація дозволила приватному медичному персоналу отримувати інформація про закордонний медичний бізнес, отримати дані про ціну медичного обслуговування, про доходи медичних працівників, систему управління сферою охорони здоров'я. Дослідження позитивних практичних надбань лікувальних закладів усього світу сприяв розвиткові багатoproфільного приватного закладу охорони здоров'я. Сьогодні в охороні здоров'я функціонує понад 22 тис. приватних закладів охорони здоров'я.

Для оптимізації та розвитку роботи багатoproфільних приватних клінік у сфері охорони здоров'я необхідно здійснити наступні заходи: приведення у відповідний стан нормативно-правових документів, що врегульовують роботу приватних структур; вирішення проблем, що пов'язуються з нормами Закону України «Про державно-приватне партнерство»; введення соціальних замовлень для приватних закладів охорони здоров'я і установ на ряд діагностичних і лікувальних медичних послуг, що ще не готові здійснюватися державними та комунальними медичними установами; залучування підприємництва до проектів, що мають соціально-економічний напрямок державного і місцевого рівня, що в межах державно-приватних взаємодій зумовить задоволення медичного попиту суспільства; розроблення дієвої системи прогресу приватних закладів охорони здоров'я, як соціально значущих секторів економічної системи держави, в основу них треба покласти сукупність заходів, що впливають на пільгове накладання податків, кредитів, комунального обслуговування, партнерських рівноправних стосунків держави і бізнесу сфери медицини тощо; конкурентність щодо надання медичних послуг засобами бюджету, добровільних медичних страхувань, бізнесу, а в майбутньому, може, і засобами обов'язкових медичних страхувань як важливий механізм покращення ефективності медичної галузі.

Можемо зробити висновок, що обмежений бюджет і підвищені потреби суспільства у медичних послугах спричинили невідповідність бюджетної форми державної відповідальності попиту соціальних благ, які б належно відтворювати людський потенціал. Попри наявність конституційно затверджених у нашій державі цінностей, системою охорони здоров'я не забезпечується рівноправний безкоштовний доступ населення до медичного обслуговування якісного рівня. Це супроводжується низькою якістю медичної допомоги та нерівній доступності суспільства до послуг, що надаються охороною здоров'я. З огляду на це, доцільним та необхідним є усунення перешкод на шляху до розвитку багатопрофільних закладів охорони здоров'я.

Література

1. Бенько І., Бенько В. Методика аналізу розрахунків у медичних установах. *Економічний аналіз*. 2010. № 5. С. 53-55.
2. Болюх М., Заросило А. Аналіз фінансово-господарської діяльності бюджетних установ: навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2008. 344с.
3. Балабанова Л. В., Сардак О.В. Управління персоналом: підручник. К. : Центр учб. л-ри, 2011. 468 с.

ЮРЧИК Г.М.

к.е.н., доцент, Національний університет водного господарства та природокористування (м. Рівне)

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ : ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ЄС

У системі економічних відносин особливу роль відіграють податки та податкова політика, оскільки вони чинять вплив не лише на економічний розвиток, але і соціальний (людський) розвиток. Відтак, вивчення спектра питань реалізації податкової політики в Україні належить до проблематики, постійно актуальної та затребуваної у дослідницькому середовищі.

Податкова політика є складовою фінансової політики держави, яка спрямована як на досягнення ряду цілей. Без сумніву, фіскальні цілі завжди були і будуть залишатися первинними. Інші цілі, хоча і є значимими для держави, є все ж таки вторинними. Виділяють типи та моделі податкової політики, які представлені на слайді. Найбільш поширеними моделями податкової політики є політика максимальних, мінімальних та розумних податків.

Процес формування податкової політики в Україні розпочався з прийняття у 1991 р. Закону України «Про систему оподаткування», а з 2010 р. – Податкового кодексу. За цей час податкова система України зазнала суттєвих змін. Якщо розглянути трансформацію податкової політики України за зміною ставок основних податків, то очевидно, що вони постійно переглядалися (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз ставок ключових загальнодержавних податків в Україні

Період затвердження	Ставка податку, %	Примітка
Податок на додану вартість		
1991 р.	28	-
1992 р.	20	-
1993 р. – II квартал 1995 р.	28	-
III квартал 1995 р. – I квартал 2014 р.	20; 0	з 2014 р. планувалося зниження до 17 %
II квартал 2014 р. – до сьогодні	20; 7; 0	7 % – постачання лікарських засобів; 0 % – експортні операції

Податок на прибуток підприємств		
1991 р.	35	об'єкт оподаткування – прибуток
1992 р.	18	об'єкт оподаткування – валовий дохід
I квартал 1993 р.	30	об'єкт оподаткування – прибуток
II квартал 1993 р. – 1994 р.	18	об'єкт оподаткування – валовий дохід
1995–2003 рр.	30	об'єкт оподаткування – валовий прибуток
2004–2010 рр.	25	
2011 р.	23	
2012 р.	21	
2013 р.	19	
з 2014 р. донині	18	
Податок на доходи фізичних осіб		
1991–1992 рр.	12–30	Прогресивна шкала оподаткування
1993–2003 рр.	10–40	Кількість ставок - 5
2004–2006 рр.	13	-
2007–2010 рр.	15	-
2011–2013 рр.	15 (17)	17 % - на дохід більше 10 МЗП
III квартал 2014 р. – 2015 р.	15 (17) + 1,5 (військовий збір)	-
2015 р.	15 (20) + 1,5	На пасивні доходи крім 15 %, встановлено 20 % та 25 %
з 2016 р. донині	18 + 1,5	На пасивні доходи встановлено ще 9 %; 5 % і 0%.

Порівняння ставки ПДВ в Україні та державах ЄС свідчить, що в національній економіці ставка ПДВ є досить помірною та є навіть дещо нижчою ніж середня ставка в ЄС. Аналіз ставки податку на прибуток в Україні протягом 1991-2021 рр. свідчить, що фіскальне навантаження на бізнес суттєво знизилось. На сьогоднішній день ставка податку на прибуток в Україні складає 18%. Дослідження ставки податку на прибуток в ЄС дає право стверджувати, що ряд держав ЄС (Франція, Греція, Португалія, Хорватія та ін.) мають досить високі ставки податку на прибуток (від 20 до 35%). При цьому більшість держав, які мають високі ставки податку на прибуток, протягом 2015-2019 рр. дещо підвищили відповідні ставки. Поряд з цим більшість держав ЄС (Фінляндія, Польща, Іспанія, Норвегія, Болгарія та ін.) мають досить низькі ставки податку на прибуток, що не перевищують 15%. При цьому такі держави як Кіпр, Нідерланди та Люксембург є податковими гаванями в ЄС (офшорні зони), де ставки податку на прибуток є дуже низькими.

З 2016 р. в Україні діє єдина ставка ПДФО на рівні 18%, обкладення якою паралельно передбачає і сплату військового збору. Дослідження ставок податку на доходи фізичних осіб в ЄС свідчить, що переважна більшість європейських держав мають досить високу ставку ПДФО. Середня ставка в ЄС-27 у 2020 р. становила 31,3%. Важливим напрямом дослідження податкової системи є аналіз податкового навантаження за основними об'єктами оподаткування – праця, капітал або споживання. Структура податкового навантаження за об'єктами оподаткування в Україні та ЄС суттєво відрізняється. Протягом 2016-2019 рр. в ЄС найвище податкове навантаження мало місце на працю, в той час як в Україні – на споживання. При цьому в Україні податкове навантаження на працю дещо зросло, в той час як на капітал зменшилося.

Таблиця 2

Податкове навантаження за об'єктами оподаткування в Україні та ЄС, 2016-2019 рр.

	2016		2017		2018		2019	
	Україна	ЄС	Україна	ЄС	Україна	ЄС	Україна	ЄС
% до всього податкових надходжень								
Капітал	30,1	20,5	27,5	20,6	27,7	20,5	28,8	20,5
Праця	18,1	51,5	19,9	51,5	20,8	51,7	23,1	51,7
Споживання	51,8	28,0	52,6	27,9	51,4	27,8	48,2	27,8
% до ВВП								
Капітал	8,2	8,2	7,7	8,2	7,7	8,2	7,7	8,2
Праця	4,9	20,5	5,5	20,6	5,8	20,7	6,2	20,7
Споживання	14,1	11,1	14,6	11,1	14,2	11,2	13,0	11,1

Джерело: побудовано автором за даними [1] та за даними Міністерства фінансів України.

Як свідчать результати досліджень держави ЄС досить суттєво відрізняються за рівнем фіскального навантаження. Так, найвищий рівень податкового навантаження мають такі держави ЄС як Бельгія, Данія, Франція, Швеція, Австрія, Італія (42-46%). В той же час такі держави як Естонія, Латвія, Мальта, Литва, Болгарія, Румунія мають суттєво нижчий рівень податкового навантаження (22-33%). Щодо України, то за рівнем податкового навантаження її можна віднести до групи держав, які мають середній рівень фіскального тиску. Так, протягом 2016-2020 рр. податкове навантаження в Україні варіювало від 37,6 до 38,4% від ВВП (рис. 2).

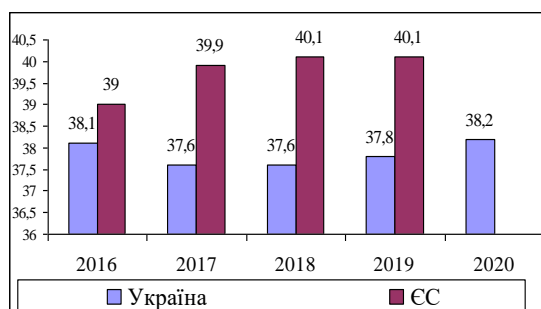

Рис. 2. Аналіз податкового навантаження в Україні та ЄС, % до ВВП [1]

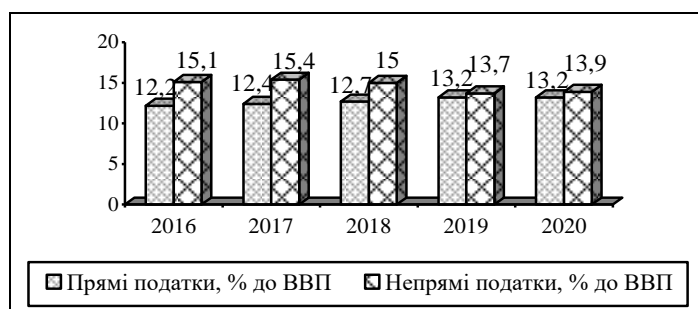

Рис. 3. Податкове навантаження у розрізі прямих та непрямих податків в Україні, % до ВВП (за даними Міністерства фінансів України)

Аналіз податкового навантаження за прямими та непрямими податками в Україні свідчить, що загалом фіскальне навантаження за непрямими податками є вищим (рис. 3). Проте, протягом 2016-2020 рр. спостерігається тенденція до його зниження з одночасним зростанням податкового навантаження за прямими податками. Це є позитивною тенденцією, оскільки зростання значимості прямих податків є свідченням позитивних зрушень в економіці. Щодо держав ЄС, то податкове навантаження в них є практично однаковим (з незначним переважанням на користь непрямих податків).

Щодо держав ЄС, то податкове навантаження в них є практично однаковим (з незначним переважанням на користь непрямих податків). При цьому, якщо в ЄС податкове навантаження за непрямими податками протягом 2016-2019 рр. залишалося практично незмінним (13,6-13,7%), то за прямими податками зросло з 13,0 до 13,3% від ВВП (рис. 4).

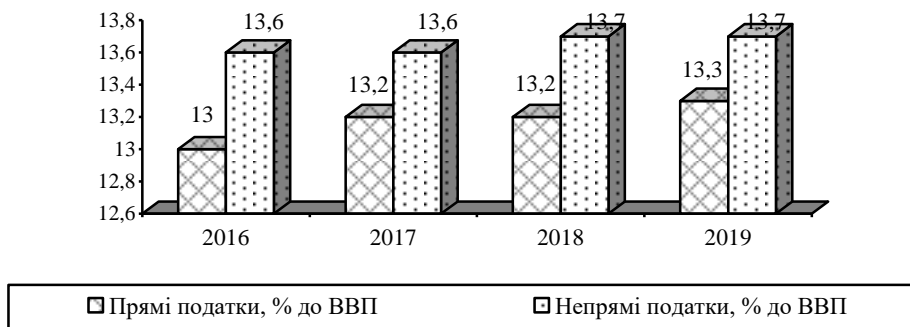

Рис. 4. Податкове навантаження у розрізі прямих та непрямих податків в ЄС, % до ВВП [1]

Дослідження наявності зв'язку між податковим навантаженням та індикаторами рівня життя та фінансування соціальної сфери в ЄС свідчать про те, що знову ж фінансовий тиск чинить прямий та визначальний вплив на частку соціальних витрат бюджету.

Щодо України, то кореляційний аналіз наявності зв'язку між податковим навантаженням та основними показниками макроекономічного розвитку свідчить, що визначального впливу на жоден показник макроекономічної динаміки фінансовий тиск в Україні не чинить. Попри відсутність щільного зв'язку, все за результатами досліджень можна констатувати що податкове навантаження зумовлює зменшення заощаджень, зростання реального ВВП та інвестицій. Показово, що в національних реаліях податкове навантаження демонструє наявність оберненого зв'язку з рівнем тінізації економіки (рис. 5).

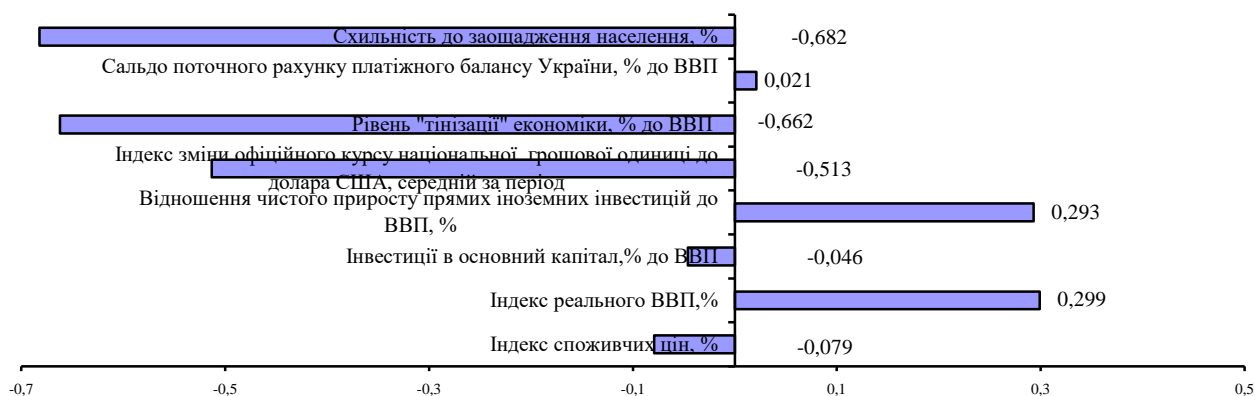

Рис. 5. Коефіцієнти кореляції між податковим навантаженням за бюджетом та основними макроекономічними показниками в Україні (за даними 2010-2020 рр.)
Аналіз наявності зв'язку між податковим навантаженням та соціальними індикаторами в Україні (рис. 6) свідчить, що знову ж досить щільного зв'язку з жодним соціальним індикатором фінансовий тиск не демонструє.

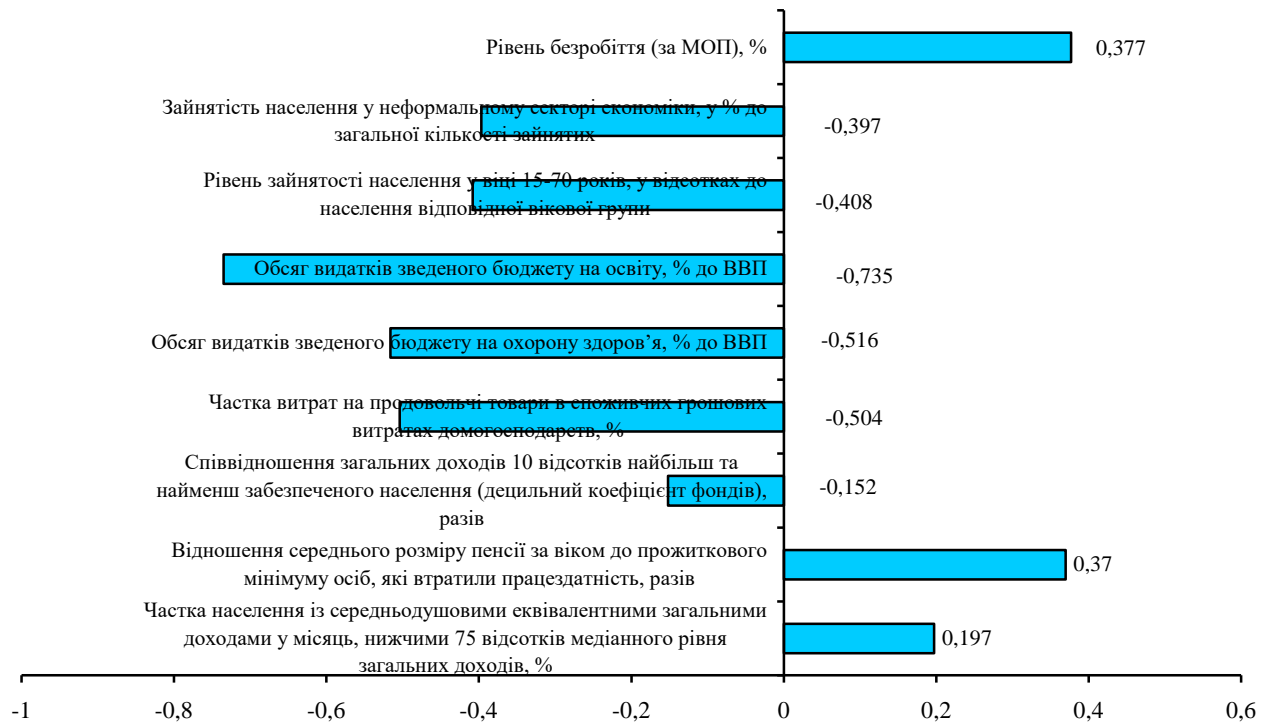

Рис. 6. Коефіцієнти кореляції між податковим навантаженням за бюджетом та основними соціальними індикаторами в Україні (за даними 2010-2020 рр.)

Попри це, все ж податкове навантаження чинить негативний вплив на обсяг видатків бюджету на освіту та охорону здоров'я, тобто вищий рівень податкового навантаження обумовлює вищу частку видатків соціального призначення. Крім того, можна констатувати, що податкове навантаження чинить вплив на рівень безробіття (прямий зв'язок), рівень зайнятості (обернений зв'язок), рівень життя та розподіл доходів населення (існує обернений зв'язок з часткою видатків на продукти харчування та децильним коефіцієнтом фондів).

Таким чином, податкове навантаження в ЄС визначає темпи економічного розвитку (приріст реального ВВП) та фінансові можливості бюджету (в т.ч. щодо фінансування соціальних видатків). В Україні податкове навантаження не демонструє наявності досить щільного зв'язку з жодним показником соціально-економічного розвитку. Однак, як і ЄС (з нижчим рівнем впливу) фіскальне навантаження в Україні визначає приріст реального ВВП, схильність до заощаджень та фінансові можливості бюджету фінансувати соціальні видатки.

Список використаних джерел

1. Taxation Trends in the European Union, 2021 edition, Directorate-General for Taxation and Customs Union, European Commission, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2021.

YULIA HORIASHCHENKO

*Dr. Sc. (Economics), Associate Professor
University of Customs and Finance*

PREREQUISITES AND BARRIERS TO THE IMPLEMENTATION OF CORPORATE INNOVATION

Corporate innovations will play a key role in the system of lifelong learning in the near future. They are the result of combining intellectual resources and information of one or more types of business in order to obtain high results for managers (owners), users (consumers or customers) and all stakeholders.

The main prerequisites for the implementation of corporate innovation are:

- increasing competition in the market and at a time when within the existing structure of the enterprise there are no opportunities to create innovative solutions;
- Loss of timeliness of the business model of the enterprise and the need to develop a new concept because of the separation of operating and innovation activities;
- Lack of general culture of entrepreneurship within the enterprise;
- Fleeting globalization and glocalization transformations in society, etc. [1].

Factors that can create favorable conditions for the innovative development of entrepreneurship include the creation of research and production and research associations and centers that provide services in the field of technology transfer; development of digital technologies (Internet, virtual reality, augmented reality, artificial intelligence, additive technologies), which requires meeting the demand for specialists in IT, education, professional, scientific and technical activities; growing demand for information services; compliance with EU integration requirements; establishing information exchange through distance education and training: seminars, symposia, exhibitions, etc.; high added value of innovative products; creation of technologies under the order of intermediaries; the possibility of conducting various developments and research by different enterprises and scientists (joint projects); increasing the role of dual-use technologies, reducing the need to use production capacity; selective growth and aggressive development [2].

In turn, the main barriers to the introduction of corporate innovation are lack of resources for innovation, especially lack of financial resources, including lack of funding inside and outside the company, low level of investment attractiveness, lack of credit or direct investment, immaturity of the venture capital market. A significant barrier is the lack of creative knowledge, competitive intelligence and comparative analysis of technology, as well as the low level of skills and abilities of employees, the lack of qualified employees within the enterprise. Leaders and owners are rightly concerned about the outflow of human capital, low levels of knowledge and skills due to distance learning in the post-pandemic period and the conditions of full-scale resistance of the Ukrainian people to attack and deter armed aggression.

It should be added that Ukraine is gradually developing an infrastructure to support innovative business. An important step forward was the creation at the end of 2018 and the successful operation of the Ukrainian Startup Fund (USF), which provides grants, invites to profile conferences, pitches to investors, and promotes startups on social networks.

The introduction of corporate innovation is supported by solving problems of Ukrainian and international business through the implementation and implementation of innovative products and solutions offered by Ukrainian startups – a joint initiative of the Ukrainian Startup Fund and the European Business Association (EBA).

«Realizing that today's companies are looking for solutions to optimize their business and often, due to lack of communication within the ecosystem, may not be aware of interesting and affordable solutions, USF in close cooperation with EBA launches an initiative to find startups that can be optimal for your business» [3].

Barriers include insufficient up-to-date knowledge of enterprise and industry strategy, trends in other countries, which indicates the disorientation of the management of enterprises and departments in the processes of planning and strategizing innovation. Unfortunately, a significant number of strategies designed to build an innovation ecosystem in Ukraine are not effective enough. In addition, these are obstacles to innovation development that can be eliminated in the short term: lack of innovation culture in the enterprise, lack of cooperation and exchange of information between development teams and other divisions of the enterprise and generally synchronized vision of prospects and development strategies; lack of innovation manager (director of innovation or

digital products or new business or technology), low pay according to position, weak IT infrastructure, insufficient support for top management and employees within the company, lack of motivation and reward system.

Extremely important obstacles to the implementation of corporate innovation are the loss of control over the organization of processes; lack of a common goal and commitment; complete or partial lack of practical and methodological systems for rapid evaluation of the results of innovative activities of the enterprise.

The most popular programs for the development of corporate innovation are the creation of specialized innovation groups, so-called centers of excellence (innovation centers) and the development of internal entrepreneurship programs. Also widely used are the formation of corporate business incubators, the organization of innovative tours, acceleration partner programs.

References:

1. Korporatyvnie innovatsii KPMG. 2017. URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/ru/pdf/2017/11/ru-ru-corporate-innovations.pdf>.
2. Horiashchenko Yu. H. Analysis of the level of innovative development and susceptibility of enterprises to innovation based on an expert survey. *Economic Innovations*. 2022. Volume 24, Issue 1(82). P. 64-73.
3. Ukrainskyi fond startapiv. URL: <https://usf.com.ua/korporativni-innovacii/>.
4. Holger Meyer and Joshua Sowah World Rankings of Business Incubators and Accelerators 2019–2020. 2019. 25 p.

СЕКЦІЯ IV. МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ НАУКОВІ ПОШУКИ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА

БОРОДІНА О.С.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціально-реабілітаційних технологій
Відокремлений структурний підрозділ закладу вищої освіти
«Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Житомирський економіко-гуманітарний інститут*

РОЛЬ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Розвиток інклюзивного навчання сприяє створенню єдиної системи освіти для осіб з особливими освітніми потребами. За офіційними статистичними даними у 2021/2022 навчальних роках в результаті розвитку інклюзивного навчання в Україні збільшилась кількість учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах на 7608 осіб і становить 32686 учнів (у 2020/2021 – 25078 учнів). Кількість інклюзивних класів у 2021/2022 навчальних роках зросла на 4535 одиниць і становить 23216 інклюзивних класів [1].

Підставою для навчання дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному навчальному закладі є заява батьків і висновок про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини з особливими освітніми потребами, який надає інклюзивно-ресурсний центр. Завдяки рішенню інклюзивно-ресурсного центру інклюзивна освіта не стає стихійною, при цьому діти з особливими освітніми потребами мають можливість не бути ізольованими в спеціальних закладах освіти та бути учасниками навчало-виховного процесу в закладах освіти.

Діяльність інклюзивно-ресурсних центрів регулюється відповідно до постанови КМУ «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» № 545 від 12.07.2017 р. Зміни у діяльності інклюзивно-ресурсних центрів з 01 січня 2022 р. визначені у постанові КМУ «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами» № 765 від 21.07.2021 р. [2; 3.]

Отже, на підставі заяви батьків загальноосвітній навчальний заклад створює інклюзивний клас та команду психолого-педагогічного супроводу. До складу команди психолого-педагогічного супроводу входять постійні учасники (директор загальноосвітнього навчального закладу та заступник директора з навчально-виховної роботи вчитель початкових класів або ж класний керівник (у випадках коли мова йде про дітей старшого віку, не початкової ланки навчання), інші вчителі загальноосвітнього навчального закладу, асистент вчителя, психолог, соціальний педагог, дефектолог, реабілітолог, батьки або є законні представники дитини з особливими освітніми потребами). Перед командою психолого-педагогічного супроводу стоять наступні завдання: збір інформації про особливості розвитку учня, його інтереси, труднощі та освітні потреби; розробка індивідуального плану розвитку учня з особливими освітніми потребами, її моніторинг та коригування відповідно до динаміки розвитку учня з особливими освітніми потребами, що включає перегляд індивідуального плану розвитку і визначення прогресу розвитку учня з особливими освітніми потребами двічі на рік; адаптування освітнього середовища відповідно до особливих освітніх потреб дитини; інтегрування учня з особливими освітніми потребами в освітнє середовище; формування дружнього та неупередженого ставлення до учня з особливими освітніми потребами в учнівському та педагогічному колективі.

Для сучасної системи освіти характерним є особистісно-орієнтоване навчання в закладах освіти, система інклюзивного навчання не є в цьому питанні винятком. Враховуючи той факт, що навчально-виховний процес в інклюзивних закладах освіти потребує додаткових зусиль, на законодавчому рівні було прийнято рішення про створення посад асистента вчителя та асистента дитини. У зв'язку з цим у 2021/2022 навчальних роках в інклюзивних класах введено 22758 ставок асистентів вчителя, що на 5543 більше, ніж у 2020/2021 навчальних роках (17215) [1].

Важливо враховувати і той факт, що посади асистента вчителя та асистента дитини не є ідентичними та відрізняються одна від одної. Отже, посада асистента вчителя є обов'язковою в інклюзивному класі, асистента вчителя повинен бути педагогічним працівником та мати вищу освіту, ця посада є в типових штатних нормативах для шкіл та оплачує її держава. Асистента вчителя в інклюзивному класі працює з усім класом та забезпечує включення учні з особливими освітніми потребами до освітнього процесу. На відміну від посади асистента вчителя, посада асистента дитини є не обов'язковою та може вводитись у тих випадках коли учень має потребу відповідно до висновку інклюзивно-ресурсного центру та за визначенням потреб у соціальній послугі органами соціального захисту населення. Асистентом дитини можуть бути батьки чи уповноваженими ними особа, соціальний працівник, до професійних обов'язків якого належить забезпечувати соціальні потреби учня з особливими освітніми потребами. Наявність вищої освіти для асистента дитини не є обов'язковою.

Список використаних джерел

1. Інклюзивне навчання. МОН :веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya> (дата звернення: 26.04.2022).
2. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» № 545 від 12.07.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.04.2022).

3. Постанова КМУ «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами» № 765 від 21.07.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#n2> (дата звернення: 26.04.2022).

ДМИТРЕНКО Я.А.

здобувач II курсу спеціальності «Менеджмент»

Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна»

ОСНОВНІ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

В сучасних умовах у світі загальноприйнятими для використання є декілька моделей соціальної допомоги особам з особливими потребами. Досліджуючи дане питання, можна узагальнити визначення категорії «модель соціальної роботи» як певну сукупність фундаментальних та прикладних положень та технологій практичної діяльності.

Розкриємо основні характерні особливості двох найбільш популярних моделей – соціальної та медичної. У межах медичної моделі соціальна допомога передбачає:

- патронаж людей з особливими потребами вдома;
- медичне обслуговування;
- забезпечення медикаментами;
- санаторне лікування;
- виплату коштів та реалізацію пільг, гарантованих державою.

Завдання соціальної допомоги у межах цієї моделі полягає у підтриманні життєдіяльності особистості здебільшого за допомогою медичних заходів та з домінуючим акцентом на соціальному захисті людей з особливими потребами [2].

У межах соціальної моделі допомога особам з особливими потребами передбачає:

- розширення сфери соціальних контактів людей з особливими потребами;
- створення умов для їх довільного переміщення;
- забезпечення юридичного, психологічного, медичного консультування;
- навчання дітей з особливими потребами у загальноосвітніх школах; допомогу у професійному самовизначенні та працевлаштуванні;
- організацію роботи по допомозі людям з особливими потребами у самореалізації та самоствердженні;
- залучення волонтерів до роботи з людьми з особливими потребами.

Стрижнем соціальної моделі є взаємозв'язок між людиною з особливими потребами та соціумом, а не відхилення в її здоров'ї та розвитку. Певні обмеження у життєдіяльності особи розуміються як наслідок того, що соціальні умови звужують можливості самореалізації людей з особливими потребами. Суспільство має адаптувати існуючі в ньому стандарти до потреб людей з особливими потребами, для того, щоб вони не почувалися заручниками обставин та обмеженої дієздатності [2].

Будь-яка держава має певну систему соціальних інститутів, які безпосередньо чи опосередковано сприяють та забезпечують супровід у вирішенні соціальних проблем, тобто виступають у якості соціальних ресурсів. До них належать:

- соціальні інститути виховання (загальноосвітні школи, школи-інтернати, заклади вищої освіти, позанавчальні заклади);
- органи державної влади в сфері соціальної роботи з населенням (територіальні центри по роботі з населенням, соціальні служби молоді, притулки, реабілітаційні центри тощо);
- громадські організації (благодійні фонди, громадські об'єднання, товариства);

- церква.

Організація та здійснення соціальної допомоги у межах цих інститутів неможливі без використання різноманітних технологій. В свою чергу, технологічні ресурси можна визначити як сукупність форм, методів, засобів та прийомів, що застосовуються соціальними службами, окремими закладами соціального обслуговування, соціальними педагогами та працівниками з метою досягнення успіху соціально-педагогічної роботи та забезпечення завдань соціального захисту населення. Серед найбільш поширених технологічних ресурсів соціальної роботи можна виокремити організаційні форми, діагностичні техніки, психотерапевтичні методи, індивідуальне консультування, тренінги тощо. Все це у своїй сукупності становить механізм соціальної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Социальная работа: история, теория и практика / С.Я. Марченко, Н.С. Кратинев, Л.Ц. Ваховский. - Луганськ: Альма-матер, 2002. - 158 с.
2. Соціальна робота: Технологічний аспект / А.Й. Капська. – К.: ДЦССМ. 2004. – 280 с.

КАЛЕНСЬКИЙ А.І.

здобувач I курсу спеціальності «Менеджмент»

Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна»

ОСНОВНІ БАР'ЄРИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Сучасний соціум як ніколи гостро усвідомлює необхідність інтеграції осіб з інвалідністю в нього шляхом подолання не тільки фізичних, але й символічних бар'єрів у їхньому житті. В свою чергу, інтеграцію можна вважати вдалою та ефективною у тому випадку, якщо індивід засвоює необхідні соціальні ролі, що схвалені даним суспільством, соціальні норми та стереотипи поведінки.

Але це зовсім не означає, що вона відбувається як поступальна хода вгору. Це складний, суперечливий, динамічний процес, який особливо у осіб з інвалідністю супроводжується кризою інтеграції, з якою особа не завжди може впоратися, а подальший розвиток її особистості може піти не по висхідній. А як відомо, життєвий шлях людини з інвалідністю супроводжується подоланням багатьох криз інтеграції, які виступають як кризи особистісного зростання, незадоволеності своїм соціальним або особистим статусом.

Бар'єрами на шляху інтеграції людей з інвалідністю в суспільство є як об'єктивні труднощі і проблеми самореалізації, так і психологічні проблеми батьків, оточуючих і самих дітей з особливими потребами.

Бар'єрами у сфері освіти дітей і молоді з особливими освітніми потребами можна позначити такі проблеми об'єктивного характеру, як:

- неможливість відвідувати загальноосвітню школу;
- певні недоліки і обмеження інших форм освіти;
- труднощі в пересуванні і віддаленість спеціальних навчальних закладів, що заважає отримати спеціальність.

Об'єктивний характер мають і бар'єри працевлаштування молоді з інвалідністю, а саме:

- недостатня конкурентоспроможність цієї категорії молоді;
- неможливість витримувати навантаження нарівні із здоровими співробітниками, особливо в приватному бізнесі, де порушення нормативів тривалості робочого дня і умов праці є звичайним явищем;
- обмеженість пересування;
- дефіцит спеціально обладнаних робочих місць для інвалідів, спеціального устаткування і інструментів;

- вузький спектр професій, по яких готують інвалідів [4].

Ставлення до людей з інвалідністю іншими людьми є одним з найважливіших соціально-психологічних бар'єрів інтеграції, оскільки навіть маючи професію, володіючи потенційними можливостями брати участь в житті суспільства, особа з інвалідністю не завжди може реалізувати їх просто тому, що оточуючі не хочуть вступати з нею у контакт, адміністрація підприємства побоюється прийняти її на роботу.

За результатами досліджень різних вчених, ставлення оточуючих людей до людей з інвалідністю оцінюється як відверто несприятливе: людям з особливими потребами часто приписуються такі риси, як заздрість, недовіра до інших, недолік ініціативності, підвищене відчуття жалості до самого себе, надмірна вимогливість при виконанні своїх бажань. При соціальній взаємодії з людиною з інвалідністю оточуючі люди прагнуть скоріше його припинити, використовують менший, ніж зазвичай, словарний запас, висловлюють не власну думку, а ту, яка, як їм здається, повинна подобатися людині з інвалідністю [2, С. 63]. За спостереженнями дослідників, негативні установки прослідковуються у всіх вікових групах. У деяких роботах наголошується, що ззовні помітна інвалідність (ампутації, косметичні дефекти, рухові порушення і тому подібне), а також психічні захворювання - клеймо, з яким особа з інвалідністю вимушена існувати [3].

Це відношення можна назвати амбівалентним [1, С. 397-398]: з одного боку люди з інвалідністю сприймаються як такі, що відрізняються в гіршу сторону, з іншого, як позбавлені багатьох можливостей. Це породжує як неприйняття хворих співгромадян останніми членами суспільства, так і співчуття по відношенню до них, але, за оцінками експертів [2], в цілому спостерігається неготовність багатьох оточуючих людей до тісного контакту з людиною з інвалідністю і до ситуацій, яка б дозволяла їй реалізувати свої можливості нарівні зі всіма. Взаємини оточуючих людей та осіб з особливими потребами передбачають відповідальність за ці взаємини обох сторін. Тому слід зазначити, що люди з інвалідністю в цих взаєминах займають не зовсім прийнятну позицію. У багатьох з них не вистачає соціальних навиків, уміння виразити себе в спілкуванні з колегами, знайомими, адміністрацією, роботодавцями. Люди з інвалідністю сприймають інших людей дещо у загальних рисах, оцінюючи їх на основі лише деяких моральних якостей, таких як доброта, чуйність, толерантність тощо.

Список використаних джерел:

1. Гидденс Э. Социология / Гидденс Э. - М.: Эдиториал, 2009.
2. Добровольская Т.А. Социально-психологические особенности взаимоотношений инвалидов и здоровых / Добровольская Т.А., Шабалина Н.Б. // Социологические исследования. - 2013. - № 1. – С. 12-15.
3. Дьюї Джон. Моральні принципи в освіті / Дьюї Джон. - Львів: Освіта, Літопис, 2001.
4. Расюк І.М. Навчання інвалідів: психологічний аспект / І.М. Расюк // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2014. – № 1. – С. 124 – 130.

СЕКЦІЯ V. СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ, ПЕРСПЕКТИВИ, РОЗВИТОК

ВИНОГРАДОВА В.В.

здобувачка VI курсу спеціальності «Туризм»

*Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна»
Науковий керівник: Мулярчук Г.О. старший викладач кафедри менеджменту та туризму*

ЗНАЧЕННЯ КРАЄЗНАВСТВА У РОЗВИТКУ ПАТРІОТИЗМУ МОЛОДІ

На сучасному етапі розвитку України існує нагальна необхідність посилення національно-патріотичного виховання справжнього патріота своєї Батьківщини. В Українських дитячих садочках та школах, діти і молодь вивчають і дізнаються про свій рідний край щось нове та цікаве. Насправді ж важко зрозуміти що таке патріотизм і які його головні риси? Серед характерних ознак патріотизму визначається:

- 1) Сприяння розбудові державної незалежності;
- 1) Засвоєння українських цінностей:
 - Української культури;
 - Української мови;
 - Шанобливе ставлення до історичної пам'яті.
- 2) Військово патріотичне виховання.

Одне найчисельніших місць належить вихованню любові й дбайливого ставлення до рідної землі, своєї “малої батьківщини”, її історії, поваги до народних традицій і звичаїв, фольклору, любові до рідної природи. Нема в людини місця дорожчого, ніж те, де вона народилася, землі на якій росла... Щоб по-справжньому любити свій край, його слід добре знати, необхідно вивчати його історію, мову, культуру. У зв'язку з цим, одним з пріоритетних напрямків патріотичного виховання молоді є краєзнавство.

Краєзнавство виступає важливою складовою національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави та нації. Перші ідеї застосування краєзнавства як провідного засобу виховання розглядали ще за часів античності, середньовіччя та Відродження. Теоретичні засади краєзнавства як засобу патріотичного виховання були розроблені у працях класиків вітчизняної педагогіки: М. Драгоманова, Т. Лубенця, Д. Багалія, Б. Грінченка, М. Грушевського.

У період інтенсивного формування української нації краєзнавство розглядалося українськими педагогами як важлива складова загальної ідеї народності освіти, що ґрунтувалася на залежності формування особистості від національної системи цінностей, яка втілена у народних традиціях, формах духовної культури, особливостях рідної природи.

Етимологічно сам термін “краєзнавство” походить від двох слів – “край” (місцевість, територія) та “знання”, які в сукупності означають “знання про край”. Поняття “краєзнавство” – багатоаспектне, структурно різноманітне, стосується різних напрямів життєдіяльності краю і не завжди піддається однозначному трактуванню. Як, власне кажучи, і базове поняття “край”, яке можна розглядати в широкому та вузькому значеннях. У багатьох мовах світу воно пов'язується з вивченням невеликої території всередині країни. У звичайному розумінні краєзнавство розглядають як вивчення рідного краю, своєї “малої” Батьківщини.[1]

Основою краєзнавчої роботи є формування фондів краєзнавчої літератури, які містять в собі книги, статті про область в цілому, інші краєзнавчі документи, в яких висвітлюється економічний стан краю, історичні та культурні особливості району, міста, екологічні проблеми, а також твори місцевих письменників, публікації про знатних людей краю і таке інше. В Житомирській обласній універсальній науковій бібліотеці імені О. Ольжича “Книга Житомирщини 2014 року”. В цій книзі зібрані описи книг та маленькі анотації до них. Вона має 188 видань різних книг про Житомирщину та область.

Роботу з питань краєзнавства проводять у кількох напрямках: історичному, природно-географічному, народознавчому, екологічному, літературному, мистецькому.

В кожному селі живуть люди, які закохані у свій край, добре знають його історію. Вивчення культурної спадщини рідного краю, його звичаїв, традицій, обрядів, народних ремесел, організація і проведення народних свят, українських вечорниць, релігійних свят посідає одне з головних місць у народознавчому краєзнавстві. Велику увагу слід приділити популяризації історико-краєзнавчої літератури про пам'ятки культури, народну творчість, місцевий фольклор, як найважливіший засіб естетичного і патріотичного виховання молоді. Туристи, які хочуть дізнатися про нашу область щось новеньке та цікаве пропонуємо коротеньку екскурсію по містам Житомирщини.

М. Коростень. Прогулянка Древянським парком – справжньою перлиною Коростеня та неймовірно гарним місцем, що вражає своєю красою. Крім неповторної природи на території парку є оригінальні пам'ятники, кожен з яких уособлює частину історії міста, альтанки, фонтани та унікальний військово-історичний комплекс «Скеля», екскурсію по якому можна відвідати після прогулянки.

Ранковий переїзд до М. Олевськ. Туристичний маршрут по Олевським місцям символічно названий - «Місце, де зупиняється час» та включає в себе огляд історичних об'єктів міста: Свято-Миколаївської церкви та древнього городища "Бабина гора" з криницею часі Київської Русі та геологічного заказника місцевого значення, надзвичайного природного, туристичного об'єкту Камінне село.

Вечірній переїзд до Новоград-Волинська. Екскурсія в музей родини Косачів та меморіальний будинок-музей Лесі Українки. Музей родини Косачів – присвячений славетній, неординарній сім'ї, в якій народилася всесвітньовідома геніальна українська поетеса Леся Українка (Лариса Петрівна Косач).

І на завершення нашої подорожі – вражаючі вітрини музею коштовного і декоративного каміння в Хорошеві – одного із відомих геологічних музеїв. Це унікальне зібрання не тільки мінералів камерних пегматитів Волинського родовища, але й зразків гірських порід і мінералів з усіх регіонів України та світу.

Список використаних джерел

1. Кушнарєнко Н.М Бібліотечне краєзнавство: навч. посіб. Київ 2007. С. 19
2. <http://www.lib.zt.ua/sites/default/files/publication/%D0%9A%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0%202014.pdf>

Г А Н А Б А С . О .

доктор філософських наук, професор, професор кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУСПІЛЬСТВА

Створення правової держави й громадянського суспільства є одним із пріоритетних завдань сучасних держав світу. Розвинуте громадянське суспільство нерозривно пов'язане із низкою політичних й економічних процесів, які відбуваються в країні й є своєрідним фундатором правової демократичної держави. Становлення й розвиток громадянського суспільства не означають його ізоляваності від державно-правових інститутів, а, навпаки, передбачають сталий й інтенсивний взаємозв'язок громадянського суспільства. Ілюстрацією зазначених міркувань є теперішня ситуація в Україні, пов'язана із військовою агресією Росії.

Українське суспільство миттєво згуртувалося й єдиним фронтом намагається усім чим лише можливо допомагати збройним силам України боронити українську землю. Підтримка, взаємодопомога, єднання й відчуття “єдиної родини” — це ті характеристики, які свідчать, що громадянське суспільство в Україні формується й у часи небезпеки та лихоліття виявляє здатність допомогти державі у боротьбі з ворогом. Події сьогодення яскраво засвідчили, наскільки потужною силою є громадянське суспільство у вирішенні низки суспільних проблем та завдань. Очевидно, що ця обставина актуалізує необхідність пошуку ефективних шляхів та варіантів подальшої розбудови громадянського суспільства в Україні. Зокрема, проблемою, яка потребує вирішення є необхідність концептуального обґрунтування та практичної нормативної регламентації взаємодії громадянського суспільства з державою. Йдеться про те, що розмежування їх повноважень, яке має місце в будь-якому суспільстві, не означатиме їх протистояння, а навпаки, пошук різних шляхів взаємодії й пошуку способів організації людського співіснування, заснованого на зіткненні, узгодженні та гармонізації інтересів людей.

При розгляді питання становлення в Україні громадянського суспільства релевантним є досвід минулих часів. Такий історичний екскурс не лише дозволить продемонструвати, який чином формувалися ідеї й концепти громадянського співжиття, а й важливим ціннісним еталоном, який дозволяє напрацювати ефективні правові механізми, окреслити концептуальні шляхи його подальшого розвитку.

Ідея громадянського суспільства зародилася у часи античності. Перші продуктивні ідеї висловили у своїх творах Платон, Аристотель, Цицерон та інші. Так, Платон у пошуку моделі ідеальної держави звернув увагу на особливості соціальної структури тогочасного суспільства. Він поділяв його на три групи: виробники, воїни й правителі. Для кожної групи є характерними свої чесноти: для виробників — поміркованість у задоволенні чуттєвих бажань, для воїнів — мужність у послідовній реалізації вольових прагнень, для правителів — мудрість як використання розуму на користь усієї спільноти. До кожної з цих суспільних верств людина потрапляє відповідно до своїх природних нахилів. Соціальна структура є похідною від потреб людини. Але якщо Платон пише про ідеальну державу як монархічну й самодержавну й навіть диктаторську, то у Аристотеля розуміння держави є іншим. Він досконалою вважає ту державу, яка розвивається поряд із суспільством, тобто їх розвиток є взаємозалежним й взаємообумовленим. Очевидно, що держава у своєму розвитку ґрунтується на принципах моральності й духовності. Недарма, Аристотель трактував поняття держави як “спільної справи”. Отож, поняття суспільства, громади і держави у його розумінні є багато у чому тотожними.

Якщо витоки громадянського суспільства були закладені в античні часи, то еволюція й розвиток його відбувся у добу Просвітництва та Нового часу Впровадження у науковий вжиток та повсякденний ужиток поняття “громадянський суспільство” пов’язане із ідеєю “природних прав” людини. У міркуваннях тогочасних мислителів була закладена ідея первинності суспільства по відношенню до держави. Так, Джон Локк висунув ідею приватного права людини на власність незалежно від дозволу й потреб держави. Ш.-Л. Монтеск’є стверджував, що громадянське суспільство має розвиватися на основі не держави, а власне суспільства. Однак, не завжди в унісон із суспільством розвивається держава. Німецький філософ у своїх міркуваннях засвідчує амбівалентний характер у розвитку громадянського суспільства. Недружність, марнотратство, жабідність, з одного боку, поєднуються з волею й бажанням до свободи й справедливості у суспільному житті, з іншого[1, с.22]. Чи можливо подолати цю амбівалентність? Так, вважає німецький філософ, за умови прийняття свідомого й відповідального рішення кожним громадянином. Сумління й

совість кожної людини здатні створити справедливе й відповідальне громадянське суспільство [1, с.23].

Варто зауважити, що якщо у добу античності та Нового часу формувалася класична концепція розуміння й побудови громадянського суспільства, то у сучасній суспільній й правовій думці відбувається перегляд низки класичних концепцій й усталених поглядів. Еволюція громадянського суспільства пов'язана із низкою іпостасей сучасного суспільства, а саме: забезпечення індивідуальної та соціальної свободи, поширення природних засад довіри серед громадян держави та можливостей солідарності й взаємодопомоги між вільними громадянами. Розвиток суспільства у цьому напрямку передбачає створення широкої мережі неурядових організацій.

Отож, громадянське суспільство — це сфера взаємодії індивідів та організацій, які вони утворюють. Однією з цілей взаємодії є формулювання, висловлення і захист індивідами та їх об'єднаннями своїх інтересів. Це той зріз суспільних відносин, коли громадянські організації виступають як групи інтересів, що є посередниками в стосунках індивідів з владою та рештою суспільства. Громадянське суспільство не лише сфера, а й тип взаємодії, певна модель соціальної організації з притаманною їй культурою.

Список використаних джерел.

1. Карась А. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і неklasичних інтерпретаціях. Київ: Наукова думка, 2004. 202с.

ГБУР З.В.

професор, доктор наук з державного управління, професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВІЙНИ

На даний час світ опинився перед новими викликами у галузі забезпечення інформаційної безпеки, яка в умовах глобалізації та інтеграції є ключовим чинником забезпечення спроможності країни долати кризові явища зовнішньої агресії.

Особливо гостро ця проблема привертає увагу до тих процесів, що відбуваються в Україні в умовах війни та окупації частини української території. Тільки своєчасне виконання заходів з управління інформаційною безпекою з боку держави допоможуть здолати загрози політичному та соціально-економічному життю України. Держави з розвинутим інформаційним середовищем використовують своє домінуюче становище в інформаційному просторі для досягнення економічних та військово-політичних цілей. Традиційні засоби війни достатньо витратні, тоді як інформаційні засоби впливу є прекрасною альтернативою. Спектр впливу достатньо широкий: від дискредитації роботи державних органів до нанесення ударів по критично важливій інфраструктурі. Проведення такого комплексу дій призводить до втрати управління в державі, економічного спаду, створюються умови для виникнення громадянських конфліктів.

В липні 2016 р. в Варшаві на черговій сесії НАТО кіберпростір віднесено до переліку сфер ведення військових дій. На сесії були прийняті «Зобов'язання щодо забезпечення кібероборони», що передбачають фінансування профільних програм, розвиток взаємодії між національними структурами, активізацію обміну даними про кіберзагрози, підвищення кваліфікації працівників національних структур в сфері кібербезпеки, відпрацювання питань кібероборони в процесі заходів оперативної та бойової підготовки [13, с. 22].

Інформаційна безпека може розглядатися як стан захищеності даних, при якому забезпечується їх конфіденційність, доступність, цілісність, а також комплекс заходів, пов'язаних з досягненням даного стану. Такий підхід має технологічний характер.

На даний час існує три основні підходи до визначення сутності поняття “інформаційна безпека” (рис. 1).

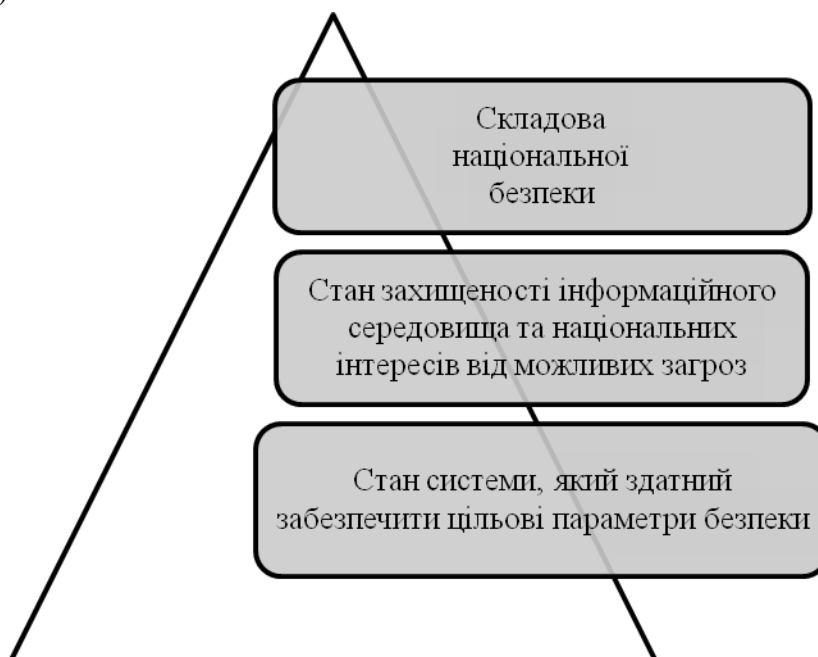

Рис. 1. Підходи до трактування поняття “інформаційна безпека”

Джерело: [1, с. 13].

Конституцією України в ст. 17 зазначено, що захист суверенітету та територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [5].

Зміст інформаційної безпеки розкривається в Доктрині інформаційної безпеки України від 25 лютого 2017 р. [11], зокрема, як невід’ємна складова кожної зі сфер національної безпеки і як важлива самостійна сфера забезпечення національної безпеки.

Ефективність сучасної зброї все більше визначається не стільки вогневою потужністю, скільки ступенем інформаційної забезпеченості. В змісті військових дій зростає значимість інформаційно-технічного протистояння. Переваги в ступені інформованості – неодмінна умова перемоги в повітряному, морському та сухопутному бою. Про це свідчить досвід озброєних конфліктів та локальних війн сучасності.

Ключовими заходами щодо забезпечення ефективної діяльності у сфері державного управління інформаційною безпекою є: розробка показників оцінки ефективності систем захисту інформаційної безпеки держави; моніторинг та ідентифікація появи дестабілізуючих факторів та загроз; організація проведення фундаментальних та прикладних наукових досліджень в галузі забезпечення інформаційної безпеки; розробка відповідної нормативно-правової бази; протистояння загрози інформаційної війни [7, с. 78].

Інформаційна безпека є важливою функцією держави, повинна передбачати, насамперед, формування відповідними державними органами політики організаційно-правових механізмів в галузі інформаційної безпеки. Важлива роль в даному напрямі належить державним органам, які відповідно до наданих повноважень в сферах своєї відповідальності повинні здійснювати організаційне, нормативно-правове, матеріально-технічне та фінансове забезпечення реалізації державної політики інформаційної безпеки [14, с. 6].

Література:

1. Бодрук О. С. Структури воєнної безпеки: національний та міжнародний аспекти: Монографія. Київ : НІПМБ, 2001. 300 с.
2. Конституція України. Прийнята ВРУ 28.06.1996. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed19960628>.
3. Кравець Є. А. Інформаційна безпека держави. Київ : Укр. енцикл., 1992. 1235 с.
4. Цимбалюк В. С. Правове регулювання інформаційної безпеки в Україні: проблеми теорії та практики. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 2 (8). С.22–30.
5. Шипілова Л. М. Порівняльний аналіз ключових понять і категорій основ національної безпеки України: автореф. дис. ... к. політ. н.: 21.01.01. Київ, 2007. 20 с.

КОВАЛЬ Я.С.

*кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри управління фінансово-економічною безпекою,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна*

ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА З ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Стрімкий розвиток громадянського суспільства, якісні зміни в структурі якого детермінують зміни в системі державного управління. Усвідомлення взаємозв'язку громадянського суспільства і держави має велике значення для поглиблення розуміння сучасних тенденцій розвитку державно-управлінських механізмів та обґрунтування необхідності модернізації системи державного управління в Україні. В цьому зв'язку виникає об'єктивна необхідність оптимізації механізму взаємодії державної влади та громадянського суспільства шляхом широкого залучення інститутів останнього до державно-управлінських процесів, що зробить можливим становлення України як міцної правової, соціальної демократичної держави.

Крім того, відомо, що демократичний устрій держави передбачає якомога ширшу участь громадськості у процесі ухвалення та впровадження рішень. Діяльність публічної адміністрації не може бути ефективною та успішною без широкої підтримки та участі громадськості [1].

Велике значення в функціонуванні громадянського суспільства належить інститутам громадянського суспільства – різноманітним недержавним громадським організаціям. Їх досить часто називають неурядовими організаціями, недержавними організаціями, неприбутковими організаціями, некомерційними організаціями, громадськими об'єднаннями.

Сьогодні в теорії державного управління в контексті взаємовідносин «влада – громадянське суспільство» виокремлюють:

- інформування – однобічний процес надання інформації громадськості в цілому або зацікавленим групам чи організаціям;
- консультування в процесі вироблення та реалізації політики під час прийняття рішень на всіх рівнях влади;
- залучення громадськості – активна участь громадян та їх об'єднань у формуванні публічної політики, у її реалізації та оцінці. Така форма відкриває шлях до справжнього партнерства [2-3]. Слід виділити ще одну форму взаємовідносин органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства – сприяння функціонуванню останніх. Так, органи публічної влади можуть сприяти створенню та функціонуванню центрів громадської активності, ресурсних центрів та фондів громадянського суспільства, омбусмен - центрів.

Влада може допомогти вказаним установам у виділенні приміщень, телефонних номерів, а також здійснювати інформаційну підтримку.

Серед основних форм і засобів впливу громадян та інституцій громадянського суспільства на процес розробки і прийняття політико - управлінських рішень іноді виділяють наступні:

- участь у виборах і референдумах;
- діяльність громадських організацій, асоціацій, профспілок;
- направлення звернень та інформаційних запитів до органів влади і місцевого самоврядування та їх посадових осіб;
- проведення громадських моніторингів, експертиз, підготовка експертних висновків і оцінок як щодо конкретних документів і рішень, так і щодо певних суспільних подій;
- використання різноманітних форм місцевого самоврядування – громадських слухань, громадських ініціатив, місцевих референдумів, загальних зборів громадян, створення органів самоорганізації населення;
- інформування громадськості, організація обговорень у засобах масової інформації, соціологічних опитувань та моніторингів громадської думки;
- проведення семінарів, «круглих столів», консультацій за участю експертів і зацікавлених груп;
- використання різноманітних масових форм громадської активності (пікетів, мітингів, страйків тощо);
- участь у діяльності консультативно - дорадчих органів [4-5].

Демократія громадської участі у творенні державної політики передбачає різні форми участі громадян та їх впливу на прийняття державно – управлінських рішень: інформування громадськості, «гарячий телефон», прийом громадян, опитування громадської думки, фокус-групи, громадські слухання, створення робочих груп з підготовки рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень, громадське представництво в радах для прийняття рішень, інтерактивні теле- і радіо- дебати, громадський референдум, голосування з окремих питань через ЗМІ, навчання громадян, технічна підтримка тощо.

Л. Усаченко зазначає, що взаємодія органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства може набувати різних форм залежно від цілей і характеру виконуваної роботи, обсягу повноважень суб'єктів, масштабу взаємодії (загальнодержавний, регіональний, місцевий рівень) [6].

Пошук різноманітних форм взаємодії інститутів громадянського суспільства і державної влади зумовлений неспроможністю загальнонаціональних і місцевих виборів, як основних форм такої взаємодії, у повній мірі задовольняти потреби громадян, реагувати на динамічні зміни запитів із боку суспільства [7].

Вперше на законодавчому рівні форми взаємодії інститутів громадянського суспільства і держави було визначено Кабінетом Міністрів України в розпорядженні «Про схвалення Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства» від 21 листопада 2007 року [8-9]:

- участь інститутів громадянського суспільства в розробленні та обговоренні проектів нормативно - правових актів з питань, що стосуються суспільно-економічного розвитку держави, інтересів широких верств населення, прав і свобод людини та громадянина;
- здійснення ними громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади щодо розв'язання проблем, що мають важливе суспільне значення (у формі громадського моніторингу підготовки та виконання рішень, експертизи їх ефективності, подання органам виконавчої влади експертних пропозицій);

- надання інститутами громадянського суспільства соціальних послуг населенню відповідно до укладених з органами державної влади договорів;

- утворення спільних консультативно-дорадчих та експертних органів, рад, комісій, груп для забезпечення врахування громадської думки у формуванні та реалізації державної політики;

- співпраця органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства в процесі підготовки та перепідготовки кадрів, спільного навчання державних службовців та представників громадських організацій навикам ефективної взаємодії, ознайомлення широких верств населення з формами їх участі у формуванні та реалізації державної політики;

- проведення органами виконавчої влади моніторингу й аналізу громадської думки, забезпечення своєчасного публічного реагування на пропозиції та зауваження громадськості;

- виконання спільних проєктів інформаційного, аналітично-дослідницького, благодійного і соціального спрямування.

Згідно з роз'ясненням Міністерства юстиції України [10-11] взаємодія інститутів громадянського суспільства з органами державної влади відбувається у таких правових формах:

1) участь інститутів громадянського суспільства у нормотворчій діяльності держави, яка забезпечується участю у розробленні та обговоренні проєктів нормативно-правових актів;

2) участь інститутів громадянського суспільства у правозастосовній діяльності держави, яка забезпечується шляхом: передачі повністю повноважень державних органів; передачі часткової повноважень державних органів; громадського контролю. Це також залучення інститутів громадянського суспільства до надання соціальних послуг; здійснення інститутами громадянського суспільства громадського контролю за діяльністю органів державної влади у формі громадського моніторингу підготовки та виконання рішень, експертизи їх ефективності, подання органам державної влади експертних пропозицій, утворення спільних консультативно-дорадчих та експертних органів, рад, комісій, груп для забезпечення врахування громадської думки у формуванні та реалізації державної політики; проведення органами державної влади моніторингу і аналізу громадської думки, забезпечення своєчасного публічного реагування на пропозиції та зауваження громадськості; ознайомлення широких верств населення з формами його участі у формуванні та реалізації державної політики, виконання спільних проєктів інформаційного, аналітично - дослідницького, благодійного і соціального спрямування тощо;

3) участь інститутів громадянського суспільства у правоохоронній діяльності держави, яка забезпечується шляхом: реалізації права складати протоколи про адміністративні правопорушення; участі інститутів громадянського суспільства у діяльності органів внутрішніх справ по забезпеченню охорони громадського порядку; реалізації права вживати спільно з працівниками міліції заходів до припинення адміністративних правопорушень і злочинів; участі інститутів громадянського суспільства з органами Державної прикордонної служби України в охороні державного кордону.

Висвітлюючи форми взаємодії органів державної влади з інститутами громадянського суспільства, вважаємо за необхідне звернути увагу на механізм реалізації влади громадських організацій як комплекс спеціально розроблених і законодавчо закріплених процесів і процедур, форм і методів розгортання громадянської активності в структурі соціального організму будь-якої країни. По суті, це методичні, організаційні і правові положення і заходи, які визначають участь громадських організацій у прийнятті державно-політичних рішень.

Г. Нестеренко і Г. Дідух [12] виокремлюють такі шість основних етапів функціонування механізму реалізації влади громадських організацій:

- 1) внесення проблем на розгляд адміністративного органу (лобіювання);
- 2) дискусія (публічні консультації-публічне громадське обговорення, громадські слухання);
- 3) експертна оцінка (громадська експертиза);
- 4) участь в організації виконання;
- 5) соціальний контроль завдяки формуванню громадської думки;
- 6) корекція (зворотній зв'язок).

Таким чином, механізм реалізації влади громадських організацій представлений у формі шести етапного циклу включення громадських організацій до розподілу влади в структурі цілого – соціального організму країни. Після внесення проблеми на обговорення до адміністративного органу, громадські організації долучаються до дискусії з приводу нього, а також можуть надавати допомогу як експерти в оцінці певного питання. Після його схвалення вони сприяють роботі органів державної влади і самоврядування, які це рішення виконують, а також впливають на формування громадської думки, і є репрезентантами останньої у відносинах з державними інституціями та органами місцевого самоврядування, можуть долучатися до її аналізу – виконуючи в такий спосіб функції соціального контролю і оцінки прийнятого державно-політичного рішення.

Проаналізувавши історико-теоретичні засади діяльності інститутів громадянського суспільства в публічному управлінні можна зробити наступні висновки:

Громадськість приймає участь в процесі прийняття державних рішень з часів рабовласництва, коли з'явилися спільноти, що відстоювали права та інтереси окремих соціальних груп. Питання домінування держави і громадськості в суспільному житті історично завжди виникало й спричинювало різні теоретичні погляди. В усі часи об'єднання громадян були покликані захищати інтереси людини, боротися проти тиранії, державного «левіафану». Довгий час держава і суспільство не розмежовувались. Першим, хто наголосив на самостійності і відокремленості громадянського суспільства від держави був Гегель. Однак, тільки наприкінці ХХ століття об'єднання громадян позбавилися від тотального державного контролю. Форми участі організованої громадськості в державному управлінні набули мирних способів. Громадянське суспільство остаточно позбулося від ототожнення з державою.

В контексті сучасних суспільно - трансформаційних процесів громадські організації вийшли на новий рівень взаємовідносин з державою. Держава і громадянське суспільство взаємозалежать та взаємообумовлюють одне одного. Водночас, державне управління трансформується в «публічне», яке своєю чергою, характеризується відкритістю, прозорістю, широким залученням інститутів громадянського суспільства до державно-управлінських процесів.

Немає єдиного підходу до визначення форм взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади. Науковці виділяють різноманітні форми такої взаємодії: інформування, консультації, громадські слухання, громадські експертизи, дорадчі комітети, громадські ініціативи, моніторинг громадської думки, громадське представництво в радах, просвіта, круглі столи, громадський контроль тощо. В законодавстві опосередковано визначено такі правові форми взаємодії органів державної влади з організованою громадськістю як участь інститутів громадянського суспільства у нормотворчій, правозастосовчій й правоохоронній діяльності держави. Необхідно констатувати що підходи до їх класифікації досить умовні й різноманітні. Постійно з'являються нові форми взаємодії

громадянського суспільства і державної влади. Ефективність зазначених форм в сучасних умовах потребує глибокого дослідження. Слід наголосити, що залучення інститутів громадянського суспільства до державно - управлінських процесів має відбуватися на всіх етапах від цілепокладання до оцінки результатів.

Список використаних джерел:

1. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: навчально-методичний посібник. Київ: ДП «Укртехінформ», 2013. 250 с.
2. Усаченко Л. М. Основні аспекти, форми та напрями взаємодії органів державної влади з неурядовими організаціями. *Державне будівництво*. 2008. № 1. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_1_49.
3. Кравцова З. С. Окремі аспекти взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №2. С. 46-49. URL : http://www.lsej.org.ua/2_2021/11.pdf.
4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України № 280/97 від 21 травня 1997 року. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Дехтяр Н. А., Люта О. В., Пігуль Н. Г. Фінансовий механізм діяльності суб`єктів господарювання. Суми : Університетська книга, 2011. 182 с.
6. Усаченко Л. М. Комунікативна взаємодія влади й громадськості в умовах демократизації державного управління. *Демократичні стандарти врядування й публічного адміністрування* : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю. Ч. 2. Львів. : ЛРІДУ НАДУ, 2008. 428 с.
7. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства Мін'юст України; Роз'яснення від 03.02.2011 : Законодавство України, 2011. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0018323-11>.
8. Концепція сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2007 р. N 1035-р, втратив чинність 20.06.2012, підстава - 389-2012-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1035-2007-%D1%80#Text>.
9. Офіційна сторінка Громадський простір. URL : <https://www.prostir.ua/?news=derzhava-i-hromadyanske-suspilstvo-alhorytm-vzajemodiji>.
10. Офіційний сайт Міністерства юстицій України. URL : <https://minjust.gov.ua/>.
11. Кравцова З. С. Теоретичні, правові та практичні основи громадянського контролю за здійсненням державної влади в Україні. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2019. № 3(5). Грудень. С. 89–104.
12. Громадські організації у дискурсі демократизації суспільства: монографія / за науковою ред. В. П. Беха ; редкол. : В. П. Бех (голова), Г. О. Нестеренко (заст. голови) [та ін.]. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 680 с.

СТОВБАН М.П.

к.мед.н., доцент кафедри фтизіатрії і пульмонології з курсом професійних хвороб, генеральний директор комунального некомерційного підприємства "Івано-Франківська обласна клінічна інфекційна лікарня Івано-Франківської Обласної Ради"

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ГОСПІТАЛЬНИХ ОКРУГІВ

Сьогодні необхідність реформування сфери охорони здоров'я викликана тим, що медичні заклади в сучасних умовах роботи та системи фінансування не можуть задовольнити потребу населення в медичному супроводі. Одним із напрямків реформування медичної сфери є модернізація вторинної медичної допомоги шляхом перепрофілювання закладів охорони здоров'я та створення госпітальних округів, націлених на забезпечення своєчасного медичного захисту населення. Сьогодні існує багато нормативно-правових актів, що

регулюють та закріплюють регламент їх роботи, але існують питання, які не зайшли своє відображення у законодавстві. Існує певний перелік нормативно-правих документів та пілотних проектів, що регулюють їх діяльність на сучасному етапі, основними з яких є: Закон України «Про порядок проведення реформування системи охорони здоров'я», Постанова Кабінету міністрів «Про затвердження Порядку створення госпітальних округів», звіт проекту USAID «Підтримка реформи охорони здоров'я», але вони в повній мірі не вирішують проблеми, що виникають у роботі госпітальних округів на сучасному етапі, а публікацій вчених на жаль не має.^[1]

Нормативно-правові документи, згідно якими можливе утворення госпітальних округів для модернізації вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги для задоволення потреб населення у медичній допомозі, підвищення її якості та ефективності при більш раціональному використанні ресурсів, представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Нормативно-правові документи, що регламентують процес створення госпітальних округів

Вид документа	Назва
1. Наказ	1. «Про затвердження примірних положень про заклади охорони здоров'я» від 30.12.2011 р. № 1008
2. Наказ	«Про затвердження нормативно-правих актів Міністерства охорони здоров'я України щодо реалізації Закону України «Про порядок проведення реформування системи охорони здоров'я у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій областях та місті Києві», зареєстрований у Міністерстві юстиції за № 1414/20152 від 07.12.2011 р.
3. Наказ	“Про затвердження табелів оснащення медичною технікою та виробами медичного призначення структурних підрозділів лікарні відновного лікування” від 31.10.2011 р. № 736»
4. Наказ	«Про затвердження табелів оснащення медичною технікою та виробами медичного призначення структурних підрозділів лікарні інтенсивного лікування» від 31.10.2011 р. № 735
5. Закон України	«Про порядок проведення реформування системи охорони здоров'я у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій областях та місті Києві» від 07.07.2011 р. № 3612-VI
6. Постанова	«Про порядок створення госпітальних округів» від 30 листопада 2016 року № 932
7. Наказ	“Примірне положення про госпітальний округ» від 20 лютого 2017 року № 165 у редакції від 18.12.2017
8. Постанова	Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з медичної практики від 02.03.2016 № 285
9. Закон	<u>Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» № 2168-VIII від 19.10.2017</u>
10. Постанова	«Про порядок функціонування електронної системи охорони здоров'я» від 25.04.2018 р. № 411

Джерело: узагальнено на основі [1,3,5,6]

З метою виконання частини 11 статті 35 Основ законодавства України, про охорону здоров'я, Постанови Кабінету Міністрів від 30.11.2016 № 932 «Про затвердження Порядку створення госпітальних округів», на основі Примірного положення про госпітальний округ (наказ МОЗ України від 20.02.2017 № 165 (далі - Положення) у законодавстві **визначено етапи створення госпітальних округів** [4]. Саме тому актуальним для Міністерства охорони здоров'я є провести наступні заходи: - підсилити методологічну

підтримку госпітальним радам щодо організації їх діяльності (дотримання порядку розрахунку та оновлення кількісного складу членів Госпітальної ради, можливості доопрацювання Примірного положення про Госпітальний округ, оформлення протоколів засідань, необхідності дотримання Госпітальною радою принципу підзвітності та прозорості) та підготувати плани розвитку госпітальних округів; розробити формулу для розрахунку кількості членів Госпітальної ради кожного госпітального округу; більш детально врегулювати питання взаємодії Госпітальної ради з місцевими радами в аспекті затвердження пропозицій, напрацьованих Госпітальною радою; узгодити Примірне положення про Госпітальний округ з діючим законодавством [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт щодо стану процесу формування госпітальних округів та госпітальних рад. К.: Центр «Ейдос», 2018. – 36 с. <http://eidos.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/Звіт-госпітальні-округи.pdf>

2. Електронний ресурс. URL: <http://eidos.org.ua/novyny/zminy-yaki-nese-medreforma-dlya-likaren-na-prykladi-sumskoj-hospitalnoj-rady/>

3. Про затвердження примірних положень про заклади охорони здоров'я: наказ МОЗ України від 30.12.2011 р. № 1008. Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/hsr_reformlaw.

4. Про затвердження нормативно-правових актів МОЗ України щодо реалізації Закону України «Про порядок проведення реформування системи охорони здоров'я у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій областях та м. Києві: наказ МОЗ України від 05.10.2011 р. № 646 (zareestrovano u Minjusticii vid 07.12.2011 r. za № 1414/20152) – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/hsr_reformlaw.

5. Про затвердження табелів оснащення медичною технікою та виробами медичного призначення структурних підрозділів лікарні відновного лікування: наказ МОЗ України від 31.10.2011 р. № 736. Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/hsr_reformlaw.

6. «Про затвердження табелів оснащення медичною технікою та виробами медичного призначення структурних підрозділів лікарні інтенсивного лікування» від 31.10.2011 р. № 735. Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/hsr_reformlaw.

MAKSYMCHUK O.V.

*Teacher of Department of Social
and Legal Disciplines,*

*Pavlo Tychyna
Uman State Pedagogical University*

TRANSFORMATION OF MODERN UKRAINIAN CIVIL SOCIETY: THE EUROPEAN INTEGRATION DIMENSION

Setting of the scientific problem. The movement towards civil society and the rule of law is one of the main directions of development of the world community, as civil society is a kind of founder of a democratic state governed by the rule of law. The formation and development of civil society are inextricably linked to the new political and economic conditions of the country. This remains one of the most pressing issues throughout the post-Soviet period of Ukraine's history. It is not so much the goal of reforms carried out in our country, as a prerequisite for their successful implementation. A particularly important problem in the development of civil society in Ukraine, which needs immediate solution and constant attention, is the conceptual justification and practical regulations of the interaction of civil society with the state. The separation of powers that exists in any society does not mean their confrontation, confrontation or antagonism, although this is often the case even in democracies. The interaction of these actors outlines different ways of organizing

human coexistence, based on the collision, coordination and harmonization of the interests of individuals. Presentation of the main material. Civil society as a society of citizens equal in their rights, a society that is independent of the state but interacts with it for the common good, is the basis of the state, where the state, in turn, protects the democratic principles of self-government of all NGOs. form civil society. For the civilized development of both phenomena it is necessary to create a reliable, effective and harmonious mechanism for their interaction and mutual enrichment. When considering the formation of civil society and the rule of law in Ukraine in terms of ensuring the constitutional rights of man and citizen, the main task of the state is primarily the realization of individual rights and freedoms. In Ukraine, which already has a developed and socially stratified industrial society, the problem of building a civil society coincides in time with the process of state building. A developed civil society is an integral part of a modern democracy. Therefore, Ukraine's approach to the group of civilized countries of the world and its European integration progress are inextricably linked with the formation of powerful civil society institutions capable of effectively influencing the activities of public authorities and local governments.

At the same time, it should be noted that the foundations of civil society in Ukraine were formed on post-Soviet institutional grounds, which led to a number of destructive phenomena and dysfunctions in its development, which significantly reduce the capacity of non-state institutions over time. Thus, in the current socio-economic conditions, the need to transform Ukrainian civil society on a new institutional basis, in particular taking into account the needs of its further development in the context of deepening European integration. First of all, it concerns the elimination of the main obstacles and barriers that reduce the economic potential and social influence of non-state institutions, namely: gaps in the system of legal regulation of civil society institutions; lack of effective mechanisms to ensure its financial capacity; insufficient quality of human and social capital; the presence of communication problems, both within the civil society and in the process of its interaction with public authorities and local governments, as well as with society as a whole; strengthening security calls, etc. The main means of preventing the spread of these threats, as well as tools to eradicate the root causes of their existence, include: 1) improving the institutional and legal regulation of civil society institutions, especially the legal regulation of their involvement in discussion and management decisions at the national, regional (subregional) and local levels 2) activation of the information and communication component in the work of civil society institutions (establishing a constant dialogue between them and mutual exchange of information, promotion of their potential and achievements in the public environment, as well as for public authorities and local governments; dissemination of best practices and best European practices of joint solution of social problems, etc.); 3) creation of systems of continuous education and training for civil society institutions, as well as the implementation of ongoing training programs for their employees and managers; 4) encouraging civil society institutions to network. The outlined directions of increasing the efficiency of civil society institutions will allow to increase the potential of their development in Ukraine as a whole and will strengthen the social impact of individual non-governmental institutions and public networks by optimizing the use of available material and human resources. At the same time, special attention should be paid to the fact that in the current conditions of Ukraine's European integration one of the priority areas of development of its civil society institutions should be the formation of network structures organized on the same principles as in EU member states and in close cooperation. with European partners. For example, the Ukrainian National Platform of the Eastern Partnership Civil Society Forum, which today is one of the flagships of the European integration progress of civil society in Ukraine, should base its further institutional development on such basic principles as: implementation of modern principles of strategic management, strengthening marketing component in its operational

activities, digitalization of communication processes, improvement of the control system, establishment of effective feedback, development of the internal exchange of services, as well as diversification of the range of motivational activities carried out with the Platform participants . Today, the priority is also the task of effective creative interaction of all self-governing elements of society as a whole - and the state, and local government and civil society. Therefore, it would be legitimate to say that the constitutional characteristics of Ukraine as a democratic, legal, social state is rather advanced and perspective-teleological (as a future goal). The Ukrainian version of modern local self-government, which should act as an indispensable and important institution of civil society, should be assessed in the same way. Today we can only talk about the first organizational results of this difficult work in the field of regulations of local self-government, which should involve large sections of the population in governing the state at various levels of society.

At the same time, of course, it is necessary to take into account the fact that local self-government is an important functional component of civil society. It is through local self-government that the realization of everything related to the concept of local democracy begins. And local democracy is the basis of democracy in general. And the level of its development and practical implementation in the relevant territorial communities of villages, settlements, cities will depend on the level of implementation of important democratic processes taking place in the state, namely - holding elections on a qualitatively different basis (return to the majority electoral system). The harmonious interaction of the state, local self-government and civil society existing in a single society is also necessary to strengthen the general humanistic ideals, revive in individuals and their associations the belief in the justice of state institutions. In modern conditions to ensure the successful promotion of Ukraine through the formation and effective functioning of civil society is the need for scientific study of its nature and social purpose as a holistic socio-philosophical and political-legal phenomenon, as well as its individual institutions in different social and historical conditions. societies in different countries.

Conclusions. For Ukraine, the problem of the relationship between civil society and government is purely practical, due to the fact that the formation of civil society is in a rather tense confrontation with the state, which has an extremely ambiguous and internally contradictory socio-political, ideological and legal configuration. Ukraine has every reason to form a civil society, as the state has set and solves the task of transforming the economy through the recognition of private property and entrepreneurship, the introduction of socio-political elements of democracy, strengthening the legal status of man and citizen. At the same time, the Constitution of Ukraine of 1996 enshrined a variety of forms of ownership (including private), multiparty system, political pluralism, broad economic, political and personal rights and freedoms of man and citizen; legislatively provided for the possibility of forming civil society on the basis of private initiative, entrepreneurship and market relations. All this is a necessary precondition for the formation of an effective civil society. Thus, the formation of civil society is one of the most important conditions for Ukraine's progress through economic, political and legal reforms, which will focus on democratization of public life, economic liberalization, protection of human and civil rights and freedoms, the establishment of a democratic state governed by the rule of law.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Громадянське суспільство України: цифри і факти, 2018. URL: <https://www.prostir.ua/?news=hromadyanske-suspilstvo-ukrajiny-tsyfry-i-fakty/>
2. Європейська та євроатлантична інтеграція: Transition book, 2019. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-presentation-2019/8.2019/transition-book-final-stisnuto.pdf/>

3. Матяж С. Європейський досвід розвитку та функціонування інститутів громадянського суспільства. URL: <https://mk-eu.at.ua/material/naukpratsi/matjaz.pdf/>
4. Сенча С. Аналіз можливості адаптації досвіду зарубіжних країн для стимулювання розвитку громадянського суспільства в Україні, 2020. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2020/tom_2/28.pdf/

ЗМІСТ

Назва тез	Автор	Сторінка
СЕКЦІЯ І. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ		
АРТЕМЕНКО А.Б.	РЕ(АДАПТАЦІЯ) ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ / УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ	3
ВОЙТОВСЬКА А.І.	ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ГЕНДЕРНА СЕГРЕГАЦІЯ	5
ГАРАНЬ А.О.	СВІТ МІСТА У ВИМІРІ ПРОСТОРОВО- ЧАСОВОГО БУТТЯ ЛЮДИНИ	7
ГРИНЬОВА Н.В.	СОЦІАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	10
ДУТКЕВИЧ Т.В.	ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРИЧИНИ, ПРОФІЛАКТИКА Й ПОДОЛАННЯ ШКІЛЬНОГО БУЛІНГУ	11
КУЗЬМЕНКО В.Й.	ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ШКОЛЯРІВ РІЗНИХ ВІКОВИХ КАТЕГОРІЙ	15
КУПЧИШИНА В.Ч.	СІМ'Я ЯК ОДИН З ЧИННИКІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	17
ЛЕВЧЕНКО Н.В., КОЛЯДА Н.М.	МОЛОДІЖНИЙ ЦЕНТР В ЗВО - СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ РОЗВИТКУ МОЛОДІ	20
ЛИЧУК С.В.	НЕОЛОГІЗМИ, ЯКІ ВИНИКЛИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022 РОКУ	23
ЛІТВІНОВА А.М., ТИМЧЕНКО Г.М.	ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ МЕНЕДЖМЕНТУ	24
МАЦЬКЕВИЧ В.М., ЛЕНЧУК Т.Л.	АСПЕКТИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19	28
МУЛЯРЧУК Г.О.	ЯК ЗБЕРЕГТИ ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВІЙНИ	30
НАКОНЕЧНА О.П.	ГРА ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН	31

ПАНЧУК Н.П., ПАНЧУК С.О.	ВПЛИВ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА НА СТАНОВЛЕННЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ	33
САМОЛЮК Н.М., МІЩУК В.А.	ДІАГНОСТИКА ТА РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК	37
СЕРГІЄНКО Т.Ю.	БЕЗРОБІТТЯ СЕРЕД МОЛОДІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ПОДОЛАННЯ	40
СИПКО Л.М.	ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ ЛЕКСИЧНОГО ОБРАЗОТВОРЕННЯ У ПОЕМИ-КАЗЦІ ІВАНА ФРАНКА «ЛИС МИКИТА»	42
СОКОЛ А.А.	РОЛЬ КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ У СПРИЙНЯТТІ АРХІТЕКТУРИ	47
СОЛЯР Л.В.	РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	49
СТАНІШЕВСЬКА В.І.	ГЕНДЕРНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ В ОСВІТІ	51
СТЕЦЕНКО М.О.	СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ.	53
СТОЛЯРЕНКО О.Б., КУРИЦЯ А.І.	СОЦІАЛЬНА СИТУАЦІЯ РОЗВИТКУ ПІДЛІТКІВ У РЕАЛІЯХ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	54
ХОМЕНКО А.В.	ЕМПАТІЯ ЯК ЯКІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА	59
ЦИБУЛЬСЬКА В.В., ВАСИЛЬЧЕНКО М.В.	ЗМІСТ І ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗКУЛЬТУРНО- СПОРТИВНОЇ РОБОТИ В ЛІТНЬОМУ ОЗДОРОВЧОМУ ТАБОРІ	64
ШЕВЧУК В.В.	ВПЛИВ САМОНАВІЮВАННЯ НА ПРИЙНЯТТЯ ОСОБИСТИХ РІШЕНЬ У СОЦІАЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ	65
ЯКОВЕЦЬ О.Я.	АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	67
TETIANA ZINCHUK	THE MAIN STUDENTS' SOCIALIZATION PROCESS PROBLEMS DURING THE STUDY (BASED ON FOREIGN	71

	LANGUAGE CLASSES)	
СЕКЦІЯ II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ, ЕРГОТЕРАПІЇ ТА РЕКРЕАЦІЇ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ		
ВІСЛОЦЬКА В.В.	ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	72
ВОЛИНЕЦЬ О.А.	СУТЬ МЕТОДУ КІНЕЗІОТЕРАПІЇ НА ФІЗИЧНЕ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ	74
ГРОХОТОВ В.А., ОРЛОВА Н.М.	СУЧАСНИЙ СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ДИТЯЧОМУ НАСЕЛЕННЮ	76
КАСЬЯН А.Я.	ДОЛІКАРСЬКА ДОПОМОГА ПРИ ТРАВМАХ ГРУДНОЇ КЛІТИНИ	80
КОСМАЧОВА В.О.	АНАТОМІЧНІ ТА ФІЗІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СПОРТИВНОГО МАСАЖУ	81
ЛЕВКОВ А.А.	НАСЛІДКИ ЧЕРЕПНО-МОЗКОВОЇ ТРАВМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДАЛАННЯ.	83
ЛЕВКОВ А.А., ГОРОШКО В.І.	ADAPTATION OF FOREIGNERS IN ANOTHER COUNTRY	84
СИРМА О.І.	ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛІ СИСТЕМИ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ	85
СТЕПАНОВА Н.М., УСЕНКО С.В.	ІГРОТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	88
ЦИБУЛЬСЬКА В.В., ДМИТРЕНКО О.І., ПАНІЧЕНКО К.А.	ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ СПОРТИВНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ІНТЕГРАЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИСТОСТІ	91
ЦИБУЛЬСЬКА В.В., КОНІКОВА Н.О., КРУПНІЧ В.О.	ХАРАКТЕРИСТИКА РУХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАСКЕТБОЛІСТІВ	94
ЩЕПІН С.Є.	ВИДИ ДОЛІКАРСЬКОЇ ДОПОМОГИ ПРИ ПЕРЕЛОМАХ	98
ВІКТОРІА HOROSHKO	IMPROVEMENT OF THE METHODOLOGY FOR CONDUCTING PHYSICAL REHABILITATION	100
СЕКЦІЯ III. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ СТАНОВЛЕННЯ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАКОРДОННИЙ		

ДОСВІД		
АРТЕМЕНКО А.С.	РОЛЬ МАЛОГО БІЗНЕСУ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ	103
БЄЛОВА Т.Г.	ІННОВАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА У МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	105
БЄЛОШИЦЬКИЙ О.А.	УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ	107
БУДЯКОВА О.Ю.	БІОЕКОНОМІКА: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ПЕРСПЕКТИВНОГО НАПРЯМКУ СТАНОВЛЕННЯ	109
ВАСИЛЕНКО Л.П.	ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ	112
ГРЕБЕНЮК Є.А., МОГОЛІВЕЦЬ А.А.	ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ В V.U.C.A.-СЕРЕДОВИЩІ	113
ДОНЧАК Л.Г., ШКВАРУК Д.Г.	РОЛЬ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВИМ РЕЗУЛЬТАТОМ ПІДПРИЄМСТВА	115
ІОРГА С.М.	ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ	117
КОЛОМОЄЦЬ А.В., ТОЛСТАНОВ О.К.	АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЛОГІСТИКИ В КНП «КИЇВСЬКИЙ МІСЬКИЙ КОНСУЛЬТАТИВНО-ДІАГНОСТИЧНИЙ ЦЕНТР»	119
КРИВЕНКО Д.С.	МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ТОВАРНОГО АСОРТИМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА	121
ЛЕВКОВЕЦЬ Н.П.	ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА БАНКОМ	124
НІКІШИНА О.В., ТАРАКАНОВ М.Л., ЧЕБОТАРЬОВА Н.Й.	ПЕРШОЧЕРГОВІ ЗАХОДИ СЕЛЕКТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ МОЛОКА ТА МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	127
РОЗГОН О.В.	ПІДТРИМКА СТАРТАПІВ БІЗНЕС-ІНКУБАТОРАМИ В АВІАБУДІВНІЙ ТА АВІАЦІЙНІЙ ГАЛУЗЯХ	130

СІМКІН Д.О., ПЕТУХОВА О.М.	МАРКЕТИНГ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ	135
СОЛОВЕЙ І.С.	ТЕОРЕТИЧНІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	137
СПЕРКАЧ В.О.	РЕКЛАМНИЙ СИНТЕЗ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	140
ТОМАШУК І.В.	ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ	143
ШАВУРСЬКА О.В., ПЕРІШКО Н.П.	РОЛЬ БАНКІВ В ЕКСПОРТНО - ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЯХ	147
ШЕВЧУК В.В.	КОРЕЛЯЦІЯ МІЖ СЕРЕДНЬОЮ ЗАРОБІТНОЮ ПЛАТОЮ ПО УКРАЇНІ ТА ЗАРОБІТНОЮ ПЛАТОЮ ПРАЦІВНИКІВ ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЇ ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ	150
ЩИРІНА К.В., МИХАЛЬЧУК В.М.	ОПТИМІЗАЦІЯ РОБОТИ БАГАТОПРОФІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	151
ЮРЧИК Г.М.	ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ : ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ЄС	153
YULIA HORIASHCHENKO	PREREQUISITES AND BARRIERS TO THE IMPLEMENTATION OF CORPORATE INNOVATION	157
СЕКЦІЯ ІV. МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ НАУКОВІ ПОШУКИ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА		
БОРОДІНА О.С.	РОЛЬ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	159
ДМИТРЕНКО Я.А.	ОСНОВНІ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ	161
КАЛЕНСЬКИЙ А.І.	ОСНОВНІ БАР'ЄРИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ	162
СЕКЦІЯ V. СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ, ПЕРСПЕКТИВИ, РОЗВИТОК		

ВИНОГРАДОВА В.В.	ЗНАЧЕННЯ КРАЄЗНАВСТВА У РОЗВИТКУ ПАТРІОТИЗМУ МОЛОДІ	163
ГАНАБА С.О.	ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУСПІЛЬСТВА	165
ГБУР З.В.	ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВІЙНИ	167
КОВАЛЬ Я.С.	ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА З ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ	169
СТОВБАН М.П.	ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ГОСПІТАЛЬНИХ ОКРУГІВ	173
МАКСЫМЧУК О.У.	TRANSFORMATION OF MODERN UKRAINIAN CIVIL SOCIETY: THE EUROPEAN INTEGRATION DIMENSION	175

Наукове видання:

**Актуальні проблеми молоді в сучасних соціально-економічних умовах: Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції,**

28 квітня 2022 року.